

BIBLIOTECA
COMUNALE
DI TRENTO

UNIVERSITÀ DEGLI STUDI
DI TRENTO
Dipartimento di Lettere e Filosofia

FONDAZIONE
CARITRO
CASSA DI RISPARMIO DI TRENTO E ROVERETO

TRENTO, *Bernardus Dei gratia episcopus Tridentinus etc*, Trento,
Maffeo Fracassini, 1528.

Esemplare digitalizzato:
Trento, Biblioteca comunale, T o d 7

LINK: <https://bdt.bibcom.trento.it/6>

STABAT – *Stampe antiche della Biblioteca comunale di Trento* è un progetto concluso, cofinanziato dalla Fondazione Caritro (“Bando Archivi 2014”), dalla Biblioteca comunale di Trento e dal Dipartimento di Lettere e Filosofia dell’Università di Trento; gli altri partner del progetto sono la Soprintendenza per i beni storico-artistici, librari e archivistici della Provincia Autonoma di Trento e l’University of St Andrews, School of History, USTC – Universal Short Title Catalogue. All’interno di Stabat sono state digitalizzate e descritte tutte le edizioni stampate in Trentino nei secoli XV-XVII che si conservano presso la Biblioteca e l’Archivio storico del Comune di Trento. Ogni digitalizzazione è accompagnata da una descrizione della stampa; tutto il materiale è liberamente consultabile sulla *Biblioteca Digitale Trentina* (<http://bdt.bibcom.trento.it/>).

In questo file le immagini hanno avuto in trattamento OCR e pertanto si possono fare ricerche testuali; le immagini presenti sul sito, dove si può trovare una descrizione completa dell’edizione, hanno invece una qualità maggiore.

Le immagini presenti nella *Biblioteca Digitale Trentina* sono rilasciate con licenza di Pubblico dominio, il presente PDF è distribuito con licenza Creative Commons Attribuzione – Non commerciale – Non opere derivate 3.0.

STABAT – *Stampe antiche della Biblioteca comunale di Trento* is a project that was successfully concluded thanks to the support of a group of partners, namely the Caritro Foundation (“Bando Archivi 2014”), Trent Civic Library, the Department of Humanities of the University of Trento, as well as the Superintendence for Architectural, Landscape, Historical, Artistic and Ethno-anthropological Heritage for the Province of Trento and the University of St Andrews, School of History, USTC – Universal Short Title Catalogue. All the editions belonging to the Library and the Civic Historical Archive that were printed in Trentino during the XV-XVII centuries have been digitised and described. As a result, each digital copy is accompanied by a record with specific data regarding the printed book, and is freely available to be consulted on *Biblioteca Digitale Trentina* (<http://bdt.bibcom.trento.it/>).

The images belonging to this file are OCR-converted, hence the text of this edition can be electronically searched. The images available on the website, on the contrary, have a higher resolution and are accompanied by a complete description of the edition.

The images available on the *Biblioteca Digitale Trentina* are public domain files; this PDF is available under the Creative Commons Attribution – Non-commercial – No Derivative Works 3.0 License.

T. 1. b. 68

The image shows the front cover of an antique book. The cover is bound in dark brown leather that is heavily worn, with numerous scuffs, scratches, and areas where the leather has peeled away, revealing a lighter, fibrous material underneath. The spine of the book, visible on the left side, is made of a different material, possibly gold-tooled leather or a similar material, and shows signs of age and use. In the top left corner, there is a small, rectangular white label with a thin black border. The label contains the handwritten text "T. 1. b. 68" in a dark ink or pencil. The overall appearance is that of a well-used, historical volume.

142 e 8

BIBLIOTECA
COMUNALE
TRENTO

G
2
d
62

BIBLIOTECA COMUNALE
TRENTO

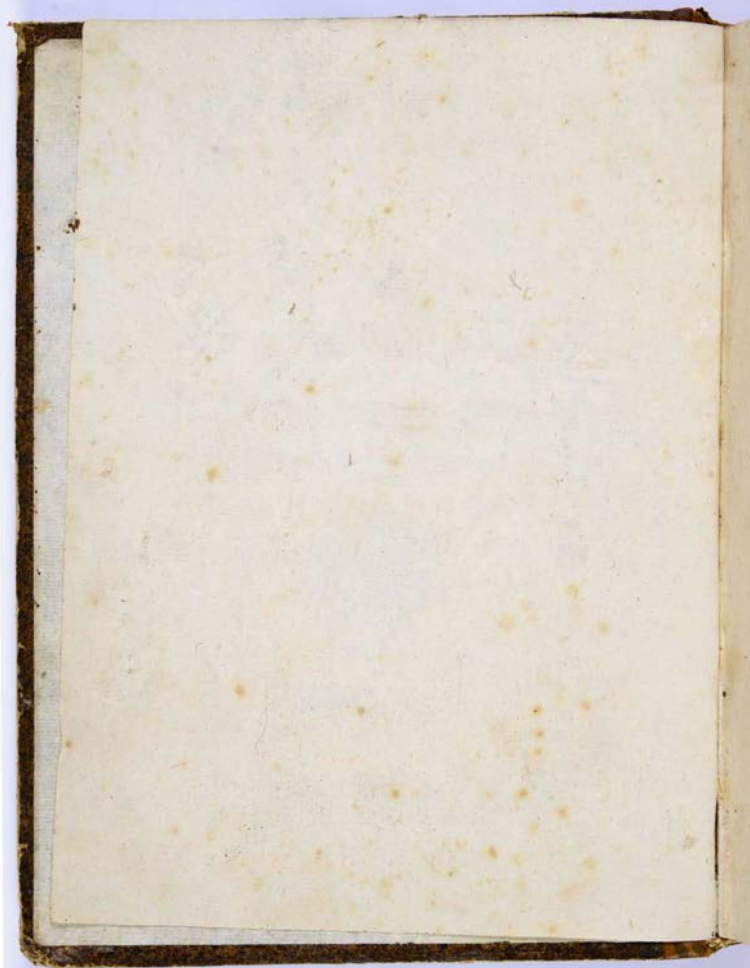
ex libris

K 2364547
D 2357698

Stci
T o d 7

620

BERNARDVS
DEI GRATIA EPISCO
PVS TRIDENTI:
NVS ETC]

Gregorius Cornelius Cardinalis de Rosariis et Lancia

M D XXVIII

B. R. N. A. R. D. V. S.

DEI GRAVIA R. M. S. C. O.

P. V. S. T. R. I. M. P. T. I. S.

N. V. S. T. R. I. S.

C Incipiunt Rubrice primilibri Statutorum Ciuium Ciuitatis Triden.

A

- Alienationibus factis per minores vigintiquinq; annis: vel p eo/
rum tutores aut curatores. capitulo 5. folio 5.
Ascēdētib⁹ vel collateralib⁹ psonis legitimādis i officio. ca. 17. fo. 9.
Auctoritas & decreta ac precepta fieri possint etiam diebus feria
tis. ca. 41. fo. 16.
Ab executione non appelletur: nec a sententijs inter consistentes
latis. ca. 48. fo. 18.
Annuo legato vxori. ca. 86. fo. 31.
Appellatione masculi contineantur & femine. ca. 87. fo. 87.
Actionibus infra viginti annos nō intentandis. ca. 90. fo. 31.
Ammissione instrumentorum suarū possessionum. ca. 93. fo. 32.
Alteri per alterum acquiri possit. ca. 117. fo. 38.
Alimentis prestandis patri vel matri precise. ca. 121. fo. 38.

B

Donis emptis p vxorē presumēdis de bonis mariti. ca. 77. fo. 29.

C

- Citationibus quarūlibet psonarū qualiter fieri debeāt. ca. 7. fo. 7.
Citatis & non requisitis occasione citationis. ca. 8. fo. 8.
Curatoribus pstitūdis muto/surdo/prodigo certe relicte cāe:
& ad certum tempus: sine pfectione inuētarij. ca. 11. fo. 8.
Capitulis admittendis. ca. 21. fo. 10.
Comissionibus causarū fēdis & salarijs iudicum. ca. 42. fo. 10.
Comitti nō possit aliqua questio alicui iurisperito nisi fuerit de col/
legio ciuitatis Triden. ca. 43. fo. 16.
Cognoscendis causis appellationum. ca. 54. fo. 19.
Creditoribus pignora extra ciuitatem & districtum non debenti/
bus exportare. ca. 62. fo. 25.
Creditoribus absq; iudiciali auctoritate fideiussozum pignora ca/
pere non debentibus. ca. 72. fo. 27.
Creditores possint soluere votes mulieris. ca. 79. fo. 29.
Contradote nō lucrāda p vxorē stātibus filijs cōsibus. ca. 81. fo. 30.
Conductores ad perpetuum teneantur dare instrumentum loca/
tionis locatozū suis sumptibus. ca. 99. fo. 33.
Christianus nō possit detineri ad instātiā nō xpiani. ca. 108. fo. 35.
Ciuitas & districtualibus Triden. volētib⁹ testari. ca. 113. fo. 37.
Clerici & religiosi pro suo proprio extrimentur. ca. 125. fo. 39.
Capitaneo constituendo ad contrabanna. ca. 135. fo. 44.
Compromissis extra ciuitatem non fiendis. ca. 145. fo. 48.
Copys scripturarum. ca. 149. fo. 53.

¶ ij

D

Diebus datis ad probandum pro utilibus habēdis. ca. 26. fo. 10
 Debitis solutis non petendis. ca. 67. fo. 26
 Debitis usurarijs non petendis. ca. 68. fo. 26
 Decimis non solutis a quadraginta annis citra: q̄ amplius nō red
 datur aliqua ratio. ca. 95. fo. 32
 Decimani ter vocentur per dominos vel laboratores ad recipien
 dum decimas. ca. 138. fo. 44
 Domini preferantur in bonis mezaric vxoribus ⁊ creditoribus
 mezarorum. ca. 139. fo. 45
 Dānis domoꝝ denūtiandis dño p̄ habitantes. ca. 140. fo. 45

E

Electioe p̄tatis noiatione iuramēto ⁊ ip̄ius officio. ca. j. fo. 24
 Executione tenentiarum sup̄ q̄buscūq; rebus. ca. 61. fo. 24
 Emolamētis vel inter vsurys aut interesse dotalibus. ca. 83. fo. 30
 Emphiteote et laycoꝝ teneant ⁊ debeāt recipere renouationē p̄io
 ris locatiōis in capite cuiuslib; vigesimi noni anni. ca. 102. fo. 33
 Eo qui in possessione rei donate permanserit ⁊ qualiter ipse dona
 tiones debeant publicari. ca. 119. fo. 38
 Emācipatōib; ad icalas palatij ⁊ loca p̄fecta publicādis. ca. 120. fo. 38
 Examine testium. ca. 151. fo. 53

F

Ferijs ⁊ diebus feriatis. ca. 40. fo. 14
 Fideiussoribus extrahendis de fideiussionibus per suos principa
 les. ca. 69. fo. 26
 Fideiussorib; hñtib; inscessus indētib; p̄servādis. ca. 70. fo. 27
 Femina nubēte ex arbitrio suo p̄iudāda hereditate. ca. 82. fo. 30
 Filio vel filie moietati relictis fratribus: vel sororibus: ⁊ sola matre:
 q̄s succedere debeat eis dē ab intestato. ca. 110. fo. 36
 Fauore p̄stādo mercatoribus mercātib; in ciuitate. ca. 137. fo. 44

G

Habendo p̄silio in qualibet q̄ōne cū fuerit a partibus requisitū ⁊ de
 modo cōmittendi q̄ōnes: ⁊ p̄silio sequēdo. ca. 44. fo. 16
 Hominiibus capiendis ⁊ incarcerandis. ca. 105. fo. 34
 Hominiibus districtualibus non capiendis pro debito minoris
 summe decem librarum. ca. 106. fo. 35
 Heres vniuersalis teneatur ad petitionem legatariorum edere te
 stamentum. ca. 114. fo. 37

I

Interrogatorijs productis legitimandis. ca. 22. fo. 10
 Iudex siue potestas teneatur dare aduocatū ⁊ procuratorē in cau
 sa Ep̄iscopali ⁊ cōmunitatis Trideni. ca. 35. fo. 14
 Iudex siue potestas similiter in causis alijs quancūq; p̄sonarū
 teneatur dare procuratorē ⁊ aduocatū. ca. 36. fo. 14
 Iudex

Iudex teneatur in eodē p̄silio consulere de expēsis. ca. 47. fo. 18
In instrumento dotis per notariū inscriatur & nominetur specificē
valorum rerum mobilium datarum in dotem. ca. 58. fo. 25
Iuribus & actionibus non cedendis. ca. 91. fo. 32
In quibus diebus & locis q̄ p̄ debito civili capi nō possit. ca. 107. f. 35
Immunitate forēsiā volētū venire ad bitādū in Tridenti. ca. 129. f. 41
Immunitate habentū duodecim filios. ca. 131. fo. 42

L

Litis p̄testatione. ca. 19. fo. 9
Libellis non vandis: nec petendis in iudicio. ca. 33. fo. 13
Lucrādo medietatē dotis si vxor decesserit sine filijs. ca. 80. fo. 30
Locatoibus p̄ferendis in fructibus possessionū suarū datarū
laborandum. ca. 96. fo. 32
Locatores & conductores teneantur se adinuicem certiorare: q̄ si
bi p̄uideant de alio: super re conducta. ca. 97. fo. 32
Locatōibus & p̄ductionib⁹ p̄textu nō solutoꝝ affectū. ca. 100. f. 33

O

Modo p̄cedēdi in causis nō excedētib⁹ summā librarū quāq; vel
xxv. vel & quinquaginta & de eaz; causaz; instantijs. ca. 32. fo. 12
Modo syndican. potestatē eiusq; familiam. ca. 2. fo. 4
Modo p̄cedēdi p̄tra debitorēs & pignoꝝibus faciēdis. ca. 56. fo. 20
Modo & forma iuris reddēdi de debitis nō vsurarijs & de doti-
bus & donationibus & legatis mere tñi lucratiuis. ca. 57. fo. 23
Modo p̄cedēdi contra debitorem quando de debito apparet
instrumentum publicum. ca. 59. fo. 23
Modo & ordine tenendis per fideiussoꝝem contra principales &
eius heredes & bona. ca. 73. fo. 27
Mortuētibus ab intestato: q̄ succedere debeāt eisdē. ca. 109. fo. 35
De zadris laboratoꝝibus & affectualis clericoz; & alioꝝ nō subdi-
torū iurisdictioni dñi potestatis vel Reuerendissimi pro eis cō-
ueniendis occasionibus infrascriptis. ca. 126. fo. 39
De recedētib; & solutionibus faciēdis viatoꝝibus & familie curie
Tridenti. ca. 143. fo. 45

P

Prominando dominum in iudicio. ca. 16. fo. 9
Non possit appellari ab interlocutoria. ca. 52. fo. 19
Nulla mulier constante matrimonio possit alienare sine tñi agna-
torū vel cognatorū presentia. ca. 85. fo. 30
Ne quis probet se filiū patris nisi per vocē & famā. ca. 88. fo. 31
Nullus cuius possit trahi ad iudicium extra iurisdictionem Tri-
dentinam. ca. 89. fo. 31
Nulla p̄scriptio currat contra proprietarium. ca. 92. fo. 32
Ne quis turbet possessōꝝē sup̄ aliqua re p̄dēte lite. ca. 116. fo. 37

Nulla persona possit spoliari vel remoueri de possessione quā ha-
bet nisi ea prius conuicta in iudicio ordinario. ca. 122. fo. 32.
Punditis infra annum in ciuitate seruandis. ca. 136. fo. 44.
Notarijs deputadis ad scribendū acta in pallatio. ca. 142. fo. 45.
Notarijs. ca. 147. fo. 50.

Omnes fundi et proprietates ciuū laycorū: vel et clericorū pprie
et nō prebendarie vel ecclesiastice ppetuo sint et esse debeāt obli-
gate ad factiones cum ciuitate. ca. 127. fo. 40.
Onerib⁹ et functionib⁹ p cines idifferēter subeūdīs. ca. 130. fo. 42.
Obligatōes facte occasiōe ludi vel bisbicharie nō valeāt. ca. 141. f. 45

Preceptis ordinatis p dñm ptātem qd̄ sūt in scriptis. ca. 9. fo. 8.
Procuratoribus: actoribus: syndicis: et curatoribus sufficienti-
bus. ca. 12. fo. 8.
Personis p aljs internentiū in iudicio legitimadis. c. 13. f. 8.
Procuratoribus debētibus pducere mādata sua. ca. 14. fo. 9.
Procuratoribus per comparitionem principalis sine reuocatio-
ne non reuocatis. ca. 15. fo. 9.
Producentibus capitula positiones: exceptiones etj. tenētibus
dare copiam parti aduersē. ca. 23. fo. 10.
Pena testium citatorum et non comparentium. ca. 27. fo. 10.
Probationibus fiendis intra terminū statutum. ca. 29. fo. 11.
Preceptis et condemnationibus factis in p̄fessos. ca. 37. fo. 14.
Prohibētibus intrare domos ne app̄hedat tenuta. ca. 60. f. 24.
Pignorb⁹ p̄torijs iudicialib⁹ vel p̄uēntionalib⁹ restituēti. c. 64. f. 25
Prescriptio anni et diei non currat puberibus super inuestitura pe-
tenda. ca. 94. fo. 32.
Pales et straminib⁹ debētib⁹ remanere possessionib⁹. ca. 101. f. 33
Possessionibus que tenentur ad liuellū seu affectū p nō hñtes filios
vel nepotes q̄ in pximiorē deueniāt attinēt. ca. 104. fo. 34.
Precepto faciendo partibus ne accedant ad possessionem de qua
est questio. ca. 115. fo. 37.
Pendente lite reali vel mixta non liceat rem in iudicio deductam
in alium transferre vel denastare. ca. 123. fo. 39.
Possessio quam defunctus habebat tempore mortis coniunctim
in heredes transeat. ca. 124. fo. 39.
Publicis factionibus soluendis. ca. 132. fo. 43.
Preceptis. ca. 150. fo. 53.
Possessionibus dandis. ca. 152. fo. 54.

Questionibus emergentibus inter coniunctas personas termi-
nandis. ca. 6. fo. 6.
Quomodo

- Quomodo ad tribunal iuris coram iudicente comparentes se ha-
 bere debeant in dicendo et petendo ius. ca. 18. fo. 9
 Qualiter et quomodo testes debeant examinari in causis ordina-
 rijs civilibus. ca. 28. fo. 11
 Quibus causis possit cognosci summarie. ca. 30. fo. 11
 Quibus causis possit cognosci diebus feriatis. ca. 31. fo. 12
 Questionibus omnibus ventilandis cognoscendis et finiendis in
 palatio Tridenti. ca. 38. fo. 14
 Quod emphiteote etiam laicorum teneantur recipere renouationes prio-
 ris locationis in capite cuiuslibet decimi noni anni. ca. 102. f. 33
 Quod potestas incontinenti qui iurauit debeat fieri facere proclama-
 tiones quod omnes banniti recedant. ca. 3. fo. 5
 Quod nullus corrumptat potestatem vel eius iudicem: vel familiam. c. 4. fo. 5
 Quo tempore iudicium salaria debeantur. ca. 46. fo. 18
 Quilibet possit protestari coram potestate et quibusvis iudicibus
 vel officialibus. ca. 49. fo. 18
 Que appellatio preualeat an facta viva voce vel postea facta in scri-
 ptis. ca. 55. fo. 20
 Qualiter venditiones de bonis stabilibus debitorum fieri debeant. ca. 65. fo. 25
 Qualiter satisfieri debeat his qui se pro alijs obligarunt occasione
 bonorum. ca. 71. fo. 27
 Qualiter fieri debeant excussiones contra principales debitores
 et eorum bona. ca. 74. fo. 27
 Qualiter creditores quibus non est solutum per debitorem seu de-
 bitores possint procedere contra illos qui accepissent in solutum
 de bonis debitoris quoquomodo. ca. 75. fo. 28
 Qualiter conueniantur et obligentur filij familias. ca. 76. fo. 28
 Qualiter vxor debeat accipere tenentiam de bonis mariti. c. 78. fo. 29
 Quando et qualiter quarta: per vxores possit peti. ca. 84. fo. 30
 Quo tempore soluantur et debeantur pensiones domorum et sta-
 tionum. ca. 98. fo. 33

R

- Resciscendis expens. per victum victori licet de calumnia iuratum
 sit. ca. 39. fo. 14
 Rusticis et alijs personis confugientibus ad ciuitatem tempore guer-
 re. ca. 134. fo. 43
 Reddendis rationibus. ca. 128. fo. 41

S

- Syndicis villarum tenentibus denunciare pupillos carentes tu-
 toribus. ca. 10. fo. 8
 Summaria cognitione fienda super bonis Episcopalibus et bonis
 comunis Tridenti. ca. 34. fo. 13.

Si quis fuerit citatus ad audiendam sententiam pro certa hora et non fuerit lata sententia possit iudex ferre alia hora.	ca. 50. fo. 18
Si procurator personaliter citatus ad audiendam sententiam non appellauerit principalis possit appellare.	ca. 51. fo. 19
Sententia lata de viginti quinque libris infra non possit appellari.	ca. 53. fo. 19
Salarijs sine sportulis iudicibus dandis.	ca. 45. fo. 17
Si quis accepit in tenutam vel in solutum de bonis alicuius et non inueniat laboratores assessores compellat syndicos et vicinos ville.	ca. 66. fo. 26.
Successione linee transversalis.	ca. 111. fo. 36
Successionibus ex testamento.	ca. 112. fo. 36
Sententia lata contra fratres doctorum qui solvere debeant custodias pro rata bonorum suorum.	ca. 133. fo. 43
Statutis Tridenti seruandis per diocesim Tridenti.	ca. 144. fo. 48
Statuta collegij Notariorum Tridenti.	ca. 146. fo. 48
Sententia super custodijs portarum.	ca. 152. fo. 54

T

Termino dato ad probandum loco litis contestate habendo.	ca. 20. fo. 10.
Tabellionibus facere debentibus instrumenta infra tempus.	ca. 24. fo. 10
Termino cadente in diem feriatam.	ca. 25. fo. 10
Termino statuto ad exigendum pignora conuentionalia et voluntaria.	ca. 63. fo. 25
Terris domino demonstrandis per laboratores earum vel earum emphyteotas.	ca. 103. fo. 34
Taxatio mercedum Notariorum.	ca. 148. fo. 51

T

Vir habens feudum pro vxo et fidelitatem vxo iuret. ca. 118. fo. 38

Explicit tabula Civilium.

ERNARDVS

Dei gratia Epus Triden. vsum statutoꝝ
certum est ipsarꝝ necessitate introductum
fuisse. Quippe q̄ nullam iuris sanctionem
quālibet maturo p̄silio decoctā: ad huma-
ne nature varietatē eiusq̄ inopinabiles ma-
chinationes vnq̄ sufficere potuisse cōper-
tum est: quin: sicut natura nouas semp̄ for-

mas edere proferat. ita etiā auctoritas superioris necessaria fue-
rit: vt per prouidi cultoris sarculum vitia extirpētur: virtutes indu-
cantur: excessus corrigantur: vitiaq̄ reformētur. Hoc sane bono
rabiles et Gregij sincere nobis dilecti: p̄sules ciuesq̄ huius nostre
ciuitatis Triden. prouidenter attendentes. Et p̄uide cupientes: de-
formatorum reformationem prospicere: statutaq̄ et plebiscita pro
status nostri et ciuitatis p̄seruatione: moꝝiq̄ emendationibus p̄so-
na: promulgare: hec sequentia statuta: cum vtilia: tum etiam salu-
bria: ediderunt: nobisq̄ illa exhibere: vt auctoritate nostra ordi-
naria: eadem approbare et p̄firmare dignaremur. Nos autē qui
in p̄cermentibus subditorum nostrorꝝ cōmoda in quozum prosperi-
tate pariter prosperamur: continuo: quantum nobis ex alto con-
cessum est: sollicitudinis studio semper intendimus: diligētī ac ma-
tura deliberatione: vna cum consiliarijs nostris: alijsq̄ plerisq̄ do-
ctis viris p̄habita sepiusq̄ huiusmodi statutis visis et reuisis: ea-
dem veluti honestati consentanea auctoritate nostra ordinaria ap-
probanda duximus: p̄sentiumq̄ nostrarum impressione approba-
mus: et p̄firmamus. Que volumus et mandamus: ab omnibus no-
stris subditis prompto affectu suscipi: et eadem omnibus cognita:
et manifestata alacri studio firmiter obseruari: et adimpleri sub pe-
nis in eisdem contentis: Jure nostro ac successorꝝ nostrorꝝum su-
perioritate semper salua: Ceteris omnibus que in presenti volumi-
ne non continentur: penitus abrogatis et sublatiis. Ad laudem et
Gloriam omnipotentis Dei. Amen.

Anto. Quetta doc.

Acratissimum Iustinum Imperatorem accepi-
mus nunq̄ diua suarum rerum editione: neq̄ illos
qui cum: aut alios forrent imitati legistas ex quisi-
ta satis adhuc consultandi ratione tot Codices le-
gum conscripsisse: vt cunctis mortalibus ad pleni
cōsulere potuerint. Nam et si genus quoddam iu-
ris Civilis in medium teneant ad speciales tamen et vicia dicam

minutos casus toti humano generi: ac suorum decretorum indu-
stria minime suffragari potuisse in dies magis: ac magis ciuitates
experiuntur. tum propter multifarias dissimilitudinum circun-
stantias. tum propter inhabitantium situs: quamobrem qui in
ciuitatibus vel natura: vel litteris ceteris hominibus prestarent:
posse sibi conficere: atq; alijs statuta consuetudinaria: plebe tamen
consentiente quo sanius tutiusq; gubernarentur: et in suis statibus
eum felicitate peruiuerent: sancte a veteribus statutum est. Verū
quia temporum mutatio alios mores: aut aliam vitam sibi sepe nu-
mero efficit: nec eorūdem prudentia in ea iusticie et equitatis clari-
tate esse nunq; valeret ita accuratissima: quin nōnulla huiusmodi
plebiscita vel defectum nonnunquā: vel quandoq; superabundan-
tiam alicubi terrarum paterentur: quo fit: vt nos Ciuitatis Tri-
deni. Prouisores et consiliarij quod aure percepimus: nostra Ciui-
tas recipsa experta sit: in nōnullis enim nostris legibus municipali-
bus: siue statutis illa duo extrema aduertimus: que nobis nequa-
q;: sed diuina gratia confisi: ausi sumus abrogare: neq; vclim lector
arbitraris sic simpliciter a nobis nostre Ciuitati esse cōsultum vo-
luisset vt manus: a presumptione quadam impetita: ante eucurre-
rit ad hanc emēdationem: q̄s animus intra conscientie districtum
loqueretur: non annua sed multorum annorum fuit in hac re pre-
meditatio: longa fuit iam speculatio: longa fuit scrutiny delibera-
tio: longaq; huius mature deliberationis consideratio: nec solum
nostrates prudentiores atq; litteratos viros consiliuimus: verum
etiam alienigenos precipuos: et legum instructissimos: vt igitur
nostre patrie qua nihil in rebus humanis cbarius esse debet: suffi-
cientius succurreremus: vtq; dominorum nostrorū statum: (quo-
rum obedire mādatis ingens quippe religio est) laudabilius et
coleremus: quintuplici via ea a nobis facta sunt. Quaedam etenim
statuta: quia nullus vsus cum rerum experientia conueniret in to-
tum subtraximus. Nōnulla etiam quia non parue forent utilita-
tis ab honesto non aberrantis in totum subiunximus: in aliqui-
bus additionem fecimus: quia talis lex tale augmētum suapte na-
tura considerare videbatur: aliquorum animouimus superfluitatē:
quia correctio vrbānitati magis inscriuiret: a quibusdam vero alijs
non parum implicitis: quia satis vasta essent: quasi quedam labi-
rynthi inextricabilitas introitu luminis: et filo claritatis obscuritas:
pro pulsa est: vt aut huius caliginis confusio intelligendi serenitas
seclueretur: aut infrugalis: verborum dicacitas a modesta dictio-
nis parcitate abeundi licentiam pedetentim sumeret: aut vt ni-
mis ieiuna oratio idonee alicuius sententie cibo saturaretur: aut no-
nitas adiunctorum serie vtilioris operis integritatem super indu-
ceret: aut vt tandem a quorundam totali refectione: que nihil no-
bis

bis vnq̄s proficerent: damno quoq; nobis esse non possent: sicq; ipsa statuta in tres partes composita sunt: quarum prima de ciuilibus disceptationibus: que plerq; fori pallatini ad iurisdictionem dominozum ab antiquo pertinuisse noscuntur: primo libro edita sunt. Secundo vero libro posita sunt statuta et prouisiones ciuitatis Tridenti ciuibus cum districtualibus antiquissime pertinentes ad felicem et vrile regimen et statum dicte ciuitatis: vt ipsa ciuitas cum districtualibus feliciter opulentissime: et fertiliter gubernetur: que quidem statuta ordinationes et prouisiones spectare et pertinere dignoscuntur ab antiquissimis temporibus citra felices gubernationis dicte ciuitatis Reuerendissimorum patrum: domini Bartholomei endrici: Nicolai alberti de Ortēbur: He. lie theustainer de Austria: Episcoporum et dominozum Tridenti iurisdictionum suarum et multorum aliorum precessorum dominozum Episcoporum ad officium syndicorum cōmunis Tridenti: et eorum regimen et cognitionem et pronuntiationem ad executionem dicti suorum officij. Tertio vero volumine tantum punitiones mero et mixto imperio pertinentes pro correctione et punitione malorum conscripta sunt. Hec autem correctio suppletio et cōpilatio: ipsozumq; noua statutozum editio: prodijt in lucem nouissime sub Reuerendissimo in xpo patre et domino ac Principe illustrissimo. D. Bernardo de Clesio. Dei gratia Episcopo Tridenti. et serenissimi ac potentissimi Ferdinandi. Hungarie et Bohemie regis: eiusdemq; Archiducis Austrie et cōslij secreti presidente: et eiusdem supremo cancellario. Anno natiuitatis et s̄i nostri Iesu xpi. Millesimo quingentesimo vigesimo septimo. Regnantibus sanctissimo in xpo patre et domino domino Clemente diuina prouidentia Papa septimo. Et inuictissimo ac sacratissimo Carolo Hispaniarum rege: eodemq; Romanozum Imperatore electo semper Augusto: cuius quidem Reuerendissimi dñi Ep̄i Bernardi antedicti auctoritate et assensu. Eodem anno vigesimo septimo qui fuit ab electione sua annus tertius decimus: huiusmodi statuta et plebiscita emendata. Et que correctione non indigebant si mulcum reliquis omnibus confirmata fuerunt: prestante deo: qui est benedictus et benedicē. per infinita secula seculozū. Amen.

De electione Potestatis nominatione iuramento et
ipsius officio. Ca. i.

Noniam ex antiqua et approbata consuetudine compertum est: denominatione duorum vel plurium doctorum pro potestate ad ministrandam iustitiam in Civitate et districtu Tridenti ad consules: et ad Reverendissimum dominum Episcopum Tridenti. vel eius locumtenentes confirmationem et delectionem spectare. Ideo statuimus et ordinamus: quod omni anno domini consules et prouisores istius Alme Civitatis Tridenti. qui pro tempore fuerint debeant eligere: seu nominare duos: aut tres: aut quattuor: aut plures: qui sint doctores legum: et extra diocesim Tridenti. nati: qui non habeant attinentes: nec affines in civitate Tridenti. et illos sic electos et nominatos per cedulam presentare Reverendissimo domino Episcopo Tridenti. vel eius locumtenentibus: qui ex dictis nominatis unum quem maluerit: habeat eligere et confirmare cum salario ab Episcopatu sibi dando librarum octingentarum et viginti quinque bone monete. videlicet ad grossos charentanos duodecim pro una quaque libra in anno: et cum onere tenendi ad minus unum famulum: et unum regatium suis sumptibus: ac etiam conducendi et tenendi unum cavalerium idoneum extra districtum: seu et diocesim natum: sine tamen ipsius domini Potestatis impensa. Qui dominus potestas cum pulsu campane turris communitatis Tridenti intrare debeat ad magistratum ipsum honorifice: cum vexillis et insignis suis et intrando civitatem circumire per civitatem et loca consuetarum: deinde veniendo versus palatium visitare ecclesiam cathedralem sancti Vigily patroni nostri cum oblatione ad altare magnum que sibi videbitur infra triduum et per prius ius non reddat. Deinde legat et discurrat statuta Civitatis et ad libitum Reverendissimi domini Episcopi: vel eius locumtenentium consules ipsi eum presentent et exhibeant prelibato Reverendissimo domino Episcopo: vel eius locumtenentibus: et a sua Reverendissima paternitate potestas ipse sceptrum preture sue: seu potestarie: tam in criminalibus quam civilibus recipiat: ac in manibus prelibati Reverendissimi domini Episcopi: vel sui capitanei: aut eius locumtenentium iuret tactis sacrosanctis scripturis ad sancta dei evangelia per deum omnipotentem et eius filium dominum nostrum Iesum Christum: et spiritum sanctum: et per sancta quattuor: evangelia:

gelia q̄ bona fide sine fraude regimen ⁊ potestaria ciuitatis Tri
denti: et eius iurisdictionem reget: faciet: ⁊ gubernabit cōmune
Tridenti ⁊ eius districtum: ⁊ personas in ciuitate et districtu ha
bitantes. Et q̄ bona fide ⁊ sine fraude manutenebit iura: bona:
possessiones: honores: iurisdictiones: ⁊ stricturas ipsius Reueren
dissimi domini Episcopi: ⁊ episcopatus ⁊ ecclesie ac ciuitatis Tri
deni. ⁊ eius districtus: nec in aliquo diminui permittet. et q̄ faciet
iustitiam cuiuslibet petenti secundum leges: ⁊ iura ac statuta Tri
deni. et bonum ⁊ approbatum vsum ⁊ bonas consuetudines Ci
uitatis Trideni. Item q̄ guerras: discordias: malivolentias: et
odia: que sc̄uerit: concordabit: ⁊ sedabit iuxta posse suum: et q̄
de falsitate homicidio: ⁊ furto: ⁊ de quolibet maleficio inquiret: et
inquiri faciet: diligēter et toto posse: qui dominus Potestas sta
re debeat in officio potestarie per annum dūtaxat: et officio expi
rato: ad illud resumī: ⁊ admitti non possit infra annos septem: ⁊ in
fine dicti sui officij syndicetur per duos eligendos: ⁊ deputan
dos per dominos consules: ⁊ tertium per Reuerendissimum do
minum: vel eius locum tenentes iuxta antiquam consuetudinem.

Capitulum secundum.

Item statuimus ⁊ ordinamus: q̄ dictus dominus po
testas teneatur ⁊ debeat singulis diebus feriatis ⁊ non
feriatis p̄ter q̄ in honorem dei reddere ius petēti
bus in causis summarijs: ⁊ singulis horis iuxta exigē
tiam causarum omnibus ad se pro iustitia habenda confugienti
bus liberum aditum admittendo: aperta q̄ hostia palatii seruan
do: saltem vsq̄ ad secundam scalam superiorem inclusiue. In or
dinarijs vero teneatur et debeat sedere ad banchum iuris consue
tum tribus diebus singula hebdomada. videlz: diebus lune: mer
curij: et veneris: pulsata semper campana maiozi turris Trideni.
vt moris est in ortu solis: et demum campanella palatii tribus vi
cibus: cum aliquali intervallo ante q̄ accedat ad banchum iuris:
p̄out etiam moris semper fuit: quibus tribus diebus semper se
dere debeat (vt supra) ⁊ plus ⁊ minus iuxta causarum exigen
tiam: diebus vero Martis ⁊ Jouis intendere debeat criminali
bus: et cessantibus criminalibus: teneatur et debeat in ciuilibus
audientiam prestare: vt supra. Et si dictis tribus diebus in dictis

Liber Primus

ad sedendum ordinarie: Capitaneus vel officialis turris communis Tridenſi. de mane in ortu ſolis: vel paulo poſt pulſare campanam omiſerit: ipſo facto incidat in penam vnius libe bone monete. videlicet groſſorum duodecim: niſi aliqua iuſta cauſa fuerit excuſatus. Cuius pene medietas applicetur Camere & piſcopali: alia medietas cõmunitati: prout etiam diſponitur infra in ſtatuto ſub rubrica de capitaneo et eius officio ad turrim communis Tridenti. Et quo ad ordinem procedendi in cauſis: ſeruentur ſtatuta ciuitatis Tridenſi. ad vnguem. Nec dominus Potestas poſſit illis contraneriſe aliqua conſuetudine: tam præterita quã futura non obſtante: ſub pena Beneſi. quattuor pro qualibet vice: qua contrauerit: quam penam ipſo iure incurrat ſibi de ſuis ſalaris retinenda: & camere & piſcopali applicanda: & nihilominus talis actus ſit ipſo iure nullus: & ſi quis aliquod ſtatutum allegauerit illud etiam oſtendat eſſe inſertum in hoc volumine ſtatutorum: aliter non credatur: & ſufficiat illud allegare: ſaltem per rubricam: eo abſque quod teneatur illud producere manualiter: dummodo ſit de inſertis in iſto volumine: quod volumen teneatur ipſe dominus Potestas ſcum ſemper habere: ad bancum dum ſederit: & teneatur & debeat ſedere quibuſcunq; diebus a ſtatuto ſupra præfixis: niſi ferie: vel aliquod impedimentum legitimum obſtiterit vt ſupra. Et ſi ſteterit per ipſum: quod non ſederit: & ius non reddiderit: pro qualibet vice: penam Beneſi. quattuor: ipſo facto incurrat Camere & piſcopali applicandi. vt ſupra: niſi iuſta cauſa: vt ſupra. Qui etiam dominus Potestas conſtituat: vt ex officialibus curie ſue: quos habeat ad numerum octo: duo ad minus ſingulo die: etiam feriato continue in palatio: vel in circũimibus aſſent. Ita quod ad pulſum campanelle ipſius palatii pro neceſſitate aliqua: vel caſu occurrente ibidẽ coram domino potestate præſto ſint: ſub pena eiſdẽ indicenda de groſſis ſex pro quacũque vice applicandi. & palii camere. Nec poſſit nec debeat idem dominus Potestas aliquẽ officialem recipere: niſi ad præſentationem dominoꝝ conſulũ: & prouifoꝝum ciuitatis: neq; cum illis conuenire quoquomodo de aliquo lucro ab illis extorquendo propter officium ipſum: & quod non liceat domino Prætoꝝi in fine officij ſui deponere ſceptrum ſuum: & ſe ſubijcere ſyndicatui: donec & quouſq; nouus electus aduentauerit: & ſe coram Reuerendiſſimo domino: vel eius loco: cum teneantibus præſentauerit iuriſdictionis ſceptrum ſuſcepturus: & iura /

et iuraturus: sed nonum Praetorem expectet: et una cum nono coram Reuerendissimo: ut supra se presentet: et deponat sceptrum ipsum dicto nono Praetori per Reuerendissimum dominum assurgendum.

De modo syndicandi potestatem eiusque familiam et quoscunque alios officiales communis. Cap. 2.

Quoniam iustum sit: ut quilibet: qui administrationem: maxime publicam: gessit: et ius dixit: reddat rationem de gestis neglectis et omisissis. Volentesque in demeritis: et extortionibus civium comitatensium et omnium incolarum civitatis: et districtus Tridenti: et quorumcumque aliorum etiam forensium salubri remedio providere: et obviare: statuimus et ordinamus: quod Potestas Tridenti finito eius officio cum officialibus suis: et tota eius familia per decem dies continuos incipiendos a die formate inquisitionis contra eum: teneatur residentiam facere in civitate Tridenti soluturus omnibus: quibus deberet ipse: aut aliquis de eius familia: et redditurus rationem de omni eo quod apparuerit ipsum ac eius officiales: quos secum habuerit: durante officio contra iustitiam commisisse: litemque suam pecunia precibus: aut alia sorte fecisse: et qualitercumque corruptum fuisse civibus districtualibus comitatensibus ac quibuscumque alijs ius sibi fieri precibus iustitiam denegasse: aut praeter et contra iura communia: et statuta iudicasse: condemnandum absoluisse: vel absolvendum condemnasse aut aliquod omisisse in officio pro negligentia captos: pro debitis vel delictis iniuste relaxasse: et primum oculis dolo vel simula te non comprehendisse: quos pro maleficijs capere: et capi facere per

eius officiales & familiam potuit: omisisse: aut neglexisse ea: que a iure municipali & civili vel aliter ac iuramenti vinculo sibi & officialibus suis facienda incumbant: baratarias commississe: extorsiones perpetrasse: aut vi: aut minis a limite iudicij aliquem repulisse: & concussisse: aut vi tormentorum aliquem ad contentum intusse compulisse: contra quem potestatem eiusq; officiales: & familiam iurito eius officio: syndicatores electi teneantur de predictis & alijs per eum: & eos officiales durante officio: omisis: commissis: & neglectis formare inquisitionem: aut respondere teneantur dictas potestas: eiusq; officiales cum eorum iuramento corporaliter prestando. Et facta responsione teneatur idem potestas ad satisfaciendum pro se & familia sua & eius officialibus cum cautionibus: fideiussores vel nudis: prout dominis Syndicatoribus: & eorum arbitrio visum fuerit causa cognita faciendum: qua responsione & cautionibus factis & prestatis vt supra per dictos syndicatores fiat publicum proclama cum assignatione termini quibuscuq; voluntibus querelam: aut petitionem aliquam proponere contra potestatem: vel aliquem de eius familia: videlicet habitantibus in ciuitate & burgis dicrum trium continuorum: & habitantibus in districtu & Episcopatu quinq; dicrum continuorum: infra quos possunt coram dictis syndicatoribus petitionem: aut querelam proponere de omnibus commissis: obmissis: perpetratis: ac neglectis per ipsum aut eius familiam: vel aliquem ex ipsa: preter & contra iustitiam vel aliter quomodocunq;. Et vltra ipso iure non audiantur amplius ad querelandum: teneaturq; dictus potestas durante dicto syndicato singulo die venire: & se presentare cum eius familia & officialibus suis bis in die: ad locum deputatum coram dictis syndicatoribus: vbi syndicare contingerit: & personaliter: siue habeat procuratorem vel aduocatum presentem: siue non debeat respondere: quibuscuq; petitionibus: & querelis contra eum factis: & litem contestari ea die: vel sequenti. Alioquin pro contestata habeatur: & vltius procedatur & procedi debeat. Et quod dicti syndicatores infra decem dies continuos a die formate inquisitionis: teneantur vinculo sacramenti terminare querelas & petitiones vnam: vel plures porrectas: aduersus ipsum dominum potestatem: eiusq; familiam vel aliquem de familia sua: vna cum inquisitione contra ipsos formata sententialiter condemnando vel absoluendo: nisi vna causa vel plures altiorum requirerent indaginem: quo casu sententia lata post ipsos decem dies valeat: & teneatur: omnimodo differre non possunt: vltra alios tres dies: quibus

omnes aut quibus
 ydianum Dobros
 de magna spina
 a cu. d. Mai. d. no
 aaronis thien' anno
 19. no in cui. Eg.
 Maxim. Ma. d. d.
 d. d.

bus elapsis si non fuerit lata sententia . intelligantur absoluti : declarantes : q̄ quicquid per duos ex dictis syndicatoribus concorditer factum fuerit : tam in procedendo : q̄ in iudicando : etiam tertio absente vel contradicente : et etiam aliter eò non requisito valeat & teneat. Adijcetes q̄ potestas teneatur de omnibus & singulis cõmissis perpetratis iudicatis factis & neglectis aut omis- siss per aliquem de eius familia in officio ei vel eis cõmissio : & insolidum ad omne id & totum : qd̄ in sententia condemnatoria syndicatorum continebitur : si sciens fuerit : vel cum eo participaverit : alioquin si sciens non fuerit : vel non participans : teneatur ipsos vnum vel plures exhibere : quo vel quibus exhibitis : ipsi potestatem liberatam esse volumus : alias insolidum teneri cum decernimus. Et q̄ dictus potestas non possit habere : nec constituere in dicto syndicatu : nisi vnum procuratorem : & vnum aduocatum : quos teneatur nominare tempore responsionis inquisitionis : & ex post nullum constituere vel nominare : & preter predictos nominatos & constitutos nullus alius procurator vel aduocatus habitas in ciuitate Tridenti : possit esse procurator vel aduocatus : vel aliquid quod patrocinium prestare in dicto syndicatu ipsi potestati : vel alicui de eius familia. Sub pena librarum centi bone monete cõmuni Tridenti applicandarum pro quolibet contrafaciente. Et tuentes etiã : q̄ dictus potestas non possit petere nec recipere duas vltimas pagas mensuales salarij sui : nisi finito syndicatu : & ab eo absolutus fuerit.

Cõ potestas incontinenti cum iurauit : debeat fieri facere proclamationes : q̄ omnes banniti recedant a ciuitate Tridenti rurum & hoc amplius. Cap. 3.

Offidamus omnes & singulos homicidas : veneficos maleficos : hereticos : sicarios viarum aggressores effra- ctores carcerum : incendiarios : adulteros : incestuosos : sodomitas : raptos virginum : & aliarum mulierum sollicitatores : lenones : stupratores : iniuriosos : falsarios : quoscuq̄ sit res diurnos & nocturnos : ceterosq̄ delinquentes : ac cuiusuis male & perditie vite homines in ciuitate Tridenti ac eius districtu cõmorantes. Et de hoc volumus fieri proclama generale per Põtestatem Tridenti prima die : & incontinenti postquã iurauit de reddendo ius & iustitiam : & de seruando statuta Ciuitatis : & officium assumpserit. Sub pena librarum quinquaginta bone monete : applicandarum Camere fiscali : quam penam Massa /

rius: qui fuerit eo tempore. teneatur suis salarijs compensari et scribi facere: sub pena librarum decem eidem camere fiscali applicanda: quam ipso facto incurrat Vassarius: qui pro tempore illo erit.

¶ Quod nullus corumpat Potestatem vel eius iudices vel familiam. Cap. 4.

Statuimus et ordinamus: qd si quis corruperit Potestatem Tridenti: Iudices vel aliquem de familia ipsius: aut aliquem officialem communis Tridenti in quocunq; officio existentem: videlicet inducendo eum ad faciendum vel omittendum aliquid contra statutorum comunis Tridenti: vel iuris civilis formam: licitum sit corruptori absq; aliqua pena: grauamine: vel metu quandocunq; deferre: et denuntiare corruptum coram Potestate: vel iudice competenti: vel syndicis eligendis super examinatione Potestatis: et sue familie: et aliorum officialium comunis Tridenti: qua corruptela recepta: quecunq; ex predicta causa extorsisse repertus fuerit per se vel interpositam personam applicetur pro dimidia fisco: et pro altera dimidia accusatori: et nihilominus penis legalibus et statutorum comunis Tridenti corruptus: et corrupens puniantur: nisi corruptus primus ipse fuerit qui corruptionem denunciauerit: quo casu ipse vt premissum est impune euadat. Et iudices qui de predictis conuenerint: teneantur precise et debeant predicta omnia et singula executioni mandare: et mandari facere.

¶ De alienationibus factis p minores viginti quinq; annis: vel per eorum tutores aut curatores. Cap. 5.

Item statuimus et ordinamus: qd omnes alienationes que debent fieri per minores viginti quinq; annis: vel per tutores aut curatores eorum de bonis immobilibus: in quibus intelligantur etiam iura et actiones: fieri debeant coram potestate: sue iudice loci: vbi talis venditio fieri contigerit: ordinario: in presentia quattuor de proximioribus masculis et maioribus viginti quinq; annis. Citatis etiam et requisitis alijs: qui essent successuri ipsi minori volenti alienare palam et non occulte: et de voluntate ipsorum proximiorum asserentium super eorum conscientia pro vtilitate minoris alienationem huiusmodi fieri. Et si proximiores non habuerint: adhibeantur quattuor de bonis hominibus amicis ipsius minoris vel alijs. Si amicos non habuerint in electione predicti iudicis vel Potestatis

ris: masculis & maioribus vt supra. Ita q̄ dominus Potestas vel iudex auctoritatem & decretum interponat: & pro tali decre- to dominus p̄tor: pro salario suo habeat solum grossos charer- tanos duodecim soluendos de suo per contrahentes cum mino- re. Ita q̄ minor conferatur indemnis a dictis grossis duodecim in tali contractu. Et si aliter facta fuerit: etiam si iuramentum inter- uenerit: talis alienatio non valeat: & sit nulla ipso iure: & presuma- tur ipsa alienatio fraudulenta: & in damnum minoris facta: & ipsum minorem dolose & fraudulenter esse inductum ad alienandum et iurandum super ipsa alienatione: & q̄ finis & remissio p̄ minorem facta: tutori: vel curatori suo ante viginti quinque annos: sine solen- nitatibus p̄missis: presumatur esse dolose & in fraudem facta: et ipsam minorem inductum ad ipsam finem faciendam fraudulen- ter & dolose: ac etiam iuramentum ipsum si prestitum fuerit eodem modo intelligatur metu & dolose extortum: & non valeat ipso iu- re: nisi facta fuerit per ipsum minorem cum auctoritate curatoris specialiter sibi dandi. Expirata tutela vel post expirationem tute- le: quando cumq̄ tutor vel eius fideiussor voluerit & petierit libera- ri & absolui ab obligatione tutele vel fideiussione: ad videndum et audiendum rationem administratione tutele: et ad liberandum ip̄m tutorem vel tutores & eius fideiussores: & p̄missa non vendicent sibi locum in muliere: que fuerit dotata a patre: vel a fratribus: vel ab alijs queam tenebantur dotare quantumcumq̄ ipsa mulier fue- rit minor annis viginti quinque que possit facere finem sine dictis so- lennitatibus in dote: & donatione propter nuptias bis: qui de iu- re coguntur dotare: et pro dicto consensu parentum vel ami- corum: aut vicinorum electorum: nec propter presentiam eorum: vel iudicis aliquid possit peti nec recipi per aliquem predictorum attentiu: vel amicorū sic vt p̄mittitur p̄sententiū. Et ille: q̄ ali- quid acceperit: teneatur ad quadruplum applicandum domino. Sed si casus contingeret q̄ ipse curator recusaret consentire: vel auctoritatem interponere: vel etiam ipsi attinentes recusarent velle p̄sentire forte malitia: vel causa molestadi tutorem vel eius fideiussor- es: tunc dominus potestas vel iudex si fuerit visum p̄ bonos ho- mines ipsum tutorem bene administrasse: vel alienationem fienda esse necessariam fieri: compellere possit tam curatorem q̄ & ipsos attinentes p̄sentire ipsi alienationi & fini & remissioni captis pigno- ribus & multa indicta. Et predicta vendicent sibi locum nō ob- stantibus quibuscumq̄ solenitatibus de iure cōmuni in contrarium disponentibus.

De questionibus emergentibus inter p̄iunctas personas ter-
minandis. Ca. 6.

Item statuimus et ordinamus: quod si qua questio oriatur de cetero porrecto libello inter aliquas personas de infrascriptis personis iunctis in civitate et districtu Tridenti, videlicet inter ascendentem et descendente: ut puta inter patrem et filium, Avum et nepotem: et sic de ceteris: inter collaterales ex linea paterna vel materna iunctos quod intelligatur usque ad duos sanguineos inclusive, videlicet natos ex primis consobrinis: vel inter patrum seu amittam: vel nepotes: vel inter avunculum et materteram et nepotes: et inter maritum et uxorem: vel inter affines infrascriptos, videlicet inter socrum et generum: vel nurum: vel inter cognatos et cognatas: etiam persona mortua propter quam erat affinitas, Tam qui sunt: quam qui fuerunt, Et hoc intelligatur solum ex causis et questionibus que processerint vel principiū habuissent tempore quo vivebat persona propter quam contracta erat affinitas: et intelligendo semper masculinum genus conprecere femininum, Teneatur potestas qui nunc: vel pro tempore erit compellere dictos litigatores cuiuscumque conditionis et qualitates exiterint: qui coram ipso agere ceperint: realiter et personaliter eligere duos communes amicos: qui summarie et de plano absque strepitu et figura iudicij quolibet loco et tempore feriato et non feriato in utilitatem hominum introducto infrascriptis mensibus continuos a die acceptationis compromissi, sub pena quinquaginta librarum venetiarum bone monete, pro quolibet arbitratore strahente ab eo auferenda: et Camere Episcopali applicanda cognoscere: et diffinire: et determinare debeant questione seu causam predictam: nisi fuerint iusta et legitima causa impediti: penam apponentes in sua diffinitione: in quam penam pars non adimplens quod diffinitum fuerit per ipsos electos vel altera earum non obediens dictis electis: seu diffinitioni eorum: totiens cadat: quotiens contrafecerit et nihilominus dicta diffinitio in sua firmitate perduret: et quicquid dicti electi in dicta questione diffinendo dixerint: aut statuerint, Teneatur et valeat dictus Potestas aut alius officialis super hoc requisitus totum illud cum iuris remedijs executioni mandare et cogere ea partes adimplere perpetuo observare: nulla appellatione: nec vlla contradictione obstante: ac super dictas partes in dictos electos tanquam in arbitros et arbitratores et communes compositores fuisse plenissime compromissum, Salvo nisi ipsi communes amici gravassent aliquam partium enormiter vel alias dolose, Quo casu possit peti: ut reducatur ad arbitrium boni viri, Id est iudicis ordinarij: et eo casu quo sententia super reductione proferenda erit cum prior laudo: vel sententia conformis: quod tunc ab eadem sic conformi non possit ulterius reduci: nec appellari: nec de nullitate dici, Et si duo predicti electi non convenirent inter se: in diffinitione dicte

dicte partes possint & debeant eligere tertium intra quartum diem: computando diem: a quo predicti electi de dicta discordia notificauerint nobis vel successoribus nostris: seu nostro Potestati: aut officiali: & si non potuerint dicte partes conuenire de tertio intra dictum terminum quattuor dierum: tunc per nos vel successores nostros: seu nostrum potestatem aut officialem eligatur tertius ea forma: qua eliguntur sapientes: quibus questiones ad consulendum committuntur: & quicquid maior pars dictorum sic electorum ut supra dixerint: aut diffinierint: illud totum executioni mandetur: & a partibus obseruetur ut supra dictum est. Et insuper nos & successores nostri: seu noster potestas: aut alius officialis: compellamus realiter & personaliter predictos electos ad cognoscendum: & diffinendum inter partes de questione predicta: & hoc intelligatur de presentibus pendentibus & futuris.

De eodem.

Item statuimus & ordinamus: quod facto dicto compromisso: & producta petitione: coram arbitris infra terminum trium mensium continuorum dicta causa debeat finire & terminari: que si finita & terminata non fuerit: quod tunc: & eo casu intelligatur: & sit in ultima die termini dictorum trium mensium conclusum: & assumptum in causa: absque eo quod aliter fuerit per ipsos arbitros: vel partes conclusum: qua conclusione sic ut supra facta: tunc ipsi arbitri expedire: finire: & terminare debeant dictam causam infra unum mensem immediate sequentem ad instantiam partium vel alterius ex partibus: et si infra dictum mensem a dicta die conclusionis in causa non fuerit lata sententia: defectu actoris non instantis: quod tunc instantia sit & esse intelligatur perempta. Et si partibus instantibus causa non fuerit finita defectu arbitratorum: quod tunc ipsi arbitri & arbitratores & amiables compositores incurrant in penam librarum quinquaginta bone monete: a quolibet arbitratore exigenda: & camere Episcopali applicari.

De citationibus quarumlibet personarum: qualiter fieri debeant. Cap. 7.

Item sta. & or. quod quilibet habitator Ciuitatis Tridenti burgorum & sub burgorum. videlicet. molendinorum et aliorum facientium cum burgis sancte Crucis. Pede castelli: & sancti Martini citari debeat seu possit ad postulationem querentis: seu queri volentis de ipso semel tantum personaliter. Et bis ad habitationem: diebus tamen diuersis intelli-

Liber Primus

gendo et declarando in diuersis diebus. videlicet per duos dies diuersos ante diem termini: et non aliter. Et quilibet habitator districtus Tridentini: citari debeat seu possit personaliter uel ad habitationem semel tantum ad petitionem querentis: seu queri uolentis de ipso. Si uero persona citanda uel sua familia non inueniatur habitare stare: uel morari in ciuitate uel districtu Tridentini eo casu sufficiat cum citari ad domum suam: seu ad locum sue ultime solite habitationis uel sue familie in dicta Ciuitate: uel in districtu: diuimodo dicti citati habeant bona in Ciuitate: uel iurisdictione: et tunc citatio fiat alta uoce presentibus duobus uicinis domus: seu loci solite habitationis predictae: de quibus omnibus predictis et infra scriptis: creatur nuncio publico cui facta est commissio ita facta fuisse referenti. Et quilibet uagabundus: seu non habitans in ciuitate Tridentina: burgis: seu districtu Tridentini: debeat et possit personaliter citari si inueniatur: aliter citari possit alta uoce preconis super scalas palatii Tridentini: et ad portam macelli: et ad portam cantoni loca consueti: uel compareat coram iudice: seu quolibet nostro seu successorum nostrorum officiali competente bis diebus diuersis citatione affixa in albo pretoris: quibus citatis statuatur terminus trium dierum ad minus ad comparandum per ipsum iudicem: seu officialem constituendum ad postulationem cuiuslibet conueneris: seu conueneri uolentis de eodem: et hoc talis citatio in quolibet predictorum casuum pro sufficienti et legitima habeatur: intelligendo tamen semper quod masculinum: femininum genus comprehendat: et hoc addito quod officialis in relatione: quod faciet de citatione: a se alta uoce facta: exprimereteneat noia eorum presentes fuerit: et predicta loca habeant in quolibet casu: et in qualibet causa in quo uel qua ad petitionem alicuius persone ex parte alicuius iudicis seu officialis nostri uel successorum nostrorum citari reperitur. Ita quod contra ipsam aliquid opponi non possit seu excipitur: sed tanquam pro sufficienti et legitima in qualibet predictorum in omnibus casibus et causis sufficiens et legitima censeatur iure communi et statuto aliquo non obstante. Et alio quod quilibet preceptor intelligatur habere mandatum a potestate et officiali: seu quod preceptor possit sine requisitione aliqua potestatis uel iudicis uel alterius officialis citare qualibet personam ad instantiam cuiuslibet persone ad comparandum et respondendum in iure: et predicta uendicent sibi locum: quando causa agitur coram nobis uel nostris vicariis in spiritualibus et potestate in temporalibus: et quibuscunque alijs iudicibus: statentes quod quilibet citatio: executio: relatio: et presentatio litterarum quocumque die fiat etiam feriata in honore dei: uel pro die non feriata compareat valeat et teneat aliqua lege uel consuetudine non obstante.

De citatis et non requisitis occasione citationis. Ca. 7.

Tem statuius et or. q. si aliqua persona querelam deposuerit de aliquo: seu aliquem citari fecerit et faciat cum morari coram iudice: et nihil ei dixerit: nec ab eo aliquid petierit. immo fecerit cum iterum citari ad aliam diem: q. tunc ille: qui citauit: et nihil dixerit: et seu fecerit in illo primo termino q. in illis expensis debeat condempnari: et si in secunda die citationis nihil ei dixerit: q. tunc iudex: coram quo vocatus fuerit: vocante condempnet in duodecim charentanis applicandis Camere Episcopi. Et nihilominus cogat ipsum: qui cum fecerit citari ad reficiendum omnes expensas ac interesse citati: quas et quod vocatus ad iudicium fecerit: et passus fuerit veniendo ad iudicium stando: et rediendo arbitrio iudicis taxandam et taxandas: nisi ipse iudex cognouerit q. iusto impedimento cessauerit contra vocatum procedere.

De preceptis ordinatis per dominum potestate fiant in scriptis. Ca. 9.

Tem sta. et or. q. si dominus potestas iniunxerit aliquo preceptum ambaxiate vel mandatum alicui viatori: q. faciat alicui persone vel ad domum eius ad postulationem alicuius: sine sub sequestro fiendo: vel salvo habendo: vel ex alia quacumque causa: q. dictus viator debeat in scriptis portare tenorem dictorum precepti ambaxiate vel mandati: vel sequestratis preceptum factum non valeat: nisi fiat pro citationibus ad comparandum et respondendum in iure.

De syndicis villarum tenentibus denunciare pupillos carentes tutoribus. Ca. 10.

Tem sta. et or. q. syndici cuiuslibet plebis: qui pro tempore fuerint: teneantur et debeant infra dies quindecim pro tempore temporibus a morte patris vel matris: vel a tempore: quo aliter pupilli reperiantur sine tutoribus esse: denunciare iudicibus: tunc etiam: qui pro tempore fuerint: mortem cuiuslibet patris familiaris vel matris familiaris: qui: vel que reliquerit aliquem pupillum: vel pupillam aut pupillos aliter carere tutoribus: pena librarum duarum pro medietate epatus: et pro alia medietate Comunitati applicanda: et hanc denunciationem facere teneantur syndici: quando facultates pupillorum excedunt summam trescentorum florenorum: et facturi denunciationem pro cuiuslibet expensis itineris debeant secum ferre notulam bonorum ad pupillos pertinentium exhibendam notario: et cum eisdem syndicis veniant duo de proximioribus pupillo: vel vicinis: qui alia

bona nescire: q̄ extant quā descripta: iuramēto suo affirmēt: et nihilominus pene de iure cōmuni p̄tra illos gbus incūbit petere dari tutores suū robur et effectum sortiantur.

Item sta. et or. q̄ p̄dicti iudices tutelarum infra terminū dierum octo a die p̄dictę denunciationis cū effectu puidisse debeāt p̄satis pupillis de vno tutore: seu et pluribus idoneis sub pena librarum triū applicā. vt supra: et salariū iudicū tutelarū in totum sit de vna libra monete merancē. p̄o quolibz centenariō Beneñ. vsqz ad mille beneñ. ab inde supra nihil recipi possit: nisi t̄rimodo beneñ. duo quantacūqz fuerit summa.

De curatoribus p̄stitūdis muto: surdo: prodigo: certe rei: certe cause: et ad certū tempus: sine p̄fectione inuētarij. Ca. ii.

Item sta. et or. q̄ maiozi vigintiqz annis possit dari et p̄stitui curator. scilz muto: surdo: furioso: prodigo: et r̄ligis similibus p̄sonis carētibz intellectu certe re: certe cause: et ad certū tēpus sine p̄fectione inuētarij: qualibz iuris solēnitāte p̄termittā: et eodē modo qlibet maiozi vigintiqz annis possit dari et p̄stitui tutor certe rei: et certe cause: et ad certū tps sine alicuius inuētarij p̄fectione: et q̄ de dicta auctoritate interposita nihil accipiat: et si aliqd accēperit p̄dēnetur: in triplo eius qd accēperit applicādo dño: et intelligatur cōmississe fraudē in suo officio.

De pcuratoribus actoribus syndicis et curatoribus sufficientibus. Ca. 12.

Item sta. et or. q̄ qlibz intelligatur: et sit sufficiens tutor: vel curator: a iudice p̄stitutus: et actor et syndicus ab vniuersitate p̄stituti: et pcurator: p̄stitutus a maioze vigintiqz annis sine iuramēto: vel a pubere cū iuramēto solēni ad lites et causas ad agendū et defendendū alia iuris solēnitāte p̄termittā: exceptis casibus: in quibus mandatū exigūt speciale: in quibus qlibz pcurator: actor: syndicus: vel curator: intelligatur: et sit sufficiens: si p̄stitutus sit ad lites et cās: ad agendū et defendendū cū speciali mādato in casu: in quo mandatū exigūt speciale: ita: q̄ p̄tra p̄dicta aliqd opponi nō possit seu excipit: et legitimi censeantur: iure cōmuni: vel statuto aliquo nō obstante.

De personis p̄o alijs interuenientibus in iudicio legitimandis. Ca. 13.

Item sta. et or. q̄ si aliqs cōparuerit corā iudice: et dixerit se esse pcuratorē: actorē: syndicū: et curatorē: et tutorē: q̄ si pars aduersa opposuerit: q̄ nō sit pcurator: actor: syndicus: tutor: et curator: q̄ tunc et eo casu ipse iudex tēgatur et obligatus sit parte pctente al

signare terminū dicto pcurator: actor: tutor: et syndico
trū dierū: vel plus: secundū vītānā loci in arbitrio dñi iudicis: ad
ōndendū: q̄ sit pcurator: actor: tutor: curator: et syndicus: et si in
dicto termino nō ōnderit: q̄ tunc et eo casu reficere teneatur dāna:
expēti. et interesse pasf. per partem aduersam.

De procuratoribus debentibus pducere mādata sua. Ca. i. q.
Item sta. et oz. q̄ si quis vti pcurator: cōparuerit corā iudice: et
Istra eū oppositū fuerit: q̄ nō sit pcurator: et si sit pcurator: q̄
ōndat mandatū suū pcurare: et petat copīā dicti mādati cū termino
cōpetenti ad opponendū dicto mandato: q̄ tunc et eo casu: si talis
summa: in qua sit pstitutus pcurator: nō excedat summā viginti
quinq̄ librarū bone monete de marano: q̄ tunc et eo casu sufficiat
facere fidē p notariū sūū. Si autē summa excedat summā viginti
quinq̄ librarū: q̄ tunc et eo casu etiā ille talis pcurator teneatur p
ducere mandatū suū parte petēte: et si pars aduersa petat copīā: q̄
tunc ille: qui petat copīam: teneatur illā accipere sumptibus suis.

**De procuratoribus per comparitionem p̄ncipalis sine reuo/
catione non reuocatis.** Cap. is.

Item sta. et oz. q̄ si dominus fuerit in iudicio p procurator: et
I sine ante litē p̄testatā: sine post: et cōparuerit in iudicio et p̄ce
dēdo nō videatur reuocare mandatū pcuratoris sui p dictā cōpa
ritionē semel vel pluries factā nisi eūdem pcuratorē suū reuocauerit
expresse.

De nominando dominum in iudicio. Cap. is.

Item sta. et oz. q̄ quibet: q̄ puentus fuerit ab alio: vel cō/
I uenitur occasione alicuius questionis realis: vel quasi:
teneatur ante litē p̄testatā vel habitā p cōtestatā: vel sal
tē tpe p̄testationis nominare dñm. Alias si postea no/
minaret nihilominus pcedatur p̄tra ipsū: quē admodum si vere
possideret rē: de qua verteretur questio: et teneatur agēti ad dāna
data et interesse: si autē aliquo casu nominauerit aliquē potētiore: ra
tione dignitatis vel officij: vel alio modo: ad nō subiectū iurisdicō
ni T̄ricēni pleno iure: et ille talis nominans vel nominatus nō pro
bauerit legitime infra sex dies vtilēs cōputandos a die nominatio
nis predictē ipsū nominatū talē rem vere possidisse saltē p tres
menses retro a die dicte nominationis: q̄ illa talis nominatio p̄e/
sumatur et intelligatur esse ficticia et in fraudem petentis facta: et ea
non obstante procedatur in causa.

**De ascendētibz vel collateralibus personis legitimandis
in officio.** Ca. i. 7.

Tem sta. 7 02. q. si aliqua psona agat vel defendat vel ascē/
dēs: vel descendēs: vel collateralis alicuius psonae vine: vel
defuncte: vsq. ad quartū gradū: credat q. sit ascendēs: vel
descendēs: vel collateralis illius psonae: si hoc sederit in aīo iudi-
cantis: ita: q. pbationes alicue nō requirātur: si vero nō sederit in
aīo indicantis: ita: q. pbationes alicue regantur: fiant corā iudi-
ce: corā quo questio ventilatur: summarie sine capitalis 7 positio-
nibus: 7 de pdictis sufficiant pbationes solū p vocem 7 famā: sal-
uo q. si p̄tentio esset inter aliquas psonas p̄tendentes hereditatē
alicuius ad se spectare iure propinquitatis: tunc liquide fiant pbā-
tiones secūdū iuris formā 7 statutorū nostrorū ciuitatis Trideni.

Quomodo ad tribunal iuris coram ius dicente comparētes se
habere debeant in dicendo 7 petendo ius. Ca. 18.

Tem sta. 7 02. q. pcuratores 7 q̄ncq. aliq. q. cōparuerint co-
rā aliquo ius dicente: sedēte ad tribunal iuris causa dicēdi: petē-
di: vel defendēdi factū 7 ius suū: 7 seu principalū suorū: teneatur
7 debeat dictū factū 7 ius suū: 7 seu principalū suorū dicere: petere:
7 defendere: honeste: ordinate: 7 voce submissa: ita: q. intelligatur
7 scribi valeat substantialiter p̄ notariū semel: 7 nemo ipsoꝝ cōpa-
rētū audeat exclamare: nec interrūpere p̄mū dicētē: sed illū expe-
ctare debeat: donec dixerit factum 7 ius suum: 7 primo expedito
procedatur de vno in vnū: donec oēs fuerint expediti p̄ illa vice 7
hora: 7 ius dicens teneatur stare ad tribunal iuris: vsq. quo fuerint
expediti: 7 si aliquis in pdictis: vel aliquo pdictorū p̄trafecerit:
cadat ipso facto in penam vnus libe bone monete: p̄ medietate
camere Epali: 7 p̄ alia medietate collegio Trideni. applicati. p̄o
qualibet vice: in quā penā teneatur ius dicens illico dictos p̄traue-
nientes multare: 7 eos non soluentes statim mittere p̄gnoratū.

Delitis contestatione.

Ca. 19.

Tem sta. 7 02. q. p̄ducta petitione: seu libello in qualibet nostro
seu officio iudicis corā quolibet iudice: seu officiali nostrorū
vel successorū nostrorū in casibus: in qbus p̄ducti debet citatione
p̄missa: si nō cōparet p̄sona citata ad terminū citationis: 7 ea scri-
pta in actis p̄ notariū apud iudicē seu officialem: sub quo vel coram
quo p̄ducta fuerit: in electione sit petitorū: vel accipiēdi tenētā: vel
faciēdi p̄nunciari litē p̄o p̄testata. Et intelligat esse r̄sūm ipsi peti-
tioni negā: 7 p̄cedatur: 7 p̄cedi possit: ac si lis esset inter partes le-
gitime p̄testata: que lis auctoritate p̄sentis legis municipalis intel-
ligatur: 7 sit inter p̄tes legitime p̄testata: 7 si aduersarius siue reus
cōparuerit in termino sibi statuto: respōdeat dicte petitioni litē le-
gitime

gitime p̄stādo exceptiōe aliqua nō obstāte que respōsio habeat
p̄o litis p̄statiōe: et procedi possit vt supra: ac si litis esset legitime
p̄stata: et si respōdere recusauerit: et litē legitime nō fuerit p̄stata:
tūc reputetur p̄o absente: et procedatur vt supra.

De termino dato ad p̄bādū loco litis p̄statae h̄ndo. Ca. 20.
Item sta. et or. q̄ q̄libet terminus datus partibus ad p̄
bandū: habeatur loco litis p̄statae: et litis p̄statiōem
inducat: vbi litis contestatiō non p̄cessit.

De capitulis admittendis. Ca. 21.
Item sta. et or. q̄ omnia capitula tam in cā p̄ncipali q̄ in cau-
sa appellatiōis admittātur: nisi fuerint duplicia: saluo iure im-
pertinentiū et nō admittendoy tēpore disputatiōis sine diffiniti-
ue: statuto aliquo nō obstante: et idem in p̄sitionibus obseruetur.

De interrogatorijs productis legitimandis. Ca. 22.
Item sta. et or. q̄ interrogatoriā: que p̄ducuntur: p̄ iudicē le-
gitimantur: qui debeat cancellare ea: q̄ non legitima sibi vide-
buntur: ante q̄ ad exāmen testiū procedatur.

**De producentibus capitula: p̄sitiones: exceptiones. et tenēti-
bus dare copiam parti aduersē.** Ca. 23.

Item sta. et or. q̄ q̄libet p̄ducens libellū p̄titiōe p̄sitiones:
capitula: exceptiones: replicationes et similia rescriptū: sine sup-
plicationes vel alias scripturas: que loco p̄titiōis p̄ducētur: te-
neatur et debeat eas et ea p̄ducere duplicatas et duplicata: vnū quo-
rū remaneat penes tabellionē cause: et aliud penes aduersam par-
tē: et si p̄duxerit simplicia: detur copia de ipsis parti aduersē: expē-
sis p̄ducētis: de quibuslibet vero alijs instrumētis vel scripturis p̄-
ducēdis in iudicio ēt de mādatis p̄care: tutele: cure: syndicati: si-
militer et in executiuis copia sentētiē vel laudē: et in causis a vigin-
tiquinq̄libz infra: detur semp̄ copia p̄titiōis et aliorum quozū-
cunq̄ expensis petentis copiam.

De tabellionibus facere debētibus instrumēta infra tps. Ca. 24.

Item sta. et or. q̄ tabelliones infra tres dies: postea q̄
fuerint registi: nisi infirmitate: vel iusta absentia: vel alia
legitima causa fuerint excusati: debeant facere et edere
copias actorum iudicij: de quibus sunt rogati. Alia
vero instrumēta seu contractus: in publicam formam extrabe-
re: et dare: habita condigna mercede: infra octo dies: post q̄ fue-
rint requisiti: nisi iusta causa fuerint impediti: et qui contrafe-

erit: soluat libras quinq; monete Triden. camere Epali p vni-
 dia: r p alia dimidia cōmunitati ciuitatis Triden. applicāda: r hoc
 pmo termino trāsacto: firursum p alios octo dies neglexerit cor-
 pias petitas edere r instrumenta extrahere: tunc incidat in penā
 librarū viginti quinq; applicandā vt proxime: saluo q iudex possit
 vctos terminos cū cognitione cause vel progare: vel etiā abbre-
 uiare.

De termino cadente in diē feriatā. Cap. 25.

Item sta. r 02. q si terminus citationis vel precepti: seu moni-
 tionis: vel aliquis alius terminus cuiuslibet iudicis: et si dies
 fuerit expressa: incidat in diē feriatā: vel in qua iudex nō sederit:
 vel pseuerauerit ad banchū: sequens dies nō feriatā: in qua sederit
 p iure reddēdo obēatur p termino: si pseuerauerit ad banchū iudex.
 Item sta. r 02. q in causis summarijs: in qbus quis citatur vel mo-
 netur: vel preceptum sit alicui: q debeat in tertijs corā iudice cōpa-
 rere: r iudex nō prestiterit audientā q sine alia citatione intelliga-
 tur citatus in vespertis: r si iudex nō prestiterit audientā in vespertis q
 in diē sequenti idē intelligatur sine alia citatione: monitione: r prece-
 pro. v3. q teneatur cōparere hora vespoy ac si esset citatus p ca-
 hora.

De diebus datis ad probandū p vtilibus hūdis. Cap. 26.

Item sta. r 02. q omnes dies cuiuslibet termini dati ad probā-
 dū sint: r intelligantur esse dies vtilis in oibus suprascriptis ca-
 ptulis loquētib; de dieb; vtilibus vt infra in statuto ab hunc ter-
 tio qd incipit. Itē sta. r 02. q facta litis ptestatione. rē. Exceptis
 causis summarijs: in qbus: terminus ad probāū. censatur esse con-
 tinuus: r omnibus diebus currat: in quibus: ius dici potest.

De pena testium citatorum: r non comparentium. Ca. 27.

Item sta. r 02. q quilibet testis citatus tā in causa cūiliāz etiam
 in criminali: ex parte alicuius iudicis: vel vicarij seu officialis
 nostrī: aut successorum nostrorū: teneatur r debeat venire ad ter-
 minū sibi assignatū: r preceptum: per precone corā ipso iudice: vel
 vicario: seu officiali: ad iurādū r perhibēdū testimonij veritatis
 sub pena charentanoy. xxiiij. pro prima citatione: r p alijs indu-
 pletur: cuius pene sine penay medietas applicetur illis vel illi: ad
 petitionē cuius: vel quozū citatus fuerit: alia vero medietas came-
 re fiscali Triden. ad quā penay persoluendam realiter r personali-
 ter compellatur ipse testis: nisi iusta causa impeditus venire cessa-
 uerit: siue venire non potuerit in arbitrio domini Potestatis.

Qualiter

Qualiter et quomodo testes debeant examinari in causis ordinarijs ciuilibus. Cap. 28.

Item statuimus et ordinamus: quod ipse iudex cause teneatur et obligatus sit examinare bene et diligenter testes producidos per partes in causa: per seipsum simul cum notario cause: super capitulis et interrogatorijs partium: et casu quo ipse iudex recusaret examinare: vel non posset: quod tunc ipse iudex deputet unum examinatorum vel plures de consensu partium: qui habeat: vel habeant examinare dictos testes: et mercedem dicti examinis habeant: et non iudex. Et si iudex committeret examinem testium soli notario cause: quod tale examen sit nullius momenti. Et ipse iudex pariter et notarius incurrant ipso iure in penam librarum decem pro quolibet et qualibet vice: pro mercede camere Episcopali: pro alia mercede communitati applicandi. Et etiam teneantur ad interesse partis: et examinato teste ei legatur dictum suum. Item quod dicti examinatores teneantur et debeant tenere in secreto dicta: et attestaciones ipsorum testium: et non possint propallare vel manifestare directe vel indirecte: verbo motu: scriptura: vel ostensione dicta testium alicui partium: vel alteri persone: sed tenebunt secreta: donec publicata fuerint. Sub pena librarum decem applicandaru: ut supra: ultra alias penas a iure limitatas.

De probationibus faciendis intra terminum statutum. Cap. 29.

Item stat. et ord. quod factalis pretestatione: ut supra: vere vel fecte inter quascumque personas: quolibet partium possit et debeat suas probationes facere intra dies quindecim utiles post litam pretestatam: ita: quod testes iurent et deponant in dicto termino: saluo quod iudex siue pactor: vel officialis: coram quo questio ventilabitur: possit minore terminum statuere cum cause cognitione habito respectu ad qualitate cause: quod terminus semper utriusque parti sit communis. Et si iudex abbreviauerit dictum terminum ex se: quod nihilominus intelligatur abbreviatus utriusque parti: et in quo termino abbreviato: nihilominus seruetur forma pretestati: quo ad probationes faciendas: intelligendo est: quod vnus terminus detur probationibus tantummodo: et non plures: et intelligantur dies utiles omnes dies: in quibus de iure municipalibus reddi debet: et in quibus iudex seu Potestas vel officialis: coram quo questio agitabitur: ad tribunal venerit: et perseverauerit ad banchum sui officij huius iuridicis ordinarij: et in ordinarijs: quos dies notarius ipse iudicis siue pactoris vel officialis: siue aliquis aliorum notario: in quibus. scilicet ipse pactor: siue iudex: vel officialis venerit siue perseverauerit ad banchum: scribere in actis eorum debeat ita quod de predictis veritas quocumque tunc valeat apparere: sub pena carentanorum

triginta p quolibet & qualibet vice: infra quos quinddecim dies: in primis quattuor diebus actor teneatur & debeat produxisse quaslibet positiones & capitula: quibus vti voluerit in causa predicta ad fundandam suam intentionem realiter & actualiter: & reus infra octo dies vtilis a die litis cōtestate teneatur: & debeat produxisse oēs suas exceptiones dilatorias: & peremptorias: positiones: & capitula: quibus vti voluerit in ea causa ad elidendam intentionem actoris: & fundandam suam defensionem: vltra que tempora tā actor: q̄ reus producere non possit aliquid de predictis occasionibus antedictis in principali instantia: exceptis instrumentis: que producere possit vsq; ad conclusionem cause exclusiue: si vero altera partiu offerat se velle reprobare testes p aduersam partē pductos: tūc sitales testes: ad quos se refert: sint infra dyocesim nostrā: habeat decē dies continuos: & intelligantur continui omnes dies currentes: nisi sint ferie ad honorem Dei: & Sanctorum: vel ad vtilitatem hominum introducte: vt latius patet in statutis: maxime sub rubrica de cognoscendis causis appellationū. Si vero huiusmodi testes sint extra dyocesim nostram Tridentinā: tunc dabitur dies legalis v. 3. quattuor miliaria germanica: aut viginti italica pro die: qui dies vt debent esse continui: & de pluri non dentur: aut dilatio cōmittatur arbitrio potestatis: & hoc locum sibi vendicat in omnibus probationibus necessarijs: quib; diebus & dilationibus elapsis: vt pre fertur: dabuntur quattuor dies vtilis ad publicandū processum: deinde alij quattuor dies vtilis ad concludendum in causa: qua conclusionem facta. Potestas habeat mensem ad ferendam sententiam: qui mensis computetur a tempore presentationis processus: & presentatio fieri debeat parte citata. Presentatione autem facta: si fuerit per ipsum potestatem: vel alium iudicem: quominus sententia sit lata infra tempus prefixum: tunc nisi potestas: seu iudex iusta causa putat infirmitatis: vel alia per nos: vel successores nostros arbitranda excusetur: penam librarum quinddecim irremissibiliter exigendarum: & Camere Episcopali applicandam: incurrat ipso iure: per cuius penę solutionem non intelligatur liberatus a solutione damnorum & interesse erga partes in casibus: in quibus ad id de iure cōmuni teneretur: & nihilominus ipse potestas teneatur ferre sententiam requisitus sub eadem pena: totiens quotiens negligens reperitus fuerit: quo vero ad causas appellationum seruetur statutum sub rubrica. De cognoscendis causis appellationum.

CDe quibus causis possit cognosci summarie. Cap. 30.

Item statuimus & ordinamus: q̄ de infrascriptis causis reddatur ius summarie: & de plano & sine strepitu & figura iudicij tempore

islo capto 30.
 impleretur aduocatus
 157 ludi capto 30. in p̄sentia
 iustitie addendum p̄ m̄. iust.

pore seriato et non seriato: et sine alicuius libelli oblatione expediri
 et terminari debeant summarie et de plano: ut infra continetur. v3.
 in causa mercenarij petentis mercedem sui laboris et operis: et in
 causa: in qua dominus petit pensionem seu partem a suo inquilino: seu a facta
 uolo: vel colono: et in causa cibi et potus: et in causa emptionum et venditionum
 factarum et inuitarum: occasione alicuius mercimonij animalium usque
 ad summam quinquaginta librarum bone monete. Et in causis
 viduarum: pupillorum: et aliarum miserabilium personarum et fo-
 rensiu agentium usque ad summam quinquaginta librarum bone
 monete. Et in omnibus alijs casibus et causis que sint ad summam
 viginti quinque librarum bone monete: et quicquid fecerit iudex siue
 Potestas: vel officialis circa predicta in procedendo: absolucndo:
 vel condemnando: intelligatur: quod sit bene: recte: et rite factum et de-
 claratum: et quod a sententis latis de libris viginti quinque bone mone-
 te: et infra: appellatio interponi non possit: nec de nullitate dici: pos-
 sit tum pars: que grauamen pretendit: infra decem continuos dies: a
 die sententie late coram superioze summam: et sine processu ac sine
 scriptis: sed oportet de ducere: vel ex nouis probationibus osten-
 dere: notoriam iniquitatem talis sententie: a qua appellatio est per-
 hibita: vel eiusdem nullitatem et alias que sententia intelligatur tran-
 sisse in rem iudicatam et eius executio fiat: et a viginti quinque libris
 supra: pars debeat probare de intentione sua legitime. Volumus
 etiam ac statuimus et ordinamus: quod cause appellationum a dictis
 libris viginti quinque supra usque ad quinquaginta in casibus premis-
 sis admisse finiantur: et terminentur: ac finiri et terminari debeant
 infra sex menses continuos a die interposite appellationis: usque ad
 conclusionem in causa inclusiue: alio intelligatur ipsa appellatio esse
 deserta: et sententia mittatur executioni: nec querelari: nec arbitrium
 boni viri: nec restitutio in integrum peti possit: intelligendo illas
 esse miserabiles personas: quas dominus potestas: vel iudex de-
 clarauerit siue determinauerit esse miserabiles: et intelligendo fo-
 renses etiam esse forenses in arbitrio domini Potestatis Tri-
 denti.

Item statuimus et ordinamus: quod inter dictos casus: intelliga-
 tur: et sit causa dotis et incarcerationum: ut in illa et super ea pro-
 cedi possit quibuscunque diebus et summarie: ut in ipso statuto su-
 pra continetur: etiam quantecunque summe fuerint ultra dictas li-
 bras quinquaginta: et in omnibus illis casibus etiam possit Po-
 testas instantiam cause et probationem abbreviare: prout sibi equum
 et expediens videbitur: consideratis personis tempore: et locis: dum
 modo celere sit iudicium in dictis casibus: quibuscunque alijs statu-
 tis nostris non obstantibus.

De quibus causis possit cognosci diebus feriatis. Cap. 31.

Tem statuiamus et ordinamus: quod omnes dies illi: qui continentur in statuto posito sub rubrica de cognoscendis causis appellationum: sint feriati et pro feriatis habere debeant: preterquam in maleficijs: et in criminalibus causis: et in ipsis diebus ius non reddatur: nisi in casibus illis: in quibus licet de iure communi: et nisi in casibus: et causis miserabilium personarum: et pupillorum: et pauperularum personarum agentium: que miserales et pauperes persone intelligantur arbitrio domini potestatis: et nisi in sequestris: et nisi in causis nostris Ecclesie nostre Tridentine: et nisi in collectis nostris: et questionibus: que occasione dictarum collectarum oriuntur inter rusticos: et communitates nostras: sine nostris districtualibus. In omnibus autem alijs diebus que in illis: de quibus in dicto statuto fit mentio: ius reddatur.

De modo procedendi in causis non excedentibus summam librarum quinque vel viginti quinque vel et quinquaginta et de causis causarum instantijs. Cap. 32.

Tem sta. et ord. que cause: in quibus procedi possit summarie: de quibus in supradictis proximis statutis fit mentio: terminentur et terminari debeant iuxta distinctionem infra scriptam: videlicet: cause de libris quinque bone monete: et infra vel estimationem earum vere: vel verisimiliter non excedentes: quodcumque et qualitercumque sit id: quod petitur: dominus potestas habeat merum et liberum arbitrium in citando: procedendo: et decidendo summarie ut supra sola facti veritate inspecta: et sine aliqua scriptura: et semoto procuratorum: et advocatorum strepitu: et per preiurpationes: iudicia: et per iuramentum petenti: vel reo conuenito prout sibi videbitur: deferendum: deficientibus tamen hinc inde probationibus: et hoc infra dies tres continuos a die prime comparitionis partium computandos: infra quos tres dies continuos partes ipse probasse et produxisse debeant quicquid pretendunt: ita tamen: que testes non aliter examinentur: nec interrogentur: quam palam: et viva voce: et sine scriptura: et ipsa tertia die siue probauerint: siue non: dominus potestas: et ius dicens causam ipsam terminet conueniendo vel absolucendo per suam sententiam certam et claram altera parte instante per iuramentum: ut supra: probatione aliqua deficiente: ut supra. Et si per actores steterit: quominus victa terminatio sollicitetur: ulterius non audiatur: sed habeatur ac firmitas fuisse spirata: et quicquid terminatus fuerit quocumque modo: sit validum: nec per appellationem: vel nullitate: aut alio modo: siue iudicis

ut iudicis officio: siue als infringi possit: et hoc ne contingat partes in li-
 tigijs diu pertrahat: et tandem obtinendo succumbere: quia maiores
 sint impense: ac dāna: q̄s victorie emolumentū. Et libris vero quinq̄
 bone monete vsq̄ ad quinquaginta inclusiue. Instantia ipsius cau-
 se sit: et esse intelligatur triginta dieꝝ continuozum tantū vsq̄ ad cō-
 clusionem in causa inclusiue a die contradictionis: seu respōsionis fa-
 cte: quā die contradictionis dñs Potestas: vel ius dicens immediate
 statuat vtriq̄ parti terminum infrascriptum: et nihilominus eo sta-
 tuente: vel non statuente ipso iure immediate statutus sit: et esse in-
 telligatur: in causis a quinq̄ libris vsq̄ ad. xxv. inclusiue: intelligat̄
 statutus dierū decem continuozū: et a libris. xxv. vsq̄ ad quinquagin-
 ta inclusiue: terminus ipse probatorius: et vt supra: sit: et esse intelli-
 gatur dierū viginti continuozū vtriq̄ parti ad pbandum: et excipien-
 dum per omne genus pbationū: et ad pducendū in causā: quicqd̄
 pducere velit: quo termino transacto omnia sint ipso iure et esse in-
 telligatur publicata: et fiat copia petenti: et nihilominus statutus sit
 ipso iure: et esse intelligatur vtriq̄ parti terminus triū dieꝝ conti-
 nuozū: exceptis tamē feriatis in honorem dei vt supra: in causis a
 viginti quinq̄ libris infra: in causis vero a viginti quinq̄ libris supra
 vsq̄ ad quinquaginta: terminus ipse sit dieꝝ quinq̄ continuozū: vt su-
 pra: ab habita vel oblata copia cōputandozū ad opponendum: et
 reprobandum: quicquid velit: quo termino elapsio ius dicens infra
 dies tres cōtinuos in causis a viginti quinq̄ libris et infra bone mo-
 nete: et in causis a viginti quinq̄ libris supra vsq̄ ad quinquaginta in-
 clusiue infra dies sex cōtinuos enumerandos altera parte instantē
 et pcessum et acta sibi exhibente: per suā sententiā terminare teneat̄:
 si vero pars actrix negligens fuerit infra decem dies cōtinuos
 in causis vsq̄ ad viginti quinq̄ libras: supra vero vsq̄ ad quinquagin-
 ta libras: infra viginti dies: et qui incipiant currere a die finiti termi-
 ni statuti notario sub rubrica de tabellionibus facere debentibus
 instrumēta: sibi domino ius dicenti exhibere pcessum: et iura ipsius
 edē: transactis dictis diebus post pclusum in ca: tunc instātia ipsius
 cause ipso iure sit pempta: et pro pempta habeatur: et pars actrix
 in expensis p̄dēntur: et vterius nō audiatur: agere volēs nisi ipsis
 expensis refusus. Si vero per notarium cause aliqua partiū fuerit
 progata in ei exhibendo acta et pcessum cause infra terminū p̄-
 dierū. Tunc notarius subiaceat ad omne interesse dicte partis dā-
 mificatē et sua culpa. Ad dēntes q̄ in causis et casibus p̄missis par-
 tes intelligantur ipso iure monite: vt singulis diebus et horis durā-
 te termino pbatorio debeant se presentare et interesse coram iudi-
 ce cause ad videndum produci capitula: scripturas. instrumēta et
 in: et ad videndū iurare testes: et ad alia audēda et faciēda: que
 in p̄dictis: et circa p̄dicta fuerint necessaria: et sic nulla specialis

See Dec. l. i. in
 h. cap. 13.

citatio: vel monitio specialis sit necessaria: et ad hoc: ut altera partium
semper certiorari possit de omnibus: et singulis actibus: que medio tempore al-
tera parte facere contingeret. Volumus et decernimus: quod notarius
a principio assumptus pro notario in causa semper scribat ipse: et registra-
tur scribere: et non alius: nisi ordinario forte absente: quo casu pro-
tunc die sequente huiusmodi terminus: et actus factus pro altera parte
referatur: et reducatur ad acta notarii ordinarii ipsius cause: quod si se-
cus factus fuerit: actus ipse: et productio sit ipso iure nullus et nulla:
et parti alteri minime noceat. Declarantes et id attendendum esse in
premissis: quod principaliter petitur ratione fortis: et non expensas:
que non ventant in consideratione quantitatum superscriptarum: pro quod
statutum ex nunc decernimus preiudicari nolle: aut derogari in casu-
bus: in quibus reus contentus se contumace exhibet: contra quem
procedi debere intendimus secundum statuta alias de reo contumacia
et eloquentia: consulentes partibus seu parti: cui incumbit onus pro-
cedendi pro evitando omni periculo sue incertitudinis: quod in tempore preste-
tur de habenda copia actorum: et processus: ut de sua diligentia appa-
reat et in exhibitione processus debent sententiarum describi faciat pro
notarii cause exhibitione illius: et die: et mensis.

De libellis non dandis nec petendis in iudicio. Ca. 33.
Item stat. et or. quod de omnibus querimoniis pro libello datis pro bo-
mines civitatis: et districtus Tridentini. pro diuim potestate vel iu-
dicio: seu alios officiales nostros vel successores nostros iustitia fiat:
et fieri debeat secundum statuta: et illis deficientibus secundum bonum et ap-
probatum usum civitatis Tridentini. pro saluo: quod aliquis non teneatur da-
re libellum: nec petitionem de debito: nec de aliquo alio debito: de
quo sit publicum instrumentum: quod instrumentum si productum fuerit: habe-
atur pro libello. Et copia de ipso instrumento detur parti sumptibus
producentis: si loco petitionis productum fuerit: idem et dicimus de scri-
pto et seu chirographo illius: quod manu propria scripsit. Et si scribi se-
cit manu alterius: et contra quem productum tale scriptum: et seu chirogra-
phum: nec de viginti quinque libris bone monete: et abinde infra: nec
pensionibus: sine factis: et decimis etiam de partibus frugum non de-
tur libellus: nec petitio: et similiter de instrumentis debitorum tam pre-
sentium: quam futurorum: in quibus renunciatum sit petitioni libelli: vel alieni
ius petitionis: sed ut omnes sunt: vel erunt obligati: ita teneantur
et reddatur ius creditoribus de suis instrumentis contra obligatos
et quemlibet eorum in iuxta formam suorum instrumentorum: et etiam
contra bona obligata.

De summaria cognitione scienda super bonis Episcopalibus et
bonis communis Tridentini.

Item

Tem sta. 7 or. q. in causis Episcopalis: 7 maxime de recupera-
tione bonorum Episcopalis: 7 in causis bonorum: 7 iurii civitatis Tri-
dentini: summarie: 7 de plano: sine strepitu: 7 figura iudicij. pcedi pos-
sit: 7 p modum denunciacionis: 7 inquisitionis. Et si ptingeret: q. ipsa
bona recuperaretur in Episcopatu Tridentini. forma pdicta: q. etia eade
forma structur: in pcedendo ptra datores possessionum: 7 ceteros
alios auctores: 7 eorum bonorum possessores pro cuicione.

Quod iudex siue potestas teneatur dare advocatum: 7 procurato-
rem in causa episcopali: 7 comunitatis Tridentini. Ca. 35.

Tem sta. 7 or. q. in pdictis causis. siue pcedatur per pro-
curatores comunitatis Civitatis Tridentini: siue no. q. iu-
dex: coram quo pcedatur: teneatur dare: ptra que p-
ceditur vnu bonu 7 idoneu advocatu 7 procuratozem: ex
pensis possessoris: si hoc voluerit ipse possessor: per quos possit de
suo iure ostendere: 7 docere: 7 nisi dederint advocatu: 7 procura-
tozem: non possit nec debeat in causa ulterius procedere: 7 si pcessum
fuerit: non valeat ipso iure processus: nec teneat.

Quod iudex siue potestas similiter in causis aliarum quaracumq.
psonaru teneatur dare procuratozem: 7 advocatu. Ca. 36.

Tem sta. 7 or. q. potestas possit: 7 debeat in quacumq. ca: etia
no Episcopali: quacumq. contra quilibet psonam mota vel mouen-
da ad instantia alterius partis vel vtriusq. cogere procuratozem aut
vnu ex procuratoribus: qui sibi videbitur: vt procuracionis officiu
assumat pro aliquo: qui procuratozem habere vel invenire no possit: 7
fiat talis coactio cu pena arbitrio iudicis: secundu qualitatez cause
imponenda toties quoties si sine iusta causa recusaverit: que cau-
sa an sit iusta: vel iniusta: pcurat arbitrio potestatis cum iuramento
recusantis nulla appellatione interposita.

De preceptis 7 condonationibus factis in pcessos. Ca. 37.

Tem sta. 7 or. q. de preceptis: 7 condonationibus factis in con-
pessus in iudicio: dari debeat terminus ad soluendu decem die-
ru dicto pcesso: 7 seu condonato. Et hoc intelligatur a decem libris
supra: 7 a decem libris infra: dari debeat terminus trium diep: nisi
debito voluerit iurare de calunia: q. possit probare solutionem: 7
tunc assignetur ei terminus octo dieru ptinuo: modo: quo supra:
ad probandu solutione allegata: quibus octo diebus elapsis code-
natis ulterius non audiatur: si contradicere voluerit: 7 elapsis
dictis octo diebus: q. tunc 7 eo casu intelligatur: 7 sit a iudice d: ta
tenuta contra dictum debitore: qui in dicto termino octo dieru no
probaverit: seu legitima defensionem non fecerit. Et nihilominus

quartum d'ete p'denationis creditori petenti soluat: et si probato fuerit legitime solutio: similiter p'denetur: petens: in eo ad quartum eius: qd petierit: et intelligatur de p'ceptis et p'denationibus factis et fieri d'is: et p'dicta locum no habeant in heredibus: et successoribus principalium debitorum vel creditorum: sed solum in principalibus debitoribus et creditoribus.

CDe questionibus omnibus ventilandis cognoscendis et finendis in palatio Tridenti. Ca. 37.

Litem ista. et or. q. omnes caelites: qdones: et p'cessus civitatis et districti Tridenti debeant ventilari: cognosci per suam finiri et terminari in palatio trid'enti: et no alibi: nisi fuerit de licetia nostrae: vel successorum nostrorum: q. si in alio loco ventilate fuerint: ipse p'cessus sit nullus: exceptis causis lenioribus usq. ad quinquaginta libras: et ab inde infra: et in sequestris committendis et exceptis causis delegationum et arbitrorum.

CDe restituendis expen. per victum victori licet de calunia iuratum sit. Ca. 39.

Litem ista. et or. q. l3 iuretur de calunia in aliqua ca: victus victori: nihilominus p'denec in expen. nisi fuerit iusta ca litigandi: qua iudex exprimere debeat in sua sententia: quo casu possit ab expen. absolvi: ac iuretur secundum qd iura iurare precipiunt. Et si iudex exp'sse non absoluerit parte victa ab expen. intelligat ipso iure p'denata: et a sententia expen. non appelletur: nisi semel a. xxv. lib. monete maran. supra: quap. instantia determinetur: et terminari debeat infra dies decem continuos a die porrecti libelli appellatorij coram iudice appellationis.

CDe ferijs et diebus feriatis. Ca. 40.

Divino p'cepto: sabbata sanctifices: vt sanctorum patrum monitis inherentes. Et statuimus et or. cu omni veneratione custodiri ac celebrari in honore diuine maiestatis ab omni litigio et strepitu iudiciorum oes et singulos dies infra scriptos. videlz: omnes et singulos dies dnicos totius anni.

CDe mense Januarii.

CDies circuncisionis: domini nostri Iesu christi: usq. ad tertium diem post Epiphaniam inclusiue.

Sancti Antonij de Eliena abbatis die decima septima.

Sancti Fabiani et Sebastiani die vigesimo.

CDe mense Februarii.

CPurificationis beate Marie virginis die secundo.

Sancti

Sancti Blasij die tertio.

Sancti Matthei apostoli die vigesimoquarto

De mense Martij.

Sancti Gregorij doctoris ecclesie die duodecimo.

Sancti Ioseph confessoris et sponsi beate Marie virginis die. xix.

Annunciationis beate Marie virginis die vigesimoquinto.

Omnes dies veneris ipsius mensis Martij.

De mense Aprilis.

Sancti Georgij die vigesimoquarto.

Sancti Marci euangeliste die vigesimoquinto.

Sancte Marientie matris sancti Eligij patroni nostri Tridenti die trigesimo.

De mense Maij.

Sanctorum Iacobi et Philippi die primo.

Inventionis sancte Crucis die tertio.

Sanctorum Sisij martyris et alexandri die vigesimo nono.

De mense Junij.

Trinitatis sancti Iohannis baptiste die vigesimoquarto.

Sancti Eligij episcopi et patroni nostri Tridenti die. xxvi.

Sanctorum apostolorum Petri et Pauli die vigesimo nono.

De mense Julij.

Visitationis beate Marie virginis die secundo.

Sancte marie Magdalene die vigesimo secundo.

Sanctorum Iacobi et Christophori die vigesimoquinto.

Sancte Anne matris beate Marie virginis die. xxvi.

De mense Augusti.

Sancti Petri ad vincula die primo.

Sancti Laurentij martyris die decimo.

Assumptionis beate Marie virginis die decimoquinto.

Sancti Rochi die decimo sexto.

Sancti Bartholomei Apostoli die vigesimoquarto.

Sancti Augustini episcopi et doctoris die vigesimo octavo.

De mense Septembris.

Trinitatis sancte Marie virginis die octavo.

Sancti Matthei apostoli et euangeliste die vigesimo primo.

Dedicationis sancti Michaelis archangeli die vigesimo nono.

Sancti Hieronymi doctoris ecclesie die trigesimo.

De mense Octobris.

Sancti Francisci confessoris die quarto.

Sancti Luce euangeliste die decimo octavo.

Sancti Simonis et Jude die vigesimo octavo.

De mense Nouembris.

Trinitatis omnium Sanctorum die primo.

Commemorationis omnium animarum die secundo.

Liber Primus.

Sancti Martini episcopi & confessoris: die vndecima.
Consecrationum: que incipiunt a die decimatertia intrante Ro-
uembris: & durant per totum diem vigesimam.
Presentationis beate Marie virginis: die vigesimo primo.
Sacte Catherine virginis: die vigesimo quinto.
Sancti Andree apostoli: die trigesimo.

De mense Decembris.

Sancti Nicolai episcopi: die sexto.
Sancti Ambrosij episcopi & doctoris: die septimo.
Conceptionis beate Marie virginis: die octauo.
Sancti Thome Apostoli: die vigesimo primo.
Natiuitatis domini nostri Iesu christi: die vigesimo quinto.
Sancti stephani prothomartyris: die vigesimo sexto.
Sancti Iohannis apostoli & euangeliste: die vigesimo septimo.
Sanctorum Innocentium: die vigesimo octauo.
Sancti Thomasi martyris: die vigesimo nono.
Sancti Siluestri: die trigesimo.

Item volumus fieri vacationes modo infrascripto in die-
bus infrascriptis: a die dominico primo ante diem carnis-
prini vsq; ad 7 per totum diem mercurij post dominicam Ca-
solarie inclusiue: & omnibus diebus veneris Martij: vt supra: a die
palmaz vsq; ad octauam Pasche Resurrectionis domini nostri
Iesu christi. Et tribus diebus Rogationu seu litaniar: die Alce-
stionis dñi nostri Iesu christi: die pasche Pentecostes cum duo-
bus diebus prime sequentibus. Et die festiuitatis corporis Chri-
sti pariter: & die octaua eiusdem. Item in ferijs Oculorum: que in-
cipiunt die sancti Barnabe vndecima mensis Junij: & durat vsq;
ad tertiam mensis Julij inclusiue. Item ferijs vindemiarum: que
incipiunt & intrant a vigilia sancte Marie de septembrii mense: &
durant vsq; ad octauam sancti Michaelis inclusiue. Item ferijs
consecrationum: que incipiunt decima quinta die intrate Nouem-
bris: & durant vsq; ad vigesimam dicti mensis per totam diem.
Item omnibus diebus ad honorē dei introductis propter reue-
rentiam diuini nominis: qui celebrantur: & consueti sunt celebrari
in ciuitate Tridenti: & alijs repentinis: que inducte fuerint per nos
vel successores nostros seu nostrum vicarium. In quibus diebus &
solēnitatibus volumus tamen posse procedi in criminalibus ad in-
dicia capturam & torturam. Et ita volumus seruari: vt etiam par-
tibus volentibus quoad dies feriatos in honorem dei nihil posse
petitauerit fieri: quod ad causarū iudiciorū quoquō ptineat & spectet
& quecūq;

et quicūq; agitata suprascriptis diebus: vel aliquo ipsoꝝ ipso iure sint nulla: et nullius efficacie vel momēti: saluo q̄ citationes obtēte die nō feriatō possint exequi etiam dictis diebus feriatīs ad dies non feriatas: saluo etiam: q̄ tempore carnis p̄iuij: messium: vindemiarum possit procedi in criminalibus: mercedibus et damnis datis: et vt supra: declarātes q̄ in ferijs propter messes: et propter vindemias: ac carnis p̄iuij procedi possit in iudicijs: et causis de cōmuni cōsensu partium tacito vel exp̄esso: aut si renunciatur esset eisdem proximis in utilitatē hominum introductis ferijs in infrascriptis: et in omnibus causis sui natura de iure cōmuni: vel de iure statutorum summarijs aut p̄iuegiatis.

Cō auctoritas et decreta ac p̄cepta fieri possint etiam diebus feriatīs. *Ca. 41.*

Omnia p̄cepta: auctoritates: et decreta possint fieri: et interponi quibuscūq; diebus etiam feriatīs: exceptis in bonorem v̄er̄ in quolibet loco ciuitatis Ep̄atus et districtus Tridenti: stando et sedendo: et sic facta seu interpretata roboris firmitatem obtineant.

De cōmissionibus causarū fiendis: et salarijs iudicū. *Ca. 42.*

Item sta. et 01. q̄ quelibet cōmissio causarū de cetero fienda aliquibus iuris peritis collegij ciuitatis Tridenti. fieri debeat per Potestatem vel iudicē: coram quo questio ventilatur: de voluntate partium datis per partes confidentibus ipsarū partium: ponendo qualibet ipsarū partium tot fideles ex ipsis iuris peritis dicti collegij: vel alijs si in collegio confidentes reperiri non potuerint q̄ saltem de vno concordēt: et aliter cōmissio non valeat nec teneat de iure: nisi partibus vel altera ipsarū partium negligentibus infratermīnum a iudice statuendum videlicet: a tertia vsq; ad vesp̄as: vel a vesp̄is vsq; ad tertiam sequētis diei: q̄ tunc iudex recipiat vnum de confidentibus alterius partis: si dederit: et illi cōmittat causam: et si fuerint omnes partes negligentēs: tūc dominus potestas arbitrio suo cōmittat: qui iudex cū cōmissa fuerit questio: siue solus: siue sociatus: teneat: et debeat suum consiliū super causa: super qua assumptus fuerit ad consulendum: dedisse in scriptis ad banchum officij potestatis seu iudicis vel officialis: coram quo questio ventilatur: intra quindecim dies ab habito processu. Alioquin cadat ab assumptione: et cōmissione p̄dicta: nisi iusta causa impediementi interuenierit: ad quam causam v̄terius assumi non possit: et q̄ salarium ipsius: et

sociorum: si sociatus fuerit: taxari debeat: put in statutis de salarijs iudicij decernentibus: ac deponi debeat in sequestrum: & remaneat penes notarium cause: seu causarum: donec ipse iudex dederit suum consilium in scriptis clausum & sigillatum infra terminum antedictum ad banchum ipsius potestatis: seu iudicis vel officialis: & q̄ potestas seu iudex teneatur terre suas: iuxta formam & tenorem consilij infra tertiam diem iuridicam proximam sequentem post datam consilium.

Cōmitti non possit aliqua questio alicui iurisperito nisi fuerit de collegio ciuitatis Tridenti. *Ca. 43.*

Item sta. & or. q̄ nulla questio seu consilium dandum super aliqua questione nec ad taxandum expensas: committi possit: nisi commissio fiat in personis doctoy: vel iurisperitoꝝ habitantū in ciuitate: & iustinentiū onera ciuitatis: inter quos etiā inclusi intelligantur omni consiliarij Reuerendissimi domini nostri: & p̄ctores ciuitatis: qui p̄ tēpore fuerint: quibus causarū cōmissiones fieri possunt: & n̄ aliter factum fuerit: ipso iure non valeat: & q̄ nullus iurisperitus ciuitatis Tridenti: possit eligi in iudicē ad aliq̄d tribunal vel officij cois Tridenti: nisi scriptus fuerit in matricula collegij aduocatoꝝ: & p̄curatorꝝ ipsius ciuitatis: & si eligeretur electio nō valeat: & q̄ aliquis iudicibus ad iura reddenda deputatis: non possint nec debeat committi aliqua consilia: etiā si in matricula iuriscōsulotoꝝ scripti fuerint: q̄ si cōtrafactū fuerit cōmittens & recipiens in viginti quinq̄ libris bone moñ. p̄dēnetur: & q̄ q̄d exinde locutū fuerit: ipso iure nō valeat.

Cōmittēdi consilio in qualibet q̄ōne cū fuerit a partibus regitū: & de mō cōmittēdi q̄ōnes & consilio sequendo. *Ca. 44.*

Item sta. & or. q̄ omnes cause seu q̄ōnes ciuiles a decē libris bone moñ. supra: in quibus serenda sit diffinitua sententia: vel vni diffinitiuē habens: cum fuerit a partibus regitū consilium sapientis vel altera carū: debeant committi per iudices: syndicos: vel consules cōmunes Tridenti: qui iudices ita demum teneantur: nisi fuerint ipsi doctores vel iurisperiti: vel eorum alter sit doctor: vel iurisperitus: consilio iurisperiti de collegio aduocatoꝝ Tridenti: in quibus quidem cōmittēdis nullū possint p̄tes dare suspectū: sed dare teneantur suos p̄fidentes cū fuerint per iudices vel partes regitū notādos in continenti per notarium cause in actis suis: & tot confidentes dare teneantur: q̄ in vnum concurrant cui causa cōmitti & debeat vel salteꝝ ad minus tres p̄fidentes dare teneantur pro quacq̄ parte: & si concurrerent in plures: q̄ vnus eligatur ad sortē: cui causa cōmittatur: & si non concurrerent: q̄ eligatur singulus p̄ quālibet partē de p̄fidentibus

ibus ambarū partiū: de quibus duobus vnus eligatur p̄ sortē: et ei
causa cōmittatur: q̄ si aliqua partiū peremptorie citata: vel requisita:
q̄ si nos det cōādentes: fuerit cōiurax: tunc eos dare recusantē:
rit: tunc iudex seu iudices ipsam questionē vni ex p̄sidentibus al-
terius partis cōmittere possint et debeāt: dūmodo nō cōmittatur
alicui de ascendētibz: nec descendētibz partis: aut ius dicentis
nec collateralibus vsq̄ ad secundū gradū inclusiue: secūdu ius ca-
nonicū cōputando: et q̄ secūdu p̄siliū dicti iuris periti fieri debeat
sententia infra tertiu diē post presentatū consiliū nulla emergente
seu aliqua exceptione obstantē: et secundū ipsum p̄siliū: in questio-
ne predicta procedatur: et si aliter questiones cōmitterentur: ipso
iure nō valeāt dicte cōmissiones: nec p̄siliū: qd sequeretur ex ipso:
et snia: taliter lata: nullā mereatur executionē: et partes reuertantur
in illis statu: et esse: in quibus erāt tpe petite cōmissionis ad iurispe-
riti cōsiliū: et nihilominus pars pro qua lata fuisset talis sentētia:
si intra tridū nō remouerit se a dicta snia: et omni fauor): q̄ sibi ex
ea punire possit: non renunciauerit: teneatur alteri parti soluere
expēn. in quibus pro cōdēnata habeatur: que declarentur p̄ sacra-
mentū partis: cui reſci debent: p̄missa iudicis taxatione.

De salarijs seu et sportulis p̄sulentibus vel iudicibus delegatis
dandis: et prolocutorum mercedibus. Ca. 45.

Quod sepius stringere possit q̄ sportule immoderate exi-
gantur a iudicibus: et p̄sultoribus ad deciden. ius causas
assumptis et idē de mercedibus aduocatorū: et procura-
torū fieri possit volentes vtriq̄ exactioni in posterū esse
consulti. Sta. et oī q̄ p̄sultores assumpti cōmissarij: vel iudices de-
legati: vnus vel plures assumendi vel dandi sup quibuscūq̄ q̄oni-
bus: et cāis debeāt salariū accipere ad plus p̄ vt infra declarat. v3.
q̄ tenor ipsius libelli: vel petitionis: vel instantie sit inspiciendus in
quo vel erit quantitas certa expressa que petitur vel aliud qd tale
petitur: qd p̄ estimationē reduci possit ad quāritatē: et tūc s̄m ipsaz
quāritatē exp̄ssaz in libello: vel p̄ estimationē hēdā: si quāritas certa
nō fuerit exp̄ssa sportule et salaria solui debeāt cōmissarijs et p̄sulto-
ribz: vt 3. In rōne quareno p̄ triū p̄ qualibet libra bone mon. si-
ue in rōne quinq̄ p̄ quolibet cēnario: ita tñ q̄ qñ quāritas petita
vel vt supra: reducibilis ad petita fuerit de rhen. xl. et ab inde vltra
cūscū. p̄ fuerit quāritatis vel estimationis solui nō possint. p̄ sportu-
lis et salario ultra rhenē. viginti in totū: qd salariū sine sportule
p̄sultoris siue iudicis cōmissarijs: petens sniam vel p̄siliū exhibere
debeat seu deponere in solidū penes notariū: vel et iudicē in casu:
quo altera pars recusaret dimidiū exponere: et illico quo vna par-
tū exhibuerit in solidū eidē ipso iure pro data habeatur execu-

tio ptra alterā partē de medietate sua: et nihilominus victo pars: si fuerit pdenata victori in expēsis: ipso iure et pdenata intelligatur: in dictis sportulis siue salario victori refundendis: nec possint dici eē plures q̄stiones quātū ad p̄dicta salaria: et sportulas: et ex vtraq̄ pte vel altera trā: sint plures p̄sone uel l̄s in his sup̄ q̄bus p̄suli debent: vel iudicari: contineant plures quātitates res cae: vel facta seu puncta: Et ex oibus fiat vna s̄ntia: pro cuius sportulis: et salario solutio fiat: vt. s̄. et in casibus: ac taxationib⁹ p̄dictis iudex vel officialis: corā quo q̄stio ventilabit⁹: nō possit et de partū voluntate dictū salariū: et dictas quātitates salarioꝝ augere: vel minuire: vltra quā quātitate sigs iudicis vel sapientū p̄ dictoꝝ q̄cquā accepit: p̄mias p̄ quolibet: et qualibz vice: in libris decē mon. marā. et ad tātū dem p̄denetur pars. et quelibz cap: que vltra taxationes p̄dictas p̄fatis p̄sultorib⁹: vel iudicib⁹ dederit. Mercedes vō aduocatoꝝ et pcuratoꝝ ceteroꝝ taxamus ac limitādo declaramus esse debere vt infra. Primo q̄ doctor faciēs aliquē terminū in castro. p̄ aliqua p̄sone p̄nata: cuiuscūq̄ sit p̄ditionis vel gradus: vel vniuersitatis: vel collegio: si ad postā et p̄sulto p̄ducit: vt terminū obseruet: habere debeat libras duas: et grossos sex. Iurispitus vō eodē casu habeat librā vnā et grossos sex. Alius vero pcurator habere debeat librā vnā. Sed si vltra vnū terminū pro vnacūq̄ alioꝝ eodē die contingat fieri terminos ex alijs causis: et cum alijs p̄sonis: vt supra: pro q̄bus principaliter nō sit p̄ductus: sed a casu repectus in castro terminū obseruet p̄ alijs causis: vt supra: et p̄sonis: tunc doctor habere debeat grossos quoddecim: iurispitus nouē: alius autē pcurator quilibet grossos sex: sed si in vna die obseruariētur plures termini: p̄ pluribus principaliter et nō a casu: tunc solutio fiat: p̄dictis doctori: iurispito: et pcuratori p̄ qualibet cā: et a quolibet s̄m taxā p̄dictā: vni mō solutio: nō excedat tātū dē eius: qd̄ supra taxatū est: et si plures fuerint q̄s duo: p̄ q̄bus termini erūt obseruati principaliter vt supra: qd̄ tūc oēs: quotquot erūt ad eādē taxationē vnus Abencē. p̄ doctorē: et libras triū p̄ iurispito: et duas p̄ alio pcurat. tribuere tenentur. In palatio vero: vel corā syndicis: alijsue iudicib⁹ ordinarijs: si cāe sint ordinariē: doctor p̄ singulo termino: quotquot obseruet: p̄ vno vel plurib⁹ in vna die habeat grossos octo: iurispitus sex: et q̄suis alius pcurator quattuor: sed in cāis extraordinarijs corā trā p̄ctorē: doctor habeat grossos. xij. iurispitus octo: alius autē pcurator sex: si vero termini obseruariētur corā iudicibus delegatis n̄s: vel a depēdētibus a nobis: tūc p̄ quolibet termino doctor habeat grossos. xv. iurispitus autē grossos nouem: et alius procurator grossos sex: q̄ si terminus erit obseruādus corā vicario nostro in sp̄cialibus: seruatur eadē taxa: que corā delegatis est seruādā: excepto q̄ grossi tres adiciāt cuiilibet p̄missoz vltra summā p̄dictā:

off. p̄m. l. c. d. p̄m. 200
 p̄m. p̄m. l. c. d. p̄m. 18.

Scripturaz

Scripturarum vero p̄cedarū taxatio fiat iuxta quantitātē eā: hoc tñ addito circa p̄missa: q̄ doctores p̄curare nec p̄loqui possint: in cāis lib. xxv. z abinde infra nisi gratis voluerint p̄ clientib⁹ hoc ea su patrocinarū: z q̄ nullius termini: nec scripturarū taxatio: vel solutio fiat cuiuslibet ex p̄dictis p̄focinātib⁹ q̄ si termini z scripture fuerint necessarii: arbitrio eorū: corā q̄bus fuerint obseruati z p̄ducte ad hoc vt patrociantes cām hēant nō onerādi partes sup̄fluitate terminorū: z scripturarū: z teneatur q̄libet de p̄dictis regitus: sub limitationibus z taxationibus añdictis cuiuslibet p̄focinū suū p̄sta re: sub pena: aliq̄n: si recusauerit: suspēnsionis ab exercitio officij sui p̄ unū annū integrū: q̄ ēt penā incurrat q̄libet p̄dictorū: q̄ reptus fuerit: aliq̄d: vel exegisse vel oblatū acceptasse p̄ra taxationis p̄dictas nihilominus tantūdem soluere debente parte: que similiter p̄missa non obseruauerit. ¶ Qd si p̄dictis: necessariū fuerit: se cōferre extra ciuitatē ad aliquā differentia: que oculis subijatur: pro die integrā: qua ipsos abesse oportuerit: heat doctor libras quinq; z expen. iuris p̄pitis vero grossos quadraginta: z alius q̄cūq; libras duas: sed si a loco viso redire potuerint in ciuitatē añ merediē habeat p̄dicti: medietatē quantitātū p̄dictarū: q̄ si vltra vnā diē eos abesse opus fuerit: tñ doctor habeat similiter p̄ qualibet diē vltra expensas libras quinq; iuris p̄pitis quattuor: z alius quicūq; p̄curator: libras tres.

Quo tpe iudicum salaria debeantur. Ca. 46.

Item sta. z oz. q̄ iudices tā ordinarij q̄ delegati: seu cōmissarij z arbitri z arbitratores: q̄bus p̄ nostra statuta debent salaria seu spontale habere debeāt totū salarium sibi taxatū: terminata cā p̄ suam diffinitiuam: z si instātia pereat sui defectu: nil p̄cipiāt: et nil debeat eis pro ipso salario: z nihilominus teneātur parti lele ad refectionē dānoꝝ. Et si per ipsos non staret quominus snia: vel laudū p̄ferretur: puta quia partes transigerēt: vel cōmuni p̄sensū a lite z iudicio aliter discederēt: vel defectu ipsarū partū perempta esset instātia. Si qdē lis sit p̄testata: vel habita pro p̄testata: z nōdum ceperint de eā cognoscere habeāt: dūtaxat quartam partē totius ipsius salarij: z si publicato p̄cessu de meritis cāe ceperint cognoscere: habeant solū dimidiā totius dicti salarij. Statuentes q̄ iudices ordinarij ad quecūq; tribumalia deputati: delegati arbitri z arbitratores intelligēdo de his: q̄bus ex forma statuti vel consuetudine spontale debētur: nullam possint recipere salarium pro interlocutorio latis: vel ferendis ante vel post sniam etiam in executione ipsius sentētie in causa: in qua salarium debeatur: sed contenti sint de salario constituto in ipsa causa. Et p̄rafaciens restituat indebite receptum: z duplum parti lele.

Quod iudex teneatur in eodē consilio consulere de expēsis. *Ca. 47.*

Item sta. 7 02. q. iudex: cui causa cōmittitur cōsulerat teneatur: 7 debeat de expensis etiam consulere in ipso eodem consilio: 7 si omiserit: ipse consulto: expensas de bitas solvere teneatur.

Ab executione non appelletur: nec a sententijs inter cōsentes latis. *Ca. 48.*

Item sta. 7 02. q. sententię vel p̄cepta inter cōsentes seu earum vel eorum executiones nō possint dici nulles: nec ab eis aliquatenus appellari: nec ab executionibus aliquarum sententiarū siue executio sit iuris siue sit facti.

Quod quilibet possit protestari coram potestate 7 quibuscūq; iudicibus: vel officialibus. *Ca. 49.*

Item sta. 7 02. q. si aliquis de ciuitate Tridenti. vel eius di stricto potestatus fuerit: vel aliqua alia verba dixerit corā domino potestate Tridenti. vel iudicibus: 7 officialib; cōmunis tridentini: in aliqua questione: vel causa: quā haberet corā aliquo predicto: ad voluntatē suā in questione predicta vel causa: teneatur quilibet notarius: qui p̄sens fuerit ibi: si rogatus fuerit illum: qui dixerit verba predicta: de ipsis verbis publicum conficere instrumentum: nō obstante q. potestas vel alius officialis p̄ceperit notario: q. non faciat de hoc aliqua scripturaz: vel aliquod instrumentū: 7 eodē modo teneatur ipse notarius facere publicam scripturā de verbis: que dixerit dominus potestas vel officialis. Et hoc si notarius facere recusauerit: ipso facto incurrat penam librarū quinq; applicā. camere Sp̄ali: 7 nihilominus de predictis teneatur publicum conficere instrumentū: 7 potestas vel alius officialis: qui predicta inbibuerit: vel inbib. re voluerit: cōdēnetur in decem libris bone monete pro qualibet vice pro dimidia camere Sp̄ali: 7 pro alia dimidia cōmunitati Tridenti applicanda. Et quicquid contra predicta fecerit vel eorum occasione non valeat nec teneat ipso iure.

Quod si q. fuerit citatus ad audiendā sententiā p̄ certa hora: 7 nō fuerit lata sententiā: possit iudex ferre illā alia hora. *Ca. 50.*

Item sta. 7 02. q. si aliquis citatus fuerit personaliter: vel ad domum siue habitatoris: vel alias legitime ad audiendam sententiā

sententiam pro certa hora iuridica: et illa hora non fuerit sententia lata possit index ferre sententiam alia hora proxime sequenti iuridica absq; alia citatiōe: et absq; eo q; index dicat se velle differre: nisi inter ipsas horas fuerint ferie inter medie: quo casu requiratur noua citatio.

Quod si procurator personaliter citatus ad audiendam sententiā non appellauerit: principalis possit appellare. *Ca. 51.*

Item sta. et or. q; si procurator citatus ad sniam audiendā nō appellauerit: liceat domino: etiam si procurator fuerit idoneus: et soluendo appellare: si potius hoc elegerit: q̄ procuratorem conuenire. Jure huic contradicente: non obstant: quod etiam obtineat: si negligentia: seu culpa: vel dolo: aut quacūq; de causa procurator omiserit appellare: et que vendicent sibi locū si dominus infra terminū alias presentibus statutis comprehensum a die notificationis uiraxat sibi facte per nunciū appellauerit. Adijcetes q; si uisus et procurator fuerint citati ad sniam audiendam: et uisus ipse non fuerit presens tempore late snie: ipse uisus possit appellare: dñm modo appellet infra tempora alias p̄struta: que currere incipiant a die notificationis sibi facte per nunciū in scriptis p̄sonaliter semel vel bis ad domū eius habitationis: licet procurator ipse non appellauerit.

Quod non possit appellari ab interlocutoria. *Ca. 52.*

Item sta. et or. q; a qualibet snia: interlocutoria appellari non possit: sed reseruetur ad sniam diffinitiuā: nisi esset talis interlocutoria: que non possit reparari per diffinitiuā: vel que haberet vim diffinitiuē. Et q; lata interlocutoria per iudicem: ut supra: pars habeat terminū quodecim dierum p̄tinuoz ad expediendum et finiendum dictā cām interlocutorie sententie: aliter q; pro deserta habeatur: et pars in illis expensis condēnetur: nisi steterit per iudicem: qui debeat expedisse causam: sub pena librarum quinq;.

Quod a sententijs latis de viginti quinq; libris infra nō possit appellari. *Ca. 53.*

Item sta. et or. q; de viginti quinq; libris bone moñ. et a viginti quinq; libris infra a sententijs latis per potestatem: siue per alium iudicem vel officialem curie Tridenti: nullus possit appellare: nec dicere sententiam nullam.

Que cognoscendis causis appellationum. *Ca. 54.*

Item statuimus et ordinamus: quod quicumque procedere: et agere voluerit in causa seu causis appellationum: teneatur pars appellans comparere coram iudice: ad quem vel cuius locum tenente infra decem dies ab appellatione interposita: et petere quod causa appellationis per ipsum cognoscatur: vel alteri committatur: et teneatur ipsa pars appellans producere suam libellum: quem producere possit etiam parte absente: et non citata coram ipso iudice appellationum infra septem: post dictos decem dies: et presentare fideiussionem infra dictum tempus de soluendo expensas omnes factas et faciendas: tam in principali causa: quam in appellatione in casu: in quo succumbat: et iurare de veritate dicenda: et iustam fouere causam: et in casu: in quo predicta non faceret infra dictum tempus. vel in aliquo termino dictorum temporum: et predictas solennitates non obseruauerit: tunc sit ipsa appellatio deserta ipso iure: aliqua exceptione non obstante super facto dicte appellationis: et intelligatur voluntarie renunciaisse dicte appellationi: et sententia lata super principali causa omnimode executioni mandetur: causa vel exceptione aliqua non obstante: et si produxerit libellum: et prestiterit fideiussorem: et iurauerit: ut premissum est: et seruauerit formam et tenorem omnium suprascriptorum: habeat tempus sexaginta dierum continuorum: hanc causam excedat summam vel valorem libellum centum. Si vero sit infra libellum centum: habeat tempus dierum triginta continuorum a die productionis libelli ad concludendum in causa: et quod usque ad dicta tempora sexaginta dierum continuorum a tempore productionis libelli possit et debeat cognosci finiri ac terminari processum usque ad conclusionem cause inclusive in casu: in quo possit appellans habere audientiam cum effectu ad iudicem: ad quem super ipsis causis appellationum: statuto aliquo facto super ipsis appellationibus de pluribus diebus non obstante: exceptis et exceptuatis de dictis sexaginta et triginta continuis diebus: feriis de quibus supra in statuto sub rubrica de feriis. Infra quod tempus sexaginta: et triginta dierum a tempore dicti libelli dati computandorum: omnes cause appellationis et appellationum debeant terminari et finiri omnimode usque ad conclusionem in causa inclusive. Alioquin si ipse cause appellationum vel aliqua earum non fuerint infra dictum tempus dictorum sexaginta et triginta dierum finite et terminate: pro ut dictum est: quod sententie siue sententia: a qua vel a quibus erit: vel fuerit appellatum: firme remaneant atque firmata quod contra eas vel eam non possit aliquo modo vel ingenio iuris vel causa de iure vel de facto venire: et debeant et possint post ipsum terminum omnimode executioni mandari: causa vel occasione aliqua iusta vel iniusta non obstante: firmis et ratis manentibus in predicto statuto superius

superius exceptuatis: conuulso autem in causa pars appellans instantissime: teneatur requirere a notario cause copiam processus si bi exhibendam iuxta formam statuti superius de tabellionibus facte debentibus &c. quam habitam in termino dierum octo presentare teneatur ipsi iudicij appellationis. sub pena dimidij fiorini pro medietate camere Episcopalis: & pro alia comunitati applicanda: nisi steterit per notarium: aut alias sub sit iusta impedimenti ratio arbitrio iudicis cognoscenda: & iudex appellationum teneatur ipsam causam siue causas infra tempus quindecim dierum finire: & si culpa vel negligentia iudicis appellationum steterit: quominus ipsa causa vel cause fuerint diffinitae in eodem termino per eius sententiam: tunc teneatur resarcire damnum passo facta sibi denuntiatione: & q̄ omnia in dicto statuto contenta: que dicta sunt de appellationibus locum non habeant: quando dicitur ipsa sententia ipso iure nulla: sed excipi possit de iure nullitatis quolibet tempore: contra sententiam: & etiam predicta similiter locum habeant: quando sententia arbitramentalis petitur reduci ad arbitrium boni viri: & in appellationibus a domino potestate: aut a consilibus ad nos: vel a delegatis nostris ad nos: & a syndicis communis Tridenti: ad iudices appellationum communis Tridenti: & in appellationibus a iudicibus appellationum communis Tridenti ad sapientes: & consules ciuitatis Tridenti: & q̄ consules ciuitatis possunt eligere vnum vel duos ex ipsis: qui causas audiant appellationis vertentes coram ipsis vsq; ad conclusionem in causa inchoata siue: sed q̄ sententia feratur per omnes ipsos consules cum consilio sapientis partibus non suspectis: in alijs vero: quando appellaretur ad Patriarcham: vel Papam: vel Imperatorem a sententijs laticis per dominum Episcopum: vel eius vicarium: vel officiales: vel locum tenentem locum habeat ius comune: & q̄ appellatus etiam possit persequi appellationem sicut appellans infra dictum tempus: & q̄ illi dies sexaginta & triginta continui respectiue non currant: si aliqui termini de voluntate partium retinerentur per iudicem vel per rescriptum superiorum ad vnius etiam partis instantiam obtentum: que tamen retentio vel suspensio ita demum pro sit: si in manibus alicuius notarij ipsum rescriptum fuerit presentatum coram iudice cause.

Que appellatio preualcat an facta viua voce: vel postea facta in scriptis.

Cap. 55.

Item statuimus & oz. q̄ si secunda appellatio in scriptis interposita infra tempus legitimum fuerit interposita q̄ ab ea inci

3 9

piat currere: tempus prosequende appellationis: etiam si tempore prime appellationis viua voce interposite nihil protestatus fuerit de alia appellatione interponenda: alias si secunda appellatio in scriptis facta infra tempus legitimum et premissum non sit interposita: tunc a tempore prime infra tempus debitum interposite incipiunt currere: decernentes etiam quod in huiusmodi appellat. interpositione: quando ex intervallo: et in scriptis interponitur: sufficiat causa vel interponere in loco tribunalis ipsius iudicis: ad quod sententiam suam seu laudum tulcrit: seu ad domum iudicis vel iudicium in casu: quod tribunal non habuerit adhibitis solum notario: et duobus testibus: omnia omni alia iuris solennitate.

De modo procedendi contra debitores: et pignozibus faciendis. L. a. 56.

Non statuiamus et ordinamus: quod in executionibus faciendis contra debitores si debitum non excedit summam grossorum charantanorum viginti quattuor: vel si fuerit debitum ex causa affectuum: siue temporalium: siue perpetuorum: quantecumque: et qualiscumque summe et quantitates: similiter etiam: si fuerit ex causa mercedum doctorum aduocatorum: procuratorum: et notariorum: quantacumque fuerit summa: fiat preceptum seu mandatum in scriptis per cedulam debitoris: et infra dies tres ab habito mandato soluisse debeat creditor: id in quo sibi tenetur: cum clausula iustificatoria: v. g. si putat se grauatus comparcat parte citata: et post lapsum dictorum trium dierum: si talis iustus non se grauauerit de dicto mandato: vel concors aliter non fuerit cum creditore: pignozari possit illico per familiam: et cum cedula: a viginti quattuor vero grossis supra usque ad libras decem bene monete inclusiue: primo fiat preceptum per cedulam debitoris: ut soluisse debeat infra tres dies ab habito precepto: id in quo tenetur debitori pena pignorationis per viatorem. Deinde: si non soluerit: per aliam cedulam: et soluta tenuta massario et piscopatus: vel massario collegi notariorum ciuitatis iuxta tempora: de quibus infra: qui pro tempore fuerit: pignoretur per viatorem: hoc est requiratur: ut pignus designet: qua pignoratione facta per viatorem: si debitor infra alios tres dies non soluerit: vel alias concors non fuerit cum creditore: quantacumque pignus designasset: possit pignori per familiam: mediante tamen alia cedula per familiam absque alio precepto: quod restituisse debeat pignus designatum: et predicta ad omnes seruentur: nisi debitor etiam de quantacumque maiori summa se obligasset ad certum terminum soluere creditori: sub pena familie

familie que obligatio tunc teneat: et adueniente termino debitor ex
 dicta obligatione pignoriari possit per familias: et pignoratione per
 familiam in quocumque casu facta seu sequuta: tunc habeat debitor
 ipse: ipso iure eo absque quod sibi fiat preceptum: terminum dierum de
 cem continuorum ad exigendum pignora sua a massario camere.
 et lapsis dictis decem diebus massarius camere pignorum instan-
 te creditore teneatur et debeat pignora debitoris ipso facto subha-
 stari facere: eo absque: quod aliquid preceptum sibi massario desuper fiat et
 talis subhastatio non fiat absque presentia ipsius massarii camere pi-
 gnorum: et ab alio non fiat quod ab officiali communitatis: si vero credi-
 tor pro dicta venditione lapsis dictis decem diebus apud dictum
 massarium camere non insteterit: dictus massarius teneatur et de-
 beat huiusmodi subhastationem tardare ad minus ad unum me-
 sem a die presentationis ipsorum pignorum ad eius camera: qui
 si in premissis vel infra dicendis contrafecerit: incurrat penas libra-
 rum viginti quinque bone monete pro quolibet pignore et qualibet
 vice communitati Tridenti: applicandam: et ultra hoc ab officio de-
 ponatur: a libris vero decem bone monete supra: volumus: quod ad
 huiusmodi executiones per cedulas et talia precepta minime pro-
 cedi possit: sed talis debitor a dictis decem libris supra: citetur co-
 ram domino pretore: et fiat contra eum petitio verbo: et penes acta
 nisi summa: que petitur: excederet summam librarum quinquagin-
 ta bone monete: quo casu parte instante fiat in scriptis et per libel-
 lum: preterquam in casibus statuti positi sub rubrica de libellis non
 vaudis et c. quam petitionem seu et libellum si reus confessus fue-
 rit: fiat contra eum preceptum in confessum: et habeat terminus die-
 rum decem continuorum ad soluendum creditori id: quod debet:
 vel per eius confessionem teneatur: nisi debitum confessatum excef-
 serit summam viginti rhenensium: quo casu: quod scilicet excedat sum-
 mam rhenensium viginti usque ad summam rhenensium quinquaginta: vo-
 lumus: et decernimus: seu extendimus dictum terminum decem die-
 rum ad dies viginti continuos: ut supra. Ita quod habeat dies vigin-
 ti ad soluendum: ut supra. Si vero tale debitum confessatum ex-
 cesserit summam rhenensium quinquaginta: et quantacumque fuerit
 summam: tunc habeat debitor terminum dierum triginta continuo-
 rum: quos terminos similiter habeant si tales rei conuenti negan-
 tes huiusmodi petitiones seu libellos aliter iuridice convicti fuerint
 et lapsis dictis diebus supra limitatis: si talis debitor non soluerit
 vel alias cum creditore non fuerit concors: iterato citetur coram
 domino potestate ad designandum pignus: quod si designauerit: scri-
 batur in actis: si vero non designauerit: vel alias in comparando vel
 designando contumax fuerit: octur tenetur: vigore cuius tenetur co-

esse et solute massario Episcopatus: aut massario collegij notario/
rum civitatis: si huiusmodi tenuta fuerit concessa a festo sancti Pa-
colai usque ad ferias natalitias cuiuslibet anni iuxta consuetudinem
hactenus conservatam: fiat preceptum ipsi debitori: ut designasse
debeat pignus pro quantitate illius debiti: qui debitor: si non desi-
gnauerit pignus: tunc pignoretur per familiam: nec volens contra
dicere audiat: nisi reclusis expensis: sed si designauerit: tunc fiat
preceptum contra ipsum debitorem: quod infra terminum dicti triu-
contiuorum ab habito precepto restituisse et presentasse debeat
ipse dictum pignus cameræ pignorum: quod pignus si intra dictum termi-
num dierum triu non presentauerit ad dictam cameram pignorum: tunc pignoretur
per familiam: quod debitor: si pignus veterit ipsi familie: tunc pignoretur
per vim: et puniatur de pignore veterito iuxta formam statuti: de veteran-
tibus tenutas et pignora: et casu: quo talis debitor per vim restituerit
ipsi familie taliter: quod etiam per vim executionem facere non possint
tunc ad partis instantiam gastaldiones civitates: qui de quattuor
mensibus in quattuor: menses per consules civitatis deputantur: te-
neantur: et debeant ire ad faciendum fieri executionem huiusmo-
di: qui gastaldiones si recusauerint: ipsi de suo pignorentur de tota
summa debita et de expensis: et contra eos talis executio fiat: et fieri
possit: exquentes vero pro qualibet vice: qua iuerint ad faciendam
fieri huiusmodi executiones habeant: et habere debeant ex bonis
debitoris quatuordecim tres pro qualibet libra: de qua debitor: ipse pi-
gnorandus erat: qua pignoratione per familiam: vel per vim: aut
gastaldiones facta: ut supra: talis pignoratus habeat ipso iure ter-
minum dierum decem continuorum ad exigendum pignus: et si non
exegerit infra dictum tempus statutum: pignora ipsa instante di-
cto creditore: ut supra: vendantur ad incantum in die Sabbati: et
ad presentiam massarum: ut predictum est: et aliter quam in singulis die-
bus sabbati venditiones pignorum fieri non possint: exceptis
illis: que in causam nostram massarum nostri: et ipsius communis
facte essent: dum modo aliquod festum observatum non occurrat
ea die: et plus offerenti tradantur cum termino tamen: quod si debitor
ipse: in cuius preiudicium facta sit talis subbatio intra dies tres
continuos tunc successiuos dicto emptori pecuniam suam restituere
rit: ipsa pignora sibi restituantur. Et predicta intelligantur: si hu-
iusmodi executiones fieri contigerit de pignoribus mobilibus: etiam
si pignora sint conventionalia: si vero pignora fuerint in bonis sta-
bilibus: serventur forma statuti positi sub rubrica: de venditionibus
fiendis de bonis debitorum.

C De modo et forma iuris reddendi de debitis non usurariis: et de do-
natis: et donationibus: et legatis mere tunc lucratiis. Ca. 57.

C De

Odebitis et votibus: ac donationibus: et legatis mere
 lucrativis: fiat ratio in hunc modum. v. g. si debitum fuerit
 quinquaginta librarum bone monete: vel abinde superius:
 et debitor dare voluerit creditoribus de suis bonis in so-
 lutum valentibus quantitate debiti secundum estimationem faciendam p-
 cedens amicos: tunc creditor eligat unum: et debitor alium ad estimandum
 possessiones et bona mobilia debitoris: si se concordabit: et si se con-
 dare dicitur estimator non possent omnes potestas vel ius dicere dare
 debeat tertium estimatorum qua estimatione facta: creditor teneatur
 in solutum accipere arbitrio pretoris: vel reliquorum officialium ius dicentium
 in quantum qualitate personarum: et ipse creditor non possit: nec debeat con-
 venire: nec molestare debitorem volentem ita satis facere: ut dictum est:
 sed debitor ipse volens satis facere creditorum de suis bonis: ut superius
 dictum est: compellatur dare omnia sua mobilia: et immobilia in scriptis cre-
 ditorum: et in ipsius creditoris vel creditorum electione sit accipere de bo-
 nis: et possessionibus debitoris vel debitorum: quas: et que voluerit
 ubicunque sint: exceptis domibus: in quibus debitor habitat: et hor-
 torum: et curiarum: et si aliquid omiserit scienter: puniatur in quarta parte eius
 quod debet parti: discernentes tamen: quod si apparuerit: seu constituerit: quod mul-
 tier de disseis: vel attulisset in dote certam quantitatem bonorum mobilium
 teneatur etiam tot mobilia prout in estimatione: ut supra: in solutum
 recipere in electione mulieris.

Quod in instrumento votis per notarium inscribitur: et noietur specifi-
 ce valor rerum mobilium datarum in dote. *Ca. 52.*

Item sta. et or. quod quilibet notarius: qui fuerit rogatus de aliquo in-
 strumeto dotali: teneatur: et debeat bene intelligere: ad quam quanti-
 tatem ascendant bona mobilia: et illam quantitatem in instrumeto per se expre-
 mar: etiam si non denominet capita rerum: et quantitatem pecunie: simili-
 ter exprimat: ut tempore restitutionis innotescat: qualis restitutio fie-
 ri debeat: stante statuto superscripto: et hoc sub pena librarum vigin-
 ti quinque bone monete fisco applicandi: et damnorum passu refectione.

De modo procedendi contra debitorem: quando de debito
 apparet instrumentum publicum *Ca. 59.*

Providemus sta. et or. quod pro exigendo debito quantitatis
 consistentis in pondere: numero: vel mensura: vel aliqua
 certa re: vel specie: a decem libris bone monete supra de
 quo debito appareat publicum instrumentum vel chirogra-
 phum prius manu confectum subscriptum a tribus testibus: non sit ne-
 cesse libellum: vel aliam solennem petitionem in scriptis: vel aliter potius: vel
 offerri: sed sufficiat in dicto instrumento noietur creditorum: aut
 ipso creditore mortuo: ipsius heredem vel cessionarium creditorum

Libri Primus.

vel eo mortuo eius heredem: de qua cessione per prius constet iudici per publicum instrumentum: seu alterius eorum legitimam procuratorem: vel alias legitimam personam: de cuius mandato vel legitimatione persone per prius etiam ante omnia iudici fiat idonea si des per instrumentum publicum: vel per attestationem notary de ipso precepto rogandi: et cuius mandati legitimitas referretur in infrascripto termino triginta dierum comparere coram quouis iudice civitatis Tridenti competenti: et presente nominato debitore seu eo mortuo eius herede: aut cessionario: aut eo absente legitime tamen ad hoc citato instrumentum publicum debiti producere: et verbatenus petere a dicto iudice: quod instrumentum predictum pro debito in eo contento exequatur: seu exequi faciat contra ibi nominatum debitorem predictum: seu contra eius heredem heredis personam nominando: et declarando: dicta tamen productio/petitio/et declaratio per notarium de medio infrascriptis redigatur: quo facto iudex: ut prefertur: statim visis et intellectis per eum prius instrumentis predictis dicto nominato debitori: seu eius heredi presentibus: vel absentibus: citato tamen: ut supra: precipiat: quod usque ad terminum triginta dierum continuorum a die dicti precepti siue notificationis de ipso precepto legitime facte computandorum debitum in ipso instrumento comprehensum soluisse debeat dicto asserto creditore: seu cessionario: seu eorum heredi asserto semper singula singulis congrue referendo: aut si id: quod petitur debitum esse negaverit: vel se non teneri dixerit: probasse et probatum habuisse: quicquid vult: et potest: quare solvere non teneatur in totum: vel pro parte: quod si probare nequiverit ex aliquo iusto impedimento: quod suo sacramento affirmaverit unusquisque terminus dictorum terminorum in suo casu ad alios decem dies continuos parti probare volenti prorogetur: nec ultra protrahi possit spatium dictorum terminorum: et si infra dictas dilationes seu terminos aliquid contra dicta talia instrumenta non fuerit probatum: quod releuet: tunc et in eum casum preceptum vigore dictorum instrumentorum siue scripturarum factarum proliis omnibus iuris remedijs contra bona: et secundum formam statutorum de cessione bonorum executioni mandatur: volentes quod dictum preceptum fiat pure: et simpliciter non obstantibus aliquibus exceptionibus: tunc per ipsum reum oppositis etiam impedimentibus litis ingressum: quas exceptiones reiciamus discutendas et liquidandas in dicto termino. xxx. dierum: a quo quod precepto: et termini as signatōe nullo modo appellari: querelari: de nullitate dici: aut supplicari aut restitutio peti: vel officium iudicis implorari: et per viam exceptionis in omnibus predictis possit: in quo termino triginta dierum etiam dictus nominatus creditor: seu cessionarius predictus: aut dicti eorum heredes

heredes asserti possint: teneantur: & debeant probare & liquidare: & probatum & liquidatum habuisse quicquid volunt: & possint: si quid forsitan probandum: & seu liquidandum eis incumbere crediderint pro concludenti fundamento sue intentionis: ut sunt mortuus: parentele: aditiones hereditatis: & similia & omnia alia sibi necessaria: & etiam mandatum ad instantiam partis volentis disputare de ipso mandato: quo termino elapso si in instrumento nominatus debitor: vel eius heres: & ut supra: qui se heredem alias debitor non negauerit: sed confessus in iudicio fuerit: nihil probauerit contra instrumentum: vel aliter: propter quod constat ipsum non teneri: & liquidata etiam in iudicio persona heredis asserti creditoris vel cessionarij: similiter per partis aduersæ confessionem: quantum seu preceptum ad instantiam heredis nominati creditoris seu cessionarij preceptum factum esse contigerit: iudex ipse nulla facta pronuntiatione: & absque alterius termini assignatione: ipsum instrumentum seu preceptum executioni mandet: seu mandari faciat iuris remedijs contra dictum debitorem: seu eius heredem: ut supra: cui si preceptum factum extiterit: idem sit: ac si esset sententia: que in rem iudicatam transiisset: vel preceptum in confessum: contra quorum executionem nulla omnino exceptio: vel defensio: competeret: ob stare: aut opponi posset: debeat tamen is: cui factum est preceptum prius citari infra terminum iudicis arbitrio statuendum ad contradicendum: ne committatur executio precepti: & ad videndum illam committi: in quo termino si non comparuerit: aut si comparuerit: & nihil opposuerit in dilatione assignata executioni mittatur. Si vero opposuerit exceptionem aliquam: que emerferit post dictum preceptum: quam solam: tunc volumus posse opponi: & ad quam probandam assignetur terminus sex dierum: si non probauerit saltem semiplene: incidat in penam expensarum: & interesse partis aduersæ: & si non probauerit: iudex statim post dictos sex dies exequatur: prout iuris erit: si vero alique cuiusvis speciei: aut generis probationes preiudiciales tam debiti petiti substantiam concernentes: quam personarum liquidationem ex alterutra partium seu ex utraque earum infra dictum terminum triginta dierum facte seu producte fuerint: tunc iudex non obstante dicto precepto: quod tunc in suspensio huius antedictæ provisionis conquiescat: immediate die sequenti predictum terminum omnes ipsas probationes suæ testium dicta: si qui forte recepti fuerint: publicet: & successine ambabus partibus assignet terminum trium dierum immediate sequentium: ad accipiendum copiam infra dictum terminum tradendam per notarium: ad quem spectat: oibus iuris remedijs: ut. scilicet. pignozibus captis & multa p. motu iudicis iudicta: &c.

precise per ipsum iudicem astringatur ad partis eam petentis requisitionem: et etiam sub penis modo: et forma: de quibus in rubrica de pena iudicis: et notarij non tradentis copiam actorum parti disposuimus: quem terminum ipsi notario possit iudex ipse pro rogare ex causa legitima: et post predicta terminum duorum dierum continue succedentium assignet ad opponendum: et contradicendum attestacionibus: seu probationibus predictis presentis auctoritate statuti: si iudex predicta non fecerit: id est non publicauerit: et terminos non statuerit: ut supra dictum est: ipse probationes seu attestaciones ipso iure publicate intelligantur: et sint: et si militer dicti termini statuti sint: et esse intelligantur: et in casu: quo per vtriusque partium nil infra dictum terminum oppositum fuerit: si iudici constiterit per assertum debitorem seu pretensum eius herede tale quid probatum esse: propter quod soluere non teneatur: in toto vel in parte: vel instrumentum falsum esse: vel debitum in toto vel in parte solutum fuisse: vel pro parte petentis: si forte assertus heres nominati creditoris vel eius cessionarij fuerit: qui petierit: seu contra assertum heredem pretensi debitoris petitio emanauerit necessariam et concludentem liquidationem factam non fuisse: tunc non mandetur executioni instrumentum quatenus constiterit conuentus non teneri: seu eum teneri non apparuerit: imo eatenus absoluat iudex ipse conuentus pro modo: et viribus probationum: quatenus vero apparuerit eum debitorem esse consideratis probationibus: et liquidationibus factis: eatenus iudex nullo assignato termino instrumentum: seu preceptum executioni mandet: seu mandari faciat contra eum: ac si esset sententia: que in rem iudicatam transiisset: vel preceptum in confessum: et ut supra: contra quorum executionem nulla oio exceptio: dilatio: aut defensio contingeret: obstarerit: aut opponi posset: citata tamen parte ad contradicendum: et videndum: ut supra diximus: si vero dicte partes: vel altera earum aliquid infra dictum terminum duorum dierum opposuerit: seu opposuerint tendens ad enervationem probationum contra se factarum: seu productarum: tunc iudex productis ipsis oppositionibus in continenti ipsi vel ipsis assignet terminum quinquedierum continuorum immediate sequenti ad probandum: et prolatum habendum intentionem suam super oppositis: quod si non fecerit presentis statuti auctoritate intelligatur et statutus sit: postquam tamen iudex ex legitima causa maiorem terminum prefigere: ut et videbitur: attenta distantia locorum: et alijs circumstantijs: quo termino elapso: iudex in continenti attestaciones testium: productorum: et alias factas: seu productas probationes publicet: quod si non fecerit in continenti: huius auctoritate statuti publicate intelligatur

tur: t sint t pro modo: t viribus probationum: t acitatorum: vel absoluat conuentum: vel exequatur instrumentu: prout superius in casu proxime precedenti dictum est: citata tamen parte ad contradicendum t videndum: vt supra diximus. Et sane ulterius prouidentes. *Str. t oz. q. si conluerit de solutione vel satisfactioe facta ante termini assignatione ipsimet petenti: vel alij de eius voluntate t consensu vel alteri: a quo causam habuerit: si modo ipse petens sciuerit: vel ratam habuerit: condēnetur: petens per iudicēz in penam quarti eius: quod in dicto termino triginta dieru probatu fuerit esse solum: vel satisfacti applicanduz parti: t nihilominus auctoritate presentis statuti in id condēnatus ipso iure t ipso facto intelligatur: alijz penis legalibus nihilominus saluis cōtra euz remanentibus: cuius pene executio statim ac ipso facto fiat per iudicem ipsius cause contra ipsum condēnatum realiter t personaliter. Et hic exequendi modus etiam sibi locū vendicet contra quē in solozem in dicto instrumento nominati: t ptra eius heredes: qñ legitima precesserit excussio: vel etiam quando non precesserit: sed alias de iure contra fideiussozem predictum: seu heredē eius pro: cedi pceditur ad debite exactione seu prosecutione: de qua excussio: quando necessaria fuerit in petitione executionis instrumenti predicti fiat opportuna mentio: sed infra terminum triginta dierum predictum de ea excussio: t de alijs necessario liquidandis sufficiat t debeat fieri probatio: t predicta etiam locum habent in exactione quozumlibet debitorum annuozum: t sub quauis alia temporalis prestatione comprehensorum: vt sunt emphyteosis census: vel pensionis: vel alterius huiusmodi: quatenus videlicet: ex instrumenti publici inspectione: t temporis lapsus consideratione subsistere t debita dici possunt: t etiam denariozum datorū ad bonam mercationem: de quozum datione extet publici instrumentum: vel vt supra: chirographum trino teste subnotatum: t licrozum t interesse inde legitime secutorum: de quibus lucris t interesse: t de quantitate quozum in petitione executionis predicta fiat expressa mentio: sufficiat tamen intra terminum triginta dierum de ipsis legitimam probatione facere. Habeant etiam locum predicta in vltima voluntate decedentium: de quibus similiter publicum instrumentum appareat testamenti: vel codicilloze aut donationis causa mortis. In obligationibus vero factum continentibus: etiam si de hoc publicum appareat instrumentum: via ordinaria procedi volumus: preter qz in instrumentis consecrationum indēnitatis ab obligationibus: continentibus quantitatem vel speciem: in quibus forma presentis statuti sibi locum vendicet: prouidentes: q per aliquam iudicis pronunciationem: vel partium protestationem non possit terminus predictus triginta*

dicum suspendi nisi de ambarum partium cōsensu/aut aliquo ex casu supra p̄missis: et in instantis factis ad respondendum capitulis: seu positionibus: videlicet illud tempus: quo super his instat: in dicto termino non computetur. sic tamē q̄ ponens capitula. seu positiones singulis horis p̄gruis instet. et instare debeat ad actus successiuos circa p̄dicta: q̄ si non fecerit. sed tēporis interualla in terposuerit: totum illud tempus: quo superfederit: in termino p̄dicto computari. mandamus: volentes etiā: et statuentes: q̄ nullo modo possit appellari: querelari/ supplicari: vel de nullitate dici: vel aliud contra p̄dicta vel aliquod p̄dictorum: etiam per viam exceptionis. nec etiam ab aliquo actu iudicis siue verbo. siue facto p̄cedentis secundum p̄sentis statuti formam: volentes et specialiter decernentes per p̄dicta. vel aliquod p̄dictorum: alicui via: seu forme procedendi ordinariē: aut alij. si qua quouis iure superest: breuior: nullo modo p̄iudicari: immo licitum sit omnibus: et singulis petere volentibus via p̄sentis statuti obmissa vti a p̄ncipio qualibet alia de iure permissa. vel concessa: et vti ista alijs penitus obmissis quibuscunq̄ in contrarium facientibus nō obstantibus quibus omnibus: et singulis ex certa scientia et generaliter: et specialiter derogamus: et derogatum esse volumus omni meliori modo: via iure forma: et causa: quibus melius et efficacius possumus.

De prohibentibus intrare domos: ne apprehendantur tenuta. *Ca. 60.*

Tem sta. et oz. q̄ nulla persona sit ausa prohibere. ne via totum cum illo. vel eius nuncio: qui acceperit tenentā intret domum habitationis illius: in cuius p̄iudicium accepta fuerit tenuta. nec hostia domus camere. vel canipe claudere. vel clausa tenere imo teneatur aperire eam. et aperiri facere. vt possit apprehendere tenentam datam super bonis mobilibus existentibus in dicta domo. et quicunq̄ contrafecerit vel fieri madauerit. condēnetur in libris tribus bone monete: et nihilominus statim manu militari potestas. vel iudex debeat mittere gastaldios et familiam cum dicto viatore et nuncio: qui per vim aperiant: et rumpant dicta hostia: vt valeat: et possit dicta tenuta apprehendi.

De executione tenentiarū super quibuscunq̄ rebus. *Ca. 61.*

Tem sta. et oz. q̄ si tenuta fuerint accepta ad domum alicuius debitoris: vel alibi in p̄iudicium debitoris: q̄ p̄eco teneatur illud: qd acceperit in tenentam de bonis mobilibus estimare: si id quod acceperit: non sit sufficiens ad debitum petitum: p̄o quo accepta

cepta est dicta tenuta: q̄ possit ipse preco inquirere a vicinis: si sciūt aliquid esse alicubi de bonis ipsius debitoris mobilibus: & si dixerint se nescire: tunc ipse preco possit accipere tenutam super bonis immobilibus: quibuscuq; debitoris nulla alia excussione facta: & q̄ predicta excussio facta per preconeꝝ super rebus mobilibus habeat pro legitima excussione: ita q̄ ipse preco possit licite apprehendere tenutā super rebus immobilibus: ac si pronuntiātū esset p̄ iudicē excussionem legitimam esse factam: & posse procedi ad immobilia: & eodem modo possit procedi ad iura & actiones debitorum in apprehendendo tenutam super iuribus: & actionibus ipsius debitoris.

De creditoribus pignora extra ciuitatem: & districtum non debentibus exportare. Ca. 62.

Tem sta. & ordi. q̄ creditores non debeant pignora exportare extra ciuitatem: & districtum Tridenti: p̄ se: vel per aliā interpositam personam: & si voluerint vendere pignora debitorum non soluentium debitū seu debita sua: q̄ ea teneantur: & debeant publice in ciuitate Tridenti tantū vendere si in ciuitate capta: vel in ea parte districtus capta: vel in loco iurisdictioni Tridenti supposito fuerint bona fide sine fraude secundum formam iuris: & statutorum nostrorum: & qui contra fecerit: actionem perdat: & cadat a debito: & nihilominus teneatur res: vel valorem rerum restituere debitori: & soluat Episcopali camera viginti quinq; libras denariorum paruorum pro qualibet vice: & credatur vni soli testi bone opinionis & fame.

De termino statuto ad exigendum pignora conuentionalia: & voluntaria. Ca. 63.

Tem sta. & or. q̄ terminus decem dierum statuatur tantum debitoribus ad exigendum pignora voluntarie & specialiter obligata: & designata: vel in depositum accepta: si fuerint bona mobilia. Si vero fuerit bona immobilia taliter obligata: vt supra: statuatur terminus quindecim dierum ad exigendum ea pignora: quibus terminis elapsis dictus creditor habeat licentiam procedendi ad venditionem secundū statutorum Tridenti nulla alia contradictione obstantē: hoc statutū habeat locū in summis a decē libris bone mon. supra & a decē libris infra statuatur terminus trium dierum ad exigendū dicta pignora: quo termino trium dierū elapso: habeat creditor licentiā procedendi ad venditionem secundū formam statutorum Tridenti.

De pignozibus pzetozijs iudicialibus: vel cōventionalibus res
 titucendis. Ca. 64.

Item sta. t. or. q. elapsis terminis in primo supra scripto
 statuto contentis: quecūq; psona habuerit in deposito:
 vel saluamento aliquod pignus: siue pzetozium: siue iudī
 ciale: siue puentionale: vel se obligauerit ad dictum pi
 gnus: vel dicta pignora restituēda creditori infra tres dies ex quo
 fuerit requisita per creditore vel denunciatum ei fuerit: vel ad do
 mum specialiter per preconem: pena decem librarum bone mone
 te: quarum medietas applicetur camere: Episcopali: alia medietas
 creditori restituere teneatur: quo termino transacto: t dictis pi
 gnore vel pignozibus non restitutis potestas statim nulla alia mo
 nitione premissa: vel aliquo alio termino dato teneatur: t debeat
 mittere gastaldiones cum familia: t manu armata dicta pignora
 auferre: vel dictozum pignozum iustam estimationem: quibus poz
 tatis creditor habeat licentiam procedendi ad venditionem dicto
 rum pignozum: vt supra.

Qualiter venditiones de bonis stabilibus debitorum fieri de
 beant. Ca. 65.

Item statuimus t ordinamus: q. facta excussione in bo
 nis mobilibus debitorum: q. ad bona immobilia deue
 niatur secundum formam inferius traditam: videlicet: si
 res immobiles fuerint per preconem curie Tridenti de
 mandato domini potestatis: vel iudicantis publice cridentur ve
 niales in locis consuetis ciuitatis Tridenti: infra tres dies proxime
 subsequentes: quo termino elapso creditor compareat coram iudī
 cibus venditionuz: qui iudices vel corū alter infra octo dies: post
 quam requisiti: vel requisitus fuerit: vel fuerint per creditorem: te
 neantur: t debeant facere venditionē de dictis bonis estimatis: t
 subbassentur cuilibet emere volenti: t plus offerenti: pena quinq;
 librarū bone monete: t grossozū charantanozū octo pro quolibz
 die: qua cessauerint facere dictaz venditionē post dictos octo dies
 quarū supra scriptarū penarū medietas Episcopali camere: t alia
 medietas creditori: vel creditoribus applicetur: ita tamen: q. infra
 dictos octo dies dicti iudices venditionū: vel corū alter citari faciat
 personaliter: vel ad domū bitationis debitoris: q. veniat ad faciē
 dū dictā venditionē: vel ad eā fieri videndū: si venire voluerint: t
 publice facere proclamata tribus vicibus semel in die primis trib⁹
 diebus p loca supra scripta: q. veditio de ipsis bonis fieri debet tali
 die: t quūq; vult: comparere: compareat ad ptradicēdū t prestādū de
 iure

Iure suo: etiā de eo dicendum: quare dicta subbatio fieri nō debeat. Et quicunq; cōparēs audiatur: et fiat iusticia: si vero aliquis in dicto termino non comparuerit: vel comparendo legitime non impederit ipsam venditionem: seu subbationem: fiat ipsa subbatio plus offerenti: habeat tamen dictus debitor: in cuius precium facta est talis subbatio infra terminum dierum nouē cōtinuorū: facultatem: et arbitrium redimendi dictam rem alienatam soluendo: et restituendo debitum capitale vna cū expensis: qua venditione sic facta debitor: aliquis: nec alius veniens nullo modo audiatur: nisi docere voluerit de nullitate processus: vel de iniquitate iudicis: vel de dolo ipsius iudicis.

Cui quis accepit in tenutam: vel in solutum de bonis alicuius: et non inueniat laboratorem: assessores compellat syndicos: et vicinos ville.

Ca. 66.

Item sta. et or. q. si quis acceperit tenutam: et possessionē alicuius rei: ex primo vel secundo decreto: vel ex pacto: vel ex lege: vel ex quacunq; alia causa: vel fuerit sibi in solutum adiudicata iudicialiter: vel ius aliquod habuerit in bonis alicuius: et propter eius potentiam: metum: vim: vel impedimentum: vel alia quacunq; causa non inueniret aliquem: qui vellet: et posset laborare rem predictā cuiuscunq; conditionis sit: vel qualitatis: teneatur potestas: vel alij iudicantes compellere homines: et cōmune illius ville: vbi sita est dicta possessio: vel res: ad laborandum predictā possessionē vel possessiones: aut rem suis locis: et temporibus congruis: et fructus colligere: et de debita parte ipsarum respondere illi: ad cuius postulationem factū fuit dictum pceptum: que si facere recusauerint: cōdēnetur homines: et cōmune illius ville in viginti quinq; libris applicandis camere Episcopali: de qua condēnatione non teneatur pauperes: et viduet: alie miserabiles persone: et si ille: cuius fuerat dicta possessio: vel res: opposuerit tacite: vel expresse: et dederit: vel vāre operā attentauerit contra predicta: et mentem predictorum: cōdēnetur in viginti quinq; libris bone monete: et ad emēdationē: et restitutionem cuiuslibet damni: quod is: qui possidet vel ius habet in rebus: fuerit consecutus: de quibus credatur sacramento ipsius primo facta taxatione per iudicem: et predicta vendicent sibi locum in omnibus: et inter omnes homines vbiq; Episcopatu circa tēporalem iurisdictionem subiectis: sed non idem ferretur: nō subiectis: statutis cōmunis Tridenti: et non sustinentibus onera realia: et psonalia in ipsa ciuitate Tridenti: vel districtu: nisi apud ipsos qui statutis presentibus subiecti sunt beneficio similis statuti: quod apud forenses sit: gaudere possint.

De debitis solutis non petendis.

Ca. 67.

Tem statuimus et ordinamus: qd si quis suo nomine p se: vel per alium petierit ab aliquo debitum sibi solutum: et vsq ad litem contestatam perseuerauerit: qd facta legitima probatione de solutione debiti petiti: talis petes soluat quartam partem eius: qd petierit debitori ipsam solutionem probanti: et predicta locum habeant in principali creditore: et non in heredibus: vel successoribus suis nisi probarent ipsos scuisse solutionem fuisse factam.

De debitis usurarijs non petendis.

Ca. 68.

Tem statuimus et ordinamus: debita usuraria: que usurarijs debentur: seu credita: ab ipso usurario: vel ab aliquo alio pro eo nunq posse peti: et dicti cadant ab omni iure suo ipsius debiti: vel crediti ipso iure: et intelligatur debitum usurarium: si probabitur creditorem consuetum fuisse facere contractus usurarios: vel si etiam probabitur: qd contractus sit usurarius: et dictus usurarius: puniatur in quadruplo illius vsure petite vsra dictam vsuram: qua ipso iure priuari statuimus.

De fideiussoribus extrahendis de fideiussionibus p suos principales.

Ca. 69.

Tem statuimus et ordinamus: qd quilibet debitor principalis teneatur: et debeat extrahere: et liberare suum: vel suos fideiussores: et quilibet ipsorum de fideiussionibus: in quibus sint: vel erunt obligati pro ipso debitore vel debitoribus: vsq ad vnum mensem ad instantiam principalis: ex quo sibi fuerit denunciatum per ipsos fideiussores vel per aliquem ipsorum a lapsu termini in obligatione contenti: sub pena viginti quinq librarum bone monete: cuius penę medietas applicetur camere Episcopalii: alia vero medietas ipsi fideiussori: et pena soluta: vel non: nihilominus attendere teneatur: et iterum cadat in eandem penam: si nõ attenderit: et predicta non preiudicent creditori: vel habentibus causam ab eis: et hoc intelligatur in preteritis: presentibus: et futuris: et predictum statutum non vendicet sibi locus in fideiussionibus tutorii: vel curatorii: sed habeant principales terminum anni a tempore finitę tutelle: vel cure: ad extrahendum fideiussorem de fideiussoria: sub pena predicta: et nihilominus iterum quolibet mense postea cadat in eandem penam: si cessauerit liberare fideiussorem suum. Et idem intelligatur de fideiussore fideiussoris et sic in infinitum.

De

De fideiussoribus habentibus ius cessum indēnibus confer-
nandis. *Ca. 7 o.*

Item statuimus et ordinamus: quod ad petitionem fideiussoris ius habentis cessum a creditoribus statuatur terminus ipsi principali: quod usque ad decem dies continuos preceptorios soluisse debeat ipsi fideiussori: siue dictis fideiussoribus secundum formam instrumenti: vel sui iuris cessi et aliorum suorum instrumentorum pro conseruatione indemnitate factorum dicto fideiussori siue dictis fideiussoribus: et quod infra ipsum terminum opponat: et probet omnes suas defensiones: quas opponere voluerit: et probare: alioquin transacto dicto termino decem dierum omnimode detur tenentis dicto fideiussori contra dictum principalem suum: que tenentia exigi non possit nisi soluto debito: et expensis: et hoc trahatur ad presentia: preterita: et futura.

Qualiter satisfieri debeat his: qui se pro alijs obligarunt occasione officiorum. *Ca. 7 i.*

Si aliqui extiterint fideiussores vel securitatem fecerint pro alijs occasione officiorum vini: salis: procuratorum: et aliorum dationum et officiorum comunis Trideti: vel qui exire debeant: vel non debeant de districtu Trideti: pro mercandaria exercenda: vel alia causa: si exinde damnum sustinerint vel aliquid de suis bonis soluerint: vel amiserint quod eis plenarie: et summarie ius red datur: auditis rationibus: et allegationibus illorum: qui se pro alijs obligauerunt: et eorum: pro quibus facte fuerint securitates.

De creditoribus absque iudiciali auctoritate fideiussorum pignora capere non debentibus. *Ca. 7 2.*

Item statuimus et ordinamus: quod nullus creditor absque iudiciali auctoritate: et decreto audiat fideiussorum pignora accipere: sed ipsi creditores iudices adeant: et summarie tam debitor: quam fideiussor doceant: et sic iudiciali auctoritate omnis inris solēnitatibus assignato tamen prius termino fideiussori dierum viginti continuo rum si fideiussio summam librarum quinquaginta bone monete non excedit: et alioquin: si excedit dierum octo viliū ad denunciam dum principali debitori: si habet aliquas defensiones: quod eas opponat: et probet infra dicta tempora: et si non fecerit infra dicta tempora sufficienter defensionem: omnimode per iudicem detur licentia pignorandi: dato etiam quod fideiussor non renunciauerit: quod principi

palis debito: prius sit conueniendus q̄s fideiussor: et dato: q̄ non habuerit ius cessum.

De modo: et ordine tenendis per fideiussorem contra principales: et eius heredes: et bona. Ca. 73.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si aliquis vel aliqui extiterint fideiussores pro aliquo vel aliquibus: q̄ si aliquis de ipsiis fideiussoribus: vel constitutoribus: uentus vel uentis seu citati fuerint occasione dicte fideiussoris vel constitutoris: q̄ ipse incōtinēti possit uenire dicti debitoris seu debitorum principales: et om̄s potestas vel iudices sui: et alij officiales: et quilibet ipsorum teneantur: et debeant capere: et detinere debitorem nisi si dictus debitor possideat tot bona stabilia: que sine controuersia emptorem inuenire possint: quo casu ad capturam procedi nō possit: sed debeat pignoriari facere dicam debitorem pro quantitate pro qua constituit ipsum fideiussorem: et q̄ electa una via possit redire vel aliam: ad uoluntatem fideiussorum et constitutorum facta fide per eos fideiussores et constitutores qualiter citati fuerint: aut soluerint debiti occasione predicta: et hec fiant: et fieri debeant: ac procedant in fauorem ipsorum fideiussorum: vel constitutorum: qui sic fuerint citati: vel soluerint sola facti ueritate inspecta et nulla iuris solēnitate seruata: nisi ut predictatur: et non obstantibus aliquibus statutis in contrarium iacētibz. Declarantes: q̄ si fideiussor fuerit citatus: vel conuentus: et nondum soluerit: q̄ propterea principales debitor: si fuerit detentus: non relaxetur: nec pignora reituantur: si fuerit pignoriatus: donec et usq̄ quo fideiussor idonee de conseruando ipsum fideiussorem indēnem: si uero fideiussor soluerit: tunc nullatenus relaxetur ipse principalis debitor: nec pignora restituantur: nisi satis fecerit fideiussori predicto omne id: et totum: quod pro ipso debitor solutum fuisse occasione predicta fideiussoris: et per ipsum fideiussorem: et expensas per ipsum fideiussorem factas: et passas dicta de causa.

Qualiter fieri debeant excussiones contra principales debitor: res: et eorum bona. Ca. 74.

Item statuimus et ordinamus: q̄ quilibet creditor uolens hypothecaria: vel alio remedio sibi competēti agere contra tertium possessorem: teneatur uigore presentis statuti: ante q̄s agat: etiam si ageretur coram quocūq̄ iudice delegato: et in casibus: in quibus possit pcedi uigore delegatiōis: vel alicuius rescripti: aut statuti summarie sine strepitu: et figuram

Arguenda de quibusdam...
 1. In quibusdam...
 2. In quibusdam...
 3. In quibusdam...
 4. In quibusdam...
 5. In quibusdam...
 6. In quibusdam...
 7. In quibusdam...
 8. In quibusdam...
 9. In quibusdam...
 10. In quibusdam...

...etiam si ageretur coram quocūq̄ iudice delegato: et in casibus: in quibus possit pcedi uigore delegatiōis: vel alicuius rescripti: aut statuti summarie sine strepitu: et figuram

dicti. sola facti veritate inspecta: primo facere excussione p̄tra p̄ncipi-
 palm debitorum: et eius heredes: et in coram bonis: ad quam sa-
 ciendam de cetero talem ordinem obseruari volumus. Et uidelicet:
 q̄ principalis debitor: vel eius heredes solēnter citentur: q̄ infra
 certum terminum compareant ad dandum: et soluendum credito-
 ris suo quantitatem: quam petit: ad terminum: et infra terminū qui
 iudici videbitur: et si contumax fuerit inueniendo: elapso dicto ter-
 mino ius dicens mittat vnum ex nuncijs cōmunis Tridenti ad pe-
 titionem creditoris ad accipiendum tenutam de bonis expeditis
 eiusdem debitoris in xta mensuram debiti declarati et expensaruz:
 et si nuncijs retulerit se nulla bona expedita inuenisse: tunc ius di-
 cens ad petitionem creditoris mittat nuncijs ad minus in vicinia:
 vel terram: seu villam: in qua debitor habitare solebat: ad inquiren-
 dum et inquisitionem diligenter faciendum de bonis illius debito-
 ris: que non possideantur ab aliquo: et si dictus nuncijs retulerit se
 nulla bona expedita inuenisse: teneatur: et debeat in relatione dice-
 re: et exprimere nomina et p̄nomina omnium: a quibus dictus
 nuncijs fecerit inquisitionem: et idem fiat: si essent plures debitores
 etiam in fideiusoribus: intercessoribus: et mandatoribus: quibus
 sic factis ius dicens teneatur pronunciare excussione factam le-
 gitime: ad quam excussione faciendam: et ad predicta etiam cite-
 tur tertius possessor contra quem intendit agere: et tunc possit cre-
 ditor hypobecaria actione: vel saluano interdico: vel alio reme-
 dio sibi competenti conuenire dictum tertium: seu extraneuz pos-
 sessorem: et contra ipsam procedere: nisi ipse tertius possessor infra
 dilacionem competentem sibi statuendam ante litem contestatam
 ostenderit principalem debitorem: vel eius heredes possidere in
 ciuitate: vel districtu Tridenti tot res: et bona: de quibus creditori
 satisfieri possit: in totum vel in partem: quo casu in ipsis rebus sibi
 satisfiat ante q̄s creditor conueniat: et conuenire possit dictū posses-
 sorem: et excussiones facte modo: et forma predictis valeant: et ob-
 tineant roboris firmitatem: Ad iudicantes: q̄ vbi ageretur hypothe-
 caria contra tertium possessorem sufficiat agenti probare debito-
 re possedisse tēpore obligationis: etiā si nullū probaret dominū.

**Qualiter creditores: quibus non est solutū p̄ debitorē: seu debi-
 tores possint procedere contra illos: qui accepissent in solutum
 de bonis debitoris quoquo modo.** Ca. 75.

**Quibus: q̄ si aliquibus creditoribus fuerit satisfactum per
 debitorem seu alio modo acceperint in solutū de bonis eius
 q̄ alij creditores seu creditor: cui: vel quibus non foret satisfacti:**

possint predictis creditoribus: qui habuissent. seu accepissent in solutum. offerre: et soluere illud totum: pro quo in solutum habuissent: seu accepissent: et pro se: et sibi retinere: et hoc usque ad quinque annos inter presentes: et ad decem annos inter absentes abique alia notificatione connumerandos a die: quo habuissent in solutum: ita tamen quod si predicti seu ille: qui accepisset: seu accepissent in solutum: meliorasset rem: seu res habitas in solutum suo facto: vel suis operibus: tunc etiam teneantur illi: seu ille: qui vellet pro se rem accipere: et habere: soluere integraliter eis etiam dictum melioramentum in iuxta estimationem bonorum viroorum confidentium partium: et hoc locum non habeat si ille: vel illi: cui data essent bona in solutum: exburfare vellet. vel vellet illud plus quam ipsa bona estimarentur ultra pretium: pro quo rem seu res in solutum accepisset: vel accepissent in iuxta estimationem bonorum viroorum confidentium partium. Declarantes tamen predicta non procedere: vbi debitor ipse bona haberet: ex quibus cautum posset esse: et in quibus satisfieri possit ipsis creditoribus: quibus non esset satisfactum: nec in solutum datur: nec per presens statutum intelligatur derogatum aliquibus creditoribus: quo ad hypothecam: quam haberent circa ipsa bona data in solutum: vt supra.

Cualiter conueniantur: et obligentur filij familias. Ca. 76

Silius familias maior annis viginti: et simul cum patre habitans exercuerit: vel de cetero exercebit aliquam negotiationem vel stationem tenuerit: vel tenebit in ciuitate: vel districtu Tridici: et epi scopatu eiusdem: ex omnibus causis: vel contractibus mercenariis: vel negociationibus suis: vel laborum terrarum: quam fecerit: vel exercuerit: possit obligari: et conueniri tanquam pater familias: et maior alii quibus iuribus civilibus vel municipalibus in strarium non obstantibus: hoc addito: quod si pater familias consentiat: vel patiatur filium suum: quem habuerit in potestate: facere aliquam negotiationem: mercationem: vel artem: et vt supra: quas idem filius exerceret: cuius artis: negociationis: vel mercationis occasione: et vt supra: dictus filius familias contraxerit aliquod debitum: et pater non contradixerit filio negocianti: vel mercanti: vel artem facienti: etiam si quicquam non fuerit iuratum in utilitate patris: vel etiam si non appareat: quod dictus filius familias predicta fecerit de mandato eiusdem patris si ille filius familias in negociatione: mercatione: vel in arte predicta se gesserit: tanquam pater familias patre non contradicente: nec repertur filius ipse ad eum: quod possit exigi: vel personaliter detineri: pro debito pro ipsum contractis occasionibus predictis: teneatur: et obligatus sit ipso iure idem pater familias ad quicumque debita: et contractus

tractus: que dictus filius eius fecisset: vel faciet: occasione p̄missio-
rum tā viuente dicto eius alio: q̄ etiam ip̄so mortuo in solidum: nisi
si a principio negociationis: artis: et seu stationis pater manifesta-
uerit potestati vel iudici q̄ non vult obligari in aliquo vel quanti-
tatem pro qua vult obligari ex causis p̄missis fiendis per filium et
tunc obligetur vsq̄ ad dictam quantitatem et non ultra. Declarā-
tes q̄ si manifestatio ipsa fuerit non a principio: sed postea quādo-
cuq̄. Tunc pro futuris: et gestis post dictā manifestationem tantū
pater non teneatur: et que dicta sunt de manifestatione locum ha-
beant: dūmodo per vnum ex notarijs de collegio infra decem dies
post ipsam publicetur per publicū proclama in locis consuetis ho-
ra congrua: alias non prosit in aliquo: et pro non facta habeatur: in
ceteris autem filijs familias: cuiuscunq̄ etatis sint: minoribus tamē
viginti annis: non habeant locum predicta nec possint se obligare
absq̄ consensu patris: vel eius: in cuius potestate essent: quo casu
ipse consentiens ip̄so iure in solidum: et principaliter etiam teneatur.
In filijs vero familias maioribus viginti quinq̄ annis aetate: vel
negociationem non exerceantibus: seruetur ius commune.

De bonis emptis per vxorem p̄sumendis de bonis
mariti. Ca. 77.

Item sta. et or. q̄ si qua mulier constante matrimonio re-
periat emisse: vel conduxisse: vel aliter obligationē ali-
quam acquisuisse emptum: conductum: vel acquisitum:
p̄sumatur de bonis mariti: et creditores possint illud
emptum: et conductum: vel acquisitum acquirere in solutione de-
bitorum suorum sicut alia bona mariti: nisi euidenter appareat ta-
lia acquisita aliunde ad ipsam vxorem legitime peruenisse: et in eis
nullam fraudem cōmissam: creditoribus accipientibus primo bo-
na mariti: et q̄ omnes rationes: et actiones inuente: vel inueniēde
per maritum contra bona vxoris: et conuerso sint vane: et casse: et
in fraudem p̄sumantur esse facte: et acquisite: et idem per omnia
intelligatur mortuo marito quādiu mulier steterit in domo quō-
dam mariti: et vixerit simul cum heredibus mariti.

Qualiter vxor debeat accipere tenutā de bonis mariti. Ca. 78.

Item statuimus et ordinamus: q̄ nulla mulier possit nec
debeat p̄stante matrimonio accipere venditionē: vel te-
nutā de bonis mariti: nisi citato marito p̄sonali: vel nisi
scruta fuerit forma statuti Triden. de citationib⁹ in qua
tū dictus maritus fuerit absens a p̄tibus istis: et p̄bauerit legitime

Libri Primus.

per testes maritum male vti substantia sua: vel casum dotis exigē/
de extare: et q̄ vxor alicuius accipere venditionem non possit de
bonis mariti occasione dotis sue viuente marito: pro eo: q̄ dica/
tur esse dissipator bonorum suorum: et male vti substantia sua: nisi
primo iudex vel vicarius: eorum quo questio ventilabitur: proda/
mari fecerit in palatio: et in scalis palatij: et per loca consuetata illud/
q̄ mulier ab eo petit: ita q̄ creditores mariti: si quos habet: possint
certificari: et vti suis rationibus: ita q̄ nihil fiat in fraudem: et preciu/
ditium eorum: aliter venditio facta de bonis mariti non teneat: que
bona estimari debeant per estimatores eligendos per dominum
potestatem sine iudicem propter minores expensas: et cum sacra/
mento eis deferendo de estimando bona fide: et sine fraude: qbus
estimatis: si maritus voluerit facere venditionem ipsarum rerum:
q̄ venditionem possit facere sine alijs expensis: q̄ si ipsam vendi/
tionem facere recusauerit: infra triduum: post q̄ requisitus fuerit:
post ipsam estimationem: tunc iudices venditionum cōmunis ci/
uitatis Tridenti: vel eorum alter ipsaz venditionem facere possint
ac teneatur iuxta dictam estimationem: et formam statutorij: et hoc
trahatur ad presentia: et futura ipsdem bonis sic venditis nihilomi/
nus deferaturis ad onera matrimonij: prout de iure cōmuni cau/
tum reperitur.

¶ Quid creditores possint soluere dotes mulieris. Ca. 79.

Item sta. et ordinamus: q̄ post q̄ mulieres ad conseruatio/
nem suarum dotium acceperint venditionem de bonis mari/
ti: vel etiam anteq̄ fiat ipsa venditio: q̄ licitum sit creditoribus: vel cre/
ditoribus mariti offerre dictam dotē: et iustas expensas: et ipsi mu/
lieri satisfacere in pecunia numerata habita ratione meliorationis
dicte rei facte per mulierem: et dicta mulier facta dicta solutione si/
biteneatur cedere iura: et actiones illi creditori: vel creditoribus: q̄
sibi satisfecerint modo predicto dictā dotē saluo: q̄ si illa bona fue/
rint estimata in dotē data: aut in augmentū dotis: q̄ illa bona mu/
lier sibi possit retinere iuxta dictā estimationē sciendā per estimato/
res eligendos per dominum potestatem Tridenti. vel iudicē. q̄ esti/
matores per sacramentum suum sibi deferent. iurent: q̄ bona fide: et
sine fraude estimabunt dicta bona iuste: et q̄ dominus potestas vel
iudex possit constringere ipsos electos ad iurandum: et ad estimā/
dum etiam adiecta pena. Si vero ipsa mulier in primis casibus
statuti voluerit ipsa bona in se retinere: vel habere pro tāto precio:
quantū creditor: vel creditores dare voluerint: et offerre sine dolo:
q̄ ea in felicitate habere et retinere possit: et si fuerint bona inestima/
ta data in dotē: tunc pro se retinere possit ipsa mulier secundum
cōmune

comune: salvo iure creditoribus ad melioramenta: si que maritus fecisset in fundo in estimato iuxta formam superscriptam.

De lucrando medietatem dotis: si vxor decesserit sine filijs.

Ca. 30.

Item sta. 702. q. si qua mulier alicui viro matrimonialiter copulata: et dotata decesserit in matrimonio sine filijs vel filiabus comunibus: q. tunc: et eo casu maritus lucretur medietatem dotis: et bonorum paraphernalium: et hoc statutum vindicet etiam sibi locum in presentibus et futuris: et in vxore indotata habere amplum patrimonium: quando nubit: dato q. ipsum patrimonium non fuerit expresse in dotem datum: similiter lucrari debeat maritus medietatem dicti patrimonij: quod habuit: vel habet ipsa mulier tempore: quo nubit: cum hoc tamen onere: q. maritus teneatur facere expensas funeris dicte eius vxoris secundum eius conditionem: sed si vxor predecederet: etiam superstitibus filijs ex prioris matrimonij: tunc maritus non possit lucrari dictam diuinitatem: sed solus tantum: q. equalitas seruetur inter filios prioris matrimonij: vel priorum matrimoniorum: et maritum: et similiter maritus lucretur fructus perceptos constante matrimonio de quibuscunq. bonis etiam non dotalibus siue habuit mulier tempore: quo nubit: siue etiam post: et hoc procedat: quo ad fructus. siue maritus predecedat vxori: siue contra vxori marito: quo vero ad lucrum medietatis bonorum seruetur: vt supra: intelligendo tamen semper in matrimonio per carnalem copulam consumato et fictione presentis statuti semper confirmatum censetur. si maritus traduxerit vxorem: vel traductus fuerit ab ea.

De contradote non lucranda per vxorem stantibus filijs communibus.

Ca. 31.

Item statuimus et ordinamus: q. sicuti per statuta prouisum est: q. vir non lucretur medietatem dotis: vel amplum patrimonij vxoris extantibus filijs communibus. Ita etiam statuimus: q. mulier stantibus filijs communibus non lucretur donationem propter nuptias sibi a viro: vel seruo factam in totum nec in partem: sed remaneat: et cadat ipsis filijs: qd. statutum volumus habere locum: et si aliter coniuges ipsi: vel facientes pro eis pacti fuerint: etiam si tale pactum fuerit iuramento vallatum: qd. iuramentum ex nunc pro tunc: et contra presumaturo dolo: et metu extortum in fraudem presentis statuti: et etiam si fuerit pactum cum renunciatione auxilij presentis statuti: si vero predecederet maritus: in

Liber Primus.

existentibus filiis communibus: tunc et eo casu pleno iure lucretur dictam contradotem.

De femina nubente ex arbitrio suo priuanda hereditate. Ca. 82.

Item sta. et oz. q. si qua femina ex arbitrio suo sine consensu vel consilio patris vel fratris: si non habuerit patrem: vel matris: si non habet fratrem: nubet alicui ignominioso: vel alicui minoris longe conditionis quam ipsa: priuetur: et priuata sit omni successione paterna: materna: fraterna: sororina ipso facto: et hoc si nupsit ipsi ignominioso ante vigesimum annum: si vero post vigesimum annum nupsit alicui longe minoris conditionis quam ipsa sit: tunc priuetur dimidia parte hereditatum predictarum: que dimidia ipso facto primo cadat: et ueniat in fratres masculos vel descendentes ex fratribus masculis: si extant: et si non extant masculi ueniat primo in matrem: et sororem: si habet: et si non habet: ueniat in alios descendentes masculos ex ipsis proximioribus tamen masculis: si extant: vel feminas: si non extant masculi: et in stirpes.

De emolumentis: vel interusufructibus: aut interesse dotalibus. Ca. 83.

Item sta. et oz. q. emolumenta dotis tam uande: quam restituede taxari debeant per quemlibet iudicentem in ratione sex pro centenario et non ultra.

Quando et qualiter quarta pro uxores peti possit. Ca. 84.

Statimus: q. de cetero mulier: que non fuerit dotata vel minus decenter: et non secundum eius statum dotata: mortuo marito etiam sine filiis natis ex ea: et ipso marito non possit petere: nec consequi aliquid in bonis et hereditate dicti eius mariti preterea premissorum: nisi solum: et duntaxat quartam partem usufructus bonorum mariti: et hoc donec ipsa bene sit: et in statu uiduali pro ipso marito uixerit: q. si transierit ad secunda vota: nihil occasione premissorum petere possit non obstante dispositione autentice preterea. C. unde uir: et uxor: et alia iuris dispositione.

Quod nulla mulier constante matrimonio possit alienare sine tris agnatorum: vel cognatorum presentia. Ca. 85.

Item statuimus et ordinamus: q. nulla mulier: possit: nec debeat

beat constante matrimonio facere donationem inter viuos alicui persone: de suis bonis absq; presentia pactoris: vel iudicantis: & trium eius agnatorum proximorum masculorum maioru; vigin-
tiquinq; annis: in quorum numero adhiberi debeat pater: si patre
habuerit mulier: vel ipsis: aut aliquibus eorum non extantibus: tunc
in presentia trium eius cognatorum proximorum masculorum
maiorum: vt supra: ita q; numerus agnatorum suppleri possit per
cognatos: & deficientibus cognatis per vicinos totide; & amicos:
& si contraxerit ipso iure non valeat donatio: nec teneat: nec pre-
iudicet alicui succedenti dicte mulieri: & dicta donatio taliter facta:
sit cassa: irrita: & nullius valoris: idem intelligatur in venditione: &
in quacunq; alia alienatione: que fieri non possit nisi ex legitima cau-
sa: & cum solemnitate predicta & in quocunq; predictorum casuum
preterq; donationis: si dicti attinentes recusauerint velle interesse:
vel si non extarent: q; tunc dominus potestas: vel iudex teneatur
& debeat mittere tres homines ciues Tridenti perfecte etatis: qui
superesse debeant ad videndum & examinandum: vtrum vendi-
tio: vel alienatio fiat: vi. nec ne: an vero ex necessitate: nec ne: & in-
strumentum in predictis contractibus: & alienationibus interpositu
solemnitatibus predictis pretermisiss ipso iure non teneat: & per frau-
dem: & dolum extortu fuisse presumatur auctoritate presentis sta-
tuti.

De annuo legato vxori.

La. 36.

Item statuimus & ordinamus: q; si quis reliquerit dotes: &
contradotes vxori sue: & etiam eis: reliquerit: q; sit domina:
masaria: & usufructuaria omnium bonorum suorum: & ille
habuerit filios ex quocunq; matrimonio: q; tunc tale legatum in-
telligatur: q; illa mulier tantummodo habeat alimenta extantibus
predictis filijs mariti: & hoc non obstantibus aliquibus in contra-
rium facientibus: ita tamen: q; ipsa mulier interca non possit pete-
re dotes suas: & contradotes: & casu quo vellet habere ipsas dotes:
& contradotes suas: tunc tale legatum sit ipso iure extinctu: & eua-
nescat.

De appellatione masculi & tincantur & femine. La. 37.

Item statuimus & ordinamus: q; appellatione masculi conti-
neantur & femine quantum ad obseruationem statutorum: &
furoreorum ciuitatis Tridenti.

De quis probet se filium patris nisi per vocem & famam. La. 38.

Item sta. & or. q; si quis habuerit necesse probare se filiu in ali
3

qua causa: vel patrem suum esse mortuum: vel alium: in cuius locū se asserit successisse: sufficiat: q̄ probet solum per vocem ⁊ famam publicam: ⁊ qui in positionibus negauerit predicta: ita q̄ necessaria sit talis probatio ille taliter negans: puniatur in libris duabus bone monete: si postea fuerit legitime probatum de filiatione: vel de morte per vocem: ⁊ famam: nisi negans iustam ignorantie causam habuerit.

¶ Q̄d nullus ciuis possit trahi ad iudiciū extra iurisdictionem Tridentinam. Ca. 29.

Item statuimus ⁊ ordinamus: q̄ nullus ciuis: vel districtualis ciuitatis Tridenti possit: nec debeat trahi: seu citari ad aliquod iudiciū extra iurisdictionem ciuitatis Tridenti: ⁊ q̄ non teneatur comparere: ⁊ si aliquis processus contra ipsum ciuem: vel districtualem inde fieret: sit ipso iure nullus: ⁊ huic statuto quoquomodo renunciari non possit: ⁊ hoc non vendicat sibi locum in casibus: in quibus de iure cōmuni quis citari possit: vel contra ipsum procedi in causis appellationum: uoluntarum ad Papam: vel Imperatorem: vel Patriarcham: vel ad alterius ipsorum delegatum: saluo q̄ si dominus uellet causam feudatariorum audire: q̄ coram se possit partes vocare: ⁊ saluis casibus: in quibus de iure soletur forū.

¶ De actionibus infra viginti annos non intentandis. Ca. 30.

Item statuimus ⁊ ordinamus q̄ quęcūq; p̄sona de ciuitate: vel districtu ⁊ episcopatu Tridenti: que habuerit: seu habeat aliquā actionē: seu actiones de cetero contra quālibet personam: seu p̄sonas de ciuitate: ⁊ Episcopatu Tridenti: cuiuscūq; generis sint: siue reales: siue personales: siue utiles: siue directe: siue quocūq; nomine censantur: nisi talis persona: vel p̄sona intentauerint dictam suam actionem: vel actiones: cuiuscūq; generis: sibi competentes: contra personam obligatam: seu obnoxiam siue personas obligatas: seu obnoxias infra viginti annos existentibus creditoribus: seu creditore: ⁊ p̄sonis obligatis: seu obligata in dicto Episcopatu: seu districtu ciuitatis Tridenti: intelligatur esse facta solutio creditori: ⁊ deinde in antea non possit intentare actionem seu actiones sibi competentes: seu competentes: immo ipso iure cadāt a iure suo ⁊ ipso iure debitores sint absoluti: ⁊ ois actio realis: ⁊ p̄sonalis: vel alterius cuiuscūq; generis sit extincta: ab his vero viginti annis excipiantur minores viginti quinq; annis: ⁊ alij: q̄ steterūt in cōmuniōe bonorū: ⁊ vidue muliercē

malicres: que steterunt cum heredibus mariti: et non petierunt do-
tes suas: et intelligatur esse interrupta prescriptio per solam citationem
expressam causam in ipsa citatione in scriptis factam.

De iuribus: et actionibus non cedendis. *Ca. 91.*

Item sta. et or. pro pacifico: et quieto statu ciuitatis: et diocesis
Tridentis: ut obuietur malicis: et caulositatibus hominum p-
teriorum iura: et actiones suas in potentiores: qui imperium habent
et dominium: vel curiales domino: vel prelatorum cedentium: vel
tradentium: ex quibus homines: et persone ciuitatis: et diocesis Tri-
denti: contra iustitiam litibus: et controuersijs multiplicibus inno-
luuntur: ac alijs oneribus aggrauantur: quod nulla persona ciuitatis et
diocesis Tridentis iura: et actiones: aliquo alienationis titulo: cede-
re: vel transferre possint in aliquem predictorum: quod si secus a quoquam
fuerit attentatum talis cessio vel iurium translatio sit cassa: et irrita
ipso facto: etiam si iuramento vallata fuerit: quod vim metu: vel dolo:
extortum presumatur: et actio: et actiones: que cedentur: totaliter sint
extincte: et que nihilominus illa persona vel persone: que reperitur
sua iura: et actiones in tales cessisse: vel quouis alienationis titulo
transfuisse: puniantur per nos: et nostros officiales: qui pro tempo-
re fuerint in tantum: in quantum ualebant iura: que cesserint: et trans-
ferre presumpserint: a predictis autem excipimus creditores: qui
sua iura cedunt fideiussoribus eis soluentibus: contra principales
debitores: et alios similes casus: in quibus a iure quis compellitur
cedere alijs iura sua: ille uero: vel illi: qui tales cessiones recipere
presumpserint: vel talia fieri procurauerint: vel dantes ad hoc auxi-
lium: vel fauorem publice: vel occulte: puniantur ad tantum: quan-
tum ualeat res: vel iura alienata: et cessa: que pena pro medietate appli-
cetur camere Episcopali: alia medietas communitati Tridentis: hoc
autem statutum: vel edictum volumus ad futura: et etiam ad preterita et no-
dum per sententiam diffinitiuam decisa intelligi: pariter et extendi.

Quod nulla prescriptio currat contra proprietarium. *Ca. 92.*

Statuimus: quod si aliquis: vel aliqui: habuerit proprietatem alio
vel alijs hinc vel habentibus usufructum: illi vel illis: que habent:
vel habuerint: vel habebunt proprietatem: nulla prescriptio noceat in fa-
uorem usufructuarius: quantumdiu usufructus proprietati non fuerit solida-
tus.

De amissione instrumentorum suarum possessionum. *Ca. 93.*

Item sta. et or. quod si aliquis recognoscens rem ab alio propter in-
cendium: vel alium casum: quocumque modo amiserit instrumen-
ta suarum possessionum: vel iurium: et steterit in possessione: vel quasi ipse
et sui antecessores: per decem: vel viginti annos teneatur dominus p-
f 9

prictatis accipere pensionē: ⁊ innouare possessōē: dñi tñ iuret ipse
 possessō: siue dolo ⁊ culpa amissit: ⁊ q̄ non fraudulenter cedet: ⁊
 hoc expen. possessōis: seu petentis: ⁊ idem intelligatur de iure em
 phtico: ⁊ alio quocunq; iure cōditio: ⁊ hoc casu teneatur pe
 tens innouationē designare: ⁊ exprimere per latera: ⁊ confinia ve
 ra: ⁊ presentia rem: de qua petit se innouari: ⁊ similiter predicta vñ
 dicent sibi locū: qñ dominus proprietatis eodē casu imitaret: reno
 uationē fieri: quo casu fiat renouatio instrumēti acquisitionis expē
 sis domini proprietatis.

Quōd prescriptio anni ⁊ diei non currat puberibus super inuesti
 tura petenda. *Ca. 94.*

Statuimus: q̄ si vassallus aliquis moriatur relictis filijs: vel de
 scēdentibus impuberibus masculis: vel feminis: vel alijs he
 redibus impuberibus: ad quos secundum puenire debeat: tales he
 redes ipso iure conseruentur illesi in prescriptioe anni: ⁊ etiā men
 sis. ⁊ diei auctoritate presentis statuti: si infra annum: ⁊ die: ⁊ men
 sem non petierint inuestituram.

Que decimis non solutis a quadraginta annis citra: q̄ amplius
 non reddatur aliqua ratio. *Ca. 95.*

Item statuimus ⁊ ordinamus: q̄ de decimis terrarū: ⁊ vinea
 rū: ac similibus: de quibus reperitur: q̄ a quadraginta annis ci
 tra: ptinē nunquam fuerit data decima: nulla debeat alicui petēti
 decimā de predictis fieri ratio: intelligendo de vassallo cōtra vassal
 lū: vel de laico contra laicum decimam petentem: si per annos qua
 draginta: vt dictum est: nunquam fuerit soluta.

Que locatoribus preferendis in fructibus possessionum suarum
 datarum ad laborandum. *Ca. 96.*

Item statuimus ⁊ ordinamus: q̄ locatorēs in fructibus
 possessionum locatarum in perpetuum: vel ad tempus
 per eos pro afflictibus: ⁊ pecunijs: ⁊ rebus: ⁊ alijs qui
 buscuq; mutatis: vel datis cōductoribus ad dictas pos
 sessiones laborandum: preferantur ceteris creditozibus: ⁊ in inue
 ctis ⁊ illatis in domibus locatis similiter preferatur dominus do
 mus ceteris creditozibus: siue in perpetuum: siue ad tempus fue
 rint locate.

Quōd locatorēs: ⁊ p̄ductorēs teneantur se adinmicem certiorare
 q̄ sibi prouideant de alio super re p̄ducta. *Ca. 97.*

Item statuimus ⁊ ord. q̄ si aliquis locator velis aliquem condū
 ctorem

ctorem expellere de domo: apotheca: stabulo: stala: vel horto suis: debeat certiorare ipsum conductorem per mensem ante tempus locationis finite: et idem etiam intelligatur in conductore: qui similiter debeat certiorare per mensem: antequam sit finitum tempus conductionis: alias intelligatur res conducta ad annum sequentem per eodem affectu: et premissa seruentur etiam in prediorum rusticorum locationibus: salvo quod in eis terminus faciende certiorationis intelligatur esse de tribus mensibus.

Quo tempore soluantur et debeantur pensiones domorum et stationum. *Ca. 98.*

Item sta. et or. quod pensiones domorum: stationum: seu apothecarum soluantur in principio cuiuslibet medij anni: nisi aliter constiterit fuisse inter partes conuentum.

Quo conductores ad perpetuum teneantur dare instrumentum locationis locatori suis sumptibus. *Ca. 99.*

Item sta. et or. quod conductores rerum alienarum ad perpetuum: et emphyteote: liuellarum: et feudatary: et habentes precario: et alie similes persone fieri faciant instrumenta dictorum contractuum suis expensis: et vnum instrumentum ipsorum contractuum dent domino dictorum contractuum absque aliquo pretio et quod pro cuiuslibet noue locationis renouatione detur libra piperis: si grossos charentanos viginti: aut infra valuerit ipsum piper: supra vero grossos viginti si valuerit: quantumlibet valeat: decernimus: quod ultra grossos viginti pro honorantia accipi necdari possit.

De locationibus: et conductionibus preteritum non solum affictum. *Ca. 100.*

Item statuimus et ordinamus: quod si quis teneret domum: terram vineam: pratum: casale: stabulum ad affectum perpetuum secum dum vsam domorum mercati Tridenti pro denarijs: oleo: sale: blado: vino: ab aliqua persona: exceptis affectibus ecclesiarum: et affectibus ab octo charentanis supra: sed vsque ad summam octo grossos ascendentibus: vel infra: si locator conqueratur de conductore: quod ei non soluerit dictum affectum per plures annos: si conductor dixerit se soluisse vsque ad ipsam diem: quod petitum est: si conductor erit bonus: et legalis: et bone fame: detur ei sacramentum: et si per sacramentum dixerit se soluisse vsque ad ipsam diem: credat ei: et absolui debeat a petitione locatoris de ipso affectu petito: sed si affectus erit de octo charenta-

nis: et de eo affectu: ac etiam vlttragrossos octo locatori pqueratur de pductore: q affectum: ad quem tenetur: nō soluerit per plures annos: et illum affectum ab eo pductore petat: et pductor dicat: se soluisse: sibi locatori: tunc non debeat ei credi: nec sacramētum dari de solutione allegata: sed si voluerit pbare solutionem: detur ei terminus ad pbandum solutionem allegatam: et si pbabit solutionem factam esse: absoluitur a petitione locatoris: et si non pbauerit: debeat soluere affectum locatori secundū vsum: et plicitudinem locationum perpetualium domozum mercati Tridenti.

De paleis et straminibus debentibus remanere possessionibus. Ca. 101.

Tem statuiamus et or. q finita locatione: siue laboratura quando partiarj coloni: vel laboratores de possessione recedunt: omnes palee: et omnia letamina facta per bestiamina: tam laboratorum: q̄s domini ex paleis: et alijs omnibus straminibus coloni: et possessionum domini remaneant: fena p̄sentis et p̄sentur facta de p̄sentis domini: debeat in totum ipsi domini remanere: eo solute dicto laboratori ipsa fena iuxta estimationē faciendam per homines inter partes eligendos: nisi ipse colonus: vel affectualis voluerit ipsa fena cōsumere finita dicta locatione: vel laboratura super p̄sentis: et possessionibus dominozum. Et quo ad dicta fena p̄dicti statui: locum habeat tam in affectualino q̄ in colono partiarjo. Et durante nihilominus ipsa locatione: et colonia p̄dicta stramina: et fena alicui alienari nō possint sine p̄sentu domini possessionum: sub pena amissionis eozum.

De emphyteote etiam laicorj teneatur: et debeat recipere renouationē p̄sentis locationis in capite cuiuslibet decimioni anni. Ca. 102.

Tem statuiamus et or. q quilibet emphyteota cuiuscūq̄ rei: vel p̄sone cogi possit: et debeat in capite cuiuslibet decimioni anni ad recipiendum renouationem siue locationis: ad requisitionem domini directi domini: et non cogatur aliud laudemium: vel bonorantiam soluere q̄s sicut cautū est supra in statuto sub rubrica: q̄ cōductores ad perpetuū teneantur dare instrumentū locationis et c. Similiter etiā statuiamus: q̄ res emphyteotice diuidi possint inter heredes emphyteote defuncti: siue ex testamento: siue ab intestato vocati sint: dummodo affectus ipse non diuidatur contra patroni directi domini voluntatem: sed patronus directi domini possit: et valeat ab vno tantum ex dictis heredibus totū: et ab illo: queq̄ maluerit

malacrit suum affectum petere: et exigere: atque compellere: et reper-
to: q̄ dicta renouatio non renouetur: seu negligatur in termino su-
p̄dicto: nec non q̄ diuisio fiat: vt supra: attamen in p̄missis ca-
sibus non detur deuolutio: nec ipse emphiteota cadat: et cadere de-
beat a iure suo: etiam si per pactum exp̄pressum: etiam iuratum de
contrario esset actum: et conuentum: et iuramentum p̄sumatur do-
lo: et metu extortum: quod statutum volumus extendi: et obserua-
ri tam in ecclesiasticis: et religiosis: in quibus ecclesiasticis et religio-
sis maior debet vigere pietas: q̄ secularibus: et tam de p̄teritis et
antiquis: ac que in p̄senti: et in futuro fieri contigerit: et non obsta-
te aliqua consuetudine: vel lege: seu canone in contrarium dispo-
nente.

De terris domino demonstrandis per laboratores earum: vel
earum emphiteotas. Ca. 103.

Tenentes seu laborantes alienas terras: seu possessio-
nes ad fictum perpetuum vel alio quocunq̄ modo ab
aliqua persona collegio: vel vniuersitati: sine herede: vel
des: vel successoribus: teneantur designare dominis vel
eorum nuncijs ad oculum: quando cunq̄ fuerit ab eis requisitus
ipsas terras: et possessiones: cum omnibus earum coherentibus: et si
celauerint aliquam terram: seu possessionem: partem ve eius: et eas
non designauerint: puniantur in amissione omnis iuris: q̄ habe-
rent in ea terra: seu possessione celata: et non designata: si dominus
voluerit: et dolose celauerit: cuius voli probatio et iustificatio fiet in
arbitrio p̄toris: et in super condēnentur in viginti quinq̄ libris bo-
ne monete camere ep̄iscopali applicandis: et minus arbitrio do-
mini potestatis vel iudicis: et nihilominus designare teneantur sub
eadem pena totiens: quotiens exigenda fuerit. Addentes tamē
q̄ casu: quo talis affectalibus: vel sine iure habet et iustam causam
ignorandi: quia bonus esset: vel similis arbitrio domini iudicis: tunc
designare debeat tantam proprietatem: q̄ supponit: et valoz et di-
cti facti cum tertia parte de pluri: et hoc in rusticis p̄dignis: in p̄-
dignis vero vrbans designet dimidium de pluri: et periculum incē-
dij: vel similia: q̄ cadere potest in vrbans p̄dignis.

De possessionibus: que tenentur ad liuellum: seu sc̄m per hō ha-
bentes filios: vel nepotes: q̄ in proximiorē deueniant atti-
nentem. Ca. 104.

Si aliqua persona aliquam habeat possessionem ad liuellum: seu
fictū de qua tenetur dare alicui persone etiam ecclesiastice: ca-
pitulo: vel collegio liuellum: vel fictum: vel aliam p̄stationem:

et ipsa decesserit ab intestato sine liberis: et nepotibus et ea descendentibus: quod successio: et ius illius linelli: et ficti: vel alterius presentationis liberis: et liberaliter deueniat in proximiorum atinentem: sicut deueniret in filios: non obstante aliquo pacto in contrarium facto vel fiendo: quod iudicari debeat extortum: et illicitum: nec aliqua consuetudine: que potius corruptela iudicanda est: in contrarium introducta: etiam presentis statutum procedat: si dominus vellet pro se rem ipsam retinere.

De hominibus capiendis et incarcerationis. Ca. 105.

Item sta. et or. quod pro afflictibus perpetuis: et ad tempus per annis quibuscunque datis: vel mutuatis per locatores: et ductores ad laborandum possessiones ad petitionem ipsorum locatozum dicti ductores: et debitores possint: et debeant carcerari: et in carceribus detineri ex dictis causis: donec ipsis locatozibus: et creditoribus fuerit integre satisfactum: et idem intelligatur: et fiat pro quolibet alio vero debito: et pro qualibet alia vera causa ciuili pecuniaria: non nisi: nec aliquid pacti usurarium in se continentem. Primum tamen statuto termino debitori ad soluendum debitum si consteatur vel sit lata sententia condemnationis contra eum: a qua non sit appellatum in casibus a iure: et statuto permissis ad appellandum: et dicto termino transacto capi possint: nisi creditor iurauerit debitor esse suspectum: et fugitiuum: quo casu in continenti: et ante condemnationem: et absque alia probatione: et ostensione sui crediti nulla alia lege: vel consuetudine in contrarium obstante: capi possint: nisi presiterit fideiussorem pro soluendo: vel nisi debitor sit ciuis: vel districtualis possidens immobilia valoris dicti debiti: et hoc intelligatur quando ciues: vel districtuales Tridenti sunt creditores. Alioquin: si forensis esset creditor: hoc statutum non vendicet sibi locum: nec forensis possit capi factum forensis: nec ciues: nec districtuales: etiam si per pactum expressum se obligauerint: et capi possint pro debito: et hoc non obstante aliquo statuto hactenus in contrarium condito: vel consuetudine: quibus per presentis statutum derogamus intelligendo semper: quod hoc statutum habeat: et habere debeat locum in debitis presentibus: et futuris ex veris causis pecuniariis: non autem fictis: et simulatis in fraudem usurarum conceptis. Declarantes quod forenses in hoc casu dicantur non orti: vel non possidentes in bonis iuxta formam statuti sub rubrica: de immunitate forensium tertio capitulo: et idem intelligatur de hominibus habitantibus in iurisdictionibus immediate contiguis iurisdictioni Tridenti: et quod sit in facultate debitoris: vel creditoris faciendi expensas detento: seu detentis in carceribus bonis: et

ste: et condēcenter secundum vsū carcerum: et condēcentiam carceratorum: donec creditōz fuerit satisfactum: sine vlla cōtradictōne magistri carcerum: et tunc carcerum magister soluz habeat vnū grossum charentanum pro quolibet die et nocte: secundum eius aliquam obseruantiam.

De hominibus districtualibus non capiendis pro debito minoris summe decem librarum. *Ca. 106.*

Item sta. et ordinamus: qd nullus habitator in ciuitate: vel districtu Tridenti sustinens onera ciuitatis: vel districtus Tridenti possit capi pro aliqua causa: vel debito civili minoris decem librarum bone monete: etiam si sit debitor pluribus personis vsqz ad dictam summam pro quolibet: licet etiaz sit debitor in pluribus dum tamē in aliquo singulari debito nō ascendat ad dictā summā.

In quibus diebus et locis qd pro debito civili capi nō possit. *Ca. 107.*

Prohibemus aliquem ex causa: vel debito civili capi posse in domo sue habitationis: vel in aliqua eius statione: vel apotheca propria: vel conducta: in qua artem exercet. Declarantes illum haberi: et esse in domo sue habitationis: qui intra muros: et parietes domus sue habitationis: vel apothecae sue fuerit: vel intra clausuram hostij. Item in ecclesia aliqua: et intra eius sacratum: similiter prohibemus ipsum debitorem capi non posse in infra scriptis diebus vnitaxat. v. per totam hebdomadam sanctam: per dies Pasche resurrectionis cum duobus diebus sequentibus. In die Pentecostes tñ: in die corporis xpi in assumptione et annūciatione beate Marie: in natuitate dñi: epi phanie sancti Eligij patroni nr̄: ac in die. s. Laurētij ob reuerētia: et memoria victorie obtēte ipsa die. s. Laurētij in bello illustrissimi quondā dñi Sigismundi archiducis Austrie contra venetos. anno millesimo quadringētesimo octogesimo septimo: qua die. s. Laurētij: dñi hostes Veneti facto pōte ex latere castri nūmij traiecerunt in agrū caliani: et eorū pars vsqz ad villā matarelli ppe Tridenti. p pda faciēda aduenissent primū: dñi acies peditū numero quadringētoꝝ tñi alemanoz: qd eo mane ex iudicaria Tridenti. applicuerāt sibi obuiā iret: Venetus exercitus post multā armorū dimicationē eos oēs vna ēt cū eoz duce Dicheletto legato interemit: postea exiens strenuus Fridericus kâpeler exercitus nostri dux generālis cum equitibus centum: et vna cum eo strenuissimus eques dominus Georgius de Petraplana: quem secuti fuerant ciues: et populares ciuitatis: et districtus Tridenti. ad numerū vix sexcētorum eos summo deo: diuo Eligio patrono nostro beatoꝝ Laurentio propicijs in tantum profugarūt: qd eoz tria millia equestrium gladio mirifice interemerunt: et ad septem millia in atbecum submersos

Liber Primus.

profugarunt quo confictu illustris Robertus de sancto Genesio
no militie Venete dux generalis: et comes Bernardinus de Tol
entino interierunt: facinus preclarum: et victoria memoria digna:

Cod christianus non possit detineri ad instantiam non christia
ni. Ca. 103.

Dolumus et or. q. nullus christianus ad petitionem ali
cuius non christiani: vel habentis eam ab eo non christi
ano pro debito civili personaliter gravari: vel capi
possit: et si caperetur: vel personaliter gravaretur: talis
captura: et personale gravamen sint nulla: et nulli ipso
iure: et de facto immediate relaxetur: et capi faciens
eidem christiano capto: vel personaliter gravato: teneatur ad omne
eius danum: expensas et interesse.

De morietibus ab intestato: q. succedere debeant eisde. Ca. 109
Tem statuimus et ordinamus: q. si quis: vel si qua intestatus:
vel intestata decesserit relictis post se filijs masculis legitimis: et
naturalibus: vel alio siue alijs masculis descendentes ex filio ma
sculo: vel nepote: vel pronepote: et sic deinceps descendendo plu
neam masculinam in infinitum: legitimis tamen et naturalibus: et reli
ctis etiam post se filia: vel filibus feminis: vel alijs descendentes
ex filia vel filiabus in quocunq. gradu: vel sexu sunt in infinitum: aut
etiam relictis post se filia una vel pluribus nata ex filio vel ex nepo
te nato ex filio masculino: vel nata ex pronepote nato ex nepote ma
sculo: vel nata ex ab nepote nato ex pronepote masculino: sic in infi
nitum descendendo: vel alijs filijs cuiuscunq. gradus: vel sexus exi
stant: natis ex dictis feminis: q. tunc et eo casu filij siue filie predictis
vel ceteris descendentes per ipsaz rectam lineam feminam ab intestato
non succedant patri: nec matri: et auie: nec ceteris ascendentes
in infinitum: pariter cum ipsis masculis: vel descendentes ex ipsis ma
sculis: et ipsam rectam lineam masculinam ab intestato: ceterisq. ascendentes
bus: et descendentes tamen per lineam rectam: q. per lineam transversalem: sed so
lum succedant in medietate illius quoties in qua succederent de iure
communi: et alia medietas applicetur masculis in gradu proximioribus
descendentibus per rectam lineam masculinam: q. statutum vendicet si
bi locum in muliere: que non fuerit dotata per rectam lineam ma
sculinam descendentes in infinitum: hoc tamen salvo: quod
si fratres ipsius femine: vel filij fratrum: vel alij nepotes fratrum
conuenient cum ipsa muliere tempore: quo eam maritarent cum
marito de sibi tradendo: vel constituendo sibi mulierem: et de om
do certam dotem: quod tunc talis conuentio teneat: et am
plius

plius ipsa mulier aliquid petere non possit. et finem faciat: et finis. et remissio facta per eam mulierem fratri. vel nepoti. ex fratre. vel per nepote. ex nepote fratris. vel alijs masculis descendentes ex certa linea masculina transuersa ipsi de hereditate paterna. vel materna. fraterna. vel sorozina teneant. et valeant. et amplius. q̄ ipsaz dotem. petere non possit. et hoc statutum etiam habeat locum in muliere minore annis viginti quinq̄. et iuxta statutum positum sub rubrica. de alienationibus per minores viginti quinq̄ annis factis. si vero ipsa mulier fuerit maritata. et dos sibi constituta fuerit per patrem. auum. proauum. tritauum. vel per fratrem. vel nepotem. ex fratre. vel pronepotem ex nepote. et sic deinceps per rectam lineam masculinam descendentes. tunc nec ipsa. nec aliqui descendentes ex ea possint amplius aliquid petere de dicta hereditate paterna. auita. vel proauita. seu ab auita. vel proauita. siue tritauita. et hereditas tota deferatur ad alios filios masculos. vel alios proximiores descendentes ex masculis per rectam lineam masculinam. Et eodem modo si dos sit sibi constituta per matrem. auiam. proauiam. tritauiam. amplius non possit ipsa mulier. nec ex ea descendentes. petere de dicta hereditate materna. auita. ab auita. tritauita. sed ipsa dote sicut contenta. et hereditas tota dicte defuncte deferatur ad alios filios masculos proximiores descendentes per rectam lineam masculinam.

Cfilio. vel filie morienti relictis fratribus. vel sororibus. et sola matre. quis succedere debeat eisdem ab intestato. Ca. iio.

Item statuimus et ordinamus. q̄ si aliquis pater moriatur relictus uxore. et filijs pluribus masculis comunib⁹. q̄ si vnus. vel plures ex dictis filijs moriantur sine filijs ab intestato. q̄ tunc portio illius. et seu illorum predefuncti. et predefunctorum accrescat alijs superuuentibus. ita q̄ nihil mater habeat de bonis dicti filij. et seu dictorum filiorum premoztuorum. preterquam legitimam si bi de iure nature debitam. si autem omnes dicti filij ab intestato. et sine filijs morierentur. q̄ tunc. et eo casu mater habeat de tribus partibus duas omnium bonorum dicti filij defuncti pleno iure. ita q̄ proprietatem cum usufructu illarum duarum partium consequatur. de qua ipsa possit disponere ad suum libitum. ita q̄ sit suum etiam per transitum ad secunda vota. Et q̄ residuum totius hereditatis deueniat ad proximiores agnatos. et de familia ipsius defuncti ad hoc. vt agnationes masculine conferuntur. Et q̄ bona stent in familijs per masculos. et diu familie. et agnationes conferuntur. si autem pater. vt supra est premissuz. morieretur relicta uxore. et relictis filijs masculis. et filiabus conij.

munibus: et vnus ex masculis moriatur portio illius alijs superuenientibus accrescat secundum nostram dispositionem que in statuto proxime sequenti continetur de successione linee transversalis. Item q̄ similiter: si omnes filij masculi morerentur relicta: vel relicta forore: vel fororibus: et matre: q̄d tunc deficientibus filijs masculis: forores: et mater equaliter succedant.

De successione linee transversalis.

Ca. iij.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis: vel si qua intestatus: vel intestata: aut aliter intestabilis decesserit: relictis fratre: vel fratribus masculino: vel masculis ex fratre masculino descendentes: vel descendente in infinitum: et relicta forore: vel aliqua: vel aliquo descendente ex forore in infinitum: tunc illa forore: siue illi descendentes ex forore: siue fuerint masculi: siue femine: succedant solum immediate illius quotte / in qua succederet de iure cōmuni: et alia medietas accrescat ipsi fratri masculino persone defuncte: vel etiam masculis descendentes ex eo: etiam si ipsi descendentes ex masculina linea transversali sint in remotiori gradu vsq̄ ad quartum gradum de iure canonico: q̄ ipsi descendentes ex recta linea feminea ita tamē: q̄ proximiores succedant vt dictum est: et exclusis remotioribus in gradu: ad hoc: vt parēta ex parte masculina valeat melius cum honore stare.

De successione ex testamento.

Ca. iij.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis vel si qua testatus: vel testata decesserit relictis post se filijs masculis legitimis: et naturalibus: vel alijs nepotibus: vel pronepotibus: vel alijs descendentes in infinitum ex directa linea masculina: etiam legitimis et naturalibus: et relictis post se etiam filiabus legitimis et naturalibus: vel quibuscūq̄ descendentes ex dictis filiabus: siue fuerint masculi: siue femine siue relictis post se neptibus: vel proneptibus: vel abneptibus ex filio: vel ex nepote: vel pronepote: et sic in infinitum descendendo in quouis gradu: et ipse testator filie sue: vel quibuscūq̄ descendentes ex filia: in quouis gradu sint: vel etiam nepti: vel pronepti: vel alijs quibuscūq̄ descendentes: ex filia filij: vel ex filia nepotis ex filio: vel ex filia pronepotis ex nepote: vel ex filia abnepotis ex pronepote: et sic deinceps in infinitum in quouis gradu sint: siue in testamento: siue in codicillis: siue in donacione causa mortis reliquerit quicquam: siue multum: siue modicum iure institutionis: vel legati: vel alio quocūq̄ titulo: q̄ tunc ipsa filia: vel descendentes ex ea siue ex filia filij: vel descendentes ex ea: vel filia nepotis ex filio: vel descendentes ex ea: vel filia pronepotis ex pronepote

ex pronepote: vel descendentes ex eorum: sic in infinitis extantibus tamen ipsis filijs masculis testatoris: vel nepote ex filio: vel pronepote ex nepote: vel abnepote ex pronepote: et deinceps in infinitum descendendo per rectam lineam masculinam: sint: et stent contenti: et contenti: tacite: et taciti de omni portione sibi relicta ab alio: quocumque dictis parentibus: quantumcumque sit illa: ita et taliter: quod ipsa vel ipse non possint quoquomodo agere ad supplementum legitimum: nec etiam dicere testamentum esse nullum: nec querelare nec aliquo modo infringere: et quod non possit aliquo modo eo casu quicquam aliud petere a fratre: vel ab alio ex eo fratre descendente de bonis: et hereditate talis pre-mortui tali condito testamento: qui sibi sic reliquerit: sed stet: et stare debeat tali sic eidem relicto: quantumcumque sit modicum: vel multum: vel minus relictum: contentus: ac etiam ductus talis relinquens: si eidem reliquerit quoquo relicti titulo: valeat: illud tale relictum: nec possit infringi ipsum testamentum per ipsam: vel descendentes ex ipsa: quia ipse: vel ipsa non sit titulo institutionis honoratus: vel honorata: imo ipsa: vel ipse tali relicto contenta: et contentus stare debeat: ut supra: ac si fuisset titulo institutionis honoratus: vel honorata: et predicta locum habeant: ubi tempore mortis dicti testatoris: de cuius hereditate agitur: erat vel erant masculus: vel masculi descendentes: ut supra.

De cuiuslibet: et districtualibus Tridentini: volentibus testari. Ca. ii. 3

Tem sta. et or. quod unusquisque civis: et districtualis Tridentini secundum formam et modum: et ordinem iuris communis: et tam civilis quam canonici: et secundum antiquissimas consuetudines in civitate: et districtu Tridentini observatas remaneat: et remanere debeat in sua libertate: et possit et valeat pro vita: et morte sua disponere bona sua testando: et codicillando: mortis causa donando: suam voluntatem: absque aliquo impedimento alicuius persone: etiam si fuerit damnatus ad mortem: et testamentum per eum factum valeat: et teneat. et non possit rumpi: vel infringi: vel aliter irritari propter sententiam mortis subsequentem: nisi forte esset damnatus ad mortem propter crimen lese maiestatis: quo solo casu habeat locum ius commune: disponendo tamen de suis bonis secundum quod de iure: vel aliter ex forma statutorum Tridentini teneat disponere.

Quod heres universalis teneatur ad petitionem legatariorum eodem testamentum. Ca. ii. 4.

Item statuimus et ordinamus: quod ad petitionem legatariorum quibus

bet heres vniuersalis teneatur: & debeat edere testamenti ad fun-
dandam intentionem ipsius legatarij: & hoc statutum intelligatur:
ac procedat: si & quatenus comperiat ipse heres habere penes se:
se dictum testamentum: & non aliter: & an illud habeat penes se: vel
non stetur iuramento ipsius heredis: si aliter veritas haberi non
possit.

**De precepto faciendo partibus: ne accedant ad possessionem:
de qua est questio.** Ca. iis.

S quando fuerit questio inter partes super possessione
aliquarum rerum immobilium: quia vtraque pars se pos-
sidere contendat: & ne aliqua pars possit sibi vsurpare ali-
quod ius: quia suo nomine laboratur: vel pro ipsa: vel
ideo quia de ipsa aliquos fructus percipiat: & ne altera possit priuari
fructibus: si de iure pertinere deberent eidem. Statuimus: & ordi-
namus: q̄ inde: qui cognoscit de causa mota lite: incontinenti pre-
cipere debeat vtriq; parti: ne deinceps accedatur ad locum per se:
vel per alium sub certa pena: & banno: deinde precipiat laboratori-
bus: vel eis: qui rem ipsam habent sub mercede: q̄ nemini eorum
pendente causa debeant quicquam respondere: sed pro ipso iudi-
ce debeant laborare ad vtilitatem illius partis: que apparebit me-
lius ius habere in iure possessionis predictae rei: & ipsi iudici debeant
denunciare: quot: & quales sint ibi fructus: & per iudicem tunc dispo-
ni debeat: quid de ipsis fructibus faciendum sit: & vbi: & apud quem
debeant locari possit tamen pars quelibet tempore recolligendo-
rum fructuum habere nuncium suum: & facere describi quantitatem
fructuum: ne inde possit aliquod danum percipere: vbi vero iudi-
ci recepta statim in informatione etiam extraiudiciali summaria con-
stare possit: alterum eorum litigantium esse tunc: & fuisse prius in
possessione q̄ altera pars: eo casu iudex tunc teneatur in possessio-
ne melius probantem conseruare iudicio siue in possessio: siue pe-
titorio remanente in sua vi & natura: cui iudicio preiudicium nullum
intelligatur irrogatum ex tali informatione recepta: aut actu iudi-
cis.

De quis turbet possessorem super aliqua re: pendente lite. Ca. iib.

S tatuimus: q̄ si aliqua p̄sona pendente aliqua questione
super aliqua re mobili: vel immobili turbauerit possesso-
rem: qui conuentus erat in possessione ipsius rei. vs. facien-
do vel exponere fructuum: vel alios fructus: aut red-
ditus: vel vindemiam: vel ligna: vel quascunq; alias res: vel aliud
nouum in ea faciendo: vel occupando rem mobilem: & alio expo-
tado

tando absq̄ licentia iudicis competentis: et non citato possessore ipsius rei contento: condēnetur ad restitutionem ipsarum rerum: vel estimationem ipsarum duplicatam: et in expensis: et in decem libris denariorum bone monete pro dicto excessu.

Quo alteri per alterum acquiri possit. Ca. liiij.

Statuimus: q̄ alter alteri: et alteri per alterum etiam patratum extraneum: et non subditum potestati eiusdem possit stipulari: et acquiri actio: et omne aliud ius: nomine cuius sit facta talis stipulatio: et acquisitio absq̄ alia cessione.

Quo vir habens feudum pro uxore fidelitatem domino iuret. Ca. liiij.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si aliquis habuerit feudum ab aliquo in filiis masculis: et feminis vna: vel pluribus vir illius femine teneatur facere fidelitatem domino pro uxore sua infra viginti dies: postq̄ regitum fuerit a domino: vel ab eius heredibus. Et hoc locum habeat: tam in presentibus q̄ in futuris.

De eo: qui in possessione rei donate permanserit: et qualiter ipse donationes debeant publicari. Ca. liiij.

Quorundam fraudibus malignantium obuietur. Statuimus: q̄ si aliqua persona de ciuitate: vel districtu Tridenti: donationem: vel venditionem: seu alienationem aliquam fecerit in filios: vel nepotes suorum bonorum: vel partis: aut rei singularis: et manifeste donator: venditor: seu alienator: in possessione remanserit rei alienate: ipsa alienatio nō preiudicat ipso iure: postea contrauentibus cum eodem: nisi ipsa donatio: vel alienatio ad scalas Episcopalis palatii more solito fuerit publicata infra mensem: vel postea quācumq̄ ante secundam alienationem: seu contractum: et ex tunc dicta donatio preiudicat: post ipsam publicationem: contrahētibz.

De emancipationibus ad scalas palatii: et loca consueti publicandis. Ca. lxx.

Item sta. et oz. q̄ omnes emancipationes de cetero faciende: legantur: seu alta voce publicentur ad scalas Episcopalis palatii Tridenti: et in alijs locis consuetis per ciuitatem infra quindecim dies: q̄ si factum non fuerit ipso iure nō valeat: et q̄ nulla emancipatio facta preiudicat cōmuni Tridenti: nec singularibus personis: nisi filij: vel nepotes seorsum a patre: vel auo habitent.

De alimentis prestandis patri: vel matri precise. Ca. 124

Tem statuimus et ordinamus: q̄ dominus potestas Tridenti sine libelli datione: vel aliqua ratione in scriptis redigenda: omni die feriato: et non feriato: etiam placitis locatis quolibet loco: incontinenti teneatur precise quilibet personam habentem patrem vel matrem compellere ad prestanda alimenta suo patri: vel matri: et alijs ascendentibus condecenter secundum suarum facultatum possibilitatem: nisi pater: et mater: vel alius ascendens tantas haberent facultates: unde se alerent: et eodem modo ac iure prestare compellantur parentes alimenta filijs: et alijs descendentibus nisi ipsi tantas habuerint facultates: vel artem: seu ministerium: unde se alere possent: dum tamen validitudo tali non detineatur: cuius occasione: arte vel ministerio suo uti non possent: et hec omnia nisi ipsi parentes impietatem commiserint contra filios in exigendis dotibus: vel alijs bonis: et filij ipsi in parentes.

Quo nulla persona possit spoliari: vel remoueri de possessione: quam habet: nisi ea prius conuicta in iudicio ordinario. Ca. 125

Tem statuimus et ordinamus: q̄ nulla persona possit: vel debeat spoliari: aut remoueri de possessione: vel quasi: alicuius rei: quam habet: et possidet: vel quasi: per dominum potestatem: vel alios officiales communis Tridenti ad petitionem alicuius persone: communis: collegij: capituli: vel vniuersitatis: nec per ipsam personam: commune collegium: capitulum: vel vniuersitatem: nisi primo dicta persona tenens: et possidens: vel quasi: in iudicio ordinario coram dicto domino potestate: vel officialibus antedictis conuicta fuerit: imo dominus potestas: et ceteri officiales predicti teneantur: et debeant vinculo sacramenti quilibet personam possidentem vel quasi: manutene: et defendere aliquo statuto in contrarium loquente non obstante: non obstantibus etiam aliquibus priuilegijs factis: vel fiendis: et q̄ in omnibus priuilegijs factis: et fiendis intelligantur illa verba: salvo iure omnium personarum in proprietate: possessione: vel quasi: in quolibet capitulo: et puncto in ipsis priuilegijs: vel concessionibus posito: licet ipsa verba in eis posita non fuerint: et si aliqua persona spoliata sit: vel fuerit possessione rei: vel quasi: quam antea detinebat: vel quasi: preteritum alicuius priuilegij: vel concessionis: vel alia ratione ipsa prius in iudicio ordinario non conuicta ut superius dictum est: dominus potestas vinculo sacramenti: et similiter officiales predicti teneantur: et debeant ipsam personam spoliatam: vel eius heredes sine aliqua scriptura: et nulla iuris solenitate seruata in possessione

In possessionem: vel quasi: inducere rei: qua fuerit spoliata in contenti: cum fuerint requisiti: aliquo cursu temporis non obstant: et ipsam inductam defendere teneantur.

Cō pendente lite reali: vel mixta non liceat rez in iudicio deducit in alium transferre: vel deuastare. La. 123.

Quod malitjs hominum obuietur: et lites ad finem suum celerius deducantur: et improbitas litigantium reprimatur. Statuimus et ordinamus: qd si quis citatus fuerit in iudicio coram iudice: et tam ordinario: vel delegato: qm arbitro: siue arbitratoze: et tali modo citatus fuerit: qd citatio venerit verisimiliter in notitiaz citati: ita tamen: qd in ipsa citatione contineatur res: et causa: propter quaz citatur ad petitionem alicuius super iure: siue actione reali: vel mixta vel possessione ipsius: et quomodocunq; agatur: etiam actione personalis ad rem: eo quia dicatur possidere: vel detinere rem petendā ab ipso mobilem: vel immobilem: et rem illam a se petendā: seu dominium: aut possessionem ipsius rei aliquo modo: vel titulo alienauerit: donauerit: permutauerit: vel iura cesserit: vel quocunq; alio genere alienationis post citationem in aliquam singularem personam cuiuscunq; conditionis existat: collegium: vel vniuersitatem translulerit: vel ignorante eo: qui fecit ipsum vocari in iudicio: si stinuerit contra se ferri sententiaz ad petitionē alicuius super ipsa eadez re: ita qd deserit possidere: vel aliter dolo: culpa: vel facto suo deserit possidere post citationem predictam: vel rem ipsaz destruxerit seu deteriorauerit notabiliter: vel destrui: seu deteriorari fecerit: vel permisit: qui dolo: et culpa semper presumatur nisi cōtrarium probaretur: teneatur non obstantibus predictis super eadē re de iustitia respondere: et perinde ac si possideret questio: terminetur per iudicem: et talis alienatio non valeat ipso iure nec ex ea translatum: intelligatur aliquod dominium vel possessio aliqua: et eandē obstante sententia lata: ptra ipm reū pūctū mittatur executioni sine aliquo nouo pcessu si cōtra ipsum: in quem fuerit facta dicta alienatio: et qui alienauerit: vel contra se talem sententiam reposuerit ignorante parte: vt supra: vel vt supra dolo deserit possidere: vel rem ipsam destruxerit: siue deteriorauerit: incidat in penam ipso facto valoris rei: si non excesserit valorē librarum viginti: quibz ab inde supra in penā librarum centum bone monete fisco applicandā: pzo dimidia: et pzo alia dimidia parti: in cuius pze iudicii predicta facta essent ipso facto exigendam: cui parti lese teneatur etiā ad damna: et interesse: et eandē penā incurrat: qui sciens rem litigiosam: vt supra: emerit: vel ex alio titulo receperit: vel talem sententiam p se scilicet meruerit: ignorante eo: qui fecerat pmo citari: que oia locum habeāt: nisi quatenus de ipsius citari facientis pcesserit vo/

luntate: vel nisi pro ipso citato fuerit lata sententia: que transfuerit in rem iudicatam: vel nisi fuerit perempta instantia cause: que post primam citationem sequeretur: vel per ipsius citari facientis negligentiam non prosequentis causam: que negligentia presumatur tempore: si infra tempus unius mensis a die dicte prime citationis dictus citari faciens causam non fuerit prosecutus.

Quod possessio: quam defunctus habebat tempore mortis cōiunctim transeat in heredes. *Ca. 124.*

Possessio bonorum defuncte persone: quā habebat tempore mortis coniunctim transeat ad heredes: siue ex testamento: siue sine testamento succedentes secundū ordinem successionis ipso iure: etiam si ab herede non fuerit apprehensa: non obstante: quod aliquis sua propria auctoritate post mortem dicte persone defuncte occupasset: seu ingressus fuisset ipsa possessionem.

Quod clerici: et religiosi pro suo proprio estimentur. *Ca. 125.*

Item quod clerici: et religiosi omnes ciuitatis: districtus: et Epatus Tridenti: bona habentes patrimonialia: vel aliter: extra suas prebendas: et ecclesias temporaliter acquisita in ipsa ciuitate districtu: et Epatu: debeant estimari: et pro ipsis bonis suis proprijs subire: et facere onera: et factiones cōmuni Tridenti afficientes: et nunc bona predicta ad huius oneris supportationem.

De mezaris laboratoribus: et affictalibus clericorum: et aliorum subditorum iurisdictioni domini potestatis: vel Reuerentissimi pro eis pueniendis occasionibus infrascriptis. *Ca. 126.*

Quod etiam secundum formam presentium statutorum soluta fieri debeant iuxta vias: seu stratas per confinantes eisdem aggeres fluminum refici: fieri: et reaptari debeant expensis habentium terras pro certa parte expense: que terre recipere damnum ex aqua ipsorum fluminum non factis: seu reaptatis ipsis aggeribus: canalia similiter pro ad aquando debeant remundari in pluribus partibus: et alie diuerse expense fieri debeant etiam vtilis: et necessarie in ciuitate: et Epatu Tridenti: expensis: et ad expensas habentium terras: et domos ibidem: prout in presentibus statutis fit mentio: et cū multotiens eueniat: quod predicta laboreria non fiant defectu: et negligentia ecclesiasticarum personarum: et non subditarum iurisdictioni domini potestatis Tridenti recusantium pro terris: quas habent: et possident pro se: aut pro beneficijs suis: tribuere ad expensas ipsorum laborerorum: quoniam se excusant non esse sub iurisdictione dicti domini potestatis: et sta
tuta

tuta communis Tridenti non habere ipsos ligare: quod cedit in maximum damnum ipsarum ecclesiasticarum personarum: et non subditarum: et etiam personarum laicarum: que libente contribuerent ad ipsa laboreria pro terris suis: de quo parum curant ipse ecclesiastice persone: et cum ipsorum negligentia ceteris non debeat nocere pro rei publice utilitate: matura etiam deliberatione prehabita. Statutum: et ordinatum est: quod in quibuscumque casibus: in quibus per formam presentium statutorum aliquis pro terra: prator seu domo sua teneatur ad cauandum fossata in xta vias: vel alibi in ciuitate: vel Episcopatu Tridenti. vel ad cauandum: vel ad aptam. canale vel aggeres de nouo faciendum: vel ad aliquod aliud laborerium in ciuitate: et Episcopatu Tridenti: et contingat ipsum: qui pro dicta sua terra: prator: aut domo ad tale quod tenetur esse Prelatum/ Abbatem/ Canonicum/ Archiepiscopum/ Presbyterum/ Clericum seu ecclesiasticam personam: aut aliter non subiectam iurisdictioni prefati domini potestatis: tunc et eo casu mezdrus: et laborator seu fictabilis dicte terre: prator: aut domus: teneatur debeat: et obligatus sit precise expensis tantum dicte ecclesie: seu non subiecte persone: et bonorum: et reddituum ipsius ad faciendum ipsum laborerium pro ipsa terra prator: seu domo: seu expensam inde necessariam pro parte contingente ipsam terram: pratorum: aut domum dicta tali persona ecclesiastica: seu non subdita: etiam non requisita: quacumque exceptione postposita: etiam si diceret: et probaret ipse fictabilis: vel laborator: seu mezdrus se soluisse fictum: aut redditus consignasse dicte persone ecclesiastice: siue non subdite pro ipsa terra: prator: aut domo ante tempus dicti laborerij fieri: et si contingat dictam terram dicte ecclesiastice: seu non subdite persone esse: aut bushiuam aut domum inhabitatam: et non affictatam: tunc et eo casu quicumque mezdrus: laborator: seu fictabilis dicte ecclesiastice: aut non subdite persone etiam aliarum terrarum: seu domorum: aut pratorum ipsius ecclesiastice: seu non subdite persone: seu beneficiorum ipsorum: etiam existentium in ipsa villa: ubi crit ipsa terra grezia: aut bushiuam: aut domus inhabitata quod in quacumque alia villa dicti Episcopatus quod etiam in ciuitate Tridenti: teneatur: et debeat precise compelli ad ipsum laborerium faciendum: seu fieri faciendum pro parte contingente ipsam ecclesiasticam personam: seu non subditam personam: pro dicta terra grezia: aut bushiuam: aut domo inhabitata expensis tantum dicte ecclesiastice persone: seu non subdite persone: et bonorum: et reddituum ipsius: et si contingat predictam ecclesiasticam personam seu non subditam: que ad tale laborerium teneatur pro dicta terra grezia: aut bushiuam: aut domo inhabitata: non habere in ciuitate vel Episcopatu Tridenti aliquem mezdrum: laboratorem terrarum: aut fictabilem: tunc et eo casu potestas teneatur: et debeat ad instantiam

Ziber Primus.

cuiuscunq; petentis tale laborerium: seu cauamentum fieri: et cuius
 verisimiliter interfit: sub pena librarum viginti quinque bone monete
 infra quindecim dies: postq; fuerit requisitus: locare ad factum:
 cuiuscunq; conducere volenti tot de bonis ecclesiastice persone: aut
 non subdite: vt supra: et beneficiorum suorum: q; de factu: tunc ex
 burfando per ipsum conductorem fieri possit laborerium predictu
 pro parte contingente ipsam psonam ecclesiasticam: et no subditam:
 vt supra: occasione dicte terre grege: seu buschiue: seu domus: in/
 habitate. Et q; talis locatio sic facta valeat: et teneat: ac si facta fuisset
 per ipsam ecclesiasticam personam: seu non subditam: vel a iudi
 cibus suis cum solenitatibus a iure requisitis: et q; dictus potestas
 Tridenti ad predicta omnia: et singula facienda compellat: predi
 ctos mezdros: laboratores: et fictabiles predictarum personarum
 ecclesiasticarum: et non subditarum: vt supra: realiter: et personaliter
 de plano: sine strepitu: et figura iudicij: et quibuscunq; exceptio/
 nibus postpositis: et predicta omnia: et singula obseruet: et obseruari
 faciat sub pena librarum quinquaginta denariorum bone mo/
 nete de suo salario ipse dominus potestas: et hoc statutum sit pre
 cisum: et pccate debeat obseruari.

Quod omnes fundi: et proprietates ciuium laicorum: vel etiam de
 ricorum proprie: et non prebendarie: vel ecclesiastice: perpetuo
 sint: et esse debeant obligate ad factiones cum ciuitate. Ca. 127.

Item: quia experimur: q; ecclesiastici habentes beneficia
 in ciuitate: ob pingues redditus: quos habent ex eorū
 beneficijs: quotidie emunt: et acquirunt proprietates
 laicorum: et illas ecclesijs applicant: ita q; nunquam reuer/
 tuntur ad laicos in preiudicium laicorum: presertim circa factiones
 et onera realia ex eis debita: Idcirco statuimus: et ordinamus: q; omnia et
 singula bona fundi: et proprietates cuiuscunq; conditionis:
 et sortis existant: que de presenti dignoscuntur esse: seu possideri per
 laicos cuiuscunq; conditionis status: et gradus: siue iure directi do/
 ming: siue etiam vtilis: siue in ciuitate: et districtu: siue etiam in tota
 iurisdictione: dummodo Episcopatu subiecta: de cetero perpetuis
 temporibus sint: et esse debeant obligata: seu subiecta ad soluē/
 dum quasunq; functiones: stcuras: seu collectas: et onera realia: et
 personalia: vel saltem realia: vbi acqisitor videretur exemptus a
 personalibus. Ita q; etiam: si quocunq; iure: vel titulo applica/
 ta fuerint personis: vel locis ecclesiasticis: vel religiosis: aut alijs
 quibuscunq; personis: vel locis pretendētib; exemptionem
 aliquam: semper transcant: et transisse ipso iure intelligantur cum
 onere dictarum functionum: et onerum: et perpetuis tempo/
 ribus ad illas teneantur: et obligata sint: videlicet: si a ciuibus:
 et habitantibus

z habitantibus in ciuitate: z pertinentibus ad ciuitatem acquirantur: cum ciuitate soluant: si vero a ruralibus non facientibus cum ciuitate soluant cum ruralibus: quod quidem statutū tamen non volumus derogare iuribus ciuim in eo: q̄ si acquirant a ruralibus: tamen non teneantur cum ipsis soluere collectas: z prout in statuto posito sub rubrica de publicis functionibus solvendis: q̄d. quo ad dictos ciues tantum: z non ecclesiasticos: volumus ratum manere: ex eo potissimum: quia: si aliquo tempore ciues acquirunt a ruralibus: rurales etiam quandoq̄ emunt a ciuibus: vt z antiquitus receptum est: sed si ecclesia: vel aliquis nomine ecclesie: aliquid semel a laico acquirat: tale acquisitum nunq̄ reuertitur ad laicos. Tercium vbi: z quando ciuis: vel habitans in ciuitate non per scriptum rem acquisitam in villa: seu suos operarios coleret: sed per mansiatozē: vel colonum partiarium: tunc z eo casu volumus dictos mansiato rem affictaliniū: vel colonum partiarium teneri: z obligatū esse ad soluendum: z contribuendum cum ipsis ruralibus instauris: z collectis iuxta eam ratam: z fructuum partem: quā ipse colonus partiarus percipit ex bonis ciuim: z non ultra: z hoc ratione vsus: z vtilitati cōmuniū z vicinie: quam dictus mansiatoz habitans cū suis animalibus consequitur z non ratione mansi: vel proprietatiū: pro quibus ciues collectantur in ciuitate: vbi cūq̄ eas habent: siue in ciuitate siue extra in villis. Decernentes insuper: q̄ si villo tempore per aliquam vniuersitatem: vel viciniam: per priuilegium: vel aliquam aliam constitutionem particularem: vel generalem: etiam sub quacūq̄ forma: z preteriti contra prædicta aliquid attentare: vel obtineretur in præiudicium ciuim: z facientium cum ciuitate: tale attentatum: z obtentum sit ipso iure nullum: z nullum sortiat effectum: nec vnq̄ approbari possit per tacitum: vel expressum consensum alicuius.

De reddēdis rōnibus: z redditibus cōis dispēsandis. Ca. i. §
 Item sta. z or. q̄ procuratores cōitatis diligēter: z sollicitē procurēt reficere: z reparare: z reparari facere ex redditibus: z obnōtionibus vniuersis dicte cōitatis: que exigūtur: z colligūtur tam ex muda sua parua dicte ciuitatis: q̄ ex officijs: z afflictibus: q̄ alij de vias publicas: pontes: passus: postas: custodiam murozū: z alia: que in re publica necessaria erunt reparari: z de die in diē debeāt dare scribere: z notare: que exigēt: z expēdēt: z infra. xx. dies post q̄ fuerint destituti: siue remoti ab officio promissozibus: z cōsulibus cōmunitatis reddere rōnem cum integra residuozū cōsignatione sub pena quinquaginta librarum auferenda: z applicanda camere Episcopali: totiens: quotiens in quolibet predictozū capitulozū contractum fuerit: z eadem ratio reddi debeat ipsis cōsulibus

adiunctis tamen ad rationem reddendam ex quolibet quarterio civitatis duabus personis idoneis: & integris: que quando a suis quarterijs quolibet anno electe fuerint: ipso facto compulse intelligantur ad interveniendum in rationibus reddendis: pena lib. 50. quotiens sine iusta causa arbitrio Reuerendi. domini arbitranda interuenire recusauerint auferendi. & camere Ep̄ali applicandi. eadēz penam in cursuris capitibus quarteriorum: si dictam electionem fieri non procurauerint: & hec locum habeant in his: & circa ea: que pertinent ad ipsam civitatem tantum: que vero spectant: & pertinent ad cōmunitates exteriores: in illis obseruetur sentētia Ep̄iscopei Alexandri presentibus statutis inserta.

De immunitate forensium volentium venire ad habitandum in Tridento. Ca. 129

Item statuimus & ordinamus: vt ciuitas nostra populetur: & ciuibus replatur. Quod omnes: & singuli forenses habitantes extra iurisdictionem & dominium ciuitatis Tridenti: volentes habitare: & permanere in Tridento sint: & esse debeant exempti & totaliter absoluti per tres annos continuos ab aduentu eorum ad habitandum in ciuitate connumerandos: a cunctis factionibus cōmunis ciuitatis Tridenti: tam realibus: q̄s personalibus: videlicet a custodis cunctis: securis: impositis: collectis: & canalcatis: siue andatis quocunq; nomine censeantur: ex his tamen exceptis: & exceptuatis hominibus: scilicet personis Ep̄iscopatus Tridenti: qui veniunt ad ius Ep̄iscopalis palatii Tridenti. Ita tamen q̄ iurent fidelitatem domino: & q̄ prestent saltem iuratoziam cautionem de stando & habitando in dicta ciuitate per alios tres annos: & soluendo factiones secundum facultatem suorum honorum: sub pena dupli eius: q̄ poneretur eis. Et q̄ si nolent stare per alios tres: q̄ tunc soluant tantū quantum soluissent: si hoc statutum non fuisset conditum in ipsis primis tribus annis.

De eodem.

Item statuimus & ordinamus: q̄ quilibet forensis: qui venit ad ciuitatem Tridenti infra octo dies de beat se presentasse coram dominis consulis ciuitatis Tridenti sub pena decem Bhenensium applicandorum camere Ep̄ali: qui consules habeant intelligere: & bene videre: si ille vult venire ad habitandum in ciuitate: & se exercere: & lucrari: sit bone

fit bone opinionis: et fame: et incontinenti faciant: et describatur in lib: 20 forensium: qui uenerunt ad habitandum in ciuitate: et qui soluat collectas personales: et subeat omnia onera personalia: quo autem ad onera realia: fiat prout in alijs nostris statutis inferius annotatis continetur.

De eodem.

Item pro extensione suprascripti statuti et ampliatione: et ne dominus: et ciuitas defraudentur in aliquo. Statuimus et ordinamus: quod quicumque uoluerit venire ad habitandum in ciuitate Tridenti: uel in presenti habitaret: teneatur: et debeat conducere familiam suam ad dictam ciuitatem: et ibidem cum dicta sua familia habitare sine dolo: et fraude: et ultra predicta teneantur etiam habitantes in presenti hinc ad sex menses proxime futuros: et uenientes etiam infra terminum unius anni a tempore sui aduentus emere unam domum: et alia bona stabilia in ciuitate Tridenti ad ualorem centum ducatorum auri et plus: et quod illa bona: que emerint: non possint alienare sine consensu predictorum dominorum consulum: et preterea in eodem termino teneatur iurare fidelitatem in manibus Reuerendissimi domini: uel eo absente locum tenentium suorum: et qui predicta non obseruauerint in omnibus et per omnia: non intelligantur esse ciues: nec participibus reputentur: neque gaudere debeant aliquibus priuilegijs: uel immunitatibus: aut statutis dicte ciuitatis Tridenti: nec ciuium: sed prout pro forensibus tractentur: et reputentur.

De eodem.

Item quod nullus habeatur: nec reputetur pro ciue: nec gaudeat priuilegijs: uel statutis: et exceptionibus ciuium: et ciuitatis: nisi habitet cum familia sua: et stet in dicta ciuitate Tridenti: aut in burgijs: sine in quibusdam uillis iurisdictionis Tridenti: que secundum antiquam consuetudinem sustinent onera cum ciuibus: et pro ciuibus habentur: ut sunt illi de Dectio: et Lognola: et similibus locis. Exceptis illis ciuibus: qui hactenus habitassent in ciuitate Tridenti cum sua familia: et pro ciuibus habitassent: qui: quantum se a ciuitate absentassent extra districtum Tridenti: causa lucranda: uel negotiandi: seu ad officia: aut ex quacumque alia rationabili causa habeatur nihilominus pro ciuibus: et gaudeant priuilegijs ciuium: et hoc duntaxat quantum ad munera: et priuilegia personalia: et personam concernentia: et quantum ad ea: que pro usu suo haberent: seu habere uolent sine dolo: et fraude: sicut ceteri ciues: non autem: quantum ad mercimonia: et similia: dum tamen etiam domos: uel possessio-

fontes: aut alia bona immobilia habeant in ciuitate Tridenti: vel eius districtu ad minus valoris centum ducatorum: et plus secundum discretionem dominorum consulum: et prouisorum ciuitatis Tridenti pro tempore existentium: et quod spes de talibus habeatur recedendi ad habitandum ad dictam ciuitatem Tridenti: et quod nihil hominus et ille: qui pro ciue non haberetur: sustinere debeat vna cum alijs ciuibus omnia onera: et factiones pro bonis: que haberet in dicta ciuitate Tridenti: et Burgis: et locis eius ciuitate facientibus. Insuper statuentes: quod si quis de cetero inuentus fuerit post ciuitatem aliquam eius lucra: vel acquisita qualitercumque: et quomodo cumque in totum: vel pro maiori parte extra districtum Tridenti inuestire: et postea recedere: et ire ad habitandum extra districtum ciuitatis Tridenti: quod tunc: uti presumptus transfuga: et in fraudem ciuitatis assequutus: puniatur in ducatis centum communitati pro dimidio: et pro alio dimidio fisco irremissibiliter applicandis.

De oneribus et functionibus per ciues indifferenter subeundis. Ca. 130.

Qualitate onerum nihil melius intuenda ciuium tranquillitate: ac pace perpetua: propterea. Statuimus quod omnes: et singuli ciues Tridenti: et qui pro ciuibus se defendunt: vel voluit tanquam ciues se defendere: vel tanquam ciues volunt se admitti ad aliquos honores: et officia: vel alterutrum: et gaudere citadinantia beneficio: teneantur: et compellantur solueret et subire omnia onera: sicut alij de dicto eodem: et de dicta strata faciunt et subeunt: seu subire tenentur: cassamus inique: et cassa: et irrita esse pronunciamus omnia: et singula statuta: et privilegia: cessiones: et immunitates hactenus facta: et factas aliquibus personis immunitate: aliamquam concedentia: et concedentes: preterquam immunitates specialiter concessas legistis: et canonistis: ac medicis: et magistris: et alijs secundum quod in statuto posito sub rubrica de immunitate concessa medicis continetur: quibus immunitatibus predictis concessis non derogetur in aliquo: et de cetero nulli persone concedatur immunitas neque per statuta: neque per reformationes: neque per privilegia: nec aliquo quocumque modo: et si fuerit impetrata: vel concessa ipso iure non valeat: et presumatur per fraudem: siue aliter malo modo obtenta: vel potius extorta et non possit illa talis persona uti: nec gaudere aliquo beneficio ciuitatis Tridentine.

De immunitate habentium duodecim filios. Ca. 131.
Item statuimus et ordinamus: quod habentes duodecim filios stante eo numero: vel etiam filijs mortuis: si omnes eodem tempore

pore viuos semel habuit habere semper debeāt immunitatem ab omnibus et singulis oneribus et factionibus realibus et personali bus: siue mistis in ciuitate Tridenti. Excepta vātia siue contributione priuata siue contrate: et puteorum: et fontium.

De publicis factionibus soluendis.

Ca. 132.

Item statuimus: et ordinamus: quod quilibet pro predictis: ceterisque bonis mobilibus: et immobilibus quocumque vocabulo censentur: actionibus dūtaxat exceptis consistētibz in plebatibus: seu locis quibuslibet nostre iurisdictionis actu subiectis factiones impositas hactenus: et imponēdas syndicis: antianis: iuratis: et alijs officialibus quocumque vocabulo nuncupatis: ad exigendum: requirendum: et recipiendum deputatis: et deputandis iuxta estimationem persoluant: et subeant in locis: plebatibus: squadrīs: et villis: vbi ipsa bona consistant: licet persona habitaret in vna villa: et bona essent in alia villa: et fiat licentia ad pignozandum: et distrabendum syndicis: antianis: iuratis: et alijs officialibus deputatis: et deputandis: vt premissus est: presentibus et futuris: vt bona quozūlibet: qui ipsas factiones facere solueret: et subire recūsauerit: siue tales persone resideant in plebatibus: squadrīs: villis: vbi ipsa bona consistunt: siue non resideant: omni solēnitate cuiuscumque subastationis postposita vsq; ad summam huiusmodi factionum: et expensarum per eosdem officiales libere: et impune distrabantur. Ad cuius statuti: siue edicti obseruationem ciues Tridenti: vel alios priuilegiatos: siue illos: qui secundum antiquam consuetudinem a dictis factionibus excusantur: decernimus non teneri: saluo quod si cōmunitas propter sua propria negotia: vel maleficia: que cōmiserint: imposuerint aliquam collectā inter se: nō habitantes in ipsis plebatibus: et villis ad ipsam collectam minime teneantur.

Sententia lata contra fratres doctorum: qui soluere debeāt custodias pro rata bonorum suorum.

Ca. 133.

Gregorius dei gratia Episcopus Tridentinus Cesaricus Herone locutens. Volentes diffinire: ac terminare causam: et differentiam vertentem per et inter cōmunitatem ciuitatis nostre Tridentine ex vnā: et R. fratres doctoris Pauli schättimperger: ac etiam Baptistam a Prato fratres doctoris Antonij a Prato ciues nostros ex altera partibus: siue per exemptionem onerum personalium: et custodiarum ciuitatis nostre: quam prefati fratres doctorum predictorum habere preten-

dunt. Audita primo et visa instantia nobis facta pro parte comun-
tatis predictae: visa etiam responsione facta in oppositum pro parte
ipsorum fratrum Schättimperger. Et sic: et consideratis iuris alle-
gationibus: quas utraq; pars in fauorem suum: et iurium suorum no-
bis in scriptis exhibuit: habitoque super his allegationibus iuris co-
silio: et examinatione plurimum doctorum iuris peritorum: necnon alio-
rum nobis assidentium: super omnibus denique consideratione: et di-
ligenti discussione prehabita: et visa postremo citatione ipsis parti-
bus conuentis facta pro hac die: et hora: ad hanc nostram senten-
tiam: quam in his scriptis serimus: proferri audiendam: Christi no-
mine repetitorum: quo cuncta iudicia recta proueniant: dicimus: sen-
tentiamus: et pronunciamus: quod fratres doctorum predictorum: et
aliorum: qui iam sunt: vel pro tempore fuerint: teneantur: et obliga-
ti sint futuris temporibus pro ratis bonorum suorum: quantum ad indi-
uisionem: soluere: et cum ceteris ciuibus non exemptis: contribuere
ad onera custodiarum: antedicta: et ad alia personalia quecumque: ab-
soluente eisdem pro tempore preterito: simul et ab expensis: et ita
ex causis: et rationibus animum nostrum de iure mouentibus: Di-
cimus: sententiamus: pronunciamus: absoluiamus: et condemnamus
In nomine patris: et filij: et spiritus sancti. Amen. Actum Tridenti
in castro nostro boni consilij: die vigesima Augusti. Anno do-
mini millesimo duodecimo: Presentibus Venera-
bilibus: nobilibus: Gregorius: fidelibus nostris dilectis: Nicolao de
neubaus Canonico et Vicario: Christophoro de Thono Capita-
neo: Alouiso Saxolo Pictore Tridenti. Hieronymo Romagna-
no: et Antonio quetta Cancellario: doctoribus: et consiliarijs no-
stris. In quorum fidem: et testimonium presentes fieri: nostris sigil-
li iussimus appensione comuniri.

De rusticis: et alijs personis confugientibus ad ciuitatem tem-
pore guerre. Ca. 134.

Ltem si aliquae persone propter guerram vel metum hostilis in-
cursum ex villis suis confugerint ad ciuitatem Tridenti: vel aliam
quod fortilitium districtus Tridenti cum personis: et rebus suis: et
sine rebus: teneantur: et debeant pro personis tantum: et non pro re-
bus facere custodias: et alia onera personalia subire: cum illi loco for-
tilitij: et hominibus eiusdem: de quanto ibidem stabunt: et habita-
bunt occasione predicta: realia vero subire: et intendere debeant nisi
illa villa: vel loco siue locis: cum quibus faciebant: antequam ita confu-
gerent: ut supra. Et si aliquae persone de districtu confugerint ex ali-
qua causa ad fortilitia iurisdictioni Tridenti non subiecta: vel etiam
subiecta: nihilominus facere: et attendere teneantur quolibet onera:
et factiones reales: et personales illius ville: vel loci: siue locorum:
cum

cum quibus faciebant: anteq̄ ita confugerent: vt supra:

De capitaneo constituendo ad contrabanna. Ca. 135:

Item statuimus & ordinamus: q̄ domini consules omni anno & tempore noui anni eligant duos: vel tres presentandos Reuerendissimo domino Trideni. vt vnum ex eis quem magis aptus & idoneum censuerit confirmet in capitaneum contrabannorum. qui attendat ad contrabanna: que in dies fiunt in conducendis vniuersis forensibus: siue ad districtum: siue per districtus: et similiter in conducendo extra districtus ligna ab igne: vel alia lignamina: circulos vegetes: & cetera omnia prohibita conduci extra districtus per statuta ciuitatis: & qui iurare habeat ad manus prefati Reuerendissimi domini more consulum: de exercendo officium suum: & de super attendendo diligenter: & bona fide super premissis: & aliquo pacto: uel modo non assentire: siue tacite: siue expresse ad aliquod contrabannum pena periurij: ac etiam pena arbitrio Reuerendissimi inuigilanda: et dominorum consulum: qui pro tempore fuerint: si in aliquo dolo: vel fraude deprehensus fuerit: cui subiciantur ad omnem necessitatem officiales syndicarie: & etiam officiales domini potestatis: necnon & contrabanna ipsa: & res deprehense in contrabanno vna cum penis a statutis limitatis: diuidantur ita vt medietas applicetur camere fiscali: Episcopatus: alia medietas ipsi communitati: & capitaneo equaliter: non obstante aliquo statuto: vel consuetudine in contrarium: & q̄ nec per Reuerendissimum dominum: vel communicationem aliquo pacto possit remitti de dictis contrabannis: & penis: dummodo iuste fuerint capta: saltē pro parte tēgente ipsi capitaneo: & q̄ si contigeret: q̄ aliquis de committentibus dicta contrabanna: feriretur vel occideretur: volens resistere tali apprehensione: ipsi officiales: & socij nullam propterea incurrant penam: siue legalem: siue statutariam: & si aliquis ciuis: vel districtualis comprehenderetur committere: vel attentare committere huiusmodi contrabanna aliquo pacto: quia tanquam sibi ipsi: & patrie sue inimicus dignus est maiori pena: q̄ extranei. Ideo statuimus: q̄ talis committens seu committere attentans: vel committentibus: & committere attentans aliquo pacto fauens etiam: in deprehensione: & captura huiusmodi contrabanni puniatur in duplum penarum a statutis inductarum singula singulis congrue referendo.

De mundinis infra annum in ciuitate seruandis. Ca. 136

Augmentum boni publicistius ciuitatis. Statuimus & ordinamus: q̄ omni anno proprijis temporibus: fiant & ob-

Liber Primus:

seruentur quater in anno nundine: videlicet in dominica *Casolarie*: in festo sancti *Joannis Baptiste* de mense *Junij*: et sancti *Michaelis* de mense *Septembri*: et in consecrationibus mense *No-uembri*: que nundine durare debeant per decem dies continuos: et sint reales. Ita q̄ quilibet mercator possit. et valeat realiter venire cum rebus suis. et redire vendere. et emere ad sui beneplacitum: nec aliquis mercator in dictis nundinis: vel aliqua alia persona: cuiuscūq̄ fuerit conditionis: possit. nec debeat detineri: sequestrari: vel conueniri ex aliqua causa civili: vel ex aliquo debito publico: vel privato: nisi t̄ eo salvo: q̄ pro rebus mercantie: seu pro debito mercantie facto: vel contracto in dictis nundinis. Tunc et eo casu quilibet debitor possit sequestrari in bonis: et persona: et hoc ne fraus fiat: vel damnum mercatoribus ementibus: vel vendentibus: que nundine custodiri debeant per homines *Episcopatus Tridentini*. ad hoc debitos: et consuetos. Volumus etiam: q̄ in quocūq̄ die *Sabbati* quilibet persona possit vendere in ciuitate *Tridentini* eius bona cuiuscūq̄ conditionis existant: tam in grosso: q̄ ad minutum nullo obstante impedimento. Abolentes: et subtollentes ex nunc mercatum anni noui: *Purificationis beate Marie virginis*: et *palmarum*: et q̄ in dictis mercatis fiant proclamationes: quando incipi debeant: ac finire.

De fauore prestando mercatoribus mercantibus in ciuitate. Ca. 137.

Item statuimus et ordinamus: ad hoc: vt mercator ad ciuitatem *Tridentini* tute: et securus venire: stare: et redire possit. Qd̄ si quis intulerit vim: vel iniuriam rebus: vel personis alicuius mercatoris: preter: et extra forum iuris: et statutorum ciuitatis: puniatur in duplum de eo: qd̄ aliter ordinarie veniret puniendus: secundum qualitatem delicti: sisco applicati.

Qd̄ decimanti ter vocentur per dominos: vel laboratores ad recipiendum decimas. Ca. 138.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si dominus: seu laborator res terrarum: vel alij pro eis tempore collectionis frugum ipsorum ter alta voce in ipsis terris vocauerint decimales contrate: seu loci: vbi sunt dicte terre pro decima accipienda: et ipsis non venientibus dimiserint ipsam decimam in ipsis

ipsis terris: ipso facto non possint ad ipsam decimam soluendam conueniri: et hoc iurante domino: vel laboratore ter vocasse: ut supra: et ipsam decimam ibidem reliquisse.

Quod domini preferantur in bonis meadrie vxoibus: et credito-
ribus meadrum. Ca. 139

Item statuimus et ordinamus: quod omnes fructus: et bona meadrie: seu colonorum partiariorum: et bestie: et cetera res quecumque quas habebunt: et tenebunt in domo domini: seu occasione dicte meadrie: siue colonie: et si militer omnes: et singuli fructus: et redditus nati: et percepti super terris: quas aliqui laboratores: et conductores laborant ab aliquibus ciuibus: vel alijs personis: quecumque: et ubicumque conducte sint super dictis terris: sint: et esse intelligantur obligate: obligati: et obligata taliter locato: et domino: quod vxo: et ceteris creditoibus ipso rum quanticumque precedant tempore: vel iure: vel privilegio: et tamen in factis que in expressis hypothecis: dominus locato: preferatur in ipsis bonis vxo: et ceteris creditoibus: et sibi ea retinere: et recipere auctoritate propria possit: quousque fuerit sibi plenarie satisfactum de debito contracto occasione meadrie: vel laborerij: et sacramento domini: vel locatois credatur de dictis debitis factis inter dominum et meadrum: et locatoem: et laboratoem occasio ne predicta: vel laboratura terrarum vsque ad quantitatem librarum quinq; bone monete: absque alio aliquo instrumento: vel probatione: si dominus ille: et locato: predictus fuerit bone conditionis: vite: et fame. Et si aliquis meadrus bona aliqua: vel res: vel bestias portauerit: et duxerit de domo domini: quam habitat: vel duci: vel portari fecerit: vel permiserit dicta bona res: et bestias alio nihilominus obligati sint: et intelligantur domino: seu dominis meadrie: et terrarum: tanquam si non essent alio portate: vel conducte: et dominus: si voluerit: possit ea: et eas auctoritate tamen iudicis precedente: facere reportare: et reduci in domum predictam: et quicumque dictas res in domo sua habuerit: teneatur ad requisitionem domini eas sibi restituere: et manifestare: sub pena cuiuslibet contrafacienti pro qualibet vice librarum decem bone monete camere Episcopali pro parte dimidia applicandarum pro reliqua dimidia domino predicto: et cetera.

De damnis domorum denunciandis domino
per habitantes. Ca. 140.

13 113

Habitantes in domibus et predijs alicuius: tam rusticis quam urbanis: denunciare teneantur dominis pro quibus habitant infra tres dies: videlicet in predijs urbanis: in rusticis vero infra octo dies: si quid nouit aut damni fieret ab alio in ipsis domibus: vel predijs: absque licentia domini ipsius domus: vel predij. Alioquin teneantur ipsis dominis ad interesse suum: si quod incurriscent propter omissionem denunciationem: vel propterea quod ignorassent ipsam nouitatem: vel damnum datum.

De obligationes facte occasione ludi vel bischizarie non valeant. Ca. 141.

Item statuimus et ordinamus: quod nulle obligationes: alienationes aliquarum rerum mobilium: siue immobilium in pignorationes: contractus: et distractus facti: et facte tempore: vel occasione ludi: vel bischizarie valeant: nec teneant: sed ipso iure sint inanes: et nullius efficacie: et sine effectu: et de ipsis nullus ius dicens ius faciat: et predicta non vendicent sub illo loco in ludo scaccorum: et tabularum visque ad quantitatem librarum decem.

De notarijs deputandis ad scribendum acta in palatio. Ca. 142.

Item statuimus et ordinamus: quod dominus rector collegij: et consiliarij teneantur: et debeant eligere in principio anni sex notarios idoneos ad scribendum acta in palatio ad officium domini potestatis: que acta scribi debeant ad bancum: et in libris compaginatis: et ordinatis: prout plenius infra sub rubrica: de notarijs cautus erit. Et quorum notarioz officium duret per annum: et hoc sub pena librarum duodecim bone monete: cuius pene medietas applicetur fisco: alia collegio: et nemo alius: preter deputatos: admittatur ad scribendum. acta sub eadem pena tam admissio: et se ingerenti: quam ipsi admittenti imponenda.

De mercedibus: et solutionibus faciendis viatoribus: et familie curie Tridenti. Ca. 143.

Item statuimus et ordinamus: quod ubicumque facienda est aliqua executio pignoris: vel alia: preterquam in factis nostris: et in Episcopatu Tridenti: prima vice fiat per unum ex officialibus tantum curie Tridenti. Sed si aliqua inobedientia

diencia: vel violentia fiet eideꝝ officiali in vetando pignora: vel alia executione. Tunc de hoc data querela domino potestati: vel iudici: familia accipiat: et pignozatio: vel alia executio facienda fiat per vim saluo iure fisci ratione pignozis prohibiti: vel alterius executionis: et ꝑ officiali: et familie solvatur per massarium cameræ: si ad eum portata fuerint pignora: si vero vetitum fuerit pignus: possit officialis obtinere mercedem a creditore: saluo iure ipsi creditori versus debitorem ad recuperationem: si per vim: vel aliter ꝑcedere voluerit contra ipsam debitorem.

Item ꝑ si aliqua executio: pignozatio: vel sequestum accipiantur: siue fiant per aliquem ex viatoribus curie Tridenti: de premisis: notario collegij ciuitatis Tridenti eo die: vel sequenti relationem facere teneatur: sub pena charentanorum duorum applicati. camere fisci.

Item ꝑ si per familiam per vim: vel sine accepta fuerint pignora: sub pena vnus libe bone monete pro quolibet pignore accepto pro vno credito: etiam si plures essent res: dummodo sit vna summa crediti massario camere presentare teneatur: sub pena predicta applicanda cõmunitati ciuitatis Tridenti: et presentatio pignozis incontinenti: et sine interuallo fiat ad cameram: et si ille: qui fuit pignozatus: infra tres dies pignus exegerit: massario camere pro salario nihil soluere teneatur.

Item ꝑ nullus de officialibus curie Tridenti: excepto officiali deputato: vel deputando per consules ciuitatis Tridenti possit vendere: vel subastare aliqua pignora generis cuiuscunqꝝ: sub pena vnus libe bone monete pro quolibet pignore: applicati. vt supra: et suspensionis ab officio per vnum mensem infligende per consules ciuitatis.

Item ꝑ nullus officialis Tridenti per se: vel per interpositam personam quouis quæsito colore possit emere: vel emi facere pro se: vel alia persona aliqua pignora publice vendenda: sub pena librarum trium bone monete: applicanda pro medietate camere fisci: pro alia vero dimidia cõmunitati.

Item ꝑ si officialis vel familia non acceperit bonum et sufficiens pignus: vel aliam executionem non fecerit: propter quã missio fuerit facta: non habeat solutionem nisi semel: et nihilominus iterum teneatur absqꝝ alio salario: et sub pena librarum quinꝝ: et suspensionis ab officio per duos menses totiens quotiens auferenda ire: et accipere: et portare pignus sufficiens: si diligenti facta ex-

Liber Primus.

cautione possibile erit inueniri: pignora pro solutione crediti: et pignus presentetur: ut supra: massario camere: et hoc si pignus portari et presentari poterit. Alioquin expensis: mittentium faciat portari et presentari / recuperandis tamen de bonis debitoris.

Item qd officiali curie Tridenti datur: et soluatur secundum antiquissimam consuetudinem in Tridento obseruatam pro citando aliquem existentem in ciuitate Tridenti: si citatio fiet sine scriptis uno quatuor: si vero fieret in scriptis: habeat officialis pro quolibet charentanum unum: et idem seruetur in executione tenute in ciuitate Tridenti pro qualibet pignoratione per familiam: et quolibet sequestro habeat officialis in ciuitate charentanos duos: et idem seruetur in suburbis.

In villis vero seruetur: ut infra: et primo in castro veteri: videlicet in Babo: Cognola: Montana: Ronalina: Datarello: Gardulis inferioribus: habeat officialis pro citanda vna persona nota opera: seu ad postam charentanos quattuor.

Si vero fuerint plures persone: pro citandis eis non possit habere nisi charentanos quattuor: sicut si iussisset pro vna sola: et unus charentanum pro qualibet persona citanda in eadem villa ultra dictos charentan. quattuor. Et idem intelligatur pro executione tenute pro remobili. Pro pignoratione vero per familiam: sequestro: vel alia executione habeat in predictis locis: si ad postam ierit: et solum pignus unum fecerit: vel sequestrauerit charentan. quinque pro quolibet. Si vero plura pignora: vel sequestra fecerit ultra unum: habeat ultra primum pignus: vel sequestrum: vel executionem: charentan. duos pro quolibet pignore sequestro vel executione.

Item qd omnes denarij primi pignoris: et aliorum pignorum diuidantur comuniter inter pignoratos: ita qd vnus non soluat plus qd alij: et hoc similiter per omnes alias villas infra descriptas: qd si milis fiat computatio solutionis.

Item a castro veteri: videlicet in cinezano: et meano familia: vel quilibet officialis curie pro pignoratione per familiam: sequestro: vel alia executione in predictis locis: si ierit ad postam: et unum solum pignus fecerit: vel solum sequestrum: vel vnaz aliam executionem tantum: habeat charentanos sex: pro pluribus vero pignoribus ultra unum: vel pro pluribus sequestris: vel alijs executionibus

nibus / habeat pro quolibet alio ultra primam: vel primam: pro / ut supra.

CItem q omnes denarij pimi pignozis diuidantur: vt supra.

CItem in fornace habeat familia: vel quilibet officialis charentanos octo pro vno solo pignoze: vel vno sequestro: vel vna executione facto: vel facta ad postam: soluatur. vt supra: pro plurib^o vero fiat: vt supra: diuidendo pecunias pimi pignozis: vt supra.

CItem in pinco: et albiano habeat familia: vel quilibet officialis pro vno solo pignoze: sequestro: vel executione / charentanos decem: pro pluribus vero fiat solutio: et diuisio: vt supra.

CItem in Eligulo vatario / busentino: et mugazono habeat officialis pro sola citatione facta ad postam: charentanos sex: pro pluribus vero ultra vnam habeat charentanum vnum pro qualibet citatione: pro pignoze vero: vel sequestro: vel alia executione: habeat officialis vel familia charentanos octo pro pluribus autem habeat ultra primam: vel primam charentanos duos: et diuisio fiat: vt supra.

CItem in plebe Supramotis: et in trilaco / habeat officialis pro citatione charentanos quattuor: pro pluribus vero in eadem villa ultra vnam: que debet diuidi cum alijs pluribus / habeat officialis charentanum vnum pro qualibet citatione ultra vnam: pro pignoze vero: sequestro: vel alia executione: habeat officialis charentanos quinqs: pro pluribus vero ultra vnam diuidendam cum alijs: vt supra habeat charentanos duos.

CItem in plebe calauini citra pontariam / habeat officialis pro vna sola citatione charentanos quinqs: pro pluribus in eadem villa: habeat charentanum vnum pro quolibet citato: pro vno pignoze: sequestro: vel alia executione: habeat officialis: vel familia charentanos octo: pro pluribus autem / fiat: vt supra dictum est in alijs.

CItem in plebe Calauini ultra pontariam: et in plebe caudensis habeat officialis pro vna sola citatione charentanos sex: pro pluribus citationibus ultra vna diuidenda cum alijs: habeat officialis charentanum vnum pro quolibet citato: pro pignoze enim vno: sequestro: vel alia executione: habeat officialis: vel familia charentanos decem: pro pluribus autem fiat: vt supra dictum est.

CItem in Pisuacha / Bauina / Romagnano: et sardagna: officialis

Liber Primus.

pro vna sola citatione habeat charentanos quattuor: pro pluribus charentanum vnum: diuidendum vt supra: pro quolibet citato: pro vna vero pignozatione: sequestro: vel alia executione: officialis: vel familia habeat charentanos quinqs: pro pluribus fiat: vt supra in alijs dictum est.

CItem in villa Decj: sancti Petri: familia pro vno solo pignoze sequestro: vel alia executione: habeat charentanos duodecim: pro pluribus vltra vnum diuidendum tamen cum alijs: familia habeat etiam charentanos duos pro quolibet pignoze fiendo: et si viator Tridenti vadit de Tridento ad ipsam villam Decj pro citando: fiat ei solutio: vt describitur de valle cauedeni: et omnes citati pignozati: vel sequestrati ad instantiam vnus persone: vel plurius teneatur contribuere pro via: id est pro prima citatione: vel executione: pro quibus: vt premititur: plus soluitur: vt equalitas inter omnes seruetur: et hoc quando tenetur soluere de iure: vel consuetudine.

CItem pro captiuitate: seu detentione: fiat solutio: vt infra: si aliquis detinetur in palatio: habeat familia charentanos quattuor: quotcunq fuerint: pro quolibet detento: in platea autez comunis Tridenti: vel in portibus circūstantibus platee immediate: familia habeat charentanos octo: quotcūq fuerint: et si extra palatium vel extra plateā in ciuitate Tridenti: vel suburbijs: videlicet in burgo sancti Martini: et sancte Crucis: pede castello: et molendinis: s. Francisci: pro quolibet detento: habeat Cavaleries charentanos octo: et quilibet alius de familia charentanos quattuor: ex quacūq causa capiatur.

CItem statuimus et ordinamus: qd si in villis capitur: seu detinetur aliquis: et conducatur in fortias Tridenti: qd quilibet de familia: et quilibet alius: qui incrit ad adiuanandum capere: habeat duplum illius: qd haberet: si iussit pignozatum aliquem ad dictas villas iuxta salaria statuta de pignozibus etc. Cavaleries vero eandem mercedem habeat: quam habet vnus de familia: et nihil vltra recipere possit: et si non conducatur capiendus: soluatur pro familia ribus tantum pro itinere: quantum solueretur: et daretur pro pignozate: si verisimiliter fecerit suum posse in volendo capere. Et si potuissent ipsum capere: et non caperent: tunc nihil habeant. Et in omnibus: et singulis casibus supradictarum taxarum si officialis receperit vltra quantitates eidem Taxatas: quotiens id fecerit:

rit: quadruplum restituere teneatur: et nihilominus ipso iure suspensus sit ab officio per mensem: et prouideat Pretor: qui pro tempore erit: ne in capiendis delinquentibus vadant officiales super flui. vel non necessary: sed fiant capture a totidem: quot qualitas casuum exigere videbitur.

Item si familia domini capitanei castri boni consilij aliquem delinquentem caperet: dum esset in custodia de nocte in ciuitate: et et familia domini pretoris: et facerent aliqui ex eis aliquam inuentionem armorum: vel aliam inuentionem: quod soluiatur pena applicanda domino nostro secundum formam statutorum: et fiat solutio inuentoribus: ut supra in precedenti proximo statuto.

Item statuimus et ordinamus: quod dominus pretor: vel iudex: quando contingit eum ire ad inspicienda loca discrentie: et in rem presentem in causa turbate possessionis. vel simili: non possit: neque debeat secum conducere nisi tres officiales: et si plures officiales iuerint: nihil habeant illi plures: ultra tres: et fiat solutio nisi per tribus.

Item statuimus et ordinamus: quod pretor pro relationibus faciendis in causa civilis: vel criminali non possit aliquod salarium recipere: nec sportulas aliquas habere: vel exigere possit in causis: que per ipsum: uti ordinarij: sunt decidende: etiam si per rescriptum a partibus: vel eorum altera impetratum eius iurisdictione alterata dici possit.

De statutis Tridenti seruandis per diocesim Tridentinam. Ca. 144

Item statuimus et ordinamus: quod omnia statuta ciuitatis Tridenti: seruentur: et seruari debeant: tam in criminalibus: quam in ciuilibus in omnibus iurisdictionibus nostris: suppositis nobis: et per totam diocesim Tridentinam: et in foro ecclesiastico in causis: et casibus mere prophanis: cum membra secundum caput debeant gubernari.

De compromissis extra ciuitatem non fiendis. Ca. 145:

Item statuimus et ordinamus: quod nullum compromissum: seu arbitrium fiat aliquo iure: vel ingenio sine causa per aliquos de iurisdictione Tridenti extra ciuitatem Tridenti: et quod in compromissis predictis eligi non debeat per partes: vel per iudicem de medio aliquis officialis: vel familiaris domino: nec in iudicem ordinarij compromitti possit: et qua

Liber Primus.

tenuis compromittatur nihil nomine sponularum accipi possit si-
cut non acciperetur: si velut ordinarius iudicaret: nec sententia vi-
goze dicti compromissi: vel laudum feratur extra palatium: vbi ius
redditur: ex compromisso vel arbitrio aliquo: et si contrafactum fue-
rit: ipso iure non valeat: nec quicquid sequitur ex eo: vel ob id: et q
non possit huic presenti statuto renunciari aliqua iuris causa: vel in-
genio: et si renunciatum fuerit per partes: etiam iuratum: presuma-
tur illud iuramentum metu: et dolose factum: et promissum: et quic-
quid exinde sequitur: sit nullum: nec possit aliquid fieri in fraudem
ipsius statuti: et hoc statutum tamen non habeat locum in causis a
libris quinquaginta denariorum monete meranensium infra: qd
statutum antiquitus per dominos Spos Tridenti est obseruatum.

Statuta collegij notariozum Tridenti etc. Ca. 146

Item statuimus et ordinamus: qd vnusquisq; aduocatus
et procurator: et tabellio societatis: et collegij notariozum
Tridenti circa reuerentiam sanctissimi martyris patro-
ni nostri: beati Eligij: in die festiuitatis sue: et in die An-
nunciationis: et Assumptionis virginis gloriose: et alijs festiuitati-
bus solenibus: que in dicte fuerint per bidellum collegij de manda-
to prioris: seu rectoris ipsius collegij: et eius consiliariozum se presen-
tare: et conuenire debeant ad requisitionem dicti bidelli in loco de-
putato: et vna cum dicto rectore visitare predictaz ecclesiam patro-
ni nostri predicti: secundum qd per dictum dominum rectorem or-
dinatum: et iniunctum fuerit: sub pena charentanorum quattuor p
quolibet: et qualibet vice: qua fuerit contrafactum.

Item qd quilibet de collegio predicto: quotienscunq; societas
eorum aduocatozum: procuratoruz: et tabellionum ad ecclesiam
cum eorum rectore ire contigerit: honeste bini sequendo suum re-
ctorem incedere debeant: sub pena charentanorum duorum a quo
libet contrafaciente auferenda pro qualibet vice: qua fuerit contra-
factum.

Item qd nullus de collegio: cum conuenierit alicubi: ratione col-
legij: de societate recedere presumat: nisi fuerit de licentia: et consen-
su domini rectoris vel eius consiliariozum: sub pena charentanoz
duorum predicta pro quolibet: et qualibet vice.

Item qd quilibet de collegio predicto in sponsalibus: seu coniu-
gio cuiuslibet de collegio sibi prius facta notificatione per bidellu:
vel alium de collegio personaliter: vel ad domum sue solite habita-
tionis:

tionis: conuenire et interesse debeat sequendo rectorem suum: vel eius consiliarios: sub pena charentanorum octo pro quolibet: et qualibet vice: nisi fuerit iuste impeditus.

Item simili modo in funeralibus: et exequijs cuiuslibet de collegio interesse debeat: sibi prius facta notificatione: et vsq; ad exequiarum finem debitum permanere: sub pena simili proxime dicta. Et predicta intelligantur de ascendentibus et descendentibus: ac etiam collateralibus: et vxoribus collegiati.

Item q; nullus de collegio ad palatium incedere debeat in habitu: et in statu inhonesto: sub pena charentanorum quattuor pro quolibet: et qualibet vice.

Item q; nullus de collegio ad ludum: seu ad ludendum ire: et vbi luditur: pecuniaz mutuarum debet nec debeat: vel presumat: sub pena librarum duarum bone mon. pro quolibet: et qualibet vice.

Item q; nullus de collegio predicto ad aliquem ludum taxillorum audeat ludere denarios: excepto q; ad ludum tabularum: et excepto q; in festiuitatibus natalicis: sub pena charentanorum octo pro quolibet: et qualibet vice.

Item q; quilibet tabellio de collegio predicto ad officium suum necessaria ad imbruentandum: seu notandum: videlicet: quaternellum: penarolum cum atramento: et calamo ad minus continue secum portet: et portare debeat: sub pena charentanorum octo pro quolibet: et qualibet vice: et quilibet de collegio conscius de predictis: pena simili rectori: seu eius consiliarijs manifestare teneatur.

Item si quis in taberna ex necessarijs ad officium suum obligauerit: soluat charent. octo: et p quattuor menses ab officio suo suspensus datur.

Item si quis tabellio extra domum sue solite habitationis ex necessarijs predictis ad officium suum deputatis negligetia: vel obliuione dimiserit: soluat charentanos quattuor p quolibet et qualibet vice.

Item q; nullus de collegio predicto contra rectorem suum: vel eius consiliarios: vel alterum eorum de ipsis: vel altero eorum verba iniuriosa proferat irato animo: vel proferri faciat: sub pena charentanorum sexdecim pro quolibet: et qualibet vice.

Item q; nullus de collegio predicto contra aliquem alium de dicto col

Liber Primus.

Legio verba iniuriosa dicat: seu dicifaciat: sub pena charentanorum octo: pro quolibet: et qualibet vice exigenda ad arbitrium rectoris et eius consiliariozum.

Item q̄ quilibet rector dicti collegij: qui nunc est: vel pro tēpore erit: habere debeat quattuor consiliarios: vñū massariū: vñū notarium: et duos bidellos: qui sint de collegio predicto eligēdos per omnes de dicto collegio: vel eorum maiorem partem.

Item q̄ ipsi consiliarij quodocunq; ad requisitionem rectoris: qui nunc est: vel pro tēpore erit: se debeāt presentare: vbi fuerit p̄ceptum eis: sub pena charentanorum quattuor pro quolibet: et qualibet vice: nisi iusta causa quis eorum fuerit impeditus.

Item simili modo: et similiter massarij: et notarij predicti: et similiter quilibet alius de dicto collegio: cum fuerit monitus vel requisitus: sub pena charentanorum quattuor pro quolibet: et qualibet vice: se debeant presentare: nisi fuerint legitima causa impediti.

Item quotienscunq; vel plures tabelliones de dicto collegio fuerint vocati: vel rogati ad aliqua acta publica in iudicio conscribenda: ipsi vocati cōmuniter: et cōcorditer in ipso loco: vel salte; in eo: quo fuerint rogati: p̄corditer scribere: et notare teneantur. Ita q̄ vtriusq; scriptura nullam in aliquo pariat contrarietate: vel ostendat: sub pena charentanorum octo pro quolibet: et qualibet vice.

Item q̄ nullus aduocatus: procurator: seu tabellio possit scribere: aduocare: seu procurare in ciuitate Tridentini: nisi fuerint descriptus in collegio predicto: sub pena librarum decem pro quolibet: et qualibet vice.

Item q̄ nullus admittatur in matricula: et collegio predicto: nisi fuerit examinatus: et approbatus pro sufficienti per examinatores dicti collegij deputatos.

Item q̄ quilibet de dicto collegio per ipsum collegium cōmuniter in casu necessitatis. v. g. infirmitati: info: tunc; ignis. aque. vel alterius casus inopinati superuenientis debeat: prout expedit: p̄deri: et subueniri iuxta consilium: et terminationem rectoris et consiliariozum.

Item q̄ omnes de dicto collegio expensas omnes: quas ipse rector: de consensu suorum consiliariozum: et maioris partis dicti collegij occasione victe sotietatis: seu collegij: seu in ipso collegio legitime duxerit fiendas: reficere: et soluere teneantur.

Item

Item q̄ totum collegium siue omnes: & singuli de collegio ipsi rectorē & consiliarios ab omni dāno: qđ legitime incurreret occasione societatis dicte: seu collegij indēns conseruare teneantur.

Item q̄ vnusquisq; de collegio officium sibi cōmissum: seu p̄ceptum per ipsum dñm rectorē: & eius consiliarios: vel maiorē partē eorū: p̄out & secundum qđ fuerit legitime sibi cōmissus: & iniunctū adimplere: & executioni mandare teneatur: sub pena charentanorum octo pro quolibet: & qualibet vice: & nihilominus officium p̄dictum exercere teneatur.

Ite q̄ massarius dicte societatis: seu collegij infra quādecim dies ab expiratione sui officij: p̄siliarijs & deputatis ad hoc de receptis: & datis rationem reddere teneatur: cum integra residuorū p̄signatione: sub pena ad arbitrium dicti collegij imponenda.

Item q̄ quilibet rector duret: & durare debeat in officio sui rectoratus per annum vnum: & non vltra: & omnes alij officialēs: dicti collegij in officio suo permanere debeant per quattuor menses: & non vltra: & illud denuntiare teneantur octo diebus ante finē sui officij rectori: & consiliarijs: sub pena charentanorū octo pro quolibet: & qualibet vice: & hoc nisi fuerint in officio suo confirmati de nouo.

Item q̄ omnes pene sup̄ascripte: & infrascripte: & quicquid ratione dicti collegij p̄ouenit ad manus massarij dicti collegij: pertinere debeant: & in vtilitatem cōmunem ipsius collegij conuertī.

Item q̄ nullus tabellio audeat scribere acta iudicialia in aliqua propria causa patris: & matris: fratris: patruj: soceri: vel domini: vel in qua p̄dicti procurauerint: in quibuscunq; arduis causis: & q̄ quelibet causa intelligatur ardua a viginti quinque libris sup̄ra. Alioquin talis processus taliter scriptus ipso iure sit nullus: & sub pena charentanorum sexdecim pro quolibet: & qualibet vice: nisi de partium processerit voluntate: & hoc locum habeat non in pendētib;: sed in futuris causis.

Item q̄ quilibet tabellio: cui per bidellum de mandato rectoris: vel eius consiliariorum iniunctum fuerit ordine tamen seruato in precipiendo: inspecta qualitate cadaueris: & tabellionis portaturū cadauer alicuius de collegio: vel de eius coniunctis: de quibus sup̄ra fit mentio in capitulo: de exequijs & funeralibus &c. portare teneantur: sub pena charentanorum octo pro quolibet: & quali-

bet vice.

CItem q̄ quecumq; lis: questio: seu controuersia civilis: seu pecuniaria: que verteretur: et esset inter aliquos de dicto collegio vsq; ad quantitatem decem librarum denarium Tridenti: inclusive per rectorē vna cum consiliarijs debeat cognosci: finiiri: et terminari.

CItē q̄ nullus de collegio audeat blasphemare deum: nec eius matrem sub pena charentanorū quadraginta pro quolibet: et quolibet vice: et quilibet sit accusator: et qui de collegio audierit: et predicta non denuntiauerit: seu manifestauerit: soluat eandem penam.

CItem q̄ nullus de collegio audeat ire: vel conuersari in tabernis sub pena charentanorū octo pro quolibet: et quolibet vice: et quilibet accusanti credatur: dummodo sit persona fide digna.

CItem pro augmento: et bona dispositione dicti collegij / quilibet de collegio conueniat: et se presentet: cum fuerit requisitus per biddellum: vel monitus ad locum deputatum: sub pena charentanorū quattuor: pro quolibet: et qualibet vice: nisi fuerit legitima causa impeditus: et nullus inde absq; licentia rectoris: vel consiliariozum recedat: sub pena predicta.

CItem q̄ quilibet honeste vite: bone fame: et conditionis cupiēs esse in dicto collegio: seu matricula in manibus rectoris dicti collegij: et eius consiliariozum solēniter promittat: et iuret obseruare: et manuteneie omnia: et singula statuta: et ordinamenta dicti collegij facta et fienda: et ipsis: vel alicui eorū non contrafacere: vel cōtrauenire: sub penis in eis contentis: Et pro vctigali: vel proventu soluat libras decem denariozum Tridentinozum: a quibus absoluti non possit.

CItem q̄ nullus: qui non sit descriptus in collegio: seu matricula collegij predicti possit: vel audeat scribere instrumenta: vel vltimas voluntates: vel acta aliqua iudicialia: vel officium notarie: aut pro curatozis: vel aduocati exercere aliquoaliter in ciuitate Tridenti: et alijs locis pertinentibus ad curiam Tridenti: sub penalib; librarū decem denariozum Tridenti pro quolibet: et qualibet vice: et nibilominus instrumenta: et vltime voluntates: et acta scripta et notata per eos: vel aliquem eorum careant iuris effectū.

Item disponimus et ordinamus: quod acta iudicialia scribatur per notarios coram iudice: non domi: tamen extensio ipsorum actuum poterit domi fieri per dictos notarios: sub pena: de qua supra fisco applicanda.

Item volumus quod notarii: qui perdidierint: aut sinxerint se perdidisse acta iudicialia testamenta: instrumenta: seu alia quocumque acta publica sibi data: aut de quibus fuerint rogati: incurrant penam quatuor florenorum Bhenensium exigendorum: et applicandorum: ut supra. Et teneantur parti ad totale eius interesse: et danuz de facto emendandum: et resarciendum: nisi causa aliqua: ut puta incendio: ruina: vel alio casu fortuito amississent: quos casus inde probare teneantur notarius: seu procurator: et potestas arbitretur iter esse partis. Si pars illud deducet: aut alios duos idoneos: et expertos ad arbitrandum deputet: omni appellatione remota.

Item statuimus: quod notarii teneant sua protocola non in cedulis: sed in libris ligatis ad hoc deputatis: ne ita de facili perdantur: prout etiam in statutis nostris iam dispositus est: quibus pena contrafacienti addatur Bhenensium decem exigendorum: et applicandorum: ut supra.

Item declaramus: et volumus: quod notarii teneantur protocola matrices: et originalia instrumentorum: et aliorum quocumque actuum publicorum penes se servare: nec illa partibus dare: vel alijs preterquam iudici. Cui originalia actuum exhibeantur instrumentorum vero non: nisi dubitaretur de extenso. Et hoc sub pena decem Bhenensium pro qualibet vice: qua quis contraverit: quas ipso iure incurrat notarius: sine procurator: si contrafecerit exigendorum: et applicandorum: ut supra: debeat tamen ipse notarius sine procurato: dare extensa: aut copias cum requisitis suis: et cum subscriptionibus.

Taxatio mercedum notariorum. Ca. i 48.

Primo pro mercede unius instrumenti emptionis simplicis: et de re simplici: cum clausulis consuetis a viginti quinque libris usque ad quinquaginta: habeat notarius libras duas. Et viginti quinque libris infra idem servetur.

Et libris quinquaginta usque ad centum: libras duas: charact. sex.

Et libris centum usque ad ducentas: libras tres.

Et libris ducentis et quinquaginta usque ad quingentas: libras quinque.

Liber Primus.

CAlibis vero quingentis supra adiungantur charentani duo /
decim ultra superscriptas libras quinque: pro quolibet centenario Bhe-
nensium. v. libras vnam vsque ad summam trium milium librarum.

CAbinde vero supra: quantumcunque fuerit pretium de vna re:
merces non excedat summam librarum quadraginta bene monete.

CSi vero fuerit de pluribus rebus: soluatur pro quaque re ultra
superscriptum salarium: charentani quattuor.

CSi vero super his interuenit auctoritas pretoris: vel affini
consensus: seu cognatorum: soluatur pro ipsa auctoritate: vel consen-
su tantum libra vna.

CEt si in instrumento emptionis: et venditionis interuenit pa-
ctum de retrouendendo: idem sit: quod pro xime supra fuit dispositum.

CSi vero pars voluerit habere dictum pactum: de per se: si emptio
fuerit viginti quinque Bhenensium: soluatur pro dicto instrumto: libras due.

CAbinde supra: quantum est ratione pacti vsque ad centum Bhe-
nenses soluatur libras due: grossi sex.

CEbi vero emptio excedit dictam summam Bhenensium centum
et de pacto fuerit sciendum instrumentum per se: tunc pro summa
cuiuslibet centenarii Bhenensium habeat notarius ultra taxam pro
ximam charentanos sex: et ulterius: quantumcunque fuerit summa:
non possit merces sua excedere Bhenenses quattuor.

CPro instrumentis cessionum: permutationum: dationum in so-
lutum: et diuisionum idem: quod supra de emptione: seruetur.

CDe instrumentis locationum perpetuorum: simplicium: dupli-
catis sine refutatione: libras quattuor.

CEt cum refutatione ultra dictas libras quattuor: habeat nota-
rius libram vnam.

CEt si in dicta locatione fuerint plures res quam tres: soluatur pro
qualibet re: ultra dictas libras quinque: charentani duo: siue fuerint
cum refutatione: siue sine.

CDe instrumento vero locationum temporalium: simplicium: vsque
ad tres res: soluatur notario libras due: charentani sex.

CDe instrumento socede: quantumcunque fuerit magna: seu ma-
gne summe: cum quibuscunque consuetis: et non consuetis ha-
beat tantum notarius libras duas.

CPro instrumento dotium sponse: et sponsae vsque ad summam li-
brarum centum et quinquaginta: et cum donatione propter nuptias:
habeat notarius libras duas: charentanos sex.

CSi vero dos excesserit dictam summam: soluatur pro quolibet ce-
tenario librarum ultra superscriptam summam: pro parte: charentani sex.

CEt pro contradote: alij charentani sex: et supra.

CEt hec omnia intelligantur secundum summam instrumentorum emptio-
nis: et venditionis: de quibus supra proxime: et secundum illos taxam reser-
uam

*an. v. v. p. q. r. s. =
an. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z.
et v. g. i. h. e. d. c. b. a.*

ca. 1.

ca. 2.

ctu centenarij: et miliariorum Bhenen. vt in suis locis supra proxime notatis: et descriptis etc. Addendo tñ: supra scripta sibi vindicare locum in ciuitate Tridenti: vbi autem ire contigerit extra ciuitate: tunc aut conueniatur de via: aut arbitrio iudicis: hoc est potestatis iuste taxationi stetur.

¶ Pro instrumentis vero pactis: et finis: Idē seruetur qđ in taxa instrumentorū emptionū: et venditionū: de quibus supra ad saturitatem: excepto qđ si pax: et finis fiet simul: et semel cum instrumēto dotis: tunc notarius tantūmodo habere debeat dimidiū eius: qđ secundū taxā emptionū: et venditionū habere deberet.

¶ Et pro instrumentis donationū inter viuos simpliciter factarū succedētibz ab intestato vsq; ad summā Bhen. 50. libras tres.

¶ Et Bhenensibus quinquaginta vsq; ad centū libras quinq;.

¶ Abinde vero supra p quolibet centenariū Bhen. libram vnā.

¶ Si vero fiant extraneis: hoc est nō succedētibz ab intestato: duplicentur dicta salaria.

¶ De instrumento mutui simplicis vsq; ad libras centū: soluantur

libra vna: charentani sex.

¶ Si vero tale instrumentum fuerit cum pactis libe due.

¶ Abinde supra pro centenariū Bhenenū solūtur: charent. sex.

¶ De instrumentis depositi: delegationis: indēnitatis: et solutionis debiti: idem: vt supra proxime.

¶ Pro instrumento procure simplicis: libra vna: charentani sex: si cum alia clausulis non ita generalibus libe due: charentani sex.

¶ Pro cōpromissi instro vsq; ad Bhenen. centū idus sue libe tres.

¶ Abinde vero supra pro quolibet cētenariū Bhenenū grossi sex.

¶ Pro transacione simplici vsq; ad summam centum Bhen. in clusue: libe quinq;.

¶ Abinde supra pro quolibet centenariū Bhenenū grossi sex.

¶ De instrumento tutele vsq; ad summam Bhenenū centūz inclu sue libra vna charentani sex.

¶ Abinde vero supra pro quolibet cētenariū Bhenenū. charent. sex: Et pro quolibet inuentariū vsq; ad libras centum. libe due charentani sex.

¶ Abinde supra pro quolibet cētenariū grossi sex. Ita tamen: qđ predicta taxa non excedat summam quadraginta librarum: quantacumq; fuerit summa.

¶ Pro instrumento tutele rationis reddende: et administratione vsq; ad Bhenenses quinquaginta inclusue libe tres.

¶ Bhenensibus quinquaginta vsq; ad centū libe quattuor.

¶ Abinde supra pro quolibet cētenariū Bhenensium. charentani sex. Ita tamen: qđ non excedat: vt supra.

¶ Pro instrumento emancipationis: arrogationis: adoptionis: et re

*Tag. or. fin.**Donat. in fin.**no.**mutuum**depositi**procura**compromissi**transactio**inuent.**inuentarium**emancipatio*

Liber Primus:

ductionis ad patriam potestatem libere tres.

C Et pro imbreuiatura simplici extra libras notarij notata supra scriptorum instrumentorum habeat notarius charen. quattuor.

C Et his casibus: quoniam extat statutū illud obseruetur: et possint contrahentes per notarios cogi ad dicta instrumenta extensa extendenda: exceptis instrumentis de creditis contra debitorum: de locutionibus temporalibus: de mandatis procuratorum: et de compromissis: nisi compromissa extenderentur cum sententijs. Et hoc tamen in instrumentis quibus in breuiaturis tractu precedentium quibus sequentium: et super hoc seruetur statuta de hoc disponentia.

C De testamento: et qualibet alia vltima voluntate pro mercede notarij seruetur taxa respectu numerū: vel omnium centenariorum: miliariorum: tam beneñ. quibus libarum: ut de instrumentis emptio/nis: et venditionis supra fuit conclusum et decisum.

C Duplicetur tamen merces: et salarium ipsius notarij: quod soluetur pro herede legitimo: si heres institutus fuerit extraneus: vel non ciuis: sed forensis: et ciuis non intelligatur extraneus heres. Eodem modo salarij notarij duplicetur: si testator fuerit infirmus morbo pestifero: aut contagioso.

C Pro vno quoque legato libarum centum: et abinde infra cuiuscunque summe libram vnam: charentanos sex.

C Abinde vero supra pro quolibet centenarij: tam libarum quibus beneñsium seruetur taxa instrumentorum emptio/nis: et venditionum: de quibus supra.

C Et pro legato facto in piam causam non excedente quantitates librarum sex. soluatur dimidia eius: quod pro alijs legatis soluitur.

C Pro legato ex causa dotis: vel augmenti dotis etiam excedendo dictas libras quinquaginta: soluatur dimidia: de qua supra in proximo versiculo.

C Pro legato ex causa: ad quam testator tenebatur: etiam dicta dimidia soluatur.

C Pro substitutione vniuersali in testamento: quotcunque fuerint substituti charentani sex.

C Si vero conuentum fuerit aliter inter ipsas partes: quo ad has solutiones: et mercedes: tunc ipsi conuentioni stentur: et heredes teneantur soluere pro legatarijs: et postea prefatos legatarios ad solendum astringere: aut id totum sibi retinere: quod pro dictis legatarijs soluerint: et exburauerit. Non possit tamen heres cogi ad exburandū et soluendū pro legatario vltra portionem hereditatis sibi obuentam.

C De pronuntiatione sententie definitiue condensatione: vel absolutione: eadem taxatio per omnia seruetur: que supra exprimitur de instrumentis emptio/nis et venditionum.

C In laudis: et arbitramentis arbitratorū: seu arbitramentorum: idem reueruata

reſeruata ſemper temporis amiſſione: quã ipſi arbitri taxent: & taxare debeant.

C Si vero ſententia ſit mera interlocutoria non magni negotij: & ſcripta manu notarij actorum ſoluatur libra vna.

C Si vero manu poteſtatis fuerit ſcripta: libra vna charenſi. octo. **E**t ſi fuerit magni negotij: habeat notarius: ſi ſua manu ſcripta ſit: libras duas. Si vero poteſtatis: libram vnã: charentanos quattuor.

Idem ſeruetur: ſi fuerit queſtio facti: que eſtimationes recipiat v3. pro rata examinationum: & quantitate predictarum: habeat notarius ſalarium ſuum.

C Si vero fuerit ſuper re: vel facto: que: vel quod eſtimationẽ nõ recipiat: relinquatur arbitrio eius: coram quo queſtio agitabitur: taxationem faciendo moderatam attentis ſalijs: & mercedibus ſupra limitatis &c.

De interlocutoria contra contumacẽ lata habeat notarius vſq; ad ſummam centum librarum incluſiue charentanos ſex.

A centum vero libris vſq; ad ducentas libram vnã.

Et ab inde ſupra: habeat notarius pro quolibet centenariõ charentanos ſex.

De copijs ſcripturarum. Ca. 149.

Pro qualibet copia ſcripturarum medijs folijs: & faciat notarius pro qualibet linea litteras trigintaſex: & in qualibet facie medijs folijs lineas trigintaſex: vel trigintaſeptem: & habeat: tunc pro quolibet folio: ita integro charentanos tres.

Pro originali in actis: & cauſis actitatis corã poteſtate pro vno quocq; medio folio charentanos quattuor.

In cauſis vero coram vicario noſtro in ſpiritualibus delegato arbitro: & arbitratoꝝ pro quolibet mediofolio originalis habeat notarius charentanos ſex.

De pceptis. Ca. 150.

Ad de pceptis habeat notarius pro quolibet pcepto ſine pena: & pro vna pſona triũ facto: ſeu vni perſone tantum: ſi mittitur ad pignozandũ p familia: & ad publicandũ pceſſum: & ad pcludendũ in cauſa charenſi. vnum.

Et ſi tale pceptũ fieret pluribus perſonis: & pro pluribus tũc pro quolibet capite: ſeu perſona habeat notarius charentanũ vnũ ſaluo niſi eſſet vniuerſitas: cui pceptum fieret: aut cuius nomine fieret pceptum ipſum: quoniam tunc notarius habeat tantũ charentanos quattuor.

Codex mō: vbi essent plures fratres simul habitantes: aut plures pupilli: aut minores simul stantes: & habitantes: aut viuentes ad vnum panem: & vnum vinum: habeatur omnes hi pro vna persona tantum: & notarius contentus: sit de duobus charentanis / & plures intelligant: quādo sunt tres: quattuor: quinque & sic de singlis.

CDe sequestro: aut captura: & pignoratione fieda p vnu: p quo libet mandato cum pena: habeat notarius charentanos duos.

CDe proclamationib⁹ cū via: hoc est: si fiant in tribus locis civitatis nostre: secundum morem: & antiquam consuetudinem: videlicet: pro qualibet vice: qua fient: libram vnam.

CPro petitione facta penes acta de vna re tantu: sive postea charentanos duos.

CAbinde vero supra p qualibet re: seu postea hēat notarius charentanum vnum: & nihil habeat vltcrius notarius: videlicet: pro responsione: & replicatione nisi vt infra sequitur: & predicta intelligatur in maiori summa secundum formam statutorum nostrorum.

CPro productionibus libello: & responsionum: replicationū: triplicationum: quadruplicationum: exceptionum: positionū: instrumentorum: & capitulorum interrogatoriorum: oppositionū: & generaliter quocūq; que in iudicio producuntur: habeat notarius charentanos duos pro notando qualibet dictarum productionū: etiam si essent tres res: vel quattuor.

CAbinde vero supra p quaq; re recipiat notarius charent. vnu.

CPro vno quoq; termino ad probandum: sive p publicatione processus: & conclusionem in causa: idem quod supra videlicet charentanos duos.

CDe examine testium.

Ca. lxi.

O examinatione testium super quibuscūq; capitulis: & interrogatorijs pro vna facie tantum medietatis medij folij: que facies constituit quartam partem vnius folij: habeat notarius charentanos tres.

CEt pro vna charta integra .vz. pro medio folio charentanos quinque: Clerici si testes examinentur super interrogatorijs: pars: q ipsa interrogatoria producit: contribuat ad ratam: & medietas folij: & charte sit secundum taxam rigarum: & litterarum supra positā & vbi minus fuerit: tantum eidem soluatur: hoc est: si quarta pars folij non esset plena: soluatur tantum pro vno quarto charte: & idē in charta integra sive non integra: vñ tamen sit excessa pars quarta charte: etiam si per lineam fuisset excessa.

CPro examine. .vz. potestate: vel alio: ad quē spectaret onus examinationis: idem soluatur: vt supra.

CPro vero

CSi vero testis fuerit examinatus coram vicario nostro in spiritualibus: vel delegato: seu subdelegato: vel arbitro: seu arbitratoze ad ratam: vt supra dictum fuit: habeat notarius de pluri charentanum vnum.

CPro continuis processuum: instrumentorum: iurium: et aliorum deductorum in iudicio soluantur notario pro rata charentani tres et pro copijs idem vt supra de copijs.

De possessionibus vendis. *Ca. 152.*
Pro imponendo vnum ad possessionem corporalem: vel variationem in solutum: habeat notarius pro eius scriptura videlicet pro vna re tantum libram vnam charentanos sex.

Abinde vero supra pro qualibet re charentanos sex: salva semper in his omnibus: et super his mercede: et ratione itineris: de quibus inter partes conueniatur: vel per iudicem taxetur: et predicta omnia locum habeant inter ciues: et districtuales: et habitantes in iurisdictione ciuitatis: et alios: qui sunt in temporalibus sub Episcopo patri nostro Tridentino.

Item predicta locum habeant: et sibi vendicent in futuris: et in preteritis: quo ad instrumenta nondum facta: et extensa: non autem quoad iam facta: et extensa.

Sententia super custodijs portarum.

Bernardus dei gratia Episcopus Tridentin. cognoscens: ac cognoscere: et diffinire volens causam lite et quonem vertente inter honorabiles fideles nostros dilectos. **N.** psules ciuitatis nostre Tridentine: seu Odoricum de La lapinis: et Augustinum aurificum eiusdem ciuitatis nostre: procuratores ex vna: Baldesarem et **N.** fratres de Kochabruna: Gallum modestonem: magistrum Adalricum Creutzer sutorum: tanquam factorum: Wertenstorffer de trameno Mariam Balduinam: et Margaretham morzantam ex altera conuentos. **D**e et super custodijs: et guardijs portarum ciuitatis Tridentine: ad quas custodias per prefatos omnes: et eorum singulos simul cum ceteris ciuibus faciedis procuratores predicti instabant: eos et eas sententialiter condemnari: et ex aduerso pretendebatur hoc fieri non debere: stante exemptione: et immunitate: quam allegabant. **E**nde volentes huic cause: et liti: que sub quondam predecessore nostro felicitis recordationis ortum habuit: et coram se sepius ventilata fuit: finem imponere

Liber Primus.

Considerata instantia: et requisitione: ut supra facta pro parte prefate ciuitatis Tridentine: et eius procuratorum: et allegata in contrarium exemptione et immunitate: attento: quod intentio ciuitatis tam per statuta ciuitatis: quam etiam ipsa ratione: et honestate fundata remanet: et procedit: et de allegatis exceptionibus: nec per legitima consuetudine sufficienter fides facta fuit: quodque plurimum conuenit: ut omnes: qui intra eosdem muros ciuitatis clauduntur: similiter: et pariter onera maxime custodiarum subeant: nisi aliqui specialiter a iure: uel a consuetudine priuilegiati reperiantur: quorum neutrum ad causam allegate immunitatis facit. His etiam litteris Cesaree Maiestatis in hac materia emanatis: declarantibus litteras familiaritatis alicui concessas debere intelligi citra derogationem iurium dominorum: et particularium personarum: et postremo uisa citatione pro hac die: et hora ad hanc sententiam proferri audiendam emanata: et executas: his igitur: et alijs animi nostrum mouentibus plenius consideratis: ac habita in presenti causa consultatione cum peritis in iure sententiando: et pronuntiando condenamur supra nominatos: et nominatas: ad faciendum de cetero custodias: et guardias portarum ciuitatis nostre Tridentine simul cum ceteris nostris ciuibus quibuscumque in contrarium adductis: non obstantibus. In quorum fidem: et testimonium presentes fieri: nostris sigilli appositione. iussimus comuniri. Datu Tridenti in Castro nostro boni consilij: Die uigesima quarta Julij. Anno domini millesimo quingentesimo decimo octauo.

Explicit Liber primus
Statutorum De
Ciuibus.

BERNARDVS
DEI GRATIA EPISCO
PVS TRIDENTI
NVS ETC|.

M D XXVIII.

De consuetudinibus ff. 128

**Incipiunt Rubricæ Secundilibri Statutorum Syndicorum
Civitatis Tridenti.**

A

- Aliquis nõ vadat ad lacus ad emendũ pisces. capitulo. 4 i. folio. 8
Aliquis non faciat herbam in alicnis possessionibus. ca. 61. fo. 11
Ad brachiũ mēsure Tridenti vendatur panni ⁊ tele. ca. 98. fo. 16
A sententia infra decem libras non appelletur. ca. 89. fo. 15
Aromatarum non possint habere societatem cū medicis in arte spe-
ciarie vel medicinarum. ca. 123. fo. 21
A sententijs iudicij appelletur ad psules civitatis. ca. 90. fo. 15
Ad officium dominorum consultum. ca. 126. fo. 21
Ad que tencantur pistozes ⁊ alij vendentes panem ⁊ de calmerio
panis. ca. 131. fo. 22

B

- Blado ad civitatē ad vendendum conducto ad plateam discar-
gando. ca. 42. fo. 8
Blado non emendo ultra quattuor staria in vie. ca. 43. fo. 8
Dubulis p civitatē ante planstrum ire debentibus. ca. 66. fo. 11
Dubulis ⁊ alijs operarijs qui promiserint seruire ⁊ qui fuerint cõ-
ducti. ca. 68. fo. 11
Bestijs comedibilibus ⁊ victualibus non exportandis extra di-
strictum Tridenti. ca. 91. fo. 15
Bladum ab equis vendatur a reuenditoribus ea mensura qua
emunt. ca. 100. fo. 17

C

- Carnibus per lanios siue becharios occulte in domibus vel alibi
non tenendis. ca. 12. fo. 4
Carnibus morticinis non vendendis sub macello. ca. 20. fo. 5
Conducentibus cascum/oua/saluaticinas ad vendēdum poztan-
da ad plateam. ca. 49. fo. 8
Caretatoribus alienarum possessionum. ca. 85. fo. 14
Conducentibus victualia ad civitatem. ca. 112. fo. 18
Candelis ex sepo. ca. 121. fo. 20

E

- Ementibus saluaticinas/vel victualia in via/ dum vucuntur ad ci-
uitatem ad vendendum. ca. 69. fo. 12
Eligendis estimatoribus carniũ. ca. 95. fo. 16

F

- Fozensibus non debentibus cum aliquibus bestijs pascolare super
cõmunibus Tridenti. ca. 7. fo. 3
Fozensibus tenentibus occidere ⁊ vendere ad macellũ quintã pte
bestiarũ quas extra districtũ pducere velint. ca. 8. fo. 3
Fino ⁊ alijs foetidibus exportandis. ca. 67. fo. 11

✠ ✠ ij

Fornaserij de laborerio fornacis cocto teneantur prouisores requi
rere. ca. 79. fo. 13
Ferro non exportando extra ciuitatē & districtum. ca. 91. fo. 15
Forētib⁹ nō recipiēdis ad officia nisi emerit possessiones. c. 96. fo. 16
Feno & charētys non segandis super cōmunibus nisi ad termi
num. ca. 113. fo. 19
Fossati cōmunibus mundandis & cauādīs / & sepibus reficiēdis:
si alter ipsorum voluerit. ca. 118. fo. 20

Gallinis anseribus & pullis reptis dare damnum. ca. 125. fo. 21

Hominibus nō debētibus tenere bestias super cōmunibus Tri
deni. ad pasculandum ultra vnam diem. ca. 6. fo. 2

His qui vendiderint vinum ad minutum: & falsam mensuram te
nentibus. ca. 32. fo. 6

His q herbas comestibiles furtiue accepit vel rapas. ca. 56. fo. 10

His qui cessas. vel sepes alienas inciserint. ca. 57. fo. 10

His qui fregierint portas hortorum clausurarum. ca. 58. fo. 10

His qui inuēti fuerint in alienis hortis. vel clausuris. ca. 59. fo. 10

His q abstulerint legumia. vel blada de alienis hortis. ca. 60. fo. 10

His qui fecerint panigales alienas. vel meiaras. ca. 62. fo. 11

His qui herbam vel fenem de alienis pratis accepit. ca. 64. fo. 11

His qui accusauerint aliquem falsē de aliquibus postis in hoc li
bro descriptis. ca. 65. fo. 11

His q foderint stratas. vel vias publicas puniēdis. ca. 70. fo. 12

His qui aliquas vias cōmunes. vel vicinales. vel riuos scienter oc
cupauerint. ca. 93. fo. 16

His qui aliquas falsas mensuras tenuerint. & eis vsi fuerint emen
do vel vendendo. ca. 94. fo. 16

His qui non iuerint ad custodiam. ca. 103. fo. 17

Habentibus officia non excusandis a custodia. seu scorta. ca. 104. fo. 17

Inunctis non vandis carnibus ad pensam. ca. 29. fo. 6

Iudicibus appellationum ciuitatis Tridenti. ca. 88. fo. 15

In vijs & stratis non sint. neq; discurrant seclarij. aquaroli. plazos
li. scedilia. & seu necessaria latrine & dugarie in fuerint coperte. ca. 116. fo. 19

In vijs & stratis nemo audeat per fenestras aut hostia projicere
aquas vel immundities aliquas. ca. 117. fo. 20

Liceat syndicis siue eorū pōderatozibus inquirere in oibus locis
becharioz & videre an ptrauenerint statutis. ca. 30. fo. 6
Lignamine

- Z**ignamine percussente in ponte Athesis: incipit pons cum maxi-
 mis expensis factus destruat. ca. 102. fo. 17
Zignis ab igne. **D** ca. 4. fo. 2
Macellatoribus non debentibus aliquas bestias viuas conduce-
 re: nec vendere nisi mortuas ad macellum. ca. 10. fo. 3
Macellatoribus non debentibus accipere pinguedinem de car-
 nibus. ca. 13. fo. 4
Macellatoribus non debentibus incidere carnes inferius post aue-
 maria de sero: et ante aue maria de mane. ca. 14. fo. 4
Mezenis non emendis per aliquem ultra usum suum et familie
 sue. ca. 16. fo. 4
Macellatoribus carnes inferius incidere non debentibus nisi fue-
 rint estimate per superstites ca. 18. fo. 5
Macellatoribus carnes pro carnibus vendentibus. ca. 19. fo. 5
Macellatoribus scropbas b: ustolare debentibus: et in macello no-
 vendendas. ca. 21. fo. 5
Macellatoribus non debentibus testiculos alicui becho: vel mo-
 tononec vera capris et pecudibus abscondere. ca. 22. fo. 5
Macellatoribus dare debentibus cui libet emere volenti ad me-
 diam libram. ca. 23. fo. 5
Macellatoribus rectam pensam dare debentibus. ca. 24. fo. 5
Macellatoribus vendere debentibus carnes infra scriptas pro p-
 ctijs infra scriptis pro presenti tempore impositis. ca. 25. fo. 5
Macellatoribus qui tenuerint ad macellum suum falsum plumbi-
 num sine stateram. ca. 26. fo. 5
Macellatoribus debentibus prestare securitatē. ca. 28. fo. 6
Macellatores postq̄ inceperint vendere carnes vnus bestie refi-
 duum dictarum carniū tenere debeant super focum macelli
 sine rastello macelli. ca. 31. fo. 6
Molendinarijs emere: nec ad vrnas accedere non debentibus.
 ca. 44. fo. 8
Molendinarijs equitare non debentibus sup farinā. ca. 45. fo. 8
Molens: ultra molturā p̄suetā accipere nō debētib⁹. ca. 46. fo. 8
Molendinarijs tenētibus macinare cuiq̄q̄ regenti. ca. 47. fo. 8
Mensuris recte tenendis. ca. 51. fo. 9
Mensura scandalarum. ca. 74. fo. 12
Mensura tegularum. ca. 77. fo. 13
Mensura laterum. ca. 78. fo. 13
Minoibus et senibus nō admittēdis ad custodias. ca. 105. fo. 17
Medicijs forensibus. ca. 122. fo. 20
Mētura palloꝝ de larice latariū seu stellonozum. ca. 129. fo. 22
Mullus esse debeat inter mediatoꝝ. ca. 36. fo. 7

Non exportandis piscibus de ciuitate Tridenti.	ca. 39. fo. 7
Numero circulozum.	ca. 75. fo. 12
Numero tozum.	ca. 76. fo. 12
Ne in publico loco liceat edificare.	ca. 120. fo. 20

Ⓛ

Onerationibus et exoneratōibus nauū ratū et zatay.	ca. 109. f. 18
Ordinamento familiarū et operariozum.	ca. 115. fo. 19
Omnes infrascripti saltuarij ciuitatis et infrascriptariū villay teneātur denunciare querelas de damnis datis notario: et ad officij syndicorum ciuitatis Tridenti.	ca. 124. fo. 21

Ⓟ

Porcis pinguibus conductis non extrahendis: nec emendis in grosso.	ca. 15. fo. 4
Piscibus portandis in forum piscarium.	ca. 35. fo. 7
Piscibus recentibus portatis ad vendendum non salandis et caudis eorum tronchandis.	ca. 37. fo. 7
Piscibus recentibus extra ciuitas extrahendis.	ca. 38. fo. 7
Piscibus conductis in ciuitatem ad plateam ad piscariā dischar gaudis.	ca. 40. fo. 7
Palis nō exportandis de vineis super humeris.	ca. 53. fo. 9
Probationibus contra macellatores: tabernarios: molendinarios et alias personas.	ca. 71. fo. 12
Parolaris non debentibus videri ferrū cū ramo.	ca. 80. fo. 13
Precijs piscium limitatis.	ca. 81. fo. 13
Precijs siue salarijs laboratozum siue operarum.	ca. 82. fo. 14
Paysatozibus non debentibus in bladis aucupari.	ca. 110. fo. 13
Portantibus bladum extra diocesim Tridenti.	ca. 111. fo. 18
Palis seualtis: charocijs extra possessiones nō portandis.	ca. 128. f. 22
Pefatore et officiali ad pondus farine.	ca. 132. fo. 23

Ⓠ

Quadrupedibus damnum dantibus in vineis et arboribus et possessionibus.	ca. 2. fo. 1
Quilibet maior domus debeat in festis solēnibus audire missas in ecclesia cathedrali.	ca. 50. fo. 9
Quinto pinguedinis in ciuitate dimittendo.	ca. 87. fo. 15
Quilibet possidens bona in ciuitate et in eius districtu: teneatur factiones sustinere.	ca. 97. fo. 16
Quantum spatium arbores et vinee plantari debeant longe a termino confinium et de cessis.	ca. 119. fo. 20
Quali mēsurari debeāt pāni cuiuslibet sortis in vōdēdo.	ca. 127. f. 22

Ⓡ

Renenditores non emant bladum in locis infrascriptis inducēdo charēstiam.	ca. 99. fo. 16
---	----------------

Syndici

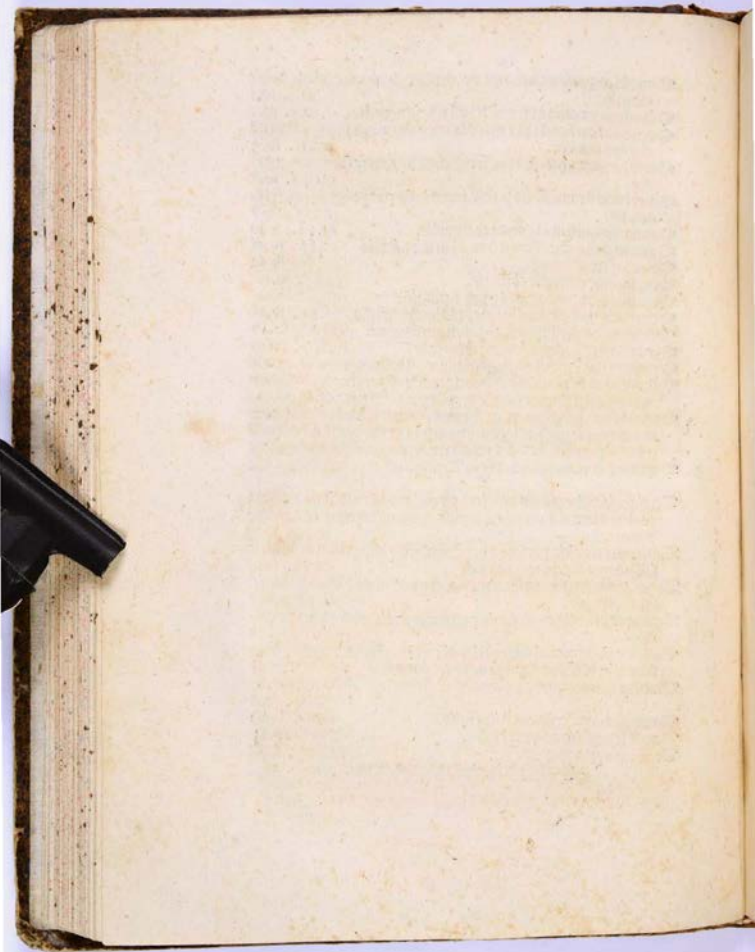
S

- Syndici cognoscere debeant de questionibus ad oculum inspiciendis. ca. i. fo. i
 Scandalis et doli extra districtum non adducendis. ca. 3. fo. 2
 Societate non fienda per macellatores ultra tres pro qualibet barchina sine macello. ca. ii. fo. 3
 Stationeris et artificibus non debentibus tenere stationes apertas. ca. 4 8. fo. 8
 Sarmientis straminibus paleis in periculo prope ignem non tenendis. ca. 52. fo. 9
 Saltuarijs qui furtive uvas acceperint. ca. 55. fo. 10
 Saltuarijs qui commiserint fraudem in sua saltaria. ca. 63. fo. 11
 Salarijs syndicorum. ca. 72. fo. 12
 Solitudine custodie ciuitatis. ca. 83. fo. 14
 Solitudine aptationis viarum et pontium. ca. 84. fo. 14
 Staris barchinis et alijs mensuris aptandis et bulandis. ca. 86. fo. 15
 Somis et ponceribus discargandis in ciuitate. ca. 106. fo. 17
 Scrouis non spadatis tenendis in stalis. ca. 114. fo. 19
 Syndicis siue superstantijs negligētibus estimare carnes. ca. 27. fo. 6
 Saltuarijs debentibus bis in hebdomada comparere coram syndicis ad videndum si alique querele fuerint contra eos date. ca. 130. fo. 22
 Statuta facta per sapientes contra molendinarios ad euitandum eorum malitias que quotidie committuntur in graue damnum et preiudicium toti populo Tridensi. et reuisa per deputatos ut infra. ca. 133. fo. 23
 Sepone et coriamine quod fit in Trideto non exportando. ca. 5. fo. 2

T

- Terrigenis debentibus occidere et vendere ad macellum medietatem bestiarum a carnibus quas extra districtum conducere vellent. ca. 9. fo. 3
 Tabernarijs et alijs personis vendentibus vinum ad minutum et falsam mensuram tenentibus. ca. 33. fo. 7
 Tabernarijs qui tenuerint nappos, coppas, ciatos, minores mensura communis. ca. 34. fo. 7
 Tempore officialium ciuitatis permanere debentibus in suo officio. ca. 103. fo. 18
 Venditoribus carniū salitariū lardi, casei, et aliarum rerum commensibilibus tenentibus dare iustam pensam. ca. 17. fo. 4
 Vitis furtive acceptis ex alieno vineali, siue loco vitibus inuito. ca. 54. fo. 9
 Tacarijs et caualarijs constituendis. ca. 73. fo. 12
 Venditione salis fienda ut infra. ca. 101. fo. 17
 Venditione pannorum. ca. 107. fo. 18

Explicit tabula Syndicorum.

C Incipit liber secundus Statutorum Tri-
dentinorum spectantium ad offi-
cium Syndicorum.

C Propositio.

Hec sunt statuta: et ordinamenta secundum antiquissimam
consuetudinem ad officium Syndicorum Tridenti spe-
ctantia ad laudem: et gloriam domini nostri Iesu Chri-
sti: eiusque virginis gloriosae: et totius celestis curie trium-
phantis Reuerendissimi in Christo patris: et Principis serenissi-
mi: et Domini. D. nostri Domini Alexandri dei gratia Episco-
pi Tridenti. dignissimi: Ducisque Vaconie per ipsum suo tempo-
re: deinde per Reuerendissimum Dominum. D. Bernardum
Clesium dei gratia Episcopum Tridentinum successiue aucta:
declarata: et confirmata ad bonum quietum: et pacificum statum
suum: et eius ciuitatis Tridentine: et ad reprimendum animum
malorum preponentium utilitatem suam bono publico: et inobe-
dientium.

C Os Syndici cognoscere debeant de questionibus ad oculum
inspiciendis. Ca. j.

Primo statuimus et ordinamus: quod syndici ciuitatis
Tridenti cognoscant: et cognoscere debeant de om-
nibus questionibus: rixis: et differentis viarum: ter-
minorum: rogationum: canalium: stillicidiorum: edi-
ficiorum murozum: latrinarum: columnarum: et cari-
dem similibus questionum: que inspiciuntur ad ocu-
lum: et predicta omnia cognoscantur per eos sum-
marie: de plano: sine strepitu et Figura iudicij: et
absque libelli oblatione: et sine debito terminentur cum
consilio bonorum hominum iuratorum: et qui victus
soluere victori expensas condentur: non obsta-
te: quod litis contestatio non sit facta: et iuris solenni-
tas non fuerit obseruata: et qui talis condentio: tam
super principali: quam super expensis modis omni-
bus executioni mandetur: statuto termino tamen ad suam defen-
sionem faciem: parti petenti: nisi syndici contra iustitiam graual-

sent partem: que tunc possit appellare ad iudices appellationum ciuitatis Tridenti: qui debeant cognoscere: et diffinire secundum leges: et secundum formam statuti positi sub rubrica: de cognoscendis causis appellationum. Et si ipsi iudices appellationum grauarent partes: q̄ a sententia ipsorum appelletur ad consules: et prouisores ciuitatis Tridenti: qui cum consilio iurisperitorum dictam causam diffinire: et sententiare debeant: qui iurisperiti eligi debeant de voluntate partium: et si partes non concordarent: tunc consules in eligendo iurisperitos: quibus causa committatur: seruent formam statuti: de commissionibus causarum fiendis: et de modo: et forma interponendi appellationem: et de salarijs iudicum. Causas autem mercedum: et laborum vsq̄ ad summam librarum quindecim bone mone de Marano audire: et diffinire debeant summarie: et orecte: nisi sine aliqua scriptura procuratorum: vel notary: sola veritate facti inspecta: sententiam ipsam solummodo redigendo in scriptis: et in actis notary syndicorum: a qua appellari non possit: nec de nullitate dici: sed tantum supplicari liceat: vel recurri ad consules: a quibus in ipsa causa determinetur: nec sit locus delegationi: ad hoc etiam officium syndicorum pro notario assumi debeant persone sufficientes: practice: et in officio notariatus exercitate.

De quadrupedibus damnum dantibus in vineis: et arboribus: et possessionibus. La. 2.

Item statuimus et ordinamus: q̄ ipsi syndici procurent: qd̄ si qua bestia magna: vel parua comederit: vel deuastauerit alienas vineas: vel arbores fructiferas: vel salices: vel stroparios: soluantur charentani octo per dominum bestie: aut per custodem: si dominus conueniri non potest per syndicos communis Tridenti: pro quolibet pede vinee: arboris: salicis: aut stropary comesto: vel vastato in die: in nocte vero duplum: et damnum restituat passo in estimatione bonorum viroꝝ in duplum: et credatur vni soli testi bone fame: et opinionis: vel etiaꝝ credatur damnum passo cum sacramento: si sit bone fame: vel saltuario: si dixerit se vidisse bestias in possessione: in qua datus est danus. Si vero reperta fuerit in bladis: vel vineis: vel hortis: soluat charentanos octo pro qualibet bestia magna: et charentanos quattuor pro qualibet bestia parua: siue minuta: in die: in nocte vero dupli: et reficiat danum passo: et credatur: vt supra. Si vero comederit: et danum dederit in pratis alienis: soluat charentanos quattuor pro qualibet bestia magna: et charentanos duos pro qualibet bestia minuta in die: in nocte vero dupli: in quibus pratis tantummodo liceat pasculari a primo octobris: vsq̄ ad duodecimum diem inclusive mensis

mensis Aprilis: exceptis tamen brouis: & alijs locis facientibus tertium feruum: in quibus nec hoc tempore liceat pasculari. Quaru medietas applicetur comunitati: alta vero medietas auctoritati: & syndici teneantur facere rationem comunitati. sub pena dupli: & credatur: vt supra: & si dominus bestie non possit per Syndicos de iure conueniri. Tunc custos bestiarum puniri possit: vt supra: & damnum patiens possit impune quadrupedem accipere: & retinere quousq; de pena: & dano ei fuerit integre satisfactum: & saluarius: vel dominus rerum impune porcum: vel capram: vel asinum in damnum repertos: interficere in quacunq; possessione possit: & nihilominus satisfacere teneatur dominus animalis dano passio: & penam comunitati: non obstante aliqua consuetudine pasculari ante hac obseruata vsq; ad festum sancti Georgij: cui consuetudini per hoc statutum expresse derogatum esse intelligatur: & similiter de cetero inhibendum esse volumus: aliqua consuetudine non obstante ne quis cum bestijs grossis: vt sunt boues: asini: vacce: equi: capre: & in alia vel possessione alienas: & aliena ingrediat: a duodecimo die mensis aprilis incluse vsq; ad calend. octobris: sub penis predictis: exceptis ouibus: que possint pasculari in vinealibus facta vindemia: & in possessionibus non seminatis: & q; saluarius lata denuncia teneatur auisare dominum: cui factum est damnum: sub pena amissionis sue partis condemnationis.

De scandalis: & donis extra districtum non pducendis. Ca. 3.

Item statuimus & ordinamus: q; procurrent: qd scindule: circuli: doue: pali: pertice: afferes: castellate: ligna ab igne: latte: canterij: & traves: que: & que conducuntur de plebibus Pineciet: Percini: & qui: & que sunt super pertinentijs: & districtu Tridenti: & in pfinentjs Ugulivatarj. Datarelli: Noualine: Romagnani: Pisanace: Rauine: Gardagnet: Supramontis: Ladeni: Trilaci: Pedegaze: Albiani: Deant: Gardulis: & de alijs locis suppositis iurisdictioni. & baculo ciuitatis Tridenti per aliquem: cuiuscunq; conditionis existat: non debeant aliquo modo: vel ingenio conduci extra districtum ipsius ciuitatis Tridenti: pena librarum decem denariorum Tridenti: & amissionis rei: pro quolibet: & qualibet vice: cu opus sit eis in ciuitate Tridenti: & qd aliquis Syndicus: vel officialis non possit: nec debeat: sub pena viginti quinque librarum denariorum: a quolibet contrafaciente auferenda pro qualibet vice: qua contrafactum fuerit: & sub pena valoris dictarum reru: dare alicui licentiam conducendi predictas res: vel aliquam earu: extra dictu districtum: quaru penaz medietas applicetur camere Episcopali: & alia medietas comuni:

Liber Secundus

tati: et inuentoribus siue accusatoribus de predictis. Et q̄ inconti-
nenti cum dicte res fuerint conducte apud aliquod vadum athe-
sis: vel in ciuitate: vel extra: sint: et esse debeant applicate: vt supra: et
cadant ad penam predictam. Et quilibet sit accusator: et credatur
vni soli testi bone opinionis: et fame. Et idem per omnia intelliga-
tur in plantis: plantis: et cuiuscunq̄ generis lignaminibus.

De lignis ab igne.

Ca. 4.

Item statui. et oz. q̄ nulla ligna ab igne: que sint incisa a
Tridento superius extra iurisdictionē possunt conduci
de Tridento inferius: sub dicta pena: et q̄ nullus officia-
lis sub dicta pena possit dare licentiam conducendi: et
cum applicuerint ad vadum ciuitatis: debeant poni de rate inconti-
nenti: ante q̄s ratis transeat pontē Athesis a turri de vanga: sub
dicta pena applicanda: vt in proximo statuto. Et q̄ nullus officia-
lis sub pena contenta in precedenti statuto possit dare licentiā: nec
gratiā facere de predictis: et credatur: vt supra.

De sepo: et coriamine: quod fit in Tridenti. nō exportādo. Ca. 5

Item statuimus et ordinamus: q̄ procurent: q̄ nulla per-
sona: cuiuscunq̄ conditionis: et qualitatis existat: audeat:
nec presumat sepum: songiam: coria: et coramen: q̄d sit:
et que sunt in ciuitate Tridenti: cuiuscunq̄ conditionis:
et qualitatis existant: conducere: portare: seu conduci: et portare fa-
cere aliquo modo: vel ingenio extra ipsam ciuitatem: pena decem
librarum denarioꝝ Tridenti. et amissionis rei: pro quolibet: et qua-
libet vice: qua fuerit contrafactum: auferenda cum opus sit eis in
ipsa ciuitate: et q̄ incontinenti: cum predictae res sunt portate ad va-
dum Athesis: vel ad portam ciuitatis: intelligatur esse portate ex-
tra ciuitatem: et cadat ad penam: et q̄ aliquis officialis nō possit da-
re licentiā: vt premissum est in proximo precedenti statuto: que
pene applicetur: vt in precedentibus describitur: et credatur: vt su-
pra. Et quicunq̄ vendiderit sepum aut candelas forensibus non
facientibus factiones cum ciuitate: in eandē penam incurrat toties
quotiens contrafactum fuerit.

**De hominibus non debentibus tenere bestias: super comuni-
bus Tridenti: ad pascendum ultra vnam diem. Ca. 6.**

Item statuimus et ordinamus: q̄ procurent: q̄d nullus tā ter-
rigena q̄s forensis audeat: vel presumat tenere aliquas be-
stias:

stias: cuiuscunq; conditionis existant: a carnibus: exceptis porcis super cōmune Tridenti: et in eius pertinentijs vltra vnam diem: et vnam noctem: saluo q; si ipsas bestias vellent occidere: et vendere ad macellum in Tridento impune possint tenere: et pascolare: et saluo q; ciues impune possint pro vsu suo eas tenere: et pascolare: et q; contrafecerit: soluat pro qualibet bestia bouina charentanos quatuor draginta: pro qualibet parua charentanos octo: cuius pene medietas applicetur cōmunitati: et alia medietas accusatori: et credatur: vt supra.

De forensibus non debentibus cum aliquibus bestijs pascolare super cōmunitibus Tridenti. *Ca. 7.*

Item statuimus et ordinamus: q; procurēt: q; nullus forensis cum aliquibus bestijs: cuiuscunq; generis sint: au deat: vel presumat pascolare: seu pascolare super cōmunitibus Tridenti vltra vnam diem et vnam noctem: vt supra dictum est: sub pena charentanorum quadraginta pro qualibet bestia bouina: et charentanorum octo pro qualibet parua: cuius pene medietas applicetur: vt supra. Saluo: et excepto q; illi de dio celi Tridenti: qui sunt consueti tempore veris cum pecudibus suis pascolare super cōmunitibus ipsis: possint impune cum suis bestijs pascolare super dictis cōmunitibus a purificatione beate Marie virginis gloriose: vsq; ad festum sancti Georgii: ad voluntatez tamē consulum: et prouisorum: et ciuium Tridenti. Et non audeant super diuisis dicto tēpore pascolare sub dicta pena: et credatur: vt supra: et pena applicetur: vt supra.

De forensibus tenētibus occidere: et vendere ad macellū quintam partem bestiarum: quas extra districtum conducere velint. *Ca. 8.*

Item statuimus et ordinamus: q; quelibet persona forensis conducing aliquas bestias a carnibus vndecunq; et cuiuscunq; conditionis existant: exceptis porcis non pinguibus: et volens transire extra districtum Tridenti: teneatur: et debeant quintam partem dictarum bestiarum: quas vias conducere vellet: occidere: et vendere ad macellum cōmunis Tridenti. Et qui contrafecerit: et non notificauerit procuratoribus cōmunitis: vel deputatis ad quintum: q; veniant recepturi quintum: cadant ad penam. Et intelligantur esse asportata extra districtum incontinenti: cum sunt conducti: a vltra ecclesiam sancte crucis prope portam: et extra portā Aquile: et s. Martini: et extra portā portis: vel posita essent super rate: nauis: vel zata: et soluat p; qualibet be-

Liber Secundus

stia bouina charentanos quadraginta: et pro qualibet parua charentanos octo: cuius pene medietas applicetur comuni Tridenti et alia medietas accusato: et credatur vni soli testi bone fame: si dixerit per sacramentum se scire: quod aliquis conduxerit extra districtum Tridenti dictam quintam partem.

De terrigenis debentibus occidere: et vendere ad macellum medietatem bestiarum a carnibus: quas extra districtum conducere vellent. Ca. 9.

Item statuimus et ordinamus: quod quelibet persona terrigena: que vellet conducere aliquas bestias a carnibus cuiuscumque generis: existant extra districtum Tridenti: teneatur: et debeat medietatem earum bestiarum: ex emptis porcis non pinguibus: occidere: et vendere ad macellum Tridenti: et qui contrafecerit: et non notificauerit: puniatur: vt supra. Et intelligantur esse asportata: vt supra in proximo precedenti statuto continetur: et soluat pro qualibet bestia bouina charentanos quadraginta: et pro qualibet parua charentanos octo: cuius pene medietas applicetur: vt supra in precedenti proximo describitur: et credatur: vt supra in proximo precedenti statuto.

De macellatoribus non debentibus aliquas bestias vias conducere: nec vendere: nisi mortuas ad macellum. Ca. 10.

Item statuimus et ordinamus: vt syndici procurent: quod nullus macellator Tridenti audeat: vel presumat vendere aliquas bestias a carnibus: cuiuscumque conditionis existant: et habuerint eas vnde cumque velint: nisi mactatas: et ingulatas ad macellum Tridenti: nec eas per se: vel interpositam personam directo: vel per obliquum extra civitatem: et districtum Tridenti conducere: aut conducere facere: et qui contrafecerit: soluat pro qualibet bestia bouina charentanos quadraginta: et pro qualibet parua charentanos octo: applicanda: vt supra in proximo supra scriptis: et credatur: vt supra proxime.

De societate non fienda per macellatores ultra tres pro qualibet banca: siue macello. Ca. 11.

Item sta. et ord. vt procurent ipsi syndici: quod macellatores Tridenti non audeant: nec presumant facere aliquam societatem: siue punctionem simul ultra tres pro qualibet banca macelli: et qui contrafecerit: soluat pro qualibet vice: et pro quolibet contrafacere libras

bras trigintaquinqs bone monete: cuius pene medietas applicetur
cōmunitati: et vt supra in alijs.

De carnibus per lanios: siue becharios occulte in domibus: vel
alibi non tenendis. Ca. 12.

Item statuimus et ordinamus: qd nullus lanios: siue ma
cellator: audeat: vel p̄sumat carnes aliquas portare: vel
tenere occulte in domibus aliquibus: vel in alio loco ex
tra macellum: aut portare: vel tenci facere: director: vel p
obliquum: nisi de nocte: sub pena decem librarum denarioꝝ Tri
denti pro qualibet vice auferenda a quolibet contrafaciente: cuius
pene medietas applicetur cōmunitati: et alia medietas accusatori: et
credatur vni soli testi bone fame cū iuramento: vt supra.

De macellatoribus non debentibus accipere pinguedinem de
carnibus. Ca. 13.

Item statuimus et ordinamus: qd nullus macellator audeat:
vel p̄sumat accipere pinguedinem de carnibus in aliqua par
te: sub pena librarum decem denarioꝝ Tridenti pro quolibet: et
qualibet vice: qua contrafactum fuerit applicanda: vt supra proxi
me: et credatur: vt supra proxime.

De macellatoribus nō debentibus incidere carnes inferius post
Aue maria de sero: et ante Aue maria de mane. Ca. 14.

Item statuimus et ordinamus: qd nullus macellator au
deat: vel p̄sumat incidere inferius aliquas carnes ante so
num cāpane: que pulsatur pro Aue maria de mane: et post
tertiam campanam de sero: sub pena librarum decem denarioꝝ
Tridenti: pro quolibet: et qualibet vice auferenda: et applicanda: vt
supra in alijs: et credatur: vt supra vni soli testi.

De porcis pinguibus conductis non extrahendis: nec emen
dis in grosso. Ca. 15.

Item sta. et or. qd porci pingues per quoscuq; conducti
ad ciuitatem: non possunt de ciuitate predicta extrahi
vsq; ad tres dies: postquam fuerint conducti ad ciuita
tem: et nullus durantibus illis tribus diebus audeat:
vel p̄sumat ipsos porcōs in grosso emere causa eos conducen/

Liber Secundus

di extra districtum: sub pena perdendi porcos: et charentanorum sexdecim pro quolibet porco auferenda: et applicanda: ut supra in alijs: et tractatis illis tribus diebus: dimisso quinto: siue quinta parte secundum antiquissimam consuetudinem ciuitatis residui possit conducere: quo voluerit: et credatur vni soli testi: ut supra. Et officialis: qui dederit licentiam conducendi contra statutum: cadat et ad eandem penam applicandam: ut supra: et in omnibus casibus supra scriptis: quilibet possit accusare: et credatur ei cum sacramento si fuerit bone fame: et opinionis in determinatione dominorum syndicorum: et teneatur in secreto: seu credentia: et habeat quartam partem penarum predictarum.

De mecenis non emendis per aliquem ultra usum suum: et familiae suae. Ca. 16.

Item statuimus et ordinamus: quod nulla persona cuiuscumque conditionis existat: audeat: vel presumat emere: vel emi facere pro se: vel alium directo: vel per obliquum in ciuitate: vel in districtu Tridenti sine licentia consulum: et prouisorum carnes porcinas: siue mecenas ultra usum suum: et familiae suae: ne caritudo inducatur: exceptis tamen mecenis salis: que ducitur false de Alemania. Et hoc sub pena perdendi mecenas: et charentanorum sexdecim: pro qua libet persona: et qualibet vice qua contrafactum fuerit: applicanda ut supra in alijs dictum est.

De venditoribus carniū salutarum: lardi: casei: et aliarum rerum comestibilium: tenentibus dare iustam pensam. Ca. 17.

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet persona ciuitatis et districtus Tridenti: que vendiderit carnes salitas: lardum: caesum: popinam: oleum: sinaleum: frumentum: bladum: legumina et cetera alia mercimonia comestibilia: teneatur: et debeat dare bonam et iustam pensam et mensuram: et qui contrafecerit puniatur in charentanis octo communitati applicandis totiens: quotiens fuerit contrafactum pro quolibet stario: et qualibet libra rerum venditarum: et quilibet sit accusator: et habeat medietatem penae.

De macellatoribus carnes inferius incidere non debentibus: nisi fuerint estimatae per superstites. Ca. 18.

Item

Item statuimus et ordinamus: quod nullus becharius audeat incidere bestias aliquas inferius: nec vendere: nisi prius per superstantes fuerint estimatae sub pena librarum septem bone monete communitati applicanda totiens: quotiens fuerit contra factum.

De macellatoribus carnes pro carnibus vendentibus. Ca. 19.

Item statuimus et ordinamus: quod aliquis becharius non debeat vendere carnes alicuius bestie: pro carnibus alterius bestie: sub pena: ut in proximo statuto communitati applicanda totiens: quotiens fuerit contra factum.

De carnibus morticinis non vendendis sub macello. Ca. 20

Item statuimus et ordinamus: quod aliquis becharius non audeat vendere carnes morticinas in aliquo macello sub pena librarum decem et septem bone monete communitati applicanda totiens: quotiens fuerit contra factum. Et intelligantur morticine carnes: que non sunt in gulate: dum essent viue: et sane.

De macellatoribus scrophas bustolare debentibus: et in macello non vendendas. Ca. 21.

Item statuimus et ordinamus: quod macellatores debeant bustolare scrophas omnes: et non pilare: et non debeant eas vendere sub macello: sub pena charentanorum octo: applicanda: ut supra in proximo.

De macellatoribus non debentibus testiculos alicui becho: vel montono: nec hubera capris: et pecudibus abscondere. Ca. 22

Item statuimus et ordinamus: quod nullus macellator audeat alicui becho: vel montono: quando eos interfecerint: incidere testiculos: vel incidi facere: et alicui capre: et pecudinec vacce incidere hubera: sub pena charentanorum octo communi applicanda totiens: quotiens contra factus fuerit: et quilibet possit esse accusator et habeat medietatem pene de omnibus superscriptis proxime scriptis.

De macellatoribus dare debentibus cuilibet emere volenti ad mediam libram. Ca. 23.

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet macellator teneatur vendere cuilibet persone petenti: et volenti emere carnes ad mediam libram: et plus ad voluntatem petentis: sub pena charëtanorum octo tortiens exigenda: et cõmuni applicanda: quotiens fuerit contrafactum.

De macellatoribus rectam pensam dare debentibus. *Ca. 24*

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet macellator teneatur vendere: et dare cuilibet rectam pensam: et qui cõtrafecerit: soluat cõmuni pro qualibet vicia deficiente: charëtanos duos pro qualibet vice: que contrafactum fuerit: et reficiat damnum passio: et quilibet sit accusator: et habeat medietatem pene: et credatur accusatori: vt supra in alijs statutis contra macellatores factis.

De macellatoribus vendere debentibus carnes infrascriptas p precijs infrascriptis p presenti tpe impositis. *Ca. 25.*

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet macellator: et quilibet persona vendens carnes in ciuitate Tridenti debeat eas vendere pro pretio limitando per dominos consules: et que limitatio debeat fieri tempore quadragesime quolibet anno: et casu: quo nulla limitatio fieret: tunc vendi debeant: vt infra. Primo carnes vitulinas: agninas: et veruecinas pro pretio decem et octo den. Tridenti: libram grossam: et non plus: sed minus secundum bonitatem et peioritatem bestie estimande per supra existentes deputatos: et carnes de capreto pro quattuor quatrims libram: et non plus: et vt supra: carnes manzinas tenentes dentes vitulinos pro pretio quindecim denariorum Tridenti: libram: et non plus: sed minus secundum: vt supra: et carnes bouinas: vacinas: pecudinas: caprinas: hircinas: pro pretio duodecim denariorum libram et nõ plus: vt supra. Et vituli carnes non possint vendi: nisi saltẽ habeant mensembedi vero: et agni habeant tres septimanas ad minus sub eadem pena: quam etiam incurrant vendentes ante eandem etatem: sub pena viginti quinq; librarum denariorum Tridenti: p quolibet: et qualibet vice auferenda: qua contrafactum fuerit: cuius pene medietas applicetur cõmunitati: et alia accusatori.

De macellatoribus: qui tenuerint ad macellum suũ falsum plumbinum siue stateram. *Ca. 26.*

Item statuimus et ord. quod si quis becharius tenuerit ad bechariã suã aliquod falsum plumbinum: siue stateram falsam condẽnetur in

tur in decem libris bone monete applicandis cōmuni pro qualibet vice: qua repertus fuerit: et quilibet sit accusator: et habeat partem dicte pene.

De syndicis: siue superstantibus negligentibus estimare carnes. Ca. 27.

Item statuimus et ordinamus: quod si syndici: vel superstantes carnes omiserint estimare: vel fraudulenter estimauerint: vel negligentes fuerint ad estimandum soluat: qui negligens fuerit: charentanos octo cōmuni: quod fraudem commiserit charentanos sexdecim pro qualibet vice: et ab officio remoueat: et teneantur ipsi superstantes denunciare delinquentes syndicis ea die: vel sequenti ad plus a commisso delicto sub pena charentanorum sexdecim predicta.

De macellatoribus debentibus prestare securitatē. Ca. 28.

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet macellator: et quilibet alia persona: qui seu que voluerit exercere artem becharic: et vendere carnes ad minutum teneatur quolibet anno in principio anni per totum mensem iam marij prestare idoneam fideiussionem cōmuni civitatis Tridensis: siue procuratoribus: sub pena viginti quinq; librarum cōmuni applicanda de vendendo suas carnes secundum formam statutorum civitatis. Et tempore quadragesime: quando pretia limitantur: si deinceps de attendendo omnia: et singula: que in statuto super facto macellatorum: et carniū continentur: quam fideiussionem facere teneantur pro sex omnibus vendentibus carnes ad suas becharias: et si quis carnes vendiderit: seu exercuerit artem becharic: non prestita prius fideiussione condēnetur pro qualibet vice in decem libris applicandis: ut supra.

De iunctis non dandis carnibus ad pensam. Ca. 29.

Item statuimus et ordinamus: quod macellatores non debeant vendere capita: nec pedes: nec intestina cum alijs carnibus mista: seu mistos: nec etiam ad pensam: sed per se separatim vendere possint: et contrafaciens pro qualibet vice puniatur in vna libra bone monete applicanda cōmunitati: exceptis tamen capitibus agnorum: et bedorum: et maxillis: siue squancjs bouilibus.

Quod liceat syndicis: siue eorum ponderatoribus inquirere in omnibus locis bechariorum: et videre: an contrauerint statuta.
Ca. 30.

Item statuimus et ordinamus: quod syndici possint: et eis liceat: quotienscunq; videbitur: inquirere: et inquiri facere in domibus ipsorum macellatorum: et apothecis: et alijs quibuscunq; locis bechariorum: et aliorum quorumcunq; vendentium carnes: vel alterius eorum: et aliorum quorumcunq; habitantium in ciuitate Tridenti: ut videre possint: an in aliquibus ex predictis contrauerint: et si reppererint aliquem contrafacere in predictis: debeant ipsum talem punire: et condennare in libris decem bone monete comunitati applicandis: quam penam etiam incurrant macellatores: si restituerint: et passi non fuerint huiusmodi inquisitionem fieri.

Quod macellatores postquam inceperint vendere carnes vnins bestie: residuum dictarum carniam tenere debeant super focum macelli: siue rastello macelli.
Ca. 31.

Item statuimus et ordinamus: quod macellatores: et quicunq; alij vendentes carnes: postquam inceperint vendere de carnisbus alicuius vituli: manzj: vel bouis: vel alterius bestie: tenere debeant super macello: super quo vendere inceperint: vel in rastello totum residuum dictarum carniam: que restabunt huiusmodi bestie: et si quis in aliquo predictorum contrafecerit: cadat in penam duarum librarum bone monete: pro quolibet: et qualibet vice: applicandam: ut supra.

De his: qui vendiderint vinum ad minutum et falsam mensuram tenentibus.
Ca. 32.

Item statuimus et ordinamus: quod quelibet persona vendens vinum ad minutum in ciuitate: territorio: et districtu Tridenti. Teneatur: et debeat mensurare vendendo euz iusta mensura communis Tridenti: et non cum nappis: nec cyathis: et dare bonam et iustam mensuram: et qui contrafecerit: puniatur: et condennetur pro qualibet vice: qua fuerit contrafactum: in charentanis duobus: et quilibet sit accusator: et habeat medietatem dicte pene: et si inuictor fuerit officialis iuratus: credatur ei: et si non fuerit officialis iuratus: credatur ei cum iuramento: et vni testi soli credatur.

De tabernarijs: et alijs personis vendentibus vinum ad minutum: et falsam mensuram tenentibus.
Ca. 33.

Item

Item statuimus et ordinamus: qd si quis tabernarius: vel tabernaria siue venditor vini ad minutu: reperitus fuerit tenere in sua taberna falsam mensuram a vino: puniatur et condēnetur in quinque libris denarioꝝ Tridēti applicandis cōmuni pro qualibet vice: qua reperitus fuerit: et quilibet sit accusator: et habeat medietatem pene predictę: et credatur officiali iurato: et si inuento: non fuerit officialis iuratus: credatur ei cum iuramento si fuerit bone fame: vel etiam credatur vni solite sibi bone fame.

De tabernarijs: qui tenuerint nappos: coppas: cyathos minores mensura cōmunis. Ca. 34.

Item statuimus et ordinamus: qd si quis tabernarius: et quilibet vendens vinum ad minutum: tenuerit in sua taberna aliquem nappi: coppam: vel cyathum de minori mensura cōmunis Tridēti: condēnetur in charentanis duobus: pro quolibet et qualibet vice applicandis cōmuni: et quilibet sit accusator: et habeat vt supra.

De piscibus portandis in forum piscarium. Ca. 35.

Item statuimus et ordinamus: qd omnes pisces: et cācri: qd portantur ad ciuitatem ad vendendum: portentur ad plateam cōmunis ad banchum: vel lapidem piscarie consuetum ante palatium ad vendendum: exceptis cauedunculis: et piscibus minutis: et qui contrafecerit: soluat charentanos octo cōmuni: et perdat pisces: et quilibet sit accusator: et credatur: vt supra. Et hoc etiam vendicet si bilocum in piscatoꝝ: seu conductoꝝ lacuum Reuerendissimi domini: qui postq̄ accesserint ad castrum: et muniuerint coquinam Reuerendissimi: teneantur illico residuum piscium portare ad vendendum: vt supra: sub penis de quibus supra aliqua consuetudine: vel exemptione non obstantibus.

Quo nullus esse debeat intermediator. Ca. 36.

Item statuimus et ordinamus: qd nullus sit nec esse debeat mediator ad vendendum: nec ad emendum pisces: sub pena charentanorum octo cōmuni applicanda pro quolibet: et qualibet vice: qua contrafactum fuerit.

De piscibus recentibus portatis ad vendendum non salādis: et caudis eorum tronchandis. Ca. 37.

DD

Item statuimus et ordinamus: quod pisces recentes: postquam portati fuerint ad ciuitatem ad vendendum: salari non debeant: et statim cauda truncetur per venditorum piscis si piscis valuerit ultra duodecim denarios antequam portetur extra piscariam: et qui contrafecerit: soluat pro qualibet vice communi soldos sexaginta denariorum: et perdat pisces: et quilibet sit accusator: et credatur: vt supra: et habeat partem: vt supra.

De piscibus recentibus extra ciuitas extrahendis. Ca. 38

Item statuimus et ordinamus: quod cum pisces recentes ducti fuerint ad plateam: incontinenti: cum venduntur: debeant extrahi de cistis: et de vasis: in quibus ducti sunt: et poni in banco: vbi venduntur: et qui contrafecerit et tenuerit in cistis ipsis: seu vasis aliquos pisces: quod illos pisces perdat.

De non exportandis piscibus de ciuitate Tridenti. Ca. 39.

Item statuimus et ordinamus: quod nullus debeat exportare pisces de ciuitate: sine extra ciuitatem ad partes superiores cum equis plaustris: vel aliquo alio modo sine licentia syndicorum: sub pena amissionis piscium: et non solutis mudis consuetis: que solui debent: tam in ciuitate quam extra: sub pena predicta: et credatur: vt supra: et innocenti habeat dimidiam partem penae: hoc addito: quod syndici penam librarum quinque incurrant applicandam communitati: quotiens licentiam fecerint alicui: vel aliquibus ducendi pisces extra ciuitatem: prius ipsa ciuitate non prouisa de ea quantitate: que ciuitati sit necessaria: et credatur: vt supra.

De piscibus conductis in ciuitatem ad plateam ad piscariam dischargandis. Ca. 40.

Item statuimus et ordinamus: quod totus piscis: qui conducitur in ciuitatem debeat ad plateam super lapide piscarie dischargari: et ibi morari vsque ad horam tertiarum: et qui contrafecerit: soluat charentanos sexdecim communi: et perdat pisces. Et hoc etiam intelligatur de piscibus: qui ducuntur ad vendendum ad partes superiores cum licentia syndicorum: donec fuerit eis data licentia abducendi vias: que non aliter dari debeat quam sicut proximo statuto cautum est.

Quod aliquis non vadat ad lacus ad emendum pisces. Ca. 41.

Item

Item statuimus et ordinamus: quod aliqua persona non vadat ad lacus: nec ad alia loca ad emendum pisces causa reuendendi: excepto quod ad lacum Rippe Tridentine: in ciuitate Tridenti pisces aliquos emere causa reuendendi: nec societatem aliquam habeat: seu contrahat cum aliquo piscatore: nec cum aliquo venditore piscium. Et qui contrafecerit soluat charentanos sexdecim communitati: et perdat pisces et credatur. ut supra: et inuentor habeat partem: ut supra.

De blado ad ciuitatem ad vendendum conducto ad plateam discargando. Ca. 42.

Item statuimus et ordinamus: quod totum bladum: quod exterius ducitur ad vendendum in Tridento ad plateam communis: vel in alijs locis per communis designatis et non alibi deponatur: pena charentanorum quattuor communitati Tridenti applicanda: pro quolibet stario et amissionis bladi totiens: quotiens fuerit contrafactum. Et aliquis in ciuitate nec extra ciuitatem in districtu Tridenti non audeat ipsum bladum in domo recipere: nec emere pro se: nec alterius nomine: sub pena predicta.

De blado non emendo ultra quattuor staria in die. Ca. 43.

Item statuimus et ordinamus: quod aliqua persona ciuis: nec forensis non debeat emere: nec emi facere in platea ultra quattuor staria bladi in die: sub pena charentanorum octo communi applicanda: et amissionis bladi pro quolibet stario: et qualibet vice: sine licentia consulum: et promissorum ciuitatis.

De molendinarijs emere: nec ad vrnas accedere non debentibus. Ca. 44.

Item statuimus et ordinamus: quod aliquis molendinarius non debeat accedere: nec se approximare ad vrnas bladi seu sacchos: nec bladum emere: nec emi facere pro aliquo: sub pena charentanorum octo: et amissionis bladi pro quolibet stario communi applicanda: totiens: quotiens fuerit contrafactum.

De molendinarijs equitare non debentibus super farinam. Ca. 45.

Item stat. et ord. quod aliquis molendinarius non audeat: nec presumat equitare super bladum: aut farinam: sub pena charentanorum octo: totiens committenda: quotiens fuerit contrafactum: cuius pene medietas applicetur communi: alia medietas accusatori.

Liber Secundus

De molendinarijs vltra molturam consuetam accipere non debentibus. Ca. 46.

Item statuimus et ordinamus: quod molendinarius non debeant accipere de moltura bladi alicuius persone vltra illud: quod statutum est: videlicet de sexdecim vnum: et quod contrafecerit pro quolibet: et vna quaque vice: qua contrafactum fuerit: in charentanis viginti quattuor: condēnetur cōmuni applicandis: et quilibet sit accusator: et habeat partem dicti banni: et si solvere non poterit ponatur ad berlina: et ibi stet ad arbitriū syndicozum: et credatur conuolenti eius sacramento: si fuerit bone fame: et opinionis. Et etiam credatur cōquerenti: vt supra: si dixerit farinam fuisse destructam: et reficiatur sibi farina per molitorē et pro tertia vice: qua fuerit repertus contrafecisse fustigari debeat: et ab exercitio molendi priuari.

De molēdinarijs tenētibus macinare cuiusq; regrēti. Ca. 47

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet molendinarius: cum requisitus fuerit ab aliqua persona: teneatur requirenti macinare infra tertiam diem a requisitione facta: etiam si esset solum medium starium bladi macinandum: et hoc sub pena charentanorum quadraginta: cuius penę medietas applicetur cōmunitati: alia medietas accusatori totiens cōmittenda et auferenda: quotiens fuerit contrafactum: et credatur illi: qui vult dare ad macinandum cum sacramento.

De stationerijs: et artificibus non debentibus tenere stationes apertas diebus festiuis. Ca. 48.

Item statuimus et ordinamus: quod nullus artifex audeat tenere stationem apertam: sub pena charentanorum sexdecim cōmunitati applicanda totiens quotiens fuerit contrafactum in diebus festiuis infra scriptis videlicet diebus dominicis: diebus Epistolozum: beate Marie virginis: natiuitatis domini: circumcisiōnis: epiphanię: tribus diebus paschalibus: resurrectionis: ascēsiōnis: pentecostes: sancti Laurentij martyris: beati Eligij patris nostri: et beate Marientie: etiam si aliquod victozum festozum incidit in mercatis Tridenti.

De conducentibus cascum: oua: saluaticinas ad vendendum portanda ad plateam. Ca. 49.

Item statui. et ordinamus: quod quilibet conducentis cascum: ponat in oua: fructus saluaticinas: et res huiusmodi ad vendēdū ad ciuitatem

ciuitatem Tridenti debeant: et teneantur ipsas res ad cantonem: siue ad plateam portare: et ea quidem non abscondita sub vestibus sed palam aperte et ibi vendere: sub pena charentanorum octo applicanda communitati totiens quotiens contrafactum fuerit. Et quod nullus reuenditor: et reuenditorum aliquod predictorum emere debeat ante nonam: sed transacta nona possit predicta impune emere: saluo eo quod casum excedentem pretium viginti solidorum denarium Tridenti emere non debeat: nisi solus casus excederet illam summam: et qui contrafecerit perdat ipsam rem emptam: seu pretium ipsius: et si conducens veniret ad plateam transacta nona nullus reuenditor emat nec presumat emere predicta siue aliquod predictorum usque ad sequentem vicem ad horam nonam: sub dicta pena et persona que emerit: et vendiderit alibi quam in cantone vel in platea soluatur charentanos octo communi pro qualibet vice qua contrafactum fuerit ut premissum est et perdat res: quas vendiderit et pena duplicetur contra eos: qui emerint et vendiderint res extra ciuitatem: que venales portabantur ad ciuitatem.

Quod quilibet maior domus debeat in festis sollempnibus audire missam in ecclesia cathedrali. Ca. 50.

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet maior domus masculus: et femina teneatur sub pena charentanorum octo in diebus tribus festis natiuitatis: in festo circuncisionis: penthecostes: resurrectionis domini: ascensionis: in quatuor festis beate virginis in omnibus festis apostolorum: in festo beati Eligii: et beate Marię et omnibus diebus dominicis de mane saltem audire vnam missam in ecclesia cathedrali: et quod etiam meliores ciues et ciuissimuli habeant iustam causam absentie: debeant in maiori missa in ecclesia stare: quousque missa finita fuerit: per fabricam ecclesie applicandorum.

De mensuris rectis tenendis. Ca. 51.

Item stat. et or. quod quilibet persona debeat habere et tenere rectos cyathos, vinas, bicintas, starios, modios, galeas, quartarolos, starios ab oleo: et starios, et quartas a blado, et a sale, passos, passetos, et omnes alias mensuras, stateras, pesarolos, plumbinos, marchas, libras, vncias, balneas, et omnia alia pondera nec ponderare debeant nisi sint bullata bullo communitatis: et syndicorum vel alterius eorum. Et qui contrafecerit et falsam mensuram seu pondus tenuerit vel habuerit et dederit, soluat libras decem denariorum Tridenti pro qualibet vice: cuius pene medietas applicetur communitati: et alia

¶ ij

medietas inuentoꝝ seu accusatoꝝ: quam penam si soluere non poterit incidens in eam: ponatur in fundo turris: et ibi stet p̄ tres menses. Et quilibet sartor: debeat tenere rectum passetum: et mensura re pannum emptum cum fuerit ad stationem: ante q̄ incidatur: et q̄ contrafecerit soluat cōmuni charentanos octo pro qualibet vice: et quilibet sit accusator: et credatur vni testi bone fame et opinionis. Et syndici: et procuratores cōmunis Tridenti teneantur sacramēto cum quattuor hominibus expertis: quos ipsi et consules ciuitatis duxerint eligendos ire ad examinandum mensuras et pondera semel in anno: et toriens quotiens etiam consulibus: et prouisoribus ciuitatis videbitur expedire.

De sarmentis straminibus palcis in periculo prope ignez non tenendis. Ca. 52.

Item statuimus et ordinamus: q̄ aliquis non debeat in aliqua domo: in qua ignez facit et sit de prope et circa vel supra ignem tenere sarmenta: palcas: scni: stramen et his similia ita q̄ exinde incendium leuiter oriri possit et qui contrafecerit soluat libras quinq; communitati Tridenti pro qualibet vice. Et q̄ syndici et prouisores ciuitatis sepe in premisis prouidere debeant: et procurent ire visum per domos: et loca suspecta ab igne.

De palis non exportandis de vineis sup humeris. Ca. 53.

Item statuimus et ordinamus: q̄ aliquis postq̄ vinee aptate et palificate fuerunt non debeat palos: nec latas vineari: nec suos: nec alienos accipere: nec ad vendendum: nec ad domū portare: vsq; ad aliud tempus aptationis vinearum inficando: etiam si licentiam habuerit a domino vinee: quam dare non possit: et qui contrafecerit soluat pro qualib; vice de suis charentanis quattuor cōmuni: et de alienis charentanos octo in die in nocte vero duplum: et reficiat damnum passo: cuius pene medietas applicetur cōmuni: et alia medietas accusatoꝝ. Et in premisis habeant procurare et prouidere syndici et eorum officiales: et credatur saltuario vel vni testi bone fame et opinionis: et etiam credatur damnum passo si inrauerit se vidisse et q̄ custodes portarum teneantur recipere huiusmodi lignamina ad portas sub pena dupli: et si receperint ligna habeant medietatem pene supra imposita.

De vuis furtiue acceptis ex alieno vincali siue loco vitibus confiso. Ca. 54.

Item

Item statuimus et ordinamus: quod qui furtiue de alieno vineali vel horto, vel alijs possessionibus vvas: vel alios fructus accepit perit soluat charentanos quattuor pro qualibet vva in die et in nocte vero duplum et grossos similiter quattuor pro qualibet pomo vel pyro aut ficu: et reficiat dampnum passo cuius pene medietas applicetur: ut supra et si solvere non poterit ponatur ad berlina per diem et credatur: ut supra de palis. Si vero simul in vna vice accepit perit decem vvas, poma, pyra, vel ficus soluat libras quinq; et pro secunda vice libras decem bone monete: et in vtroque casu ponatur ad berlina. Si vero locus sit circumdatus muris vel sepibus: tunc incurrat duplum pene predictae: nec credatur domino loci asserenti se licentiam dedisse ante datum dñi, nisi iurauerit se dedisse.

Item videtur in quibusdam libris
haberi respectus ad id quod
dicitur in parte de panti-
lione.

Item videtur in quibusdam libris
haberi respectus ad id quod
dicitur in parte de panti-
lione.

De saltuarijs: qui furtiue vvas acceperint. Ca. 55.

Item statuimus et ordinamus: quod si quis saltuarius vinearum furtiue vvas: vel alios fructus acceperit: et eos vel eas vendiderit vel donauerit fraudulenter stado in saltaria: soluat charentanos duodecim pro qualibet vva et pro quolibet pyro, pomo, vel ficu, communi de die, de nocte vero duplum et restituat dampnum passo in duplo: et si solvere non poterit ponatur ad berlina: et ibi stet arbitrio syndicorum et consulum secundum exigentiam delicti sed si simul et semel surripuerit decem vvas poma, ficus: vel pyra tunc soluat, ut in proximo statuto et ponatur ad berlina et banniat per quinquennium et pena duplicetur in locis cinctis nec credatur domino de licentia nisi ut supra in proximo statuto.

Item et si ipse saltuarius non diligenter procurauerit: et per qui fuerit damna inferentes: vel fraudem in sua vel aliena saltaria commiserit condēnetur in charentanis viginti quattuor: et restituat dampnum passo in duplo: et si solvere non poterit ponatur ad berlina ut proxime supra notatur et credatur ut supra de palis: et si dampnum dantem nescierit nominare et non sit in culpa tunc solum reficiat dampnum passo.

De his: qui herbas comestibiles furtiue acceperint vel rapas: Ca. 56:

Item statui, et ordina, quod quicumque rapas: vel herbas comestibiles seu rosas, lilia et his similia, de vineis hortis danfuris, pratis, et terris alienis, acceperit: soluat libras duas Oranenses: si fructus surrepti valuerint grossos duos: vel minus grossis duobus: sed si plus valuerint pena

Liber Secundus

fit librarum quattuor: et berline de die: in nocte vero duplum: et reficiat damnum passo in duplum: et ponatur ad berlinam: vt supra: et quilibet sit accusator: et habeat medietatem banni: et credatur vni testi bone opinionis et fame: et credatur vt supra de palis.

De his: qui cesas vel sepes alienas inciderint. Ca. 57.

Frem statuiamus et ordinamus: qd quicumq; inciderit: vel fregerit seu abstulerit sepes spinas seu clausuras seu de eis asportauerit soluat medium Bhenensem in die in nocte vero duplum: et restituatur damnum passo: et si penam incursum non soluerit: seu soluere non poterit ponatur ad berlinam et stet vt supra: et credatur vt supra de palis.

De his: qui fregerint portas hortorum clausurarum. Ca. 58.

Xrem statuiamus et ordinamus: qd quicumq; fregerit vel abstulerit portas alienas hortorum clausurarum vincarum vel camporum seu feraturam vel feraturas acceperit soluat libras decem bone monete in die: in nocte vero duplum: et ponatur ad berlinam acbuletur: et stet bannitus per triennium: et restituatur damnum passo: et credatur vt supra de palis.

De his: qui inuenti fuerint in alienis hortis: vel clausuris. Ca. 59.

Lalicis hortis patris clausuris vel vineis tempore: quo fructus seu herbe in eis fuerint et in eis iuerit sine licentia domini dictarum rerum sine damnum fecerit sine non soluat communi medium Bhenensem: et damnum reficiat passo et credatur vt supra de palis.

De his: qui abstulerint legumina: vel blada de alienis hortis. Ca. 60.

Frem statuiamus: et ordinamus: qd si quis de alienis agris abstulerit legumina: vel blada alicui si surreptu ascenderit ad grossos duodecim et infra soluat communi Bhenensem de die: de nocte vero duplum: et restituatur damnum passo. Si vero excesserit grossos duodecim: pena sit librarum decem maranensium de die: et ponatur ad berlinam de nocte vero soluat duplum: et vltra bullctur

bulletur et credatur ut supra de palis.

Quod aliquis non faciat herbam in alienis possessionibus. Ca. 61.

Item statuimus et ordinamus: quod nulla persona audeat vel presumeat facere herbam aliquam in possessione alterius: sub pena grossorum duodecim pro quolibet fasce: et qualibet vice de die / de nocte vero duplum / communi: et si solvere non poterit ponatur ad berlinam et ibi stet per diem: et credatur ut supra de palis.

De his qui fecerint pannigales alienas vel meiaras. Ca. 62.

Item statuimus et ordinamus: quod si quis fecerit siue acceperit ex alienis agris de pannigalibus vel de meiaris vel forgalibus de die soluat communi charentanos duodecim: de nocte vero duplum et si solvere non poterit: ponatur ad berlinam per diem: et credatur ut supra de palis.

De saltuaris: qui commiserint fraudem in sua saltaria. Ca. 63

Item statuimus et ordinamus: quod si quis saltuaris campanice vel vinearum vel pratorum fraudem commiserit in sua saltaria vel ab aliquo pretium vel donum recipiendo occasione dimittendi bestias pasculare vel herbam facere in sua saltaria seu pratio donec vel amore siue aliqua alia causa non accusauerit damna dantes condentur in tribus libris denariorum Tridenti et in pluri secundum qualitatem delicti in arbitrio: et declaratione syndicorum et p/ niforum Tridenti et credatur ut supra de palis: et reficiat damnum passo in duplum et nihilominus ponatur ad berlinam.

De his: qui herbam vel fenum de alienis pratis acceperint. Ca. 64.

Item statuimus et ordinamus: quod aliqua persona non debeat herbam facere neque fenum in aliquo alieno pratio: vel possessione aliena accipere nisi fuerit super pratis communis: et qui contrafecerit soluat pro qualibet tosa: siue fasso libras duas maranenses in die: in nocte vero: duplum et damnum reficiat passo in duplum et si solvere non poterit ponatur ad berlinam per diem: pro secunda vero vice sit pena librarum quattuor: et berline in die: in nocte vero duplicetur pena cum berlina: et qui fuerit per pratis communis prohiberet fieri herbam vel fenum accipi: soluat tantundem communi pro qualibet vice: et credatur ut supra de palis.

Liber Secundus

De his: qui accusauerint aliquem falsè de aliquibus postis in hoc libro descriptis. Ca. 65.

Item statui. et ordina. q. qui falso accusaret aliquem de aliquibus postis in hoc libro descriptis: eandem penam patiatur: et soluat: quam accusatus solueret: et pati deberet.

De bubulcis per ciuitatem ante plaustrum ire debentibus. Ca. 66.

Item sta. et ord. q. quilibet bubulcus per ciuitatem: et villas districtus Tridenti ante plaustrum et boues: ire debeat: et tenere manū super timone: ne alicui persone seu animali: vel aliquibus alijs rebus damnum: vel lesionem inferat: qd si contrafecerit: soluat charentanos duos: etiam si dānū non dederit: eo tamen saluo q. in rugijs nō teneatur tenere manū super timone: sed tamen ante boues ire teneatur: sub pena charentanorum duorum: vt supra dictū est: et si negligentia: vel culpa ipsius damnum: vel lesionem fecerit: soluat charentanos quattuor: p. qualibet vice: et reficiat damnum: et lesionem emendet: et plus pro qualitate delicti arbitrio officialis limitandum. Et si aliquis bubulcus per ciuitatem super plastro iuerit soluat charentanos sex pro qualibet vice: et quilibet sit accusator: ad hec.

De simo: et alijs sordibus exportandis. Ca. 67.

Item statuimus et ordinamus: q. procurent: qd simus: et alia sordida: que sunt in stratis publicis in hyeme: videlz: post festum sancti Michachis vsq. ad festum Annunciationis portentur extra ciuitatem infra sex dies: post q. fuerint ibidez: vel posuerint. In citate vero videlicet a festo Annunciationis vsq. ad festum sancti Michachis infra tres dies: sub pena librarum quinque: toties quotiens contrafecerit: medietate accusatori applicanda: et q. in plateis non ponatur simus: nisi eadie: vel sequenti remoueatur: sub pena predicta pro quolibet die.

De bubulcis: et alijs operarijs: qui promiserint seruire: et q. fuerint conducti. Ca. 68.

Item sta. et ord. q. si aliquis bubulcus promiserit seruire cu. plastro alicui: vel aliquis operarius promiserit seruire: et labozare alicui: et postea non iuerit (vt promisit) soluat bubulcus cōmuni charentanos quattuor: et operarius soluat charentanos

ranos duos: et illi cui promiserit: pretium vnius diei: excepto nisi in
ista causa hoc fecerit: et ille vero: cui seruire promiserit si predictos:
quos conduxit ad opus: et seruitium non receperit nihilominus pre
tium diei soluat eisdem: nisi eo die fuerit cum alio in opere: vel nisi
iusta: et legitima causa fuerit impeditus.

De eumentibus saluaticinas: vel victualia in via: dum ducuntur
ad civitatem ad vendendum. *Ca. 69.*

Item statui. et ordina. q. aliqua persona non debeat emere
saluaticinas / carnes viuas / vel mortuas / caseum / pillos /
oua / sin alium fructus / et his similia in aliquo loco extra ci
uitatem ab aliquo: qui predicta conducere ad civitatem ad vendē
dum: dum ipse conducens / vel portans erit: et est in itinere veniē
dis sub pena: de qua in statutis / et amissionis rei vendite applicanda
cōmunitati / et accusatori: et credatur ei cum sacramento: si fuerit bo
ne fame: vel cum vno teste.

De his: q. foderint stratas: vel vias publicas puniēdis. *Ca. 70.*

Item statuimus et ordinamus: q. si qua persona foderit: seu
decastrauerit cum zapis: palferis / vel aliquo alio instrumen
to: seu modo: sine causa legitima aliquas stratas: vel vias publicas:
vel aquam posuerit per stratas / puniatur / et condēnetur in libris
tribus bone monete maranensis pro vno quoq. et vna quaq. vice
et in reaptatione viarum: et stratarum destructarum: cuius pene me
dictas applicetur cōmuni: et alia medietas accusatori: et credatur ei
vel cui libet alij testi: si fuerit bone opinionis: et fame cum sacramento.

De probationibus contra macellatores: tabernarios: molendi
narios et alias personas. *Ca. 71.*

Item statuimus et ordinamus: q. in omnibus suprascriptis sta
tutis facientibus mentionem de macellatoribus: et de piscato
ribus: et de molendinarijs: et de blado: et de mensuris rectis tenen
dis: et de vantijs damnum in alienis possessionibus credatur dā
num passo cum sacramento: vel etiam credatur vni soli testi cum sa
cramento: si sit bone fame.

De salarijs syndicorum *Ca. 72.*

Item statuimus et ordinamus: q. syndici: si questio / siue cau
sa de pñibus / muris / edificijs / rogalibus / et his similibus inspi

Libri Secundus

ciendis ad oculum moueretur: si esset in ciuitate: et contingeret eos ire vitium ad cognoscendum/examinandum: et terminandum pro eorum salario et mercede: accipere possint a qualibet partium litigantium charentanos quattuor: et non ultra: et si questio esset extra ciuitatem in continentibus edificijs: videlicet: in suburbijs: vt supra de salario famulorum: recipere possint charentanos octo a qualibet parte litigante: et non ultra: in villis vero secundum eorum discretionem: et qualitatem cause. Item pro qualibet bolatura cuiuslibet rei bullande charentanum vnum.

De vacarijs: et cauallarijs constituendis. Ca. 73.

Item q' ipsi syndici procurēt ponere: et cōstituere tempore debito et solito vacarios: cauallarios: saltuarios: secundum antiquam consuetudinem in Tridento obseruatam: et nemo admittatur ad hec officia: nisi p̄stita fideiussione idonea de officio benegerendo.

De mensura scandularum. Ca. 74.

Item statuimus et ordinamus: q' syndici sollicitent: seu procurant: q' scandule: que ducuntur ad vendendum: sint et esse debeant longitudinis duorum pedum cum dimidio mensure Tridenti: secundum antiquissimam consuetudinem cōmunitatis Tridenti: et qui de minori mensura portauerit: sine conduxerit: soluat cōmunitati charentanos octo pro quolibet fasso: qui etiam fassus scandularum debent esse centum scandule.

De numero circulozum. Ca. 75.

Item statuimus et ordinamus: q' circuli a castellatis: et a botecinis paruis sint triginta pro quolibet fasso: et alij circuli ab oibus alijs vasis: exceptis ceuris: sine tinactijs: sint viginti quattuor pro quolibet matio siue duodecim pro quolibet fasso: et qui conduxerit de minori numero: soluat penam predictam: et amittat circulos: et circuli cuiuscunq' generis in cingendis vegetibus debeāt se coniungere per vnum brachium sub eadem pena.

De numero torquium. Ca. 76.

Item statuimus et ordinamus: q' strope scise ad circulos in qualibet manu debeant esse vigintiseptem ad minus: sub pena grossorum

na grossorum duorum pro qualibet manu.

De mensura regularum.

Ca. 77.

Item statuimus et ordinamus: quod tegule cocte sint et esse debeant longitudinis unius pedis cum dimidio: et unius uncie ad minus: et latitudinis a capite lato medij pedis: et grossitudinis unius boni pollicis: vel duarum unciarum cum dimidia.

De mensura laterum.

Ca. 78.

Item statuimus et ordinamus: quod lateres cocti sint longitudinis unius pedis: et latitudinis medij pedis: et grossitudinis duarum unciarum cum dimidia.

Item fornaserij: qui de minori mensura fecerint: cadant in penam ebarentanorum duorum pro qualibet tegula et quolibet latere de minori mensura existente reperta applicanda communitatis quod tiens fuerit contrafactum.

Quod fornaserij de laborerio fornacis cocto: teneantur prouisores requirere.

Ca. 79.

Item statuimus et ordina. quod fornaserij non audeant: nec debeant vendere regulas. nec lateres. nisi primo fuerint visi et vise: an sint bene cocte: et cocti: et qui vendere voluerint: quod prius requirere teneantur prouisores: et consules civitatis Tridenti: qui pro tempore fuerint: qui ire debeant vel mittere ad videndum: et estimandum: si laborerij fornacis est bene coctum: et si non esset bene coctum: vel reperiretur cum non bene coctum ad faciendum difalcationem de non bene cocto: et fornaserij: qui contrafecerint predictis: cadant in penam quinquaginta librarum maranensium pro qualibet vice: qua fuerit per eos contrafactum: cuius pene medietas applicetur communitati Tridenti: et alia medietas accusatori.

De eodem.

Item quod tegule bene cocte: et mensure predictae vise: examine etiam approbate per prouisores: vel aliquos eorum de consensu reliquorum: non vendantur maiori pretio librarum quindecim bone monete pro quolibet milliario: sub pena predicta auferenda et applicanda: ut supra: nisi essent tegule mensura maiores quam contineatur in statutis civitatis.

De eodem.

Item quod lateres bene cocti vise: examine: et approbati: ut supra in

cc

tegulis: non vendantur maiori pretio librarum decem maranen.
pro quolibet millario: sub pena predicta auferenda: et applicanda:
vt supra: nisi essent lateres maiores mensura ciuitatis.

CItem q' zarlinus calcis debeat esse capacitatis quattuor: stario
rum rasonum a blado: et debeat dari culmus de calce: et non p' ma
iori pretio q's quattuor charen. cum dimidio: si sit de fornace et co
ducta in ciuitate Tridenti. Si vero sit de calcarea non excedat p' r
tium zarlini conducti in ciuitate grossos quinqs: et vendi non possit
calx: nisi ad mensuram vt supra: non ad oculum: et predicta fieri de
beant: sub pena de qua supra.

De parolaris non debentibus vendere ferrum
cum ramo. Ca. 80.

Fem statuimus et ordinamus: q' syndici procurent: q'
parolarij de cetero non audeant: nec presumant vende
re ferrum annexum: seu affixum cum ramo: sed vasa de
ramo vendant de per se: et ex gre: vel ramo manubria:
vel manicos et redaras de ferro de per se a vasis de ramo: et hoc in
pena: et sub pena decem librarum maranensium: totiens quotiens
contrafactum fuerit et amissionis vasis de ramo venditi simul cum
manico de ferro: cuius pene medietas comunitati: et alia medietas
accusatoz applicetur.

De precijs piscium limitatis. Ca. 81.

Fem statuimus et ordinamus: q' ipsi syndici procurent
q' omnes pisces cuiuscunq' conditionis existant vedan
tur ad libram grossam: et vendi debeant in ciuitate Tri
denti: et in eius districtu pro precijs limitandis per di
ctos dominos syndicos iuxta tempora secundum eoz arbitriu
et q' pro dicta estimatione dicti syndici habeant libram vnam pi
scium tantum: et non vltra: sub pena infra scripta.

Primo libram truitarum: lutiorum: carpiorum et aliorum pi
scium recentium de lacu Venaco siue garde: et aliorum laudabiliu
lacuum et fluminum ciuitatis: et diocesis Tridenti: exceptis saper
dis: siue sardis: saucis: scardulis: et pisciculis: vt infra p' duobus
charentanis: siue quinqs solidis denariorum Tridenti: excepta qua
dragesima: in qua vendi possit libra pro duodecim quatrinis: et post
quadragesimam vsq' ad festum sancti Michaelis non vendantur
nisi octo quatrenis.

CItem libram piscium de vallibus recentium pro tribus solidis
denariorum

denariozum Tridenti: sed in quadragesima pro octo quaternis:

Item libram agonum: et omnium sapperdarum: sine sardenariis recentium pro vno charentano cum dimidio: et in quadragesima pro duobus charentanis.

Item libram scardularum: saucorum et piscicorum: exceptis canedonculis pro vno charentano: et in quadragesima pro sex quaternis.

Item libram carpionum coctorum pro tribus charentanis.

Item libram piscium falsozum de vallibus pro vno charentano.

Item libram angularum: truitarum: lutiozum: et aliozum laudabilem et bonorum piscium falsozum lacus garde: et aliozum laudabilem lacuum: et fluminum pro duobus charentanis.

Item q̄ quilibet vendens pisces: teneatur et debeatur dare: et vendere cuilibet persone rectam pensam ad libras grossas: vt premissum est: sub pena charentanorum duorum pro qualibet vncia: et amissionis piscium pro quolibet: et qualibet vice: qua fuerit contrafactum communi applicanda.

Item q̄ nulla persona cuiuscumq̄ conditionis: et qualitatis extiterit emens: et emere volens pisces in ciuitate: et districtu predicto: audeat vel presumat publice vel occulte: per se: vel per interpositam personam aliquo modo: vel ingenio dare: et soluere plus: seu vltra pretium antedictum limitatum: vt supra: sub pena decem librarum denariozum Tridenti: pro quolibet: et qualibet vice: qua contrafactum fuerit: cuius pene medietas applicetur communitati: et alia medietas accusatori sine innocentu.

De precijs: siue salarijs laboratorum: siue operarum. Ca. 8 2.

Item statuimus et ordinamus: q̄ ipsi syndici procurent: q̄ nul la persona audeat: vel presumat dare: et soluere laboratoribus vinearum: videlicet hominibus: mulieribus: et pueris a sexdecim annis infra pro eorum labore vel mercede vltra pretia infra scripta secundum tempora infra scripta: distincta: et limitata cum expensis secundum stylum ciuitatis Tridenti dari consuetis: nec ipsi laboratores: mulieres: et pueri audeant: vel presumant nec petere: nec recipere pro eorum laboribus: et mercede vltra pretia infra scripta: sub pena charentanorum quadraginta pro quolibet: et qualibet vice: qua contrafactum fuerit: tam a conducente: q̄ a conducto auferenda: cuius pene medietas applicetur communitati: et alia medietas accusatori.

Primo de mensibus martij: aprilis: septembris: et octobris: nõ detur nec recipiatur vltra quattuor charentanos pro quolibet homine: et qualibet die: et duos charentanos pro qualibet muliere: et

quolibet puero etatis predictæ.

Item de mensibus maii iunij iulij: et augusti non dentur nec recipiantur ultra quinque charentanos pro quolibet homine: et qualibet die: et ultra charentanos tres pro qualibet muliere et quolibet puero etatis predictæ.

Item de mensibus nouembriis: decembriis: ianuarij: et februarij non dentur nec recipiantur ultra tres charentanos pro quolibet homine: et qualibet die: et duos charentanos pro quolibet muliere: et puero etatis: ut supra. Saluo eo: quod ad ligonandum: siue ad zapandum vineas quolibet tēpoze impune dari et recipi possint charentani quinque pro quolibet homine: et qualibet die: et non ultra: sub pena predicta.

De sollicitudine custodie ciuitatis.

Ca. 83.

Item statuimus et ordinamus: quod ipsi syndici procurent et cum grandi sollicitudine sollicitent circa custodiam ciuitatis: videlicet portarum et murozum: ne deficiant custodia in locis deputatis: et quicquid exinde percipitur et exigitur sit eorumdem sollicitantium: sub pena alioquin quinque librarum: nisi saltem semel in septimana sollicitauerint: ut supra.

De sollicitudine aptationis viarum: et pontium.

Ca. 84:

Item statuimus et ordinamus: quod ipsi syndici procurent ut vice: pontes: rogalia: et his similia aptentur: et ad hoc exercendum possint precipere magistris muratorijs: carpentarijs: bubulcis: et quod ad illud exercendum ad sint: prout eis videbitur expedire: et penam imponere possint charentanorum sexdecim in die: et ipsam exigere a contrafacientibus: quam etiam augere possint vsque ad decem libras: nec aliquis: cui fuerit imperatum: possit se excusare preter: tu alicuius priuilegij: vel alterius cause: quod omnis pareat: habita tamen sua condigna mercede: quod si syndici predicta facere neglexerint: postquam eis fuerit notificatum: tunc penam incurrant librarum quibus medietate cōmunitati: alia medietate accusatori applicandam.

De carreatoribus alienarum possessionum.

Ca. 85:

Item statuimus et ordinamus: quod si quis intrauerit carreatōdo possessionem alicuius sine licentia domini possessionis condēnetur in libris quinque bone monete pro vna quaque vice: quia carreatauerit: cuius pene medietas applicetur cōmuni: et alia medietas domino

domino possessionis: et credatur vni testi: vel etiam domino possessionis cum sacramento tamen: et damnum passo reficiatur.

De starys: brientis: et alijs mensuris aptadis et bulladis. Ca. 86

F Tem statui. et ordina. q. stary: brientis: galcte: quartet: quartaroli: pefaroli: statere: balancie: vnicie: passeti: et his similia aptentur et bulentur ad minus in anno bis et maxime de mense septembri: et de mense martij: et totiens: quotiens videbitur esse expediens: et qd. mensure / et pondera debeant esse eadem: et comunia in districtu Tridenti.

De quinto pinguedinis in ciuitate dimittendo. Ca. 87.

F Tem statuimus et ordinamus: q. aliquis ciuis vel forensis conducens de aliquo loco in iurisdictionem Tridenti sepum: anxungiam: smalzum: cascum: et saltas carnes: et bestias a macello: et porcicos pingues: et alias pinguedines: et mezenas: de quibus debet dimitti quintum per forenses: et dimidium per ciues ad vendendum in ciuitate Tridenti: si est forensis: vel dimidia: si est ciuis vel districtualis: cum illis debeant ciuitatem intrare: et non ducere extra portas ciuitatis: vel dissioluere ratem: vel nauem si essent in rate vel naui: nisi dimissa illa dimidietate vel illo quinto: qd. dimitti debet: et illud consignare procuratoris communis: vel deputato ad recipiendum quintum: sub pena amissionis rerum predictarum: quarum penarum media pars applicetur communitati: et alia pars inuentori.

De iudicibus appellationum ciuitatis Tridenti. Ca. 88.

F Tem statuimus et ordinamus: q. iudices appellationum communis Tridenti per prouisores eligantur communis Tridenti homines: quorum vnus saltem sit iurisperitus de ciuitate: ad quos spectet cognitio appellationum a sententijs syndicorum communis Tridenti: et q. durent per quattuor menses: prout alij officiales.

Quod a sententia infra decem libras non appelletur. Ca. 89.

F Tem statuimus et ordinamus: q. in causis ciuilibus: vel criminalibus: que cognoscuntur per syndicos communis Tridenti: non possit appellari a sententijs ipsorum syndicorum: a quindecim libris infra bone monete: nec dici sententia nulla: saluo tamen iure

granaminis ad consules: sicut in fine primi statuti presentis voluminis cautum fuit.

Cōd a sentētijs iudicij appelletur ad consules ciuitatis. Ca. 90:

Item statuimus et ordinamus: q̄ cause appellationū: que interponuntur a sententijs iudicum appellationū: cōmunitatis Tridenti: qui eliguntur per consules ciuitatis: deuolui possint: et debeant ad ipsos consules ciuitatis: qui consules: cum consilio iurisperitorum partibus non suspectorum: debeant dictas causas finire: et determinare. Et saluo q̄ in cōmittendo ipsas causas iurisperitis: seruetur modus et forma statuto: um cōmunitatis Tridenti: sub rubrica / de cognoscendis causis appellationum: et sub rubrica / de salarijs iudicum.

De bestijs comedibilibus: et victualibus non exportandis extra districtum Tridenti. Ca. 91.

Item statuimus et ordinamus: q̄ aliquis non debeat cōduce re seu conduci facere extra districtum Tridenti: et eius cōpactum absq̄ licentia consulum / et prouisorum Tridenti: aliquas bestias uiuas: seu mortuas: nec pelles: nec coria confectas: uel nō cōfectas: nec caseum: smalcum: seipum: pinguedinem: nec alia victualia comedibilia exceptis illis: que conducuntur de extra districtū ad alienas partes facientibus transitū: hac non derogando tamē iuri: et consuetudini antique dimittendi quintum per forenses: et medietatem per ciues: et districtuales: et qui contrafecerit / perdat res: et quilibet sit accusator: et habeat quartam partem banni: et cre datur vni soli testi bone opinionis: et fame: saluo q̄ ex mercatis generalibus possint abduci animalia uiua: et non mortua: que super foro Tridenti empta sint: sine dolo: et fraude in ipsis quattuor mercatis generalibus ciuitatis Tridenti superius in alijs statutis expressis. Et q̄ nullus officialis possit dare licentiam conducendi cōtra dictum statutū: sub pena predicta: cuius medietas pene applicetur cōmunitati: et alia medietas accusatori.

De ferro non exportando extra ciuitatem: et districtū. Ca. 92:

Item statuimus et ordinamus: q̄ nullus audeat ferrum: extra ciuitatem et districtum Tridenti sine licentia domini exportare: et qui contrafecerit: perdat ferrum: et quilibet portans ferrum ad ciuitatem teneatur ipsum manifestare dominis consulibus: et prouisoribus predictis: sub pena

na amissionis ferri non manifestati. et si aliquis in rate zata. vel alio quocumque modo ferrum absconditum portauerit. perdat ferrum: et dominus zate ratis. et alterius artificij: in quibus ferrum absconditum portabitur. soluat decem libras denariorum Tridenti comunitati. et quarta pars accusatori soluatur.

De his: qui aliquas vias communes. vel vicinales. vel riuos scilicet occupauerint. Ca. 93.

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet persona ciuitatis: et districtus Tridenti: que occupasset scienter aliquas vias communes. vel vicinales aquas. et riuolos ciuitatis: et districtus Tridenti: debeat eas liberas dimittere. et expedire infra quindecim dies postquam denunciatum fuerit eis. vel creditum in illo loco. vbi habitat occupans. quod si non fecerit. soluat comunitati libras decem bone monete. et nihilominus compellatur ad ipsam viam. aquam. et riuolum. expediendum: et syndicus. et promissores ciuitatis Tridenti. teneantur illud denunciare domino. quod occupans non velit obedire.

De his: qui aliquas falsas mensuras tulerint: et eis vsi fuerint emendo vel vendendo. Ca. 94.

Item statuimus et ordinamus: quod si qua persona ciuitatis: et districtus Tridenti. tenuerit in domo. vel statione sua. aliquam falsam mensuram. vel pensam. et ea. vel eis vsus fuerit. emendo vel vendendo. puniatur. et condemnetur in viginti quinque libris denariorum Tridenti: et quilibet sit accusator: cuius pene medietas applicetur comunitati: et alia medietas accusatori.

De eligendis estimatoribus carniu. Ca. 95.

Item statuimus et ordinamus: quod eligantur boni. legales et bone opinionis. et fame. superstites. qui superesse debent ad citi mandum carnes. et ad videndum. ne falsa dentur pondera: et ne carnes vnius bestie vendantur pro alijs carniibus. et ne becharij faciant contra statuta.

De forensibus non recipiendis ad officia. nisi emerint possessiones. Ca. 96.

Item statuimus et ordinamus: quod nullus forensis. licet verbo sit factus ciuis: recipiatur ad officia ciuitatis. nisi emerit domos

vel possessiones secundam facultatem bonorum suorum in estimacione / et voluntate consilij. Et hoc locum habeat in presentibus et futuris.

Cod quilibet possidēs bona in ciuitate et eius districtu: teneatur factiones sustinere. Ca. 97.

Item statuimus et ordinamus: q̄ quilibet possidens bona in ciuitate et eius districtu: cuiuscunq; status et conditionis: et pre eminentie existat teneatur facere: et sustinere factiones: et subire onera realia et personalia vna cum ciuibus secundum facultatez rerum: quas possidet in Tridento: et in eius districtu: et hoc statutum non vendicet sibi locum in illis personis: que de iure ciuili vel cano nico non tenentur.

Cod ad brachiū mēsure Tridēti vendātur panni et tele. Ca. 98.

Item statuimus et ordinamus: q̄ quecunq; res cuiuscunq; conditionis existant: que venduntur ad mensuram vendantur ad mensuram brachij Tridenti: et non alterius mensure: in pena / et sub pena librarū quinq; bone monete pro quolibet brachio / et amissionis rei vendite: exceptis telis albis. terlicijs. pannis lineis reuonicis spinatis / et alijs similibus solitis vendi ad mensuram brachij de Donacho: que vendātur ad ipsam brachium de Donacho: excepto tamen sustano: q̄ debeat vendi ad mensuram Tridenti: sub pena predicta.

Cod reuenditores non emant bladum in locis infrascriptis inducendo carestiam. Ca. 99.

Item statuimus et ordinamus: ne inducatur carestia bladi in Tridento: q̄ nullus reuenditor: cuiuscunq; conditionis existat: audeat: nec presumat emere cascum / butyrum: nec bladum: cuiuscunq; conditionis generis existat: nec facere forum de eis citra forum Egne: nec citra tramēni: nec citra pontem alpini: nec citra villā fari: nec in iurisdictione Tridenti: sub pena charentanorum octo pro quolibet stario: et amissionis bladi et casei: et butyri: et charentanorum viginti pro quolibet stario: et vnius libree pro quolibet caseo: et vnius grossi pro qualibet libra butyri: sine licentia prouisorum / et consilium ciuitatis: et reseruato q̄ ipsi reuenditores impune: et sine licentia possint emere: et forum facere in ciuitate: et extra cum forensibus: et concordantibus bladum de valle Lagarina: et Vicentina: et districtus Clerone

Herone. Odantue. Dixie: et aliarum ciuitatum circumstantium.

Quod bladum ab equis vendatur a reuenditoribus ea mensura: qua emunt. La. 100.

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet reuenditor: teneatur et debeat vendere bladum ab equis ea mensura: qua emunt: sub pena charentanorum octo pro quolibet stario: et amissionis bladi.

De venditione salis fienda ut infra. La. 101.

Item statuimus et ordinamus: quod sal vendi debeat in tuchis: sicut emitur: et quarta salis impleatur tribus vicibus: sine batilatis ad plus sextarius vero cum decem batilatis: et quilibet ciuis: et districtualis suppositus potest ariet: et iurisdictioni Tridenti: habeat facultatem pro vsu suo emendi de ipso sale: quod erit conductum in ciuitatem ad eandem mensuram: et pro eodem pretio: quo illud emitur a conductore salarie ab ipso mercatore salis: et non possit sal mensurari: nisi de die: et non de nocte: et in strada publica ante fonticum salis per mensuratores communis: sub pena Bhenensium decem diuidenda equaliter inter se: et communis: accusatorem: et partem lesam: in quam incurrat ipse conductor salis: qui teneatur de facto sui superstantis: et mensurator: contrafaciens officio priuatur: et amplius ad illud nec ad alia officia communis recipi possit.

De lignamine percutiente in ponte atthesis: ne ipse pons cum maximis expensis factus destruat. La. 102.

Item statuimus et ordinamus: quod quandocumque: et quotienscumque: et quomodocumque aliquod lignamine percussit in aliqua pila seu edificio: siue lignamine dicti pontis pro qualibet rate percutiente: et pro qualibet vice ratiarius: seu dominus ratis: siue lignaminis: quicumque sit ille: masculus vel femina terrigena: vel forensis: soluat communis nostre Tridenti: siue eius procuratori pro calibras quinquaginta bone monete pro qualibet rate percutiente: et pro qualibet zarta libras viginti quinque: et pro quolibet placono de per se charentanos octo: et pro qualibet boza charentanos quatuor: et amissionis lignaminis: et medietas vice pene sit Domini: alia medietas communis Tridenti: et damnum et interesse dicti pontis: ultra dictas penas reficiat.

Liber Secundus

CItem q̄ quicunq̄s ducens ratem: z atam: vel lignamen aliquod per ipsam flumen atthesis teneatur: z debeat ante q̄s applicet ad dictum pontem: z in eius pertinentijs notificare procuratori dicte cōmunitatis: vel Capitaneo porte dicti pontis euentum ipsius ratis zate: vel lignaminis: q̄d conducitur: z hoc in pena: z sub pena viginti quinque librarum denariorum: z amissionis lignaminis: cuius pene medietas applicetur domino: z alia medietas communitati Tridenti applicanda totiens: quotiens contrafactum fuerit.

De his: qui non iuerint ad custodiam. *Ca. 103.*

Item statuimus z ordinamus: q̄ quilibet: cui preceptum fuerit: si ad custodiam portarum: siue muroz: ciuitatis nō iuerit: z fecerit custodiam: soluat charentanos quattuor p̄ quolibet: z qualibet vice: qua contrafactus fuerit: z ponatur vnus alius per officiales suis expensis.

De habentibus officia non excusandis a custodia: seu scorta. *Ca. 104.*

Item statuimus z ordinamus: q̄ aliquis non debeat excusari: nec possit excusari propter aliquod officium cōmunis: vel Domini: in quo positus esset: nec propter aliquam capitaneariam: siue castri custodiam: quam haberet: seu faceret: dummodo habeat salarium ab aliquo exercitu: seu caualcata: vel officio: z si idoneum hominem non miserit loco suis puniatur pro qualibet vice in vna libra bone monete.

De minoribus: z senibus non admittendis ad custodias. *Ca. 105.*

Item statuimus z ordinamus: q̄ syndici non admittāt ad custodiam muroz: de nocte: nec ad portas: vel alias vigilias nocturnas minores: xvij. annis: nec antiquiores septuaginta annis: sed eorum expensis ponant sufficientes: sub pena charentanorum quadraginta.

De somis: z ponderibus discargandis in ciuitate. *Ca. 106.*

Item statui. z ordina. q̄ omnes: z singule some: vegetes: z alia onera: z pondera: que conducuntur cū equis: plaustris: z carretis ad ciuitatem Tridenti: debeant in ipsa ciuitate discargari: z deponi: z extra ciuitatem non debeant

debeant conduci cum plaustris alienis: et nisi solum modo: cum bobus: et plaustris hominum ciuitatis Tridenti: qui sustinent onera ciuitatis: ita quod ibi sit emolumentum: ubi est onus: et sub pena chartentanorum quadraginta pro quolibet plastro seu pondere: exceptis mercimonijs ciuium: qui possint dare sua mercimonia: cui uoluerint ad ducendum.

De venditione pannorum.

Ca. 107.

Item statuimus et ordinamus: quod aliquis forensis extra Episcopatum natus: uel qui non sit ciuis: et habitator Tridenti: non audeat vendere pannum de garçatura factum: nec ad retaium: seu ad scaueçanduz: nec caligas: nec alia mercimonia ad minutum: nisi tempore mercati: seu nundinarum generalium superscriptarum: et qui contrafecerit: soluat penam decem librarum bone monete pro vna quaque vice: qua contrafactum fuerit: cum ipsius rei amissione.

De tempore officialium ciuitatis permanere debentibus in suo officio.

Ca. 108.

Item statuimus et ordinamus: quod omnes officiales electi per commune: et consilium generale ciuitatis Tridenti: debeant permanere in officio sibi locato per quattuor menses duntaxat: et ultra ipsum tempus quattuor mensium se in ipso officio impedire non debeant: nec intrmittere: sub pena chartentanorum quadraginta pro qualibet vice: et qui fuerit electus: infra annum ad aliquod aliud officium eligi non possit: et quod consules electores de se ipsis in officiales electionem facere non possint exceptis prouisoribus: qui debeant permanere per annum: et procuratoribus ciuitatis: qui si erunt idonei et sufficientes possint in officio remanere per duos annos tantum.

De onerationibus: et exoneracionibus nauium ratiarum: et zatarum.

Ca. 109.

Item statuimus et ordinamus: quod nullus audeat nec debeat onerare: nec exonerare cum aliquibus mercimonijs extra ciuitatem in villa: uel circa: uel alibi: nisi in ciuitate: et vadis ipsius ciuitatis: sub pena quinquaginta librarum denariorum Tridenti: cuius medietas applicetur camere Episcopali: et alia pars comunitati: et accusatori: ne defraudetur iudicium domini: quod ciuitatis.

Liber Secundus

De payfatoribus non debentibus in bladis aucupari. Ca. iio.

Tem statumimus et ordinamus: qd aucupes/sive payfatores non debeant aucupari/sive payfare in milcis, pannicis, et alijs bladis intrando in eis: sub pena librarum quinq; bove ne monete pro quolibet: et qualibet vice, qua contractu fuerit: et refectionis damni: et hoc vsq; ad diem sancte Marie de Septembris: et postea illo die possint cum minor tamē dāno: quo possint payfare impune: et qd non habentes accipitrē/sive sparaueriū: et fuerint in societate habentis sparauerium: non audeat intrare campum a blado: sub pena predicta.

De portantibus bladum extra diocesim Tridenti. Ca. iiii.

Tem statumimus et ordinamus: qd nulla persona de quacunq; ciuitate possit bladum: cuiuscunq; manerici sit: extra districtum Tridenti: et Episcopatum sine licentia consulum: et prouisorum ciuitatis: sub pena viginti quinq; librarum denariorum et amissionis bladum: cuius pene medietas applicetur cōmunitati: et reliqua pars inuentori pro quolibet: et qualibet vice: qua contractum fuerit: et credatur vni testi bone opinionis et fame cum sacramento.

De conducentibus victualia ad ciuitatem. Ca. iiz.

Tem statumimus et ordinamus: qd quilibet persona de quacunq; ciuitate: Episcopatu: et districtu: et de omnibus alijs locis: et partibus: vnde voluerint: possint secure: et libere sine cōtradictione aliqua victualia: excepto vino ferens non nato infra confines statuti vini ad ciuitatem: districtum: Episcopatum: ducatum: et comitatum Tridenti: conducere: et conduci facere: et venire: secure stare: et inde ad eius libitum recedere: fiduciam in personis et rebus eisdem victualia sic conducentibus concedendo: ita qd possint stare: ire: et redire: sine contradictione alicuius personę: exceptis tamen bannitis a ciuitate: et districtu: et exceptis illis: contra quos repellicie essent concessę. Ita tamen qd conducentes ipsa victualia non possint: nec debeant aliquid conducere extra ciuitatem et districtum: quod sit prohibitum exportari per statuta ipsius ciuitatis per se vel per alium faciendū tamen rationem cū ciuibus et alijs districtualibus: quibus essent obligati: et satis facere cū de his: que sibi tenerentur non obstante priuilegio fori: vel aliqua alia exceptione: quam possent opponere: qd non essent de iurisdictione Tridenti vel qd essent iurisdicōne generales.

CDe

De feno /z carectijs non segandis super cōmunibus nisi ad terminum Ca. 113.

Item statuimus /z ordinamus: q̄ nulla persona tam de ciuitate q̄s ab extra audeat /vel p̄sumat secare /vel secari facere fenum /vel carectias super cōmuni ciuitatis Tridenti /sine speciali licentia consulum /z prouisorum ciuitatis Tridenti /nisi post quīdecim dies post festum sancti Michaelis: post quem terminum quilibet de districtu /ac faciens /z si ubi onera ciuitatis possit licite /z impune secare /z secari facere: /z qui contrafecerit: soluat libras decem denariorum Tridenti /pro quolibet plantro feni: /vel carectie secate: cuius pene medietas ap plicetur cōmunitati: /z alia medietas accusatori /sue notificanti.

De serouis non spadatis tenendis in stalis. Ca. 114.

Item statuimus /z ordinamus: q̄ nulla persona debeat tenere in ciuitate Tridenti /nec in eius burgis aliquam serophā /sue pozcam non spadatam /sue castratam /nisi eam continue inclusam in stalis tenuerit: que si exierit /z inuēta fuerint extra stalis vagari per ciuitatez /vel eius suburbia /dominus /vel domina: cuius fuerit /soluta /z ab arcentanos viginti quattuor cōmuni pro qualibet vice: non obstante q̄ dominus domus: in qua habitat ipsa pozca dice: ret /non est mea ista seropha /sed est vxoris mee /vel familiaris mei /Et licite /z impune possint serophe non spadate reperte vagari per ciuitatem occidi.

De ordinamento familiarium /z operariorum. Ca. 115.

Item statuimus /z ordinamus: q̄ famuli /z famule /sue ancille qui se aptant cum dominis /z dominabus aliquibus in ciuitate Tridenti /z promiserint seruire /z famulari ad annuz /seu ad annos: /sue ad aliquem terminum: non audeant /nec p̄sumant ante terminum: de quo conuenerint /recedere /sed cum eis permanere debeant /vt promiserint ad seruiendum eisde /nisi fuerint iusta causa excusate /vel excusati: /z hoc sub pena decem librarum denariorum /z amissionis salarij /z refectionis damni /z interesse /z si reficere /z refarcire non possunt /stent in carceribus arbitrio dominorum syndicozum ciuitatis Tridenti.

Item q̄ finito termino: de quo conuentum fuerit /z post tēpus sui recessus /si neglexerint per duos menses post recessum suū petere salarium suum /z non petierint in iudicio: intelligatur: q̄ eisde fuerint integraliter satis factum /z ulterius audiri non debeant /iura

te domino / vel domina se integraliter satisfecisse / vel non teneri de iure ad solutionem dicti salarij ex aliqua causa / et si ipsi famuli / vel famule petierint salarium suum infra mensem / habeant deinde spatium petendi suum salarium infra unum alium mensem / et ulterius non audiantur / nec audiri debeant.

CItem q̄ operarij et laboratores: qui vadunt ad opus in ciuitate Tridenti habentes opus ea die: qua opus habuerint / et promiserint laborare / non audeant / nec presumant ire ad plateam / nec stare super platea ad male informandum / et impediendum alios laboratores: sub pena charentanorum viginti quattuor pro quolibet / et qualibet die: qua contrafecerint predictis.

CItem q̄ operarij / et alij laboratores: qui vadunt ad opus in ciuitate Tridenti de die in diem seruientes ciuibus: et alijs de Tridento / si non petierint mercedem: siue salarium suum infra mensem in iudicio: habeantur et intelligantur pro satisfactis: et ulterius non audiantur iurante domino / vel domina / se integraliter satisfecisse: vel non teneri de iure ad solutionem dicte mercedis.

Quod in vijs: et stratis non sint: neq; discurrant seclarij / aquaroli / plazole: sedilia: et seu necessaria: latrine: et dugarie nisi fuerint coperte.

Ca. iib.

Item statuimus et ordinamus: q̄ nulla persona: cuiuscumq; conditionis existat / habeat vel tenere audeat aquarolum / vel sedarium super vias: et stratam publicam: nec aliud: ex quo aqua immunda / vel immundities: aut putredo aliqua cadat: aut decurrat / vel decurrere possit in viam / aut stratam publicam / nec etiam audeat tenere latrinas / vel doacas / necessarias plazolas / aut dugarias in domo vel infra domos suas per modum: quo putredo: vel immundities discurrere aperte possit in viam / aut stratam / vel contratam publicam / vel per modum: quo discoperte appareant / in via et strata publica: in quam non possint etiam habere caput: nisi illud bene fuerit copertum: et muratum: ita q̄ nec videri / nec ex eis fetor / sentiri possit: et qui contrafecerit: soluat pro pena libras quinque pro quolibet applicandas comuni / et ulterius cogatur incontinenti ad remouendum: et destruendum dictum aquarolum: sedarium / necessarium: latrinam: et dugariam: et ad illud: seu illam reaptandum / et reficiendum ita / et taliter: q̄ putredo: et immundities decurrere: cadere: exire: et strauinare non possit in viam publicam: et contra hoc statutum consuetudo aliqua non valeat allegari in futurum: nec in preteritum.

Quod in vijs: et stratis nemo audeat per fenestras: aut hostia projicere aquas: vel immundities aliquas.

Ca. iij.

CNemo

Nemo projicere audeat ex domo vel apotheca per fenestras: nec per hostia in viam: aut stratam publicam aquam immundam: vel ruscum cineratum: spazaturam: vel aliquam immundiciem: et seu aliquod letamen: sub pena charentanorum octo applicandorum communi pro quolibet: et quilibet vice: nec etiam quis projiciat aquam claram per fenestras: vel hostia: nisi primo egrediatur hostium vel fenestram cum persona quantum potest: ita quod videat transeuntes: sub pena charentanorum quattuor: applicanda ut supra: si aliquem non balneaverit: si autem balneaverit: vel proiecerit supra domum aliquam immundiciem: ut supra: cadat in penam decem librarum bone monete applicandam ut supra: et in omni casu teneatur ad damna: et interesse partis: et caput familie teneatur pro quolibet de familia sua ad penas predictas.

De fossatis communibus mundandis et cauandis: et sepibus reficiendis: si alter ipsorum voluerit. Ca. 118.

Fem statuimus et ordinamus: quod si aliqui consortes inter se habuerint fossatum commune in confinibus predictorum suorum: et alter ipsorum voluerit mundari: vel cauari facere fossatum: quod alter compellatur pro parte sua idem facere: vel soluere expensas cauature pro parte sua: si hoc necesse fuerit idem intelligatur: si aliquis habuerit fossatum in parte superiori: quod fossatum consuevit derivare ad terram: vel fossatum inferioris vicini: si vicinus superior voluerit cauare fossatum suum indigens cauatura: quod inferior vicinus similiter teneatur cauare: vel cauari facere suum fossatum: ita quod aqua libere possit decurrere: dummodo predictis suppetant facultates ad predicta facienda: quod si facultates non suppetierint: alius tamen vicinus: qui velit cauare possit id facere: et pro rata expensarum alium tangente eundem valeat facere pignori super fructibus talis predicti: non autem super ipso predicto: nec alijs stabilibus. hoc idem obseruetur in sepibus reficiendis in confinibus casamentorum hortorum: siue aliorum predictorum.

De quantum spatium arbores: et vinee plantari debeant longe a termino confinium: et de ceteris. Ca. 119.

Tem statuimus: quod quilibet personarum: seu quilibet alia persona volens plantare aliquam arbores fructiferam: vel non fructiferam illam debeat plantare longe a termino confinium per tres pedes: et non minus: vineam vero si plantare voluerit: ipsam plantare possit: et debeat longe ab ipso termino per unum pedem: et non minus: et si aliqua arbor fructifera: vel non fructifera nasceretur prope dictum

terminum infra dictos tres pedes: q̄ ipsa debeat extirpari per eū in cuius terra nata fuerit: infra tres dies: post q̄s eidem preceptum fuerit: & qui contrafecerit: soluat charentanos sexdecim pro quolibet: & qualibet vice: & arborē: & ipsas arbores remouere teneatur: exceptis cesis: que possint in confinibus plantari: que tamen ascēdere non possint in altitudinem vltra quantitatem octo pedum: & hoc statutum futuris det formam negocijs: & non ad p̄terita re: nocetur: & non habeat locum in cesis extantibus prope vias: nec in nemoribus.

De in publico loco liceat edificare. Ca. 120.

Item statuimus & ordinamus: q̄ nemini liceat edificare vel aliquod edificium remouere causa reedificandi: vel ponere: aut fundare in vijs: vel locis publicis absq̄ licentia consulum ciuitatis Tridenti: sub pena arbitrio eorū imponenda quam licentiam domino Episcopo in consulto facere alicui non possint ipsi consules.

De candelis ex sepo. Ca. 121.

Item statuimus & ordinamus: q̄ quilibet faciens candelas de sepo in ciuitate Tridenti: vel eius districtu: & dominio pro vendendo teneatur: & debeat eas facere bonas: & de bono: & puro sepo: & non ponere in sepo: seu candelis: aliquam songiam: siue pinguedinem vel farinā fabæ: vel aliquid aliud: propter quod candele reddantur deteriorēs. Item non possint ponere stopinos de stoppa: vel alia materia p̄ter q̄s de bombyce: & si quis repertus fuerit habere candelas non bonas vel aliter in p̄missis contrafecerit: condemnatur pro qualibet libra candelarum in charentanos quinq̄: quorum dimidia applicetur cōmuni Tridenti: alia vero dimidia inuentori: & nihilominus candele non bone comburantur in platea ciuitatis Tridenti.

De medicis forensibus. Ca. 122.

Item statuimus & ordinamus: q̄ nullus forensis admittatur ad medicandum in ciuitate: vel districtu Tridenti: nisi se p̄sentauerit coram dominis consulibus ciuitatis Tridenti: & eisdem ostenderit p̄uilegium doctoratus obtentus in publica vniuersitate: & nisi fuerit approbatus per dominos consules ciuitatis Tridenti ad tale officium exercendum: quorum approbatio Domino p̄sentetur: vt ab eodē: si videbitur: confirmetur: & si quis

et si quis contrafecerit incidat in penam librarum quinquaginta bone monete pro qualibet vice: qua contrafactum fuerit: cuius pene medietas applicetur camere fiscali: et alia medietas communitati Tridenti.

Quod aromatarij non possint habere societatem cum medicis in arte speciarie: vel medicinarum. Ca. 123.

Item statuimus et ordinamus: quod de cetero nullus aromatarius: siue speciaris: aut quilibet alius habens: tenens: siue faciens apothecam speciarie: siue medicinarum audeat: vel presumat quoquomodo per se: vel alium contrahere societatem: vel conuentionem aliquam facere in ipsa arte speciarie et medicinarum cum aliquo medico: siue persona exercente artem medicinarum: et seu eidem medico dare: seu promittere aliquid: ut vadat ad eius apothecam ex causa medicinarum: sub pena librarum quinquaginta bone monete applicandarum: ut supra in proximo statuto. Et ne preteritu rerum aromatarie: que plerique sunt reprobe: contingat homines periclitari: aut diutius in infirmitatibus teneri. Statuimus et ordinamus: quod omnes res aromatariarum venales sint bone: et sufficientes: et singulis annis semel tantum renouentur: precipue ille: que pro qualitate sua sunt renouande: aut etiam totiens: quotiens opus fuerit: et medici duo: cum duo bus aromatarijs: quibus iuramentum deferri debeat a Pretoze: eligi debeant a consulibus: et in eorum negligentia: a Pretoze: qui semel in anno visitare teneantur singulas apothecas aromatarie: et prouidere de rerum venalium sufficientia: iuxta proxime dicta: et quicquid per eosdem quattuor statuti fuerit: id sub pena predicta obseruetur applicanda: ut supra: et sub pena perijurij officium suum fideliter: et sine personarum acceptione exercere teneantur.

Quod omnes infrascripti saltuarij ciuitatis: et infrascriptarum villarum teneantur denunciare querelas de damnis datis notario: et ad officium syndicorum ciuitatis Tridenti. Ca. 124.

Item statuimus et ordinamus: quod omnes saltuarij ciuitatis: et plebis supramontis: seu basilice viguli: et cadeni. Item villarum pisanace: ranine: et romagnani: sardagne: matarelli: noualine: vigulivatarij: busentini: mugazoni: plebis pabice: cognole: motagne: gardularum: et plebis meani: et albiani: teneantur: et debeant: quas primum constituti fuerint saltuarij per eorum vicinos se presentare coram syndicis ciuitatis: et eorum officio: et iurare officium suum di-

Liber Secundus

ligenter: et fideliter exercere: et omnes querelas de damnis datis: et illatis: dare: et denunciare ad ipsum officium syndicarie: sub pena decem librarum communitatis civitatis Tridenti: totiens applicanda: quotiens contrafactum fuerit.

De gallinis/anseribus/et pullis repertis dare
damnum. La. 125.

Item statuimus et ordinamus: quod omnes et singule persone taliter debeant continere gallinas suas: anseres: et pullos quoscunq; et similia animalia: quod non inferat damnum in hortis/vincis/lausurisq; circumstantibus: quod si non fecerint/liceat quibuscunq; reperientibus sibi damnum dari ab ipsis: ipsas capere: et occidere: et pro se retinere: si voluerint pro damno suo: sin autem: quod liceat accusare seruatis ordinibus suprascriptis de damnis datis per bestias. Adijcientes: quod nulla persona: cuiuscunq; conditionis sit: audeat occidere columbos: tam domesticos: qm syluestres cum sclopiis: aut alijs instrumentis: ad hoc: vt columbarie ad civitatis: et districtus comoditatem possint abundare: sub pena vnius beneis pro domestico: et medij beneis pro quolibet syluestri columbo: cuius tertia pars sit fisci: tertia communis: et tertia accusatoris: et credatur vni testi bone fame.

Ad officium dominozum consulum. La. 126.

Item statuimus et ordinamus: quod consules iuxta consuetudines civitatis omni anno eligant duos viros discretos: et qui sint ciues: ad officium pesaroli: et vnu ad partem: videlicet mensurandum pannum: et telas: que venduntur tempore nundinarum: seu mercatorum: et etiam alias: siue in grosso: siue ad minutum: ne aliquis defraudetur in mensuris: et eorum officium duret ad quadrimestre: et etiam eligant vnum virum discretum: et peritum: ad iustandum ballantias: et vnum ad iustandum bzentas: et giales: starias: et alias mensuras quibus vina venduntur motios: galletas: chatias: starias: quartarolos: et alias mensuras: quibus oleum venditur: et vnum ad iustandum starias: quartas: medias: quartas: et alias mensuras: quibus venditur bladum: sal: et vnum ad iustandum pesarolos: stateras: plumbinos: et similia: quorum officium sit: et esse debeat annum: et habeant prefati mensuratores: et iustatores pro mensuratione bzentarum: charentanos duos pro quolibet capite: pro reliquis vero mensuris: et ponderibus vnum charentanum tantum pro quolibet capite: et non vltra pena quadrupli:

drupli: et quod omnes officiales iurēt: et iurare debeāt in principio sui officij diligenter: et fideliter officium suum toto tempore dicti sui officij exercere nulla habita acceptatione personarum.

Qualiter mensurari debeant panni cuiuslibet sortis in vendendo.
La. 127.

Item sta. et or. quod quia ab antiquo panni consueti sunt in vendendo mensurari p cimosas: ideo statuimus: et declaramus. quod aliter mensurari non debeāt ipsi panni. nisi posito toto digito pollice ad cimosam panni intrando versus mediu panni: et ad caput digiti pollicis. vs. ad unguam ponatur passus: et mensuretur eo modo quodlibet brachium / addito semper cuiuslibet brachio / et mensure pollice ipso / ita quod inter unum brachium: et aliud remaneat unus pollex: et predicta omni dolo: et fraude semotis: et si quis contrafecerit / puniatur de mensura non recte data iuxta formam statuti. de mensuris rectis tenēdis: et predicta intelligantur de panno basso. de alto vero ille mensuretur: ut in vulgari dicitur / per scēna.

De palis / seu lattis / charocis / extra possessiones non portandis.
La. 128.

Item statuimus et ordinamus: quod si aliqua persona quocumque tempore anni reperitur damnus dare in palis / perticis / seu lattis / charocis / altanis / scipibus / spinis / seu clausuris possessionum. cōdemnetur / et puniatur in charotanis duodecim pro quolibet passio palozum / perticarum / seu lattarum / vel clausurarum possessionum / vel similiū. et pro quolibet charotio: seu altano in libris quinq; bone monete / et predicta si talia damna illata fuerint de die. Si vero illata fuerint de nocte: soluat duplum in quolibet casuum predictozum: et solvere tenentur damnus passio in quam penam damnus passio reficiendā ipso facto intelligatur condemnatus: et si predicti condemnati solvere non poterint: quod ipsi syndici debeant eos poni facere ad bestiam: in qua stare debeant arbitrio dominorum syndicorum: et credatur: ut supra in alijs statutis: et etiam liceat cuiusque persone apprehendere tales damnificantes: seu portantes similia ligna: et si ibi accipere huiusmodi ligna: et denunciare ad officium syndicarie: etiam si non fuerint deprehensi in dāno: in quas penas: ut supra / et puniantur reperti habere talia ligna in domibus eoz concurrente

Liber Secundus

eorum fama: cum quandoq; habitantes in suburbijis civitatis suspi-
cetur ob comoditatem damni dandi frequentiores esse: et audacio-
res in huiusmodi.

¶ De mensura palozum de larice: latorum: seu stellonoz. Ca. 129

Item statuimus et ordinamus: q; de cetero pali de larice
ad vites fiant: et fieri debeant grossi vncijs tribus cum di-
midia circum circa ad minus: longi vero peduz octo le-
galium ad minus pertice vero: seu stelloni grossi vncijs
tribus ad minus: longi vero duobus passibus ad minus: et qui con-
trafecerit: condemnetur in quatinis duobus pro singulo palo vel
stellono: et amissione huiusmodi palozum: et stillonozum.

¶ De saltuarijs debentibus bis in hebdomoda comparere corā
syndicis ad videndum si alique querelle: fuerint contra eos
date. Ca. 130.

Item statuimus et ordinamus: q; omnes saltuarij teneantur: et
debeant omni hebdomoda durante eozum officio bis diebus
diuersis comparere coram dominis syndicis: et seu eozum notario
ad respondendum de iure: si que de ipsis fient querelle: aut alique
fuerint date contra ipsos occasione damnozum datorum in sua sal-
taria: et dominis predioz denunciare: et notificare teneantur dāna
que fuerint facta per eos: quos ipsi denunciauerint: sub pena vnius
libre: et soluendi penam condēnationis et damnum passo de suo pro
prio.

¶ Ad que teneantur pistozes: et alij vendentes panem: et de cal-
merio panis. Ca. 131.

Item statuimus et ordinamus: pro bono publico: q; pi-
stozes: et quicūq; alij vendentes panem: teneantur face-
re: et fieri facere panem venalem bene coctum: et confu-
matum: et ad sufficientiam pro personis habitantibus in
ciuitate Tridenti: eiusq; districtu: et qui panes venales sint: et esse
debeant ponderis: et seu ad pensam modo: et forma prout infra vi-
delicet.

¶ Si starium frumenti venditur charentanis duodecim: tre-
decim: vel quattuordecim: fiat panis duozum quatrenozum de
pondere vnciarum tresdecim pro pane albo fiorato. Ita tamen
quod si frumentum venditur charentanis quattuordecim: et in
vna bona deficerent vna vncia: vel due: et fit bene coctus et sepa-
ratus: syndici non puniant. Si vero starium frumenti venditur
cōmuniter

comuniter charentanis quindecim: vel sexdecim / fiat panis / vt supra / vnciarum duodecim pro singulo pane: a duobus quaternis: si venditur starium frumenti decem et septem / vel decem et octo charentanis / fiat panis vnciarum decem: si venditur charentanis decem et nouem viginti / vel viginti vno fiat panis vnciarum nouem si venditur charentanis viginti duobus / viginti tribus / vel viginti quattuor / fiat panis de vncijs octo: si vero venditur charentanis viginti quinque / vigintifex / vel vigintisepte / fiat panis de vncijs septe si vero venditur charentanis vigintiocto / vigintinouem / vel triginta / fiat panis de vncijs sex.

¶ Panes vero siltiginis bene cocti / et separati vendantur ad pōdera supra scripta in xta pretium ipsius bladi secundum limitationes: de qua supra / eo saluo / q̄ pro quolibet pane teneatur addere duas vncias.

¶ Panis alemanus possit vēdi duabus vncijs minus q̄ sit panis italus frumenti pro quolibet pane frumenti: et qui contrafecerit in aliquo casum predictorum puniatur in charentanis duebus pro qualibet vncia: et in amissione panis: cuius pene medietas applicetur comuni / alia medietas inuentori / panis vero medietas similiter applicetur inuentori: et alia medietas diuidatur inter pauperes Christi.

De pefatore et officiali ad pondus farine. Ca. 132.

Quoniam ad comprimendam malitiam molendinariorū iam dudum institutum fuit / q̄ omni anno domini consules eligant vnum virum probum / et bone fame / et opinio nis cum salario Rhemenium decem et octo in anno / et ratione anni / qui iuret ad manus domini: cum consiliū ad sancta dei euangelia fideliter / et diligenter attendere ad ipsam officium in pōderando blada / deinde farina: que repositatur / et singula describere in vno libro bene ligato: quem a principio sui officij sibi suis pro prijs sumptibus / et pro toto anno instituat / et non in quinternis: et qui diligenter super attendat in ponderando tam bladum: q̄ farina / et examinet: si quem dolum / et fraudem committant in alicuius preiudicium / et quicquid doli / vel fraudis cōprehenderit / id in continenti / et per totam illam diem vinculo iuramenti denunciasse debeat ad officium syndicarie fideliter / et quomodo / et qualiter commissa sit fraus: sub pena charentanorū sex / totiens quotiens p̄trastāctū fuerit.

¶ Statuta facta p̄ sapientes p̄tra molendinarios / ad euitandū eorum malitias: que cottidie committuntur in graue damnum / et preiudicium totius populi Tridentini / et reuisa per deputatos: vt infra.

Ca. 133.

Primo ordinatum / et obtentū fuit in pleno / et generali cōsilio: q̄ nullus molendinarius: nec alius eius nomine / vel familiaris / seu socius suus audeat vel presumat de cetero portare bladum ad molendinum suum: causa macinandi / nisi prius fuerit ponderatus per officiales deputatos ad stateram cōmunis: sub pena charentanorum octo pro quolibet stario etiam si dominus bladi noluerit ipsum bladum ponderari: cum sit utilitas publica / et non priuata.

Item q̄ quilibet molendinarius reportare teneatur / et debeat farinam dicti bladi: et de eodē blado ad rectam p̄sam: videlicet de falcando quattuor lib. farine pro quolibet stario bladi: hoc est tres lib. pro minello / et vnam libram pro volatica: et si minus fuerit / restituat incontinenti totum illud / qd̄ defuerit domino bladi: sub dicta pena.

Item q̄ quilibet molendinarius teneatur reportare farinam in continentem / cum fuerit macinata ad stateram: vt ponderetur cū eodem sacco / cum quo fuerit ponderatum bladum: ne frans fiat in sacco: sub pena charentanorum octo pro quolibet stario.

Item q̄ nullus molendinarius tenere debeat aliquam stateram: vel pondus ad ponderandum farinam / anteq̄ portet ad officium stateræ ad hoc: vt molendinarius non habeat causam malignandi / et addendi aliquid in farinam / vel aliam falsitatem faciendi vt veniat ad pondus: sub pena charentanorum octo pro quolibet stario farine.

Item q̄ molendinarii non audeant / vel presumat facere aliquam falsitatem in blado: nec in farina: nec in sacco: sub pena decem librarum denariorum / pro quolibet vice: qua repertus fuerit in aliqua falsitate.

Item q̄ molendinarii non audeant permutare / seu cambiare bladum per bladum: nec farinam per farinam: sub pena falsi limitada per syndicos cōmunis Tridenti: et per officiales ad hoc deputatos.

Item q̄ nullus molendinarius: vel alius eius nomine: audeat: vel presumat bugatari aliquam farinam in molendino suo alicui persone: postq̄ ipsa farina fuerit ponderata ad stateram deputatā sub pena charentanorum octo pro quolibet stario farine / nisi forte illa persona met / cuius fuerit farina: vellet personaliter bugatari suam farinam.

Item q̄ nullus molendinarius: seu alius eius nomine: audeat: vel presumat aliquid addere in farina macinata: vel balneare faccū vel farinam / vel aliquam aliam falsitatem facere: vt veniat ad pondus sub pena falsi imponenda per syndicos antedictos.

Item

Item q̄ officiales statere debeant bullare. vel sigillare saccos/ cum quibus portant bladum: vt cum eisdem saccis dicti molendinarij debeant reportare farinam: et si non reportauerint ipsi molendinarij farinam cum eisdem saccis/ puniantur pena falsi: vt supra.

Bernardus dei gratia Episcopus Tridentinus. cogno- scentes: ac cognoscere. et diffinire volentes causas. litē. et questionem vertentes inter fideles nostros dilectos Joannem cosmam Walduinum ciuem nostrum Tri- dentinum tanq̄ procuratorem ciuitatis nostre Tridentine ex vna et Leonardum seberer molendinarium fratrum Alemanorum: et Cristianum herber molendinarium nobiliū de Firmiano ciuita- tis nostre Tridentine parte ex altera: petebat nāq̄ dictus procu- rator dictos molendinarios iuris remedijs cogi. et cōpelli ad por- tandum bladum: quod sibi datur ad macinandū: et eiusdem bladi farinā reportandam ad pondus. et stateram communis Tridenti- iuxta formam statutoꝝ factorū contra molendinarios: et sicut reli- qui molendinarij indistincte faciunt. et obseruant in ciuitate. et bur- gis macinantes. contradicebant dicti molendinarij negantes. se te- neri ad tale onus: et dicentes se exemptos: et immunes vigore im- munitatum. et priuilegioꝝu dominorum suoz: et nunq̄ portasse bladum nec farinam ad stateram cōmunis. replicabat procurator: negando aliquam immunitatem. saltem talem que eos excuset. et li- beret: volentes alijs in ciuitate. vel extra macinare. sicut in dies fa- ciunt: et in quantum domini sui habeant priuilegium aliquod. illud se non extendit: neq̄ debet extendere vltra confinia: et limites do- morum suari. Imo allegabat dictos molendinarios: seu eoz pre- decessores id fecisse per tempora antiqua: licet ab aliquibus annis citra id facere recusent. Et his attestacionibus desuper receptis pro parte prefate cōmunitatis: visa continētia dictoz statutoꝝ. vniūq̄ videndis: et consideratis. et considerandis: habitoq̄ super oibis matu- ro p̄silio. et deliberatione. viso vltimo loco termino. p̄ hac die. et ho- ra partibus p̄fexto ad audiendū. et videndū in hac causa pronun- ciari. Christi nomine repetito: a quo cuncta recta p̄cedunt iudicia per hanc nostram sententiam diffinitiuam sententiamus. et decla- ramus predictos molendinarios volentes alijs: q̄ dominis. et fa- milie dominoꝝu suoz: macinare. teneri. et obligatos esse ad por-

Liber Secundus

tandum bladum / et deinde eiusfarinam ad pondus / et stateraz cō
munis / et latius in xta continentiam statutorū cōmunis / et teneri fa
cere circa premiffa / sicut faciunt / et obseruant ceteri molendinarij tā
ciuitatis nostre q̄ burgorum ad hoc vt malicijs / et fraudibus / que
cōmitti possunt in huiusmodi / occursum esse possit / et ita dicimus / et
sentētiamus omni meliori modo / quibus melius de iure possumus
et debemus. In nomine patris / et filij / et spiritus sancti Amen.

Datum Tridenti in arce nostra boni consilij. Die vigesima se
ptima Maij. anno domini millesimo quingētesimo decimo nono.
Presente dicto Joanne cosina procuratore ciuitatis / et huiusmo
di sententiam laudante / et approbante.

Presente etiam Antonio carriolo factore prefatorum nobilij
de firmiano / et dicente. qd̄ in quantum huiusmodi sententia cōtinet
aliquid preiudicium dominoz suozum nobilium de Firmiano
profertatur quod illa non habeat prefatis dominis suis / nec eozum
immunitatibus preiudicare predictis etiam molendinarijs presen
tibus / et audientibus.

In Christi nomine amen. Anno eiusdem natiuitatis
millesimo quadringentesimo quintodecimo. Indictio
ne octaua die mercurij quartodecimo mensis Augusti
Tridenti ad plateam cōmunis in statione dominozum
syndicorum Tridenti. Presentibus honorabilibus viris domino
Antonio de molieno iurisperito / ser Joachino notario de meza /
somis de Tridēto / ser Nicolao stationerio de Tridento dicto de
cozedo / Nicolao ser marcadenti de mercadenti / Jacobino nota
rio de possena / Nicolao notario quondaz ser Pauli massarij / An
tonio notario de nogaredo omnibus ciuibus / et habitatorib⁹ Tri
denti / et alijs multis / ibidem clarissimus legum doctor / et spectabi
lis comes palatinus / dominus Laurentius de gauilinis de Felstro
Elicatus / et ius publice dicens in ciuibus / et criminalibus causis in
ciuitate / et curia Tridētina pro serenissimo Principe / et excelso Do
mino Domino Friderico dei gratia Duce Austrie / Stirie / Car
inthie / Carniole / comiteq; Tirolis / et ecclesie Tridentine aduo
cato / et defensore / et in temporalibus gubernatore / et Domino
dignissimo. Considerato / et attento q; plures / et pluries oriuntur
et orze sunt questiones / et controuersie inter possidentes molendi
na super rigia magna molendinozum discurrēte in ciuitatem
Tridentī tam exteriorum q̄ interiorum ex liuellationibus eozum
molendinozum / et cum vt ibidem dictum fuit / propter sacomanum
publicum factum in Tridento / non reperiatur / nisi vnuz instrumē
tum publicum de liuellationibus ipsozuz molendinoz / infra scripti
tenoris:

tenoris: secundam qđ instrumentum ipsa molendina in guerra de-
structa sunt resecta: & reparata: & ad hoc: vt quilibet habens molē-
dinum super dicta rugla possit videre: & habere recursum ad vidē-
dam: & ostendendum quantum altitudinis: & casus: siue descensio-
nis aque habeat molendinum suum: cōmisit mihi Antonio nota-
rio infrascripto: vt ipsum instrumentum liuellationū penes me exi-
stens exemplare scribere: & continuare debeam super libro statu-
torum: & designationum syndicorum: & cōmunitatis Tridenti: vt
insinuetur: & autenticetur: & exinde plena fides habeatur ad per-
petuam rei memoriam &c. Cuius tenor sequitur: & est talis.

Hoc est exemplum vnius publici
instrumenti liuellationum mo-
lendinorum Tridenti.

In Christi nomine amen. Anno eiusdem natiuitatis
millesimo trecentesimo nonagesimo quinto: indictione
tertia: die martis vigesimo tertio mensis Martij: Tri-
denti in Episcopali palatio in loco iuridico consueto.
Presentibus prouidis viris domino presbytero Rambaldo De-
cano maioris Ecclesie Tridentine: Clemēte eius fratre filijs quō-
dam ser Durlini de Tridento: ser Marcadento quondā ser Frā-
cischi notarij de Tridento: magistro Francisco barberio quondam
ser Joannis de baselga: Antonio quondam ser Joannis mari-
ni apothecarij: & Martino notario filio ser Francis de Auolano
noti testibus: & alijs. Ibidem coram honorabili & sapiente viro do-
mino Joanne de capitaneis castri sancti Petri de Dononia leguz
doctore Vicario: & ius publice reddente in temporalibus in ciuita-
te: & curia Tridentina pro Reuerendissimo in christo patre: & do-
mino Georgio dei & apostolice sedis gratia Episcopo
Tridentino. Cōstituti discreti viri magister Dominicus carpenta-
rius de Verona habitator sacchi vallis lagarine Tridentine dioce-
sis: & magister Nicolaus dictus ab organis habitator Tridenti:
exposuerunt: & rettulerūt ipsi domino Vicario se die hesternā pre-
sentibus ser Paulo massario Tridenti filio quondam ser Martini
de Tridento: ser marcadanto teste suprascripto: ser Blasio quon-
dam ser Francheti de pomarolo ciue: & habitatore Tridenti: me
Francisco notario infrascripto: & alijs pluribus de cōmissione: &
mandato eis iniuncto per ipsum dominum Vicariuz de speciali cō-
missione prelibati domini Episcopi fideliter: diligenter: & bona fi-
de liuellasse molendina infrascripta: & liuellando ea reperisse p mo-
dum infrascriptum videlicet.

Primo qđ molendinum Marci notarij quondam ser Odozici

EE

Libeꝛ Secunduꝛ

de spozo situm supra in capite molendinorum supra sanctum Fra
cisum de prope Tridentum habet quinqꝛ pedes casus: sine descē
sus aque a summitate sitelli vsqꝛ ad fundum.

¶ Item qꝛ molendinuꝛ predicti Marci videlicet a fundo vsqꝛ ad
sitellum molendini Nicolai molendinarij est vnus pes casus: sine
descensus aque.

¶ Item qꝛ sitellum molendini dicti Nicolai habet quinqꝛ pedes
casus aque minus duobus digitis.

¶ Item qꝛ a fundo molendini dicti Nicolai vsqꝛ ad sitellum mo/
lendini magistri Bertholdi sunt duo pedes: ⁊ duo tertij pedis ca
sus: sine descensus aque.

¶ Item qꝛ sitellum dicti Bertholdi vsqꝛ ad funduꝛ habet quinqꝛ
pedes cum dimidio casus aque.

¶ Item qꝛ a fundo dicti molendini magistri Bertholdi vsqꝛ ad si
tellum molendini quondā presbyteri Thomasi est medietas pe/
dis: ⁊ parum plus descensus aque.

¶ Item qꝛ a sitello dicti molendini quondam presbyteri Thoma
si vsqꝛ ad fundum: est quinqꝛ pedum: ⁊ vnus tertij pedis casus: si
ne descensus aque.

¶ Item qꝛ a fundo dicti molendini vsqꝛ ad sitellū molendini quō/
dam Odorici de marchadentis: sine quondam domine Franciscę
palanchi: est casus aque vnus pedis: ⁊ vnus digiti.

¶ Item qꝛ a sitello vsqꝛ ad fundum ipsius molendini quondaz do
mine Franciscę est casus aque quattuor pedum minus medio di/
gito.

¶ Item qꝛ a fundo dicti molendini vsqꝛ ad sitellum molēdini An
tonij quondā ser Joānis martini sunt duo tertij pedis casus aque.

¶ Item qꝛ a sitello molendini dicti Antonij vsqꝛ ad fundum sunt
quattuor pedes: ⁊ quartum pedis casus aque.

¶ Item qꝛ a fundo dicti molendini dicti Antonij vsqꝛ ad sitelluꝛ
molendini magistri Francisci barberij: est vnus pedis casus aque.

¶ Item qꝛ a dicto sitello molēdini magistri Francisci vsqꝛ ad fun
dum sunt quinqꝛ pedes casus aque.

¶ Item qꝛ a fundo molendini dicti magistri Francisci vsqꝛ ad si/
tellum molendini Francisci beline: casus aque est duorum peduꝛ
⁊ octauę partis pedis.

¶ Item qꝛ a sitello molendini Francisci predicti vsqꝛ ad funduꝛ:
est casus aque quattuor pedum: ⁊ duorum digitorum.

¶ Item qꝛ a fundo molendini dicti Francisci vsqꝛ ad sitellum mo
lendini ser Pauli massarij quondam ser Martini: est casus aque
vnus pedis: ⁊ duodecime partis pedis.

¶ Item qꝛ casus aque sitelli dicti molendini ser Pauli a summo
vsqꝛ ad fundum: est trium pedum: ⁊ duorum tertioꝛum pedis.

¶ Item

Item q̄ a fundo sitelli dicti ser Pauli vsq̄ ad summitatem sitelli molendini quondam morzanti / est eleuatio aque in altitudine quantitatis trium quatorum pedis.

Item q̄ summitas sitelli dicti molendini morzanti vsq̄ ad fundum habet casum aque quattuor pedum cum dimidio.

Item q̄ a dicto molendino morzanti vsq̄ ad duos passus cum dimidio remote a sitello fosine magistri Petri a Calderis delectus aque est dimidijs pedis.

Item q̄ a dictis duobus passibus cum dimidio vsq̄ ad summitatem sitelli dicte fosine / est casus aque dimidijs pedis.

Item q̄ casus aque dicti sitelli vsq̄ ad fundum est quattuor pedum / ⁊ duorum tertiorum pedis.

Item q̄ a fundo dicti sitelli vsq̄ ad summitatem sitelli molendini fratrum alemanorum / casus aque est vnus tertij pedis.

Item q̄ sitellum dicti molendini vsq̄ ad fundum habet casum aque quattuor pedum / ⁊ duorum tertiorum pedis.

Item q̄ a fundo dicti molendini fratrum alemanorum vsq̄ ad summitatem sitelli molendini / ser Federici notarij de pabo / ē equalitas.

Item q̄ a sitello dicti molendini ser Federici vsq̄ ad fundum / casus aque est quattuor pedum minus vno duodecimo pedis.

Ego Franciscus filius quondam magistri Josij phisici de ruzia de Tridento imperiali auctoritate notarius / suprascriptis liuelationi molendinorum predictorum / ⁊ relationi suprascriptorum magistrorum Dominici ⁊ Nicolai interfui / ⁊ rogatus p̄ suprascriptum Paulum Massarium presentem de cōmissione / ⁊ mandato suprascripti domini Elcary publice scripsi.

In Christi nomine amen. Anno eiusdem natiuitatis millesimo quadringentesimo quintodecimo. Indictione octaua / die Sabbati vltimo mēsis Augusti Tridenti / in Episcopali palatio in sala / vbi ius consuete redditur. Presentibus sapienti viro magistro Peregrino phisico de Tenebris. Venerabili viro domino Zambono canonico Tridentino / de Tridento / Odozico quondam ser Federici notarij de pabo / orbis ciuibus / ⁊ habitatoribus Tridenti / testibus / ⁊ alijs multis vocatis / ⁊ rogatis. Ibidem hoc suprascriptum instrumentum liuelationum scriptum per me Antonium notarium ser Veribolasi / ⁊ per infrascriptos notarios subscriptum sumptum ex autentico originali integro illo / ⁊ sine aliqua vituperatione apparete / scripto manu predicti Francisci magistri Josij clarissimo legum doctore;

Liber Secundus

et spectabili Comite palatino: domino Laurentio de gauislinis de Felro Elcario: et ius publice reddente in ciuilibus: et criminalibus causis in ciuitate et curia Tridentina pro Serenissimo Prin-
cipe: et excelso domino domino Friderico Dei gratia Ruce Au-
strie: Stirie: Carinthie: Carniole: comiteq; Tirolis: et ecclesie Tri-
dentine Aduocato: et defensore et in temporalibus gubernatore et
Insinuatum fuit: et in eius presentia ibidem ad bancum pro tribu-
nali sedente per me Antonium notarium infrascriptum: et alios no-
tarios infrascriptos. videlicet: Nicolaum rizatum. Marcum zi-
nelle: et Jacobum sanzini solenniter: et diligenter cum ipso auten-
tico auscultatum: et perfectum: et quia ipse dominus Elcarius: et co-
mes palatinus cognouit ipsum exemplum cum dicto autentico
concordare in omnibus: et per omnia: vt descriptum est in ipso ori-
ginali: vt eidem exemplo de cetero plena fides adhibeatur: et eun-
dem: quem dictum originale suum vigorem forciatur: et de iure: et
plena insinuatione solennitate fruatur ex officio suo: et ex causa an-
te dicta suam: et prelibati domini Ducis: et comunitatis auctorita-
tem interposuit: et iudiciale decretum.

Ego Marcus filius ser Valentini de burgo nouo ciuis Tri-
denti publicus imperiali auctoritate notarius: hoc suprascriptum
exemplum vna cum infrascriptis Nicolao: Jacobo: et Antonio
notarijs Tridentinis: hoc autenticum instrumentum integrum: et
illegitimum scriptum manu: et sub signo: et nomine dicti Francisci magi-
stri Joshecoram ipso domino Elcario fideliter: et diligenter auscul-
taui: et quia vtriusq; in omnibus et per omnia: vt in ipso originali
continebatur: concordare inueni: de mandato dicti domini Elca-
rii ad eiusdem exempli plenam fidem: et testimonium: vt eidem
exemplo plena fides adhibeatur: me subscripsi: et signum meum tabel-
lionatus in fidem premissorum hic apposui.

Ego Jacobus sanzini filius quondam ser Wertholdia turre ci-
uis Tridenti publicus imperiali auctoritate notarius: hoc supra-
scriptum exemplum vna cum suprascripto Marco: et infrascriptis
Nicolao: et Antonio notarijs Tridentinis hoc autenticum instru-
mentum integrum et illegitimum scriptum manu: et sub signo: et nomi-
ne dicti Francisci magistri Joshecoraz ipso domino Elcario fide-
liter et diligenter auscultauit: et quia vtriusq; in omnibus et per omnia
vt in ipso originali continebatur: concordare inueni: de mandato
dicti domini vicarij ad eiusdem exempli plenam fidem: et testimo-
nium: vt eidem exemplo plena fides adhibeatur: me subscripsi:
et signum meum tabellionatus in fidem premissorum hic appo-
sui.

Ego

Ego Nicolans filius quondam magistri Ognibeni sartoris de burgo nouo de Tridento publicus imperiali auctoritate notarius: hoc suprascriptum exemplum vna cum suprascriptis Marco: et Jacobo: et infra scripto Antonio notarijs Tridentinis / hoc autenticum instrumentum integrum / et illesum scriptum manu / et sub signo / et nomine dicti Francisci magistri Josy: coram ipso domino Elcario fideliter / et diligenter auscultauit / et quia vtriusq; in omnibus / et per omnia / vt in ipso originali continebatur / concordare inueni / de mandato dicti domini Elcarij / ad eiusdem exempli plenam fidem / et testimonium / et vt eidez exemplo plena fides adhibeatur me subscripsi: et signum mei tabellionatus officij in fidez premisso / rum hic apposui.

Ego Antonius filius ser Bertholasij de burgo nouo ciuis Tridenti. publicus Imperiali auctoritate notarius: hoc suprascriptum exemplum ex dicto autentico originali integro illeso / et sine aliqua vituperatione apparente fideliter sumpsi: nil addens vel minuens: qd sensum / vel sententiam mutet / et postmodum in presentia dicti domini Elcarij cum dictis Marco / Jacobo: et Nicolao notarijs Tridentinis diligenter cum ipso autentico auscultauit: et quia vtriusq; in omnibus / et per omnia / prout in ipso originali continetur / concordare inueni / de mandato ipsius domini Elcarij / ad plenam fidez: et testimonium me subscripsi / et signum mei tabellionatus apposui confisectum / ac suprascriptam insinuationis solemnitate / et auctoritatis / et decreti interpositionem ex causa predicta in publicam formam redegit: anno indictione / die / et loco / et testibus / vt supra.

Ego Gratiadens publicus imperiali auctoritate notarius: ciuis / et habitator Tridenti filius quondam ser Antony de castello de Trilaco diocesis Tridenti ciuis / et habitator Tridenti / predicti instrumentum liuellationum cum insinuatione: et subscriptionibus dictorum notariorum notatum: et notatis / et scriptum / et scriptis super libro antiquo syndicorum predictorum Tridenti: et ad instantiam procuratoris Tridenti hic transcripsi: et notauit nil addēs / vel minuens / qd sententiam / vel sensum mutet: et in fidem premissozū hic me subscripsi / et signum mei tabellionatus hic confisectum apposui.

In Christi nomine amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo duodecimo / Indictione quinta / die Jouis vigesimo quinto mēsis Februarij hora vespertina / Tridenti in loco / et ad banchem vbiuis coram dominis syndicis redditur cōsuec. Presentibus prouidis viris ser Antonio: ser Bertholasij: Nicolao quondam magistri

Liber Secundus

Ognibeni sartoris de burgo nouo notarijs: ciuibus /z habitatoz/ bus Tridenti: Ognibeno dicto castellano de cadeno: Antonio de francarellis de supramonte testibus /z alijs pluribus ad hec vocatis specialiter /z rogatis. Ibidem in iudicio coram honorabili: et circumspecto viro domino Joachino notario quondam ser Petrj notarij de mezaformis de Tridento tanq̄ syndico /z ad officiu syndicarie cōmunitatis ciuitatis Tridenti per homines: cōmune: consilium /z sapientes decuriones in publico /z generali cōsilio ad sonum campanę vt mox est congregatos /z constitutos /z deputatos ad suum solitum bancum iuris dicti officij syndicorum pro iure reddendo vt mox est: pro tribunali sedente /z compaeruit Bertholdus quondam Nicolai afologno: Lucas molendinarius: ser Antoni notarij: ser Bertholafij: Daltibasar molendinarius magistri Luce barberij: Martinus molendinarius: Antoni domarini: Dominicus molendinarius heredum quondam domini Frāncisci beline. Joannes breslanus molendinarius heredum quondam ser Pauli notarij de Tridento /z Franciscus molendinarius heredū quondam ser mozanti de Perzino /z Marcus molendinarius fratrum Alemanozum de Tridento. Rozadus molendinarius heredum quondam ser Federici notarij de Pabo /z omnes molendinarij super canali interiori /z cum graui lamentatione conquesti fuerunt de ceccho quondam tubai de tubais de terlaco molendinario monasterij sancti Michaelis de prope Tridentum /z ibidez presente /z audiente contra eum dicentes /z proponentes: q̄ consuetudo fuit /z est obseruata in ciuitate Tridenti per molendinarios ipsius ciuitatis per tantum tempus: cuius initij vel cōtrarij memoria nō existit /z q̄ aqua ser sine partitur: /z est cōsuetā partiri /z poni per modum infrascriptum. videlicet: q̄ due partes ponuntur /z poni debent in canale interius /z vna dictarum partium seruiat ciuibus: /z ciuitati per rugiolas ipsius ciuitatis /z altera pars /z vt seruiat molendinis reliqua tertia pars ponitur in canale exterius /z vt seruiat postis fabozum /z molendinis existētibz super dicto canali /z quādo ipsa aqua ser sine efficitur parua in tantum /z quod non potest seruire dictis duobus canalibus: tunc partitur ita /z dantur dies ad seruiendū cui ipsa aqua: quia duobus diebus debet dimitti discurre /z labi per canale interius /z tertia die debet dimitti discurre per canale exterius: /z sic semper fuit /z est obseruatum per tantum tempus: cuius memoria non existit in contrarium /z q̄ quicunq̄ accipit aquam de altero dictozum canalium sine licentia domini Sicarij /z syndicorum Tridenti: /z Bastaldi molendinorum Tridenti: cadit in penam viginti quinqz librarum denarioz Tridenti: cuius pene medietas applicetur cōmunitati Tridenti: /z altera medietas damnum patienti /z cum de presenti propter siccitatem

tatem ipsa aqua seruire sit in tanta paucitate / q non potest seruire duobus canalibus antedictis : et super canali exteriori non sit de presenti nisi vnum molendinum : in quo moratur ipse celsibus : q laborez : et ipse celsibus occulte / et sine licentia domini Elicarij Tridenti et ipsorum dominorum syndicorum / et Gastaldi sui ipsorum molendinorum pluris / et pluris : de presenti mense acceperit ipsam aquam de vase seu canali interiori in grande damnum ipsorum molendinorum / et ob hoc ipse celsibus ceciderit in penam predictam / cum instantia petuerunt ipsum celsibus condemnari in dictam penam / et moneri / et mandari eadem / q de cetero non audeat : nec presumat accipere ipsam aquam de dicto canali interiori sine licentia predicta : et sub pena predicta / quibus respondendo dictus celsibus dixit / q non debet condemnari ad petita / quia ipsam aquam non accepit : nec mouit : nec accipi fecit / et q licet non sit nisi molendinum suum super canali exteriori : tamen sunt quamplures poste fabricorum : qui libenter vellet cum ipsa aqua laborare / vt ipse : et q saltem vna die in septimana deberet sibi dicta aqua dimitti : vt ipse / et alij consocij sui possent laborare : quibus auditis / et electione sibi celsibus data : qua die in septimana potius voluerit ipsam aquam pro se / et socijs suis habentibus postas / et edificia ad laborandum super dicto canali exteriori / et ipso celsibus pro se / et consortalibus suis eligente diez venis. videlicet / a vespers diei veneris vsq ad vespers diei sabbati : ad accipiendam ipsam aquam de canali interiori : ad canale suum exterius pro laborando / et causa laborandi cum ea / do nec aqua creuerit / prefatus dominus Syndicus sedens pro tribunali de consensu / et voluntate antedictorum molendinarij concessit licentiam / et potestatem dicto celsibus presenti / et pro se / et suis consortalibus petenti impune accipiendi ipsam aquam seruire de canali interiori ad suum canale exterius / a dictis vespers diei veneris / et cauz tenendi vsq ad vespers diei sabbati cum hac conditione : q cam aquam in vespers diei sabbati reducat ad canale interius : do nec aqua ipsa creuerit : saluo / et reseruato q si infortunij ventorum : vel in eadem tali die veneris esset in ciuitate ipsam aquam ad ipsam ciuitate discurrere pmittere debeat mandans etiam dictis omnibus molendinarijs presentibus / et audientibus / q sub dicta pena viginti quinqs librarum denariorum committenda : et soluenda (vt premissum est) non audeat aliquis eorum accipere ipsam aquam de cetero nec remouere de vase seu alio suo dictorum canalium sine licentia domini Elicarij Tridenti : et syndicorum Tridenti : et requisitione Gastaldi eorum excepto eo : q eadem celsibus : et eius consortalibus indultum / et concessum est propter paucitate aque de presenti existente propter siccitate vigentem. Alioquin contrasfaciens

Liber Secundus

condemnatur: et pignozabitur iuxta antiquam consuetudinem de premiffis obseruatam.

Ego Gratiadeus publicus impiali auctoritate notarius filius ser Antonij de castello de Trilaco diocesis Tridentine ciuis, et habitatoris Tridenti predictis omnibus, et singulis interfus, et rogatus publice scripsi.

In Christi nomine amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo, indictione quinta, die sabati vigesimonono mensis Martij, Tridenti in castro boni consilij in sala magna ad fenestram magnam. Presentibus venerabilibus viris domino presbytero Nicolao de Venetijs beneficiato in ecclesia magna Tridenti, domino presbytero Paulo plebano in Tomasso vallis Judicarie, domino presbytero Antonio de Tridento, ac egregio legum doctore domino Antonio Cincel de Lucdro Cicerario in spiritualibus Tridenti, domino Joanne fratre domini Petri magistri coquine in ipso castro: testibus: et alijs vocatis, et rogatis. Ibidem coram illustrissimo Principe ac Reuerendissimo domino, domino Alexandro dei gratia Episcopo, et domino Tridentino, ac Duce Nazouie etc. Constituerent partes infra scripte causa volendi ad concordium peruenire, ne amplius discordia aliqua oriatur inter ipsas partes etc. Causa parendi expensis de lite, et causa: questione, et controuersia vertente: et que de presenti vertitur inter discretum virum ser Antonium notarium, ser Wertholdij de burgo nono de Tridento tam syndicum, et syndicario nomine hominum, et personarum vniuersitatis civitatis Tridenti ex vna agente: et petentem: et Gasparinam quondam Wertholdi de vigo meani tam syndicum, et syndicario nomine hominum, et personarum vniuersitatis plebis meani: et ciuecani: et Passumbenum a rechaco de Pinedo, vt syndicum, et syndicario nomine hominum, et personarum totius plebis pine di: et Antonium placcie de Eligulo vattario tam syndicum, et syndicario nomine hominum, et personarum, vniuersitatum, villarum vigali vattari: busentini, et mugazoni: et Joane chilette de Sabio, lo de Pabo, vt syndicum, et syndicario nomine hominum, et personarum totius plebis pabi. Que civitates, et vniuersitates supra scriptarum villarum sunt ab vna parte civitatis Tridenti versus mane: et Leonardum quondam ser Aldrigetti de cadeno, vt syndicum, et syndicario nomine hominum, et personarum totius plebis supra montis facientes per se omnes supra scriptos syndicos, et vice: et nomine syndici ville trilaci, et nomine vice syndici totius plebis calanini, et et syndici plebis cauedeni: que vniuersitates, et civitates supra scriptarum villarum sunt ex alia parte dicte civitatis Tridenti versus sero. Nam dictus ser Antonius

Antonius notarius, vt syndicus hominum / et personarum vniuersitatis cōmunitatis ciuitatis predicte / petebat atq; petit a: p: celi bato Illustrissimo / ac domino Reuerendissimo domino Episcopo Tridentino per eum debere condemnari sententia sua diffinitiuā / et condemnatos compelli / et arctari omnes suprascriptos syndicos comparentes pro se / et pro dictis suis vniuersitatibus / ac comparentes / et facientes pro alijs syndicis absentibus / et pro suis vniuersitatibus / prout ipse ser Antonius / vt syndicus cōmunitatis Tridenti inscriptis produxit / et sequitur / et incipit / Reuerendissime pater / ac Princeps serenissime. Coram benignissima / et cōmunitate vestra gratiosissima: cum debita reuerentia. Comparet Antonius quondam ser Bartholasi de burgo no no de Tridento tāq; syndicus / et syndicario nomine hominum / et personarum vniuersitatis cōmunitatis vestre Tridentine / et suburbiorum ipsius ciuitatis. contra / et aduersus homines / ac personas vniuersitatum / et cōmunitatum villarum plebium supramontis / Callauini / Caucedeni / et capelle Trilacitarum ab vna parte dictae ciuitatis versus sero. Et villarum plebium cuezani / Pinedi / Ociani / et ville Albiani / et Vigulivatarum / Rufentini / et Quagaconitarum ab alia parte versus maner / et inter earum cōmunitatum syndicos / et procuratores in earum syndicatibus productis nominatos non per modum alicuius libelli / sed per modum simplicis petitionis / et facti narrationis / et postea agit / asserit / et proponit / q; cōmunitates villarum / plebium / et capellarum predictarum subiecte sunt iurisdictioni / et curie Tridenti / et membra sunt ipsius ciuitatis Tridenti / et q; Sicarius: qui reddit publice ius in civilibus / et criminalibus causis in ciuitate / et curia reddit ius de hominibus / et personis dictarum cōmunitatum / plebium / et capellarum predictarum / et q; ipse cōmunitates dictarum plebium / et capellarum in nundinis sancti Joannis Baptistae de Junio / sancti Michaelis de Septembrio / dedicationum sancti Vigily / et festi Quinarum transmittant / et consueti sunt transmittere homines ad curiam ipsius ciuitatis per tantum tempus. qd non extat memoria in contrarium: et q; quodocunq; imponuntur: et mandantur syndicarij: et armigeri haberi ab ipsa ciuitate / et eius curie baculo pro defensione / et bono statu ipsius ciuitatis / et eius domini dicti syndicarij / et armigeri petiti / et impositi ad satisfaciendum eis de dividuntur in tres partes: et eisdem soluitur / et satisfit per ipsam cōmunitatem Tridenti pro tertia parte: et per dictas alias duas partes ab extra pro alijs duabus tertijs: et sic est rei veritas publica vox / et fama / et per tantum tempus. quod non extat memoria in contrarium / et q; ipse tres partes dictarum cōmunitatum ad refectionem / et cōseruationem Atthesis turris / busi velle

Liber Secundus

murorum ciuitatis ad dictum pontem Athetis / roste de centa / tur
ris / et campane palatij / bulphedi / sancti Martini / et aliarum quam
plurimarum reparacionum factarum in ipsa ciuitate / et in eius edi-
ficijs factis ad eius domini / et ipsius defensionem / et bonum statu:
soluerunt / et contribuerunt quelibet ipsarum partiuꝝ pro sua tertia
parte / et sic ipse partes ab extra pluries requisite in iudicio / et extra
confesse fuerunt predicta omnia / et singula vera esse / et fuisse / et ali-
que cõmunitates / videlicet / pabi / et albiani sciẽtes predicta esse ve-
ra / et fuisse cesserunt liti / et se victas esse voluerunt causa vitandi ex-
pensas / et q̄ pro bono statu / et defensione iuris honorum / et status
ipsius ciuitatis / et eius domini per pronõsiores / et procuratores / et
consules ipsius ciuitatis facte sunt expense infrascripte nunduz to-
taliter solute / propter quas soluendas quelibet ipsarum trium par-
tium tenetur pro qualibet sua tertia / secundum mores / et consuetu-
dinem antiquam obseruatam / et obtentam in dicta ciuitate per tan-
tum tempus / qd non extat memoria in contrarium / et semper ipsi
cines temporibus retroactis fuerunt in ipsa possessione contribuẽ-
di / imponendi / exigendi / et satisfaciendi / et qd due partes ab extra
requisite pluries / et pluries / et quam requisitionem etiam facit / de
presenti dictus syndicus dicte ciuitatis Tridenti / vt soluant / et cõ-
tribuant / et satisfaciant duas partes de tribus partibus ipsarum
expensarum / hoc indebite / et iniuste facere recusarunt / et de presen-
ti recusant hec / que dicte partes ab extra astricte sunt de iure ad sol-
uendum / et contribuendum euz ipsa ciuitate Tridenti omnia / et sin-
gula que sunt necessaria vtilia / et opportuna ad defensionem iuriiꝝ
et statutoriuꝝ / et honorem ipsius / et eius domini / videlicet / quelibet
pro sua tertia / et q̄ hec dum peterentur infra dicte due partes ab
extra / siue maior pars eorum coram vestra maiestate obtulerunt
velle stare sacramento diffinitiuo ciuium Tridenti vestre ciuitatis
expertoꝝ de predictis / et inferius nominatis / videlicet / quare p̄-
dictis rationibus / et causis seu alia / que sufficiat cum instantia petit
dictus syndicus vestre ciuitatis Tridenti a vestra gratiosissima do-
minatione / et principatu / quatenus per vestram sententiam diffini-
tiuam / et omnibus iure via modo / et forma / quibus melius fieri po-
test / pronuncietis / declaratis dictas duas partes ab extra tenori / et
obligatas esse ad soluendum / et contribuendum vtrãq̄ earum pro
sua tertia cum dicta ciuitate Tridenti omnia / et singula facta / et ge-
sta de expensis infrascriptis / et que de cetero occurrerint / et super-
uenerint facienda ad bonum / et pacificum statum / et defensionem
iurium / status / et honorem dicte vestre ciuitatis Tridenti / et eius do-
mini / et dicta declaratione facta condemnatis dictas communita-
tes ab extra / et dictos eorum syndicos pro eis / et condemnatas
iuris remedijs compellatis ad contribuendum dandum / et soluen-
dum:

das & qđ dent soluant & contribuant duas partes de tribus parti-
bus infra scriptarum expensarum factarum vt infra describitur / et
qđ dent soluant & contribuant de cetero que occurrerint faciēda:
& expediēda ad defensionem & pro bono & pacifico statu iuris &
honoris dicte vestre ciuitatis & eius domini / & si contradictores
existant / petit expensas factas que faciunt ducatos decem / & de
faciendis impostis protestatur. Saluo omni alio suo iure / & sal-
uo iure addendi minuendi declarandi &c. petens etiam in omni-
bus & singulis premisis iustitiam summariam / secundum formam
iuris & statutorum Tridenti / & prout iuris ratio postulat / & requi-
rit / sibi administrari non astringens se dictus syndicus ad omnia
& singula supra scripta probanda / sed soluz ea / vel id / que / vel quod
sufficiat ad victoriam cause. Sup qua petitione habita / & data pri-
mitus copia eiusdem responsi fuit per syndicos ipsarum cōmu-
nitatum / & vniuersitatum ab extra qđ non volebant compelli ad
petita negando narrata / prout narratur vera esse / & dicendo pe-
tita prout petuntur / de iure fieri non debere etiaz prout in scriptis
produxerunt quorum quidem tenor talis est / & incipit.

In nomine Iesu amen. Illustrissime princeps ac Re-
uerendissime domine / domine noster gratiosissime &c.
Coram serenissima Ducali dominatione / ac Reueren-
dissima paternitate vestra debita cum reuerentia com-
parent & se presentat personaliter vestri fideles seruitores Leonar-
dus quondam magistri Aldrigeti de cadeno / Adelperius dictus
Santus de Trilaco / Franciscus quondam ser Jordani de vecano /
Gasparinus quondam Werthoni de vigo meani / Rascimbennus
filius ser Nicolai de recalcho de pinedo / Antonius dictus Pla-
cerra filius Nicolai Placerre de vigulo vatario / & ser Odoricus
zambaldus quondam ser Donati de lalaguna / omnes de vestra
diocesi Tridentina tanq̄ syndici / & syndicarius nominibus homi-
num / & personarum cōmunitatum / vniuersitatum / & villarum ple-
bium supramontis / calanini / cauedeni / & capelle Trilaci ab vna par-
te vestre ciuitatis Tridentine vltra Athesim versus sero sitarum /
& plebium meani / ciuecani / & pinedi / & villaruz viguli vattari / Du-
sentini / & mugaconi ab altera dicte ciuitatis parte citra Athesim
orientem versus iacentium / & postiarum omnium / & singularium
de vestra predicta diocesi Tridentina cōmuniter simul / & diuisim / &
presertim eorum vnusquisq; prout in publicis siozuz syndicatuz
documentis coraz prelibata Illustrissima Ducali dñatione vestra
pductis euidentissime ostinetur / & aduersus egregios / & sapie-
tes viros ser Antonium notarium / ser Bartholasz / ser Gulielmum no

Liber Secundus

tarium sarracenum de Tridento: nec non ser Jacobum de Archo
 ciuem Tridentinum: & eorum quemlibet syndicos: & procurato/
 res assertos hominum: & personarum cōmunitatis: & vniuersitatis
 vestre predicte vestre ciuitatis Tridentine: & eius suburbiorum: &
 contra: & aduersus quemlibet pro eis: & dicta cōmunitate: & vniuer/
 sitate eorum presentia: & serenitate vestra in iudicio legitime com/
 parentem: & contra: & aduersus quandam assertam petitionem si
 ue libellum: si nomen petitionis: & libelli habere meretur: qd nō cre/
 ditur eorum prelibata dominatione vestra per dictos assertos syn/
 dicos cōmunitatis Tridenti productum: & contra omnia: & singu/
 la in dicta asserta petitione contenta: dicentes: & allegātes: qd dicte
 asserte petitioni: siue libello suo quidem iudicio: de iure respondē/
 dum non videtur: quinimmo per serenitatem vestram fuisset: & es/
 set rejciendus: quoniam est vagus: dubius: ineptus: obscurus: &
 generalis male narrans: & peius concludens: & quia caret substan/
 tialibus a iure requisitis: & talis: qd ex eo dictis assertis syndicis cō/
 munitatis: & vniuersitatis Tridenti nulla competit actio: nec com/
 petere potest: maxime eo modo: que agitur: seu quo agere velle vi/
 dentur. Verum si: & inquantu: de iure respondere teneantur: qd
 minime credunt: eo casu: & non aliter: contra predictum assertum
 libellum: & omnia: & singula in eo cōtenta: ad elidendam intentio/
 nem ipsorum respondendo dicunt: excipiunt: & opponunt: qd ipsi:
 & homines: & persone suprascriptarum cōmunitatum: & vniuersita/
 tum exteriorum: & vltra: citraq: Athesim non teneantur: nec de iu/
 re cogi debent secundum narrata: & petita per dictos assertos syn/
 dicos cōmunitatis: & vniuersitatis Tridenti: & maxime causas: ex/
 ceptionibus: & rationibus infrascriptis: siue ipsarum aliqua: seu ali/
 quibus: que plus valeant: obstant: & sufficiant. Et primo: quia nul/
 la vera: & iusta causa in dicto libello asseritur: seu apponitur: ppter
 quam homines: & persone dictarum cōmunitatum exteriorum sol/
 uerint: & soluere consueuerint aut soluere teneantur: & debeant: aut
 cogi: & compelli debeant ad soluendum: & contribuendum de tribus
 duas partes expensarum: & collectarum impositarū ad instructio/
 nem: & refectionem rerum: & edificiorum in dicto asserto libello no/
 minatorum: & aliarum quamplurimarum reparationum: & expen/
 sarum factarum: & impositarum: faciendarum: prout in ipso libello
 latius cōtinetur: &c. Saluo semper: & reseruato: qd ipsi homines: &
 persone dictarum cōmunitatum exteriorum dicunt: & asserunt: &
 consentunt: qd ipsi: & siue cōmunitates teneantur: & obligati sunt ad
 soluendum: & contribuendum vnā partem de tribus partibus p/
 refectione: & reparatione turris: & campane pallatii Tridenti: & mu/
 rozum vrbis tantum: & non merlozum: neq: mantellozum: &c. Itē
 saluo qd tenentur et mittere consueuerant ad custodiendum festa
siue

fine mundinas in ipsa petitione nominatas / et qđ idem Alcarinus
 tam ipsis exterioribus / qđ interioribus ius publice reddidit / et admi
 nistrat. Item dicunt / excipiunt / et opponunt / qđ nulla actio / nullus
 interdictum / nullum in iudicis officium / nulla equitas / nulla deniqz
 iuris ratio suadet / vt ipsi syndici / et persone cōmunitatis / et vniuersi
 tatis Tridēti agant seu agere possint eo modo / quo agunt / seu quo
 agere velle videntur. Item qđ homines / et persone dictarum com
 munitatum exteriorum vltra citraqz Aethesim sua estima / et rotu
 los habent / secundum que / et quos sua salaria / et collectas vestre
 prelibate Illustrissime Ducali dominationi bis in anno soluunt / et
 prestant / vnusquisqz pro rata sua sibi contingente / et sic etiam solve
 re consueverunt / et qđ ciues / homines / et persone ciuitatis Triden
 ti nulla vestre Ducali dominationi salaria soluunt / neqz prestant / et
 certum est / qđ qui in vno grauantur / in alio debent alleuari. Item
 qđ homines / et persone dictarum cōmunitatum exteriorum homi
 nibus / et personis cōmunitatis Tridēti sunt triplo / et quadruplo
 pauperiores / vtriusqz partis facultates / et bona cōsiderando / et ex
 timando / et certum est / qđ qui plus potest / plus etiam facere tene
 tur. Item qđ refectiones / reparationes / et expense in dicto libello
 nominate fieri debent / et fieri / et solui consueverunt per ciues / et ho
 mines interiores / et exteriores harum villarum / videlicet Garda
 nec / pedecastelli / Pisauace / Ranine / Decij / Mattarelli / Gardu
 larum / Lognole / et Montagne / et nobiles exteriores / qui omnes
 simul faciunt / et contribuunt vna cum ipsis ciuibus / et redditibus
 ex campo martio statera cōmunis syndicaria / et munda minoru per
 ceptis / et qui in dies percipiuntur / saluo vt supra / et c. Secundū mo
 res / et consuetudinem antiquam iam diu obseruatam. Item quia
 sicut homines dictarum cōmunitatum exteriorum nullum cōmo
 dum habent / nec honorem / ita nec incōmodum / et nec onus debet
 sentire / nec pati nam dicti homines / et persone exteriores sua vna
 venalia per ciues / et homines cōmunitatis Tridēti ad vrbez dicte
 ciuitatis Tridēti ad vendendum conducere prohibentur / quod
 absurdum ipsum / et contra bonos mores / et equitatem est / et esse vi
 detur / maxime quum dicti homines exteriores sint etiam / sicut in
 teriores / et ciues vestre Ducali dominationi suppositi / et subiecti
 quod optant / et diuissime / et quasi immortaliter vellent sperantes /
 et plenissime confidentes prudentia / clementia / et summa domina
 tionis / et serenitatis vestre iustitia / que tanta est in vobis ex innata
 Ducali virtute / vt non dubitent quin sint in hac potissimum causa
 iustissime dominationi vestre cōmendati / quoniam vt bene. Et do
 minatio nouit / rustici laboratores / et agricole / hi sunt / quozuz labo
 ribus / operibus / vigilijs / et sudore principes domini / ciues / cete /

Liber Secundus

raque hominum genera vitam presentem et spiritum ducunt. Item
 quia expense in dicto asserto libello in diuersis postis descripte et
 nominate facte fuerunt per homines ciues ciuitatis Tridenti: et ad
 eorum tantum utilitatem dictis hominibus exterioribus in scijs: et
 non requisitis: et preter eorum voluntatem et consuetudines: et ma-
 xime ille: que in causa contra nigrum facte fuerunt. Et quod ipsi ci-
 ues in dicta causa contra nigrum sua culpa negligentia et defectu in
 dictas expensas inciderunt et damnum: quod quis sua culpa sentit: si
 bi imputet et non alij. Item quia illis decem et octo stipendiarijs:
 de quibus in .xliij. postea dicti libelli fit mentio ab hominibus tan-
 tum comunitatis et ciuitatis Tridenti satisfieri debet et debuit quo-
 niam per capitaneos domini ad custodiendum ciuitatem impositi
 fuerunt solummodo propter ciuium absentiam qui propter pestes
 de vrbe recesserant: et quod tunc temporis multi de exterioribus circa
 Athesim ad custodiendum dorsum Tridenti uenerunt et multi
 etiam de exterioribus ultra Athesim minis insidijs et metu Pa-
 risij de Lodrono perterriti ad urbem confugerunt. Ita quod tunc te-
 poris erant in maximis angustijs et custodijs faciendis constitu-
 ti. Item specialiter respondendo .xlv. poste dicunt excipiunt et op-
 ponunt: quod si ciues uti liberalitate uolunt de suo et non alieno libe-
 rales esse debent. Item quia homines exteriores in suis uillis: et
 locis multa onera oportuit pati et oportet: et multas expensas face-
 re ad honorem defensionem et statum domini et ciuitatis Triden-
 ti fecerunt: pro quibus ipsi soli soluerunt et pro quibus soli contenti
 steterunt et quod ipsi homines comunitatis Tridenti ipsos homines
 exteriores contra Parisium de Lodrono defendere et iuuare pa-
 rum studuerunt eis: nec auxilium: nec consilium: nec fauorem pre-
 stando: et quod de predictis omnibus et singulis ita est rei ueritas pu-
 blica uox et fama: et si aliquo modo appareret: aut probari posset
 (quod non creditur) quod ipsi homines exteriores aliqua pro dictis
 refectionibus et expensis soluerint et una cum hominibus comu-
 nitatis et vniuersitatis Tridenti contribuerint. Tunc et eo casu di-
 cunt excipiunt et opponunt: quod indebite et iniuste: et contra omnes
 iuris formas: et tanquam persone rudes ignare: et non obligate solu-
 runt et contribuerunt: negantes semper narrata: prout narratur:
 et petita prout petitur fieri debere. Quare Illustrissime princeps
 ac Reuerendissime domine domine his rationibus et causis: que
 multe allegari et numerari possent: prelibate Ducali. Ed. Et. predi-
 cti seruitores syndici et syndicarijs nominibus antedictis deuotiss-
 sime supplicant: et cum reuerentia et instantia quam debite fieri potest:
 petunt: ut eos et dictas suas communitates et vniuersitates predi-
 ctas omnibus modo uia et forma: quibus melius de iure potest
 absoluat

absolutis / et absolendas pronuncietis et pronunciatos absolue-
 re et liberare dignemini a petitione dictorum syndicorum comuni-
 tatis civitatis Tridenti tanq̄ iniqua / et iniusta / et ab omnibus / et
 singulis in ea contentis / et connexis / et dependentibus ab eadem
 et q̄ vestra sententia pronuncietis et pronunciare libeat / oblationē
 siue promissionem factam de stando sacramento definitivo / vt asse-
 ritur in libello si que facta sint (quod non creditur) et omnia et singu-
 la in dicta causa agitata: tam coram serenitate vestra q̄ coram alijs
 officijs ante vtriusq̄ partis syndicatorum productionem / fuisse et
 esse nullam nulliusq̄ valoris / et momenti tanq̄ per personas minus
 legitimas et ad hoc insufficientes facta gesta et actitata petētes ex-
 pensas iam factas que faciunt ducatos quadraginta / et de faciēdis
 in posterum / et damnis et interesse suis / et semper de nullitate / pces-
 sus protestantur: saluis et reservatis sibi omnibus alijs suis iuribus
 exceptionibus peremptorijs et delatorijs / et oibus alijs cuiuscunq̄
 conditionis et qualitatis existant et censeantur: non astringentes
 se propterea nominibus antedictis ad probandum de predictis: ni-
 si necessaria et incumbētia sibi / et que sibi sufficiant ad victoriā pre-
 sentis cause reportandam super quibus petitione et responsione di-
 ctus ser Antonius syndicus hominum et personarum comuni-
 tatis et vniuersitatis civitatis Tridenti / Gasparinus de vigo meani
 syndicus et syndicario nomine hominum et personarum comuni-
 tatum / et vniuersitatum plebium meani / et cunezani / Makimbicus
 derechaleo de pinedo / syndicus et syndicario nomine hominum et
 personarum totius plebis pinedi / et Antonius placere de vigulo
 vattario syndicus et syndicario nomine hominum et personarum
 comunitatatum / et vniuersitatum villarum viguli vattarij / buscentini:
 et mugazoni: et Joānes chylette de gabiole de pabo / vt syndicus
 et syndicario nomine hominum et personarum totius plebis pabie
 que comunitates sunt ab alia parte dicte civitatis Tridenti versus
 mane. Et Leonardus de cadeno / vt syndicus et syndicario nomi-
 ne hominum et personarum totius plebis supramontis facientes
 pro se: et dictis nominibus et vice et nomine hominum et personarū
 capelle Trilaci / et vice: et nomine syndici hominum et personarū ple-
 bis calanini: et vice et nomine syndici plebis canedent absentiu: que
 cōitates sunt ab alio latere dicte civitatis versus sero. Dixerunt:
 qd̄ erant contenti eligere bonos homines: que liberā habeant po-
 testatem / et bagliam ad videndum / cognoscendum / examinandum
 super petitione / et responsione / et iura partium audire diffinire / sen-
 tentiare: et laudare super dicta petitione / et responsione / et errores:
 et differentias vertentes inter dictas partes dictis nominibus oc-

viri sed omnia et singula premissa et laudanda et sententianda per
 prelibatum dominum electum perpetuo firmata et grata habere
 et tenere attendere obseruare et adimplere et non contrahere
 vel venire per se vel alios aliqua ratione causa vel ingenio de iure
 vel de facto sub pena quingentorum ducatorum auri in solidum in
 singulis capitulis huius contractus et compromissi et laudi ferendi
 solennibus stipulationibus inter dictas partes dictis nominibus
 et ab ipsis partibus in solidum promissa: cuius pene medietas
 applicetur camere domini: et alia medietas parti attendenti: et
 que penatoriens in solidum committatur et exigi possit: quotiens
 contrafactum fuerit cum refectione damnorum omnium et expensarum
 et interesse litis et extra et obligatione omnium bonorum
 dictorum syndicorum et suarum communitatum et vniuersitatum
 presentium et futurorum et qua pena soluta vel non hoc compromissum
 laudum et arbitramentum ferendum nihilominus plenam
 obtineat firmitatem. Item promiserunt solennibus stipulationibus
 dicti Gasparinus / Pascimbennus / Antonius placere / Leonardus
 de cadeno: syndici predicti pro et syndicarum nominibus
 predictis dicto ser Antonio notario syndico vniuersitatis commu-
 nitatis Tridenti stipulanti et recipienti siue mihi notario infrascripto
 pro vt publice persone stipulanti nomine et vice omnium: quorum
 interest: et in futurum poterit interesse facturos et curaturos
 cum effectu quod Adelperius sancti syndicus vniuersitatis et communi-
 tatis capelle trilacii: Franciscus Jordani de vezano syndicus vni-
 uersitatis et communitatis totius plebis calauini: et ser Odozicus
 zambald syndicus totius plebis cauedeni ratificabunt approba-
 bunt et emologabunt hoc presens compromissum et omnia et sin-
 gula superscripta et infrascripta in presenti compromisso contenta
 hinc ad octo dies a requisitione facta et se vt syndicos et syndica-
 rios nominibus dictarum suarum communitatum et vniuersitatum
 obligabunt et bona sua et suarum communitatum pro omnibus in
 presenti compromisso contentis firmis habendis et manutenendis
 et in omnibus et per omnia puta ipsi Gasparinus / Pascimbennus / Anto-
 nius placere de vigulo et Leonardus de cadeno vt supra sub pena pre-
 dicta. Insuper predicti ser Antonius notarius syndicus civitatis et vni-
 uersitatis civitatis Tridenti: Gasparinus / Pascimbennus / Antonius
 placere / Leonardus de cadeno pro se et vt syndici et syndicarum nomi-
 bus dictarum suarum civitatum et ad maius robur et firmitatem omnium pre-
 missorum iurauerunt singuli corporaliter manibus tactis scripturis ad san-
 cta dei euangelia predicta omnia et singula in presenti compromisso contenta
 firma rata et grata habere tenere obseruare attendere in perpetuum et

Liber Secundus

in aliquo non contrahere vel venire per se vel alium aliqua ratione causa vel ingenio de iure vel de facto sub obligatione / et pena predictis / et virtute huius prestiti iuramenti. Item die martis primo mensis Aprilis anni instantis presentis: Tridenti in castro boni consilij in staba parua de supra. Presentibus nobilibus domino Michaele de cozedo referendario prelibati domini Episcopi domino Petro magistro coquineser Petro notario de Decharijs de zuçado plebis Thioni vallis iudicarie / et Danesio notario habitatore in terra Rippertestibus / et alijs vocatis et rogatis. Ibidem ante presentiam illustrissimi Principis / et domini Reuerendissimi domini Alexandri dei / et apostolice sedis gratia Episcopi Tridenti Ducisq; Nazonie etc. Constitutis Adelperio dicto fant de trilaco syndico cõmunitatis capelle trilaci: Francisco Iordani de veza no syndico totius plebis caluini / et ser Odozico zambald syndico totius plebis cauedeni / et instante egregio legum doctore domino Antonio de cindis de leudro / Sicario Tridenti pro cõmunitate Tridenti suae me notario infrascripto / vti publica persona instate pro ipsa cõmunitate Tridenti et requirente ipsi Adelperius Franciscus / et ser Odozicus zambald per se / et vti syndici predicti / et syndicarijs nominibus dictarum suarum cõmunitatum / et vniuersitatum / hoc presens compromissum / et omnia in ipso contenta et scripta / vt supra bono modo / et dispositione / et animo deliberato laudauerunt / probauerunt / affirmauerunt / et emologarunt / promittentes pro se principaliter / et pro dictis suis vniuersitatibus / et cõmunitatibus et per solemnem stipulationem / mihi notario infrascripto: vti publice persone stipulanti nomine / et vice hominum et personarum vniuersitatis ciuitatis Tridenti / et suburbiorum ipsius ciuitatis / predictum presens compromissum / et omnia / et singula in eo contenta / et descripta / et laudanda / et sententianda per prelibatum serenissimum Principem / et dominum nostrum dominum Episcopum Tridenti arbitrum arbitratorem / et amicabilem compositorem / et cõmunalem amicum electum / vt supra / perpetuo firmum ratum / et gratum / et firma rata et grata perpetuo habere tenere atq; edere / obseruare adimplere et in aliquo non contrahere vel venire per se / vel per aliquem eorum / seu per aliam aliquam interpositam personam modo aliquo ratione causa vel ingenio de iure vel de facto: sub pena quingentorum ducatorum auri insolidum in singulis capitulis huius tractus compromissi / et laudij ferendi solennibus stipulationibus inter ipsos contrahentes dictis nominibus: et ab ipsis contrahentibus insolidum promissis / factis pene medietas applicetur cameræ domini prelibati / et alia medietas parti attendenti: et que pena toties insolidum cõmittatur / et exigi possit.

possit / quotiens fuerit contrafactum cum refectione damnorum omnium et expensarum et interesse litis et extra: et obligatione omnium bonorum victorum syndicorum: et cuiuslibet eorum et suarum communitarum presentium et futurorum: et qua pena soluta vel non hoc compromissum laudum et arbitramentum ferendum: nihilominus plenam obtineat firmitatem. Item predicti syndici pro se: et syndicarum nominibus: quibus supra ad maius robur et firmitatem omnium et singulariter promissorum iurauerunt singuli copozaliter tactis scripturis ad sancta dei Euangelia predicta omnia et singula / firma rata et grata perpetuo habere et tenere obseruare et adimplere et in aliquo non contrafacere / vel venire per se / vel alium aliqua ratione / causa vel ingenio de iure / vel de facto / sub obligatione et pena predictis et virtute huius prestiti sacramenti.

Ego Antonius natus quondam ser Joannis de fayo dioecesis Tridenti civis et habitator Tridenti publicus apostolica et imperiali auctoritate notarius predictis compromisso confirmationi ratificationi approbationi et sacramento prestitito et omnibus et singulis promissis dum sic agerentur et fierent ut promissum est: inter fui et rogatus publice scripsi etc.

In Christi nomine amen. Nos Alexander dei gratia Episcopus Tridenti ac Dux Daquoue etc. Arbitrator amicabilem compositor et communis amicis electus et assumptus compromissarius per ser Antonium notarium: ser Wertholash de burgo nouo de Tridento ut syndicum et syndicario nomine hominum: et personarum vniuersitatis et communis civitatis Tridenti et syndicario nomine propria communitate ex vna. Et Gasparinum quondam Wertholdi de vigo meani ut syndicum et syndicario nomine hominum et personarum vniuersitatum et communitarum plebis ciuezan / et plebis meani et Mascimbenum de rechalco de pinedo: ut syndicum / et syndicario nomine hominum et personarum totius plebis pinede et Antonium placere de Vigulo vatario ut syndicum et syndicario nomine hominum et personarum vniuersitatum villarum viguli vatarij: bosentini et mugazoni et Joanne chylette de gabio de pabo. ut syndici et syndicario nomine hominum et personarum totius plebis de pabo: que civitates sunt ab vna parte civitatis Tridenti versus maner: et Leonardum quondam ser Aldrigeti de cadeno ut syndicum et syndicario nomine hominum et personarum totius plebis supramotis: Adelperium dictum fant syndicum et syndicario nomine hominum et personarum totius capelle ville Trilaci et franciscum quondam Jordani de

Liber Secundus

vezano vt syndicum ⁊ syndicario nomine hominum ⁊ personarū
 totius plebis callanini ⁊ ser Dodozicum zambald: vt syndicus ⁊ syn
 dicario nomine hominum ⁊ personarum totius plebis cauedeni
 que communitates sunt ab alia parte dicte communitatis Tri/
 denti versus sero. De ⁊ super causis / controuersijs / differentijs:
 ⁊ erroribus: que inter dictas partes / dictis nominibus erant:
 vt plenius in compromisso: seu in instrumento electionis. ⁊ com
 promissi in nos facti continetur scripto ⁊ annotato: manu ⁊ sub
 signo Antony de Fayo notarij ciuis Tridenti: et demum visis
 auditis: ⁊ intellectis: ⁊ diligenter examinatis petitionibus: ⁊ re
 sponsionibus: ⁊ differentijs a partibus predictis dictis nomi/
 nis hinc inde dictis ⁊ factis ac allegationibus: prepositionibus:
 ⁊ iuribus expositis oretenus per ipsas ambas partes dictis no/
 minibus: ⁊ super omnibus ⁊ singulis: que vna pars ab altera: eod
 uerso dicere petere: ⁊ ostendere voluerit: habita matura delibera
 tione vigore compromissi predicti: ⁊ baylie nobis attribute. ⁊ ple
 nius in compromisso continetur. Christi ⁊ gloriofissime virginis:
 eiusdemq; matris nominibus inuocatis: ⁊ cordialiter reassumptis.
 Nos Alexander dei gratia Episcopus Tridentinus: Duxq;
 Bazouie ⁊ c. electus compromissarius inter dictas partes dictis
 nominibus ad videndum: examinandum cognoscendum: ⁊ termi
 nandum de bono: ⁊ equo: de iure / ⁊ de facto causas lites questio
 nes differentias: ⁊ controuersias motas ⁊ vertentes inter dictas
 partes dictis nominibus occasionibus: ⁊ causis in compromisso de
 scriptis. Sedentes pro tribunali dictis partibus dictis nominibus
 citatis: ⁊ peremptorie monitis: ⁊ requisitis in presentem diem / bo
 ram ⁊ locuz: ad hoc nostrū laudū: siue ad hāc nostrā finiam arbitra
 mentalē pferri audiendū: talē in his scriptis proferimus sententiā
 quia p hanc nostrā sententiā arbitramentalē. Sententiamus: ⁊ p/
 nunciamus vt infra aduertentes in super: q; omne regnuz in seipso
 diuisū ⁊ desolabitur: et domus supra domū cadet: et q; tales subdi
 tozum discordie sepe solent dominozum esse causa ruine: ⁊ e conuer
 so virtus vnita fortior est seipsa dispersa. Igitur cupientes partes
 suprascriptas ad pacem: ⁊ concordiam totaliter peruenire. Christi
 virginisq; gloriose Marie: beatiq; Eligij ecclesie nostre Triden
 ti patroni iussragijs ⁊ nominibus inuocatis pro tribunali sedentes
 super banco in capite sale magne nostri castri boni consilij: quem
 locum ad hunc actū specialiter elegimus pro tribunali inter supra
 scriptas partes: talem in his scriptis sententiā lauduz: et arbitra
 mentum proferimus atq; damus. videlicet: quia dicimus: et p nūc
 ciamus ⁊ sententiamus non per modum. et viā ordinarij iudicij
 sed cuiusdam transactionis: et pacti amicabiliter componendo se/
 quentes

quentes arbitrium suprascripti compromissi laudamus / et arbitramur in hunc modum: videlicet. Primo q omnes suprascripti homines / et vniuersitates villarum / et plebium suprascriptarum / siue earum syndici: et procuratores sint / et esse debeant perpetuo obligati pro defensione nostris: et Ecclesie nostre Tridentine status / ad dandum / prestandum / et contribuendum nobis / et successoribus nostris totiens quotiens fuerit opportunum / et expediens de tribus pedibus armatis / siue stipendiarijs duos / et suprascripti homines / et cōmune predictae nostre ciuitatis Tridenti cum adberentibus suis / siue eorum syndici: et procuratores de tribus stipendiarijs vni tantum dare / et contribuere similiter teneantur / et sic ambas suprascriptas partes ad sic / vt suprascriptum est perpetuo faciendum / dandum / et prestandum / et contribuendum in his scriptis condemnamus sententialiter. Nullus autem miretur: si in hac parte suprascriptos exteriores plusq̄ ciues duximus aggrauandos / quia predictam nostram ciuitatem quam totius status nostri / et ecclesie nostre Tridentine principale membrum / et caput esse putamus nolimus aliquo tempore ciuibus / et incolis suis de populari. Immo pro ipsius defensione volumus perpetuo remanere plenam / et bene fultam. Item q̄ velle tanq̄ membra siue ciuitatis ad defensionem / et ipsius fortificationem semper sunt obligati: et tenentur de iure / et quia homines ipsarum villarum negotia / et laboria sua vt plurimum expediant cum personis / et bobus eorum. Ciues autem cum pecunijs: et sic cum grauioribus expensis. Idcirco dicimus / q̄ quotienscuq̄ opus fuerit extra muros predictae nostre ciuitatis aliquas foueas: siue valla pro fortificatione eiusdem ciuitatis: vel aliquas rostas vltra Aethesim pro sustinendo flumine ipsius Aethesis in aluuii sui antiquum ne deserat ciuitatem / vel aliqua alia fortificia seu opera extra dictos muros pro fortificatione / et defensione ipsius ciuitatis. Tunc / et eo casu adueniente suprascriptos exteriores de plebibus suprascriptis siue corū syndicos / et procuratores ad dandum / prestandum / et contribuendum de predictis omnibus / et similibus expensis de tribus partibus duas / et ciues / siue cōmune predictae nostre ciuitatis: siue eorum syndicos / et procuratores tertiam partem earundem expensarum ad dandum faciendum / et contribuendum similiter in his scriptis condemnamus. Item dicimus / et amicaliter componendo laudamus / et arbitramur / q̄ quotienscuq̄ expediret fieri aliquem murum vniu pro fortificatione / et defensione eiusdem ciuitatis vel aliquos muros altius eleuare / aut in aliqua ipsorum parte expediret ipsos muros reparare / vel ipsos muros expediret fieri vel aliquod opus de lapidibus / et cemetis / vel lignaminibus pro defensione / et fortificatione ipsius ciuitatis / et predicti

Ziber Secundus

etorum murorum vel si expediret portas antiquas reficere vel pō
tes lenatozios de nouo facere aut veteres reparare vel rastella in/
tus et extra portas predictas ad defensionem ipsarum portarū de
nouo fieri aut reparare siue refici vel aliquod spaldum ad vadum
Athēsis versus ciuitatem pro defensione et reparatione ipsius ciui
tatis fieri oporteret: vel si expediret pontem Athēsis apud sanctū
Laurentium ab vno capite et turri vange ab alio capite totum de
nouo fieri aut partem ipsius reparare excepto solo ipsius pontis:
ad quod totum tenentur facere et reparare homines plebis supramō
tis et cadeni vel si oporteret turrim a platea cōmunis in aliqua sui
parte reparare aut campanas ipsius turris fractas reficere vel alias
nouas facere vel plateam ipsius ciuitatis: quia magis gaudent ho
mines exteriores cum suis lignaminibus plaustris bobus q̄ pre
dicti ciues expediret ampliari vel generaliter loquendo si expedi
ret fieri intra muros predictę ciuitatis: vel super ipsos muros aliqd
aliud opus vel fortitium pro fortificatione et defensione ipsius ci
uitatis nostre q̄ in omnibus suprascriptis casibus predicti nostri
ciues et cōmune predictę nostre ciuitatis siue eorum syndici et pec
ratores medietatem omnium supra specialiter et generaliter nomi
natorum onerum et fortitiorum et expensarū facere solvere pre
stare et contribuere teneantur et aliam medietatem similiter facere
soluere prestare et contribuere teneantur homines et cōmunitates
siue vniuersitates plebium suprascriptarum siue eorum syndici et
procuratores et suprascriptas partes et vtrāq̄ ipsarum ita ad predictā
faciendum soluendum et contribuendum per hanc nostrā sentē
tiam laudum et arbitramentū in his scriptis sententialiter p̄dēna
mus per quam sententiam nostram non intendimus nec aliqua
liter volumus absolutos esse homines de alijs locis totius nostri
Episcopatus et iurisdictionis Tridentine: qui partem suam cōtri
buere consueuerunt pro reparatione dicti pontis: et eius a princī
pio constructione. Item dicimus volumus atq̄ mandamus: quod
quotienscūq̄ via publica citra pontem fossatum extra portā san
cti Martini in totum vel in aliqua sui parte impetu fluminis atbe
sis vel alicuius alterius infortunij rueret vel totaliter destrueretur
ita q̄ homines cum personis equis et bobus et plaustris per ipsam
viam transire commodē non possent: q̄ tunc et eo casu adueniente
(quod absit) syndici cōmune et homines predictę nostre ciuitatis
Tridentini ad medietatem expensarum: que occurrēt circa refectio
nem et reparationem dicte vie: et ad aliam medietatem cōmunita
tes vniuersitates et homines plebium suprascriptarum citra Athē
sim facere: et contribuere totaliter teneantur. Si autem dicta via
in aliqua sui parte modicū destrueretur: quod tamen non fieret im
pedimentum

pedimentum hominibus cum suis personis bobus / & equis inde posse transire: sed cum plaustris comode transire non possent: tunc & eo casu adueniente: volumus atq; mandamus q; predicti ciues de predicta nostra ciuitate Tridenti ad reparationem & refectionē talis vie solummodo teneantur absq; exteriorum subsidio. Item volumus atq; mandamus: q; quotienscunq; via de fenestrellis incepta / & nondum finita in aliqua sui parte vel in totum rueret: vel totaliter destrueretur q; homines cum personis bobus & equis cū plaustris inde comode transire non possent: q; tunc & eo casu adueniente syndici / comūne & homines predictę nostre ciuitatis Tridenti ad refectionē & reparationē ipsius vie pro vna medietate / & p̄ alia medietate vniuersitates / & comunitates / siue eorū syndici plebium vltra busum de vella / totaliter teneantur: sin autem dicta via in aliqua sui parte modicum destrueretur. Tunc & eo casu adueniente: dicimus atq; mandamus fieri debere / vt supra diximus / & mandauimus fieri debere de via citra pontem fossati extra portam sancti Martini / si autem in futurum contingeret q; nos aut successores nostri predictam viam de fenestrellis imperfectam totaliter p̄ficere vellemus / & adimplere / aut aliam quācunq; viam nouam fieri facere vellemus / aut successores nostri tunc & eo casu adueniente: dicimus / volumus / atq; mandamus / q; ad perfectionem ipsius / & altariū quārcunq; viarum publicarum predicti syndici comūne: & homines predictę nostre ciuitatis Tridenti pro tertia parte solūmodo teneantur / & q; syndici / comunitates / & vniuersitates & homines omnium plebium sup̄scriptarum: itaq; vltra Althesim q̄s citra pro alijs duabus partibus facere / & perficere teneantur / & q; diximus / decreuimus / & mandauimus de sup̄scriptis duabus vjs de ponte fossato / & fenestrellis in omnibus & per omnia. Idem dicimus / atq; mandamus de omnibus alijs vjs publicis infra termini nos antiquos fieri / & totaliter per sup̄scriptas partes / & quālibet ipsarum adimpleri / & obseruari debere. Item volumus / atq; mandamus q; homines sup̄scriptarum plebium iuxta / & secundū eorum antiquas consuetudines omni anno teneantur & debeant venire ad dictam nostram ciuitatem cum armis ad custodiēdas oēs: & singulas nundinas & mercatos per ipsos solitas / & solita custodiri. Et similiter quotienscunq; aliqua alia extraneaganti necessitate per nos vel successores nostros requirerentur venire debeant / & teneantur cum armis ad custodiendum / & defendendum predictā nostram ciuitatem cum ciuibus predictę nostre ciuitatis Tridenti. Item volumus / atq; mandamus / q; predicti nostri ciues / siue eorum syndici / & procuratores teneantur / & debeant conuocare & requirere syndicos: & procuratores sup̄scriptarum plebium: quo-

Ziber Secundus

tienſumq; contingerit fieri oportere aliquam expenſam de expenſis ſupra in hac noſtra ſententia expreſſis ⁊ nominatis, vel aliam in ambatozibus: q̄s cōmunem ambarum partium concernāt bonozem ⁊ vtilitatem: ⁊ hoc ſi talis expenſa faciēda excederet quātitatem ⁊ ſummam decem ducatorum: ſi autem minor eſſet ⁊ ſic: tunc conuocare teneantur predictos exteriores: ſi autem expenſe fierent: que celerem requirerent expeditionem adeo q̄ periculum eſſet in mora mittendi pro dictis exterioribus, etiam ſi maiorem decem ducatorum excederet ſummam: tunc eo caſu adueniente volumus q̄ dicta expenſa ſubito deliberetur ⁊ fiat ⁊ poſtea pro dictis exterioribus mittatur ⁊ eis ſignificetur ⁊ demōſtretur taliter qd̄ grauatos ſe non poſſunt dicere: nec aliquo modo allegare. Item volumus atq; mandamus: q̄ de omnibus expenſis paruis vel magnis hoc eſt a decem ducatis ſupra, vel infra quolibet anno ⁊ tempore: quo mutantur procuratores predictę noſtre ciuitatis mittatur pro dictis ſyndicis de plebibus ſupraſcriptis ⁊ qd̄ oium ⁊ ſingularum expenſarum factarum cōmunem predictarum partium vtilitatem concernentium ⁊ honorem ſiant rationes taliter clare qd̄ neutra partium poſſit merito dicere ſe aggrauatam, ſine deceptam, vel allegare. Item volumus atq; mandamus: q̄ ipſi homines ⁊ vniuerſitates predictarum plebium poſſint ⁊ valeant pro ſuo libito voluntatis de perſe vti, frui ⁊ gaudere, vendere ⁊ affictare, paſcuam, montes ⁊ nemora ſua ⁊ alios redditus ⁊ affictus abſq; predictozum ciuium conuocatione ⁊ requiſitione: ſaluo ſemper iure ciuitatis Tridenti: q̄ habeat ipſa ciuitas ⁊ homines ipſius ciuitatis in monte bondoni tranſuerſaria ⁊ alibi vt deſcriptus eſt ⁊ reperitur in libris antiquarum designationum ciuitatis Tridenti: et ſaluo etiam iure: qd̄ habent ipſi cines Tridenti ab antiquiſſimo tēpore citra pro vſu ſuo poſſendi tantum incidere quecumq; lignamina ab igne ⁊ pro conſtructione domozum ſuarum in ciuitate ⁊ extra ciuitatem ⁊ non cauſa vendendi: nec aliter donandi, vel alienandi: vti autem poſſint eadem die ire ⁊ redire ad eozum domos ⁊ di etiam ciuitatem cum talibus lignaminibus inciſis: ⁊ qd̄ ſimiliter ipſi cines poſſint ⁊ debeant de perſe gaudere vti, frui, tenere, vendere ⁊ affictare ſua paſcuam, ſyluas ⁊ nemora ⁊ affictus ⁊ alios redditus ipſius ciuitatis. Item volumus, ac preſenti ſententia noſtra laudare ⁊ arbitramentolaudamus ⁊ ordinamus, q̄ ſi quo tempore occurreret in partibus iſtis aliqua ſuſpicio belli, q̄ ſupraſcriptis noſtris hominibus de ſupraſcriptis plebibus ⁊ quibuſcumq; alijs de Episcopatu noſtro Tridenti ſit licitum pro ſuis perſonis ⁊ rerum ſuarum ſecuritate: hoc eſt beſtjs, bladjs, vino ⁊ alijs quibuſcumq; rebus ſuis ad predictam noſtram ciuitatem Tridentinam impu-

ne ⁊

ne & se cure venire: ibiq; stare & habitare rebus suis ibidem condu-
 cis uti & frui & de ipsis vendere & alienare. & deinde recedere / et
 redire cum ipsis rebus: nec venditis: nec alienatis pro ipsorum libi-
 to voluntatis statuto aliquo in contrarium disponente nequaquam
 obstant. **E**xpensarum autem in præteritis per suprascriptos no-
 stros ciues ad vtilitatē vtriusq; partis factarū / & petitarum: quas
 ascerebant ascendere ad summam quingentorum ducatorū / & vl-
 tra dispositionem / ordinationem / & declarationem nobis in poste-
 rum reservamus: & quia vtraq; pars suprascriptarum partium legi-
 timam causam habuit litigandi. **I**terco ipsas / & vtraq; ipsarū ab
 expensis presentis litis absolvimus / & penitus reddimus absolu-
 tas / & predicta omnia & singula suprascripta. **D**icimus pronuntia-
 mus / sententiamus / laudamus: & amicableiter componendo arbi-
 tramur omni modo / via & forma: quibus melius de iure ac vigo-
 re: & auctoritate suprascripti compromissi in nos possumus. atq; de
 bemus: reservato nobis semper arbitrio potestatis / & banlia inter-
 pretandi / & declarandi omnia / & singula dubia / & obscuritates / & am-
 biguitates: que in predictis vel aliquo predictorum inter suprascri-
 ptas partes occurrerent / vel apparerent aliquo in futuro: quā
 sententiam / laudum / & arbitramentum de plenitudine potestatis:
 & arbitrij nostri ad perpetuam rei memoriam in volumen statuto-
 rum predictæ nostre civitatis Tridenti tanq; perpetuum statutum
 & synodalem constitutionē. **V**olumus & mandamus inseri atq; de
 scribi: mandantes ipsam sententiā / laudum & arbitramentū: sub pe-
 na in dicto compromisso contenta perpetuo attendi / & iniolabili-
 ter observari: que pena totiens committatur: & exigi possit quoties
 contra factum fuerit ipsa sententiā / laudo / & arbitramēto: nihilomi-
 nus in sua roboris firmitate remanente. **I**nsuper volumus: q; per
 hanc nostram sententiā vel aliquam sui partem non sit in aliquo
 derogatum libertati nostre: neq; Ecclesie nostre Tridentine: nec
 successorū nostrorū: & maxime qm partibus vel alicui ipsarum / ali-
 qua nostra / vel Ecclesie nostre necessitate aliqua extraordinariam
 collectā imponere necessariū foret: quā volumus posse imponere
 partibus suprascriptis vel alteri ipsarū / prohibito voluntatis nostre &c.
Data lecta & publicata fuit & est suprascripta snia arbitramētalis
 p me Antonii notariū infrascriptū ex cōmissione mibi facta p sphi-
 batū serenissimū principē & dñm Reuerēdissimū dñm Alexandrū
 Ep̄m Tridētīnū ducēq; Mazoniē &c. cōpromissariū electū vt. s.
 p̄tinuo tribunali sedētē quā cōmissione ser Gulielmus notarius
 sarracenus ciuis Tridēn. vt notarius publicus fuit rogatus scribere
 P̄tinuo ser Antonio notario ser Bartholasi de burgenouo
 de Tridēn. syndico cōitatis & vniuersitatis ciuitatis & p̄tinuo appo

Liber Secundus

bante affirmante et emologante ipsam sententiam et dicente eam si
bi bene placere et absentibus alijs syndicis vniuersitatum: et comu-
nitatum ab extra tamen legitime citatis peremptorie monitis ipsis
partibus: et requisitis in presentes diem locum et horam ad hanc sen-
tentiam arbitramentalem: et laudum proferri audiendum: die ve-
neris quinto mensis Septembris: hora tertiarum vel circa: mille
esimo quadringentesimo vigesimo septimo indictione quinta super
sala magna castri boni consilij ad quoddam banchnm pnces fene-
stram magnam. Presentibus nobilibus: et circumspcctis viris do-
mino Valdesare de Thono: domino Michaele de coredo: domi-
no magistro coquine: Joanne eius fratre: Gregio legum docto-
re domino Antonio de Lendro vicario Tridenti: domino Isido-
ro factore in ipso castro: domino Nicolao thesaurario: Joane scri-
ba: prelibati domini Episcopi: domino presbytero Marco: domi-
no presbytero Joanne: domini prelibati Episcopi capellano Si-
mone notario de tresso vallis annanie: Nicolao quondam Domi-
nici becharij de sauno vallis iudicarie: Jacobo becharij de zusa-
do dicte vallis iudicarie: Pifone filio Fracisci de pisonibus de Rip-
pa: dño Antonio de Rippa: dño Antonio de mollis: dño Nico-
lao de mercadentis: dño Joachino de mezasomis: ser Joane pe-
tro de Feltro: ser Petro Jacobo Michaele se: et Federico polcto
no istis septem ciuibus Tridenti. testibus: et alijs vocatis: et rogatis.

CEgo Antonius natus quondam ser Joannis de fayo ciuis: et
habitor Tridenti apostolica et imperiali auctoritate notarius la-
tioni et publicationi dicte arbitralis sententie late per antedictum
dominum Episcopum: et per me notarium de eius commissione le-
cte: quam commissione ser Gulielmus notarius sarracenus fuit ro-
gatus scribere electioni loci ferende sententie approbationi facte
per dictum syndicum comunitatis Tridenti: vna cum dictis testi-
bus interfui et rogatus et requisitus: ac de mandato prelibati Re-
uerendissimi domini nostri Episcopi Tridentini compromissarij
antedicti predicta publice scripsi / et in fidem premissorum me sub-
scripsi: et signum meum tabellionatus consuetum apposui.

CExplicit Liber secundus
Statutorum / De
Syndicis.

Sorte }
Morte } Super } norum scrip } tor huius } potia } tut.
 } borum rap } } moria }

1628.

1629.

B
I

BERNARDVS
DEI GRATIA EPISCO
PVS TRIDENTI
NVS ETC|.

M D XXVIII.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME

M. D. C. C. C.

C Incipiunt Rubricæ Tertij libri Statutorum Criminalium
Civitatis Tridenti.

A

- Allapa siue sinuata illata. capitulo. 8. folio. 2
Aliqua psona nō debeat trāsire de nocte flumē atthesis. ca. 34. fo. 8
Alienationibus rem lucellatam pro libera. ca. 48. fo. 10
Angeris et scalis tenendis per contratas. ca. 110. fo. 21

B

- Bannitis a iurisdictione vt intelligant etiam bāniti ab alijs iurisdic-
tionibus Episcopatus. ca. 100. fo. 20
Bonis non confiscandis. ca. 102. fo. 20

C

- Capillatura siue spintura: et si quis fecerit ficas. ca. 9. fo. 2
Comutatione pene incurse. ca. 25. fo. 6
Custodibus nocturnis et quid facere debeant. ca. 33. fo. 7
Cōdēnatus de falso nō possit exercere publicū officium. ca. 61. fo. 13
Cōdēnationibus corporalibus sciendis in arcēgis publicæ. ca. 93. fi. 8

D

- Defensione danda reo ante condemnationem. ca. 28. fo. 6
De vno vulnere de quo quis mortuus fuerit non possit nisi vnus
tantum ad mortem condemnari. ca. 36. fo. 8
Debentibus currere cum armis pro honore domini cum rumor
esset in ciuitate. ca. 95. fo. 18

E

- Examinationi testium dñs potestas debeat interesse. ca. 32. fo. 7
Euntibus sine lumine post tertium tintinabulum. ca. 115. fo. 20

F

- Fure deprehenso in furto curie presentando. ca. 86. fo. 17
Furtis. ca. 98. fo. 19

G

- His qui conspirationem coniurationem aut perpetrationem fece-
rint in detrimento domini Episcopi. ca. 2. fo. 1

- His qui receptauerint hereticos et similes et tenuerint scienter in
domo. ca. 4. fo. 1

- His qui blasphemauerint deum et eius genitricem gloriofam vir-
ginem Mariam. ca. 5. fo. 1

- His qui fecerint insultum irato animo vel admenationem contra
aliquem. ca. 14. fo. 3

- His qui receptauerint vel eclauerint in domibus malefactores.
ca. 44. fo. 9

- His quibus tenentibus denunciare syndico suo rixas homicidia
et rumores. ca. 63. fo. 13

- His qui currebant ad rumorem causa dandi auxilium parti vel

fanorem.	ca. 64. fo. 13
Idis qui cognouerit aliquam mulierem virum habentem : et que pena sit.	ca. 65. fo. 13
Idis qui carnaliter cognouerit aliquam mulierem virum habentem de sua voluntate.	ca. 66. fo. 14
Idis qui abduxerint uxorem alterius.	ca. 67. fo. 14
Idis qui cognouerit aliquam virginem coactam carnaliter: et que pena sit infligenda.	ca. 68. fo. 14
Idis qui falsam monetam fecerint.	ca. 71. fo. 15
Idis qui fieri fecerint falsam monetam.	ca. 72. fo. 15
Idis qui scienter expendiderint in ciuitate Tridenſi. falsam monetam vel in eius diocesi.	ca. 73. fo. 15
Idis qui totonderint seu rasauerint aliquas monetas seu monetam.	ca. 74. fo. 15
Idis qui in iudicio falsum fecerint iuramentum.	ca. 76. fo. 16
Idis q̄ vocauerint aliquas honestas vias meretrices.	ca. 78. fo. 16
Idis q̄ aliquas psonas bone et honeste fame metiri fecerint.	ca. 79. fo. 16
Idis q̄ v̄diderit aliquam possessionem vel rem mobilem duobus.	ca. 80. fo. 16
Idis q̄ cridauerint bene foras vel ad arma.	ca. 81. fo. 16
Idis qui victi fuerint in criminalibus condentur solnere impensas legitimas victoribus.	ca. 82. fo. 16
Idis qui personam aliquam depredati fuerint.	ca. 83. fo. 17
Idis q̄ depredatore vel bona dep̄dati scienter receptauerint.	ca. 84. fo. 17
Idominibus contratarum vbi furtum vel depredatio facta fuerit de bentibus prestare auxilium lesis.	ca. 85. fo. 17
Idis qui depredati fuerint in rumore ignis.	ca. 87. fo. 17
Idis qui familiam domini Episcopi percusserint seu vulnerauerint.	ca. 89. fo. 17
Idis qui percusserint officiales domini Episcopi exercentes sua officia.	ca. 90. fo. 18
Idis qui surripuerint vel depredati fuerint loca ecclesiastica.	ca. 91. fo. 18
Idis qui in aliquo regimine et. se intromisserint.	ca. 94. fo. 18.
Idis qui contra comunitatem seu eius officiales dixerint aliqua verba iniuriosa.	ca. 96. fo. 18
Idomicidio.	ca. 97. fo. 19
Idis qui tenentur currere ad ignem.	ca. 108. fo. 20
Idis qui non iuerint ad exercitum siue scotam.	ca. 113. fo. 21
Hospitatoribus debentibus denunciare dictam postam hospitibus suis.	ca. 116. fo. 21

J

Juramento fidelitatis domino Episcopo seruando et de pena in fidelitatis.

ca. i. fo. i

In

- In causis mere criminalibus pcedi possit diebus feriatis. c. 19. f. 5
 In quibus casibus possit procedi ex officio. ca. 21. fo. 5
 In causis delictorum in casibus non declaratis procedatur secun-
 dum ius cōmune. ca. 23. fo. 6
 Incarceratus occasione criminis importantis precise penas pecu-
 niariam prestando fideiussoꝛē relaxetur. ca. 24. fo. 6
 In dilatione siue termino non computatur dies termini: hoc in/
 telligatur tam in civili q̄m in criminali. ca. 26. fo. 6
 Incidentibus vel deguantibus vincas arbores blada: et simi-
 lia. ca. 45. fo. 9
 Incendiarijs. ca. 62. fo. 13
 Impedolatura nauium et collatura sepini ciuitat[is] non fiendis et for-
 nace. ca. 112. fo. 21

L

- Leuib[us] p[er]cussionibus non pcedatur cōtra impuberes. ca. 10. fo. 3
 Liceat famulū furē capere et captum tenere. ca. 49. fo. 10
 Lenonibus seu ruffianis puniendis. ca. 70. fo. 15

M

- Malefactor[es] recedant de ciuitate. ca. 3. fo. 1
 Membat[ur] debilitatione. ca. 12. fo. 3
 Modo procedendi in delictis contra absentatos. ca. 16. fo. 3
 Mulieribus vel earum parentibus tenentibus denunciam volen-
 tiarum sibi factarum infra tempus facere. ca. 69. fo. 15
 Meretrices casaline ducātur cū taburlo ad lupanar. ca. 105. fo. 20
 Mercede notarij maleficij. ca. 119. fo. 23
 Mercede visi et reperti. ca. 120. fo. 23

N

- Notarius legat et vulgarizet accusationem seu denūciationem ac-
 cusanti et accusato denunciante et denunciato: et inquisitionem
 inquisito. ca. 18. fo. 4
 Non portandis armis per ciuitatem. ca. 114. fo. 21
 Non debentibus lauare lanā pelles in rugijs ciuitatis. ca. 118. f. 23

O

- Officialibus in officio fraudem cōmittentibus. ca. 88. fo. 17

P

- Percussionibus vacuis manibus illatis absq[ue] sanguinis effusione
 vel cum sanguinis effusione. ca. 7. fo. 2
 Pena imponenda his q[ui] fecerint aliquē p[er]cuti vel vulnerari. c. 13. f. 3
 Pena potestatis seu alterius iudicis occident; aliquem in tormen-
 tis vel relinquentis in tormentis aliquem. ca. 30. fo. 7
 Pena laruari seu mascharari percutientis aliquem. ca. 31. fo. 7
 Pena notarij qui circa diem mensem annum vel inditionem p[ro]u-
 dentiam peccauerit. ca. 41. fo. 9

- Pena viatoris facientis falsam ambasciatā vel relationē. ca. 42. fo. 9
 Premio dando illis qui ceperint aliquem bannitum pro maleficio. ca. 43. fo. 9
 Pena amouentium terminum. ca. 46. fo. 10
 Pena spoliantis aliquem possessione sua. ca. 47. fo. 10
 Pena ementis vel vendentis bestias quas vendens habebat in socida vel ad partem. ca. 51. fo. 11
 Pena recedentis a possessione vel eam transferentis in alium contra voluntatem eius a quo recognouerat. ca. 52. fo. 11
 Pena veneficij. ca. 53. fo. 11
 Pena falsificatis sigillum domini nostri vel cōmunis ciuitatis Tri deni. seu alterius singularis persone. ca. 55. fo. 12
 Pena falsificantis scripturas existentes in archino cōis. ca. 56. fo. 12
 Pena facientis cartam vel scripturam falsam. ca. 57. fo. 12
 Pena illius q falsum testimoniū dixerit in causa criminali. ca. 58. fo. 12
 Pena illius q dixerit falsum testimoniū in causa civili. ca. 59. fo. 13
 Pena mutantis sibi nomen vel cognomen. ca. 60. fo. 13
 Producentibus falsa instrumenta. ca. 75. fo. 16
 Punitendis malefactoribus vbicūq; in Episcopatu Tridenti fuerint reperti. ca. 99. fo. 19
 Pena cmentium res furtiuas vel robatas. ca. 101. fo. 20
 Procuracione ignis et luminum in domibus alienis per habitantes in eis. ca. 106. fo. 20
 Procuracione ignis in domibus proprijs: et quomodo debeāt resarcire damnum passio. ca. 107. fo. 20
 Portatoribus tenentibus currere ad ignem cum bzentis suis ad extinguendum. ca. 109. fo. 21
 Pistoribus siue fornarijs et alijs non debentibus portare lumina de nocte: si ventus fuerit. ca. 111. fo. 21

Q

- Qualiter et quando et quibus ex causis possit quis tormentis subijci. ca. 22. fo. 5
 Qui ligna furantur quomodo puniantur. ca. 35. fo. 8
 Qui dolose sagittauerit vel de cuius domo aliquis fuerit sagittatus quomodo punietur. ca. 37. fo. 8
 Qui binas vxores eodē tpe habuerit quō puniatur. ca. 38. fo. 8
 Qui accusationem de falso fecerit: et in probatione defecerit quomodo puniatur. ca. 39. fo. 8
 Qui interpellauerit aliquem notarium de falso instrumento: vel testem de falso. aut notarius vel testis interpellatus sit quomodo puniatur. ca. 40. fo. 9
 Qualiter et quando procurator interuenire possit in causis criminalibus. ca. 50. fo. 10
 Qui

Qui sint confines platee.

ca. 77. fo. 16

Remissione pene p[ro]fessionem sponte vel pacē habita. ca. 15. fo. 3

Requirantur gascaldiones ad torturas. ca. 17. fo. 4

Robatozibus stratarum. ca. 92. fo. 18

Syndicis plebatuū Triden. tencntibus denunciare rixas: homi-
cidia in suo plebatu factas. ca. 29. fo. 7

Sifurtum factum fuerit patri marito: vel domino per filium vxor/
rem: vel seruum. ca. 54. fo. 11

Testēs diligenter examinentur per potestatem in criminalibus: et
de modo scribendi dicta testium. ca. 27. fo. 6

Tabernarys non debentibus filio familias: vel seruo pignora acci-
pere. ca. 105. fo. 20

Terbis iniuriōsis. ca. 6. fo. 2

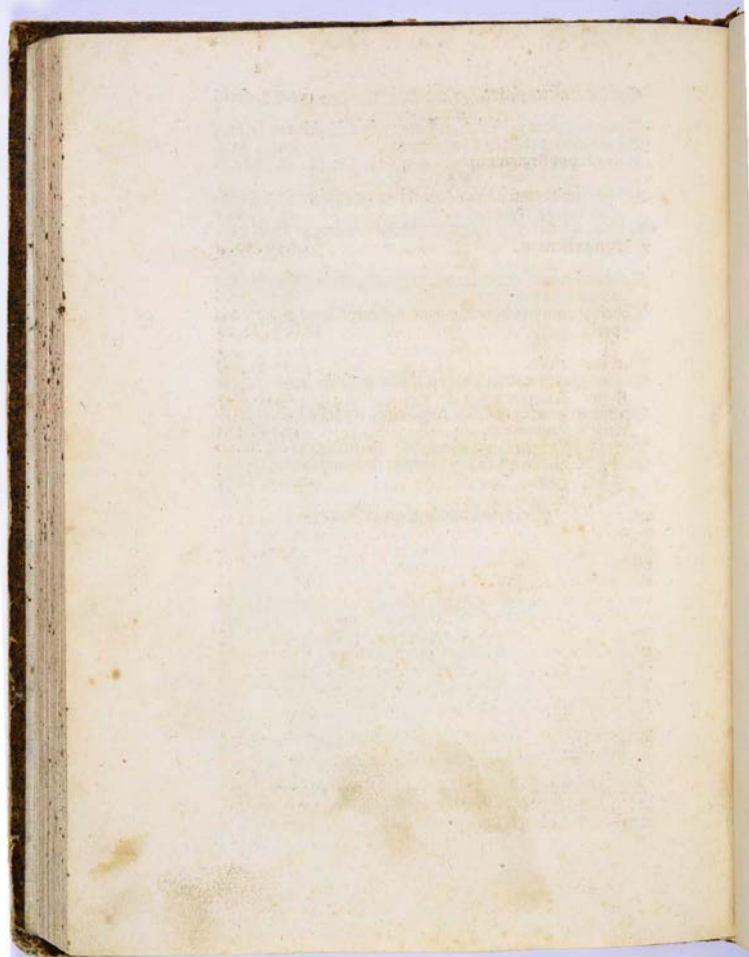
Vulneribus illatis in facie vel in capite cum gladio lapide: vel ba-
stōno. ca. 11. fo. 3

Et contumaces p[ro] maleficio requisiti p[ro] confessio habeantur ra-
tione sue contumacie. ca. 20. fo. 5

Et mulieres honeste cognoscantur ab inbestis. ca. 104. fo. 20

Et non conducendo ad ciuitatem ex statuto quondam Episcopi
Alexandri. ca. 117. fo. 21

ExPLICIT tabula Criminalium.

**Incipit Liber Tertius Statutorum
Trident. De Criminalibus.**

**De iuramento fidelitatis Domino Episcopo seruado: et de pe
na infidelitatis. Ca. j.**

In primis statuimus et ordinamus: quod omnes et sin-
guli officiales: Consiliarij/ promissores/ et procuratores:
et ceteri ciues civitatis Tridenti: omnesque syndici/ an-
ciani/ consules: et ceteri officiales: plebatarum: villarum:
castrorum: et burgorum diocesis Tridentine/ ac cete-
ri iurisdictionis Episcopatus Tridenti/ teneantur
et debeant iurare corporaliter ad sancta dei euange-
lia: iurare et manuteneere ipsum dominum Episcopum
Tridentinum/ in omnibus suis iuribus: iurisdictioni-
bus/ honoribus et consilijs: et sequi suum capitaneum:
et eorum signa: et vexilla cum personis: equis et armis:
quotienscuq; opus fuerit/ et obsequi/ parere/ et satif-
cere omnibus suis generibus: mandatorum: et pura deuotione/ to-
to posse subiectiue gerere vices ipsius domini Episcopi sibi com-
missas: absque dolo/ et fraude: et sua officia fideliter exerce-
re et semper iustum et verum consilium ipsi domino Episcopo: suoque capitaneo
prebere/ et si ad aures eius peruenerit quicquid/ quod posset inferre da-
num: iacturam et detrimentum in persona ipsius domini Episcopi
vel sue urbi/ burgis/ castris/ villis/ et locis/ quod citius poterit per se:
vel per suum specialem nuntium/ reuelabit/ et dicet ipsi domino Epi-
scopo. Et si quod secretum fuerit sibi commissum: et iniunctum/ per
ipsum dominum Episcopum: vel per suum capitaneum: vel per alium
suum officialem: et nuntium: nemini propalabit/ et semper contra suos
hostes inimicum se constituet.

**De his qui conspirationem/ conurationem/ aut ppetrationem fece-
rint in detrimento domini Episcopi. Ca. 2.**

Item statuimus et ordinamus: quod si qua persona fecerit aliquam
conspirationem/ vel conurationem: seu ppetrationem cum
aliqua persona communitate/ domino/ vel magnate: in danno/ et de-

trimento domini Episcopi vel sue urbis Tridentine vel suorum
castrozum: burgozum: villarum: aut locozum: si fuerit Nobilis si/
bi debeat caput amputari: taliter q; moriatur. Et si fuerit popula/
ris: suspendi debeat super furca: taliter q; moriatur: sed si fuerit mu/
lier: ignibus concremetur: tanq; scelerati et proditores: refornato
domino Episcopo et cuilibet pro eo presidenti libero arbitrio au/
gendi vel minuendi penas suprascriptas: pro suo libito voluntatis
pro ut loci personarum: ac temporis qualitas exegerit.

¶ De malefactores recedant de ciuitate. Ca. 3.

FTem statuimus et ordinamus: q; omnes assassini: fures:
et latrones: et huiusmodi similes malefactores a ciuitate
Tridenti: et eius districtu: et iurisdictione recedant: et re/
cedere procurent: et amplius in ea non habitent: nec con/
seruentur: et nullo gaudeant: et gaudere possint priuilegio habitan/
di sibi concessio: etiam si de aliquo appareret: sub pena eos trucidá/
di: et puniendi secundum exigentiam delicti per eos commisi: et co/
rum demerita.

¶ De his qui receptauerint hereticos: et similes et tenerint scien/
ter in domo. Ca. 4.

FTem statuimus et ordinamus: q; nulla persona debeat
tenere in domo scienter: gazaros: patarinos: copinos:
speronellos: paupes bagnolos: conteritios: albanen/
ses: husistas: vulcinos: cum apostolis et socijs suis: nec
ceteros hereticos: et contrarios catholice fidei: quocunq; nomi/
ne nuncupentur: nec eis benefacere: nec auxilium / consilium: et
fauorem dare: et qui contra predicta: vel aliquod predictorum fe/
cerit scienter penas canonicas: et ciuiles incurrat.

¶ De his qui blasphemauerint Deum: et eius genitricem glorio/
sam virginem Mariam. Ca. 5.

Item statuimus et ordinamus: q; si qua persona blasphe/
mauerit deum: vel eius genitricem virginem Mariam:
vel suos sanctos: et sanctas: vel aliquem predictorum: con/
demnetur: et puniatur in libris decem bone monete: pro quali/
bet vice: qua blasphemauerit deum: vel eius matrem virginem
Mariam: et in libris septem pro qualibet vice: qua blasphemau/
erit sanctos eius: quas libras si non soluerit infra vnam diem:
sue

sive soluere non poterit: pro qualibet vice: qua blasphemauerit: ter in flumen Aethiops submergatur / siue suppoctur: et quilibet de predictis sit accusator: et habeat medietatem: si per eius accusatio- nem: vel notificationem veritas fuerit inuenta.

Item si aliquis blasphemando: diceret al despecto de Deo: vel de la nostra Donna: aut becho: putana: aut similia verba: q' tunc: et eo casu: puniatur in libris viginti quinq' bone monete. Quarum medietas applicetur camere Episcopali: alia dimidia accusatori: quin secreto tenebitur.

Item q' si quis in contemptum Dei: beate Marie virginis: et sanctorum: et sanctarum curreret contra imagines eorum animo irato: et verberaret: et admenaret contra illas imagines: et fuscus faceret: vel exspueret contra tales imagines: vel quid simile turpe faceret: et c. Tunc illi tali amputetur iudicialiter manus dex- tra: et lingua incidatur / ad exemplum aliorum: vt delicta non re- maneant impunita.

De verbis iniuriosis.

Ca. 6.

Item statuimus et ordinamus: q' quicq' dixerit verba iniuriosa alicui condemnatur: et condemnari debeat in libra vna: grossis quattuor charent' bone monete. Si vero fuerit coram domino / puniatur in libris decem: sed si fuerit coram eius vicario: Pretore: aut in platea: vel in ecclesia condemnatur in quinq' libris bone monete: et minus: vsq' ad sum- mam duarum librarum: inspecta qualitate personarum: et verbo- rum: in arbitrio iudicantis: et si pax facta fuerit eodem die: vel se- quenti: de iniurijs prolatis. Item et si reus confessus fuerit se di- xisse verba iniuriosa: tunc condemnatio non possit fieri ultra sum- mam duarum librarum: et que sint verba iniuriosa / vel non: re- linquatur arbitrio iudicantis: reservata actione iniuriarum passo.

De percussionibus vacuis manibus illatis absq' sanguinis ef- fusione: vel cum sanguinis effusione.

Ca. 7.

Item statuimus et ordinamus: q' si quis percusserit aliquē in qualibet parte corporis: excepta facie: iniuriose vacuis manibus et sanguis non exierit: licet tumefactio facta non sit: siquidem fuerit in platea / vel in palatio: vel co-

ram pretoze aut ad domum habitationis iniuriati: condemnatur in decem libris bone monete: si vero sanguis exierit condemnatur in libris tredecim: si vero alibi q̄ in predictis locis: vel aliquo predictorum: et sanguis non exierit condemnatur in libris quattuor: si vero sanguis exierit: condemnatur in libris septem: si vero in ecclesia in libris viginti quinq; condemnatur / si sine sanguinis effusione: sed si cum sanguinis effusione in libris quinquaginta: referuata semper actione iniuriarum: contra delinquentem iniuriam passo.

CItem statuimus et ordinamus: q̄ in predictis casibus index possit minuire quartam partem pene predictę / inspecta conditione personarum / et qualitate facti: et si reus sponte confessus fuerit: defalcetur sibi quarta pars condemnationis contra eum fiende: non facta confessione. Eodem modo: si pax facta fuerit ante condemnationem defalcetur alia quarta pars condemnationis. vt supra: et in predictis casibus: si percussiones essent magne cum effusione magna sanguinis: possit condemnatio fieri vsq; ad summam viginti quinq; librarum / et minus in arbitrio domini: vel eius potestatis: vel iudicis: secundum conditionem personarum / et facti.

De alapa siue sinuata illata.

Ca. 8.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis viderit alicui alapam / vel sinuata in faciem: siquidem fuerit in palatio: vel in platea: vel in ecclesia: vel ad domum iniuriati: aut coram pretoze / et iudicante / et sanguis exierit: condemnatur in libris triginta bone monete et minus ad summam decem librarum inspecta qualitate personarum / et facti arbitrio iudicantis. si vero sanguis non exierit: condemnatur in libris viginti / et minus vsq; ad summam quinq; librarum / inspecta conditione personarum / et qualitate facti arbitrio iudicantis. Si vero percussio facta fuerit in alijs locis q̄ in predictis: tunc si sanguis exierit condemnatur in libris decem bone monete: et si sanguis non exierit: in libris quinq;. Et si reus sponte confessus fuerit: remittatur sibi quarta pars: eodem modo / si pacem habuerit ab iniuriato ante condemnationem: remittatur sibi alia quarta pars.

De capillatura / siue spinectura: et si quis fecerit ficas. Ca. 9.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si aliquis spinxerit: leuiter / vel scapillauerit: vel ficas viderit: condemnatur in libris tribus bone monete: et vitamen in spinecta offensus non habuerit lesionem in persona: nec in terram ceciderit: uo

rit quo casu possit reus in plus condemnari: inspecta lesione inter-
nenta: et inspecta qualitate persone: non excedendo summam quinqs
librarum.

De leuibus percussionibus non procedatur contra impu-
beres. *Ca. io.*

Item statuimus et ordinamus: qd pro leuibus percussio-
nibus: sgrafaturis: aut alijs leuibus delictis: non proce-
datur: contra impuberes: nec contra gaiophos: inter se
rixates. Sed pro sgrafaturis: vel alijs vulneribus par-
tis: etiam factis cum bastono: vel alijs armis: per alias personas:
qs per predictos factis: pena sit arbitraria. Ita tamen: qd dominus
Iudex non excedat in condemnando summam decem librarum
denariorum.

De vulneribus illatis in facie: vel in capite cum gladio lapide:
vel bastono. *Ca. ii.*

Item statuimus et ordinamus: qd si quis vulnerauerit aliquem
super facie: capite: vel gula: et sit remansura cicatrix euidentis: et
deformis: condemnatur in libris quinquaginta. Si vero non sit re-
mansura cicatrix predicta: tunc condemnatur in minus arbitrio iu-
dicantis: inspecta conditione vulnerum: et personarum: et facti non
excedendo tamen summam viginti quinqs librarum. Si vero in
alia parte corporis: licet tumefactio: vel nigredo facta non sit: etiam
si requireretur ponere ventosas pro liberando percussum: si sanguis
exierit in magna quantitate: soluat libras sex decim bone monete
de marano. Et si sanguis non exierit decem libras eiusdem mone-
te: que pena totiens imponatur: quot fuerint vulnera: et si reus spo-
te confessus fuerit remittatur sibi quarta pars. Eodem modo re-
mittatur sibi alia quarta pars: si pacem habuerit ab iniuriato ante
condemnationem: reseruata actione iniuriarum passo in omnibus
casibus suprascriptis: si vero percussio facta fuerit in ecclesia: vel in
platea: vel in palatio: tunc puniatur in duplum: si vero percussiones
sue vulnera fuissent plures: vno tamen icu solo facta: tunc secun-
dum ius comune: puniatur pro vna sola percussione: et etiam com-
pellatur per dominum potestatem ad satisfaciendum vulnerato ocs
expensas: quas vulneratus fecerit: vel sustinuerit in medicis: et me-
dicinis: et alias occasione vulneris: de quibus expensis stetur sacra-
mento vulnerati: premissa tamen iudicis taxatione: pro quibus ex-
pensis possit realiter: et personaliter pignozari: nisi probauerit illu
vulnerasse ad sui defensionem.

De membri debilitacione.

Ca. 12.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis aliquem percussit: et membrum aliquod sibi debilitauerit: intelligendo etiam hoc casu: vnum digitum manus fore membrum: condemnatur in duplum eius: in quo puniretur: si membrum non fuisset debilitatum: quam penam si soluere non poterit: simili pena: vt intulit: puniatur: seruata actione iniuriarum passo.

De pena imponenda his: qui fecerint aliquem percuti: vel vulnerari.

Ca. 13.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis ad instantiaz alterius aliquem percussit: vulnerauerit: vel aliter offenderit in casibus statutorum predictorum: condemnatur tam faciens: q̄ fieri faciens in duplo penarum superius expressarum: iuxta distinctiones delictorum predictorum.

De his: qui fecerint insultum irato animo: vel admenationem contra aliquem.

Ca. 14.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis fecerit insultum contra aliquam personam irato animo cum cutello euaginato: vel alijs armis: admenando: et volendo eum percutere: si non percussit: condemnatur: et puniatur pro qualibet vice: qua cucurrerit: et admenauerit in decem libris: et minus arbitrio iudicantis.

De remissione pene per confessionem sponte: vel pace habita.

Ca. 15.

Item statuimus et ordinamus: q̄ de qualibet pena pecuniaria: si inquisitus de plano: sponte absq̄ probatione: confessus fuerit delictum: remittatur sibi quarta pars pene: et similiter: si habuerit pacem ab offenso ante condemnationem: defalcetur sibi alia quarta pars pene.

De modo procedendi in delictis contra absentatos: Ca. 16.

Item statuimus et ordinamus: q̄ sicutatus semel personaliter: vel bis ad domus habitationis sue: diuersis diebus: vt presentet: se coram iudice: infra terminos competentes sibi statutos

statutos iuxta formam statutorum communis Tridenti: in casibus: in quibus sit pena mortis: vel abscissionis membri: non cōparuerit infra terminum assignatum: siquidem per testes omni exceptione maiores: vel alias legitimas probationes manifeste: vt supra / con- stiterit inquisitum / accusatum / vel denunciatum delictum pro quo procedebatur: cōmississe: tunc possit et infinita sentētia proferri cō- tra absentem / et poni ad bannum persone. Ita q̄ possit quilibet ipsum offendere in persona / et offendi facere impune: que senten- tia / si quo tempore reus captus fuerit / et executioni mandetur / non obstantibus aliquibus exceptionibus: saluo q̄ si probare voluerit ad sui defensionem fecisse: vel falsitatem testium: vel inimicitiam ca- pitalem ipsorum testium / aut suam innocentiam / loco / et tempore coarctatam per testes idoneos omni exceptione maiores / audia- tur: que exceptiones / et probationes super eis opponi / et probari debeant infra triginta dies continuos: post q̄ constitutus fuerit in carceribus communis Tridenti. Dato sibi procuratore: quem elegerit ad ipsum defendendum / et quem possit ipse in presentia officia- lium domini informare: anteq̄ dicti triginta dies incipiant et efen- sionis. Si vero non constiterit de crimine manifeste / et reus in con- tumacia persistit: condemnatur in libris centū / et bannitur: quo banno durante possit impune offendi / et occidi / et facere offendi / et occidi / quando pena esset capitalis infligenda: nec ei contra ali- quem ius reddatur. Et si quo tempore ipse bannitus captus fuerit / vel se sponte presentauerit: et se innocentem / vt supra: non probauerit / vel ad sui defensionem fecisse / vel per testium falsitatem / vel inimicitiam: aut innocentiam / loco: et tempore coarctatam / vt supra / aut alio legitimo modo: tunc ponatur ad tozturam requisitis gastaldionibus (vt mox est) vel duobus de sapientibus ad minus. Ita q̄ iudicium fuge verisimiliter sit pur- gatum per tres tozturas: siue tres tractus chorde. Et qui gastal- diones: vel duo consules ciuitatis Tridenti: requiri debeant pro- minum pretorem: quando vult pretor aliquem ponere ad toztu- ram. Et si dicti gastaldiones et consules requisiti noluerint interes- se dicte tozture et puniantur in libris viginti quinque bono monete applicandis camere Episcopali: nisi ipsi gastaldiones / et consules predicti causam legitimam: vel iustum impedimentum habuerint / et nihilominus captis pignozibus: et multa maiore indicta cogi de- beat / vt inter sint: ita vt absq̄ presentia eorum ad tozturam procedi nequeat / et processus alias sit nullus / saluo regressu contra iudice: vt in sequenti statuto.

¶ Quod requirantur gastaldiones ad tozturas. Ca. 17.

Liber Tertius

Item statui. & ordinamus: q̄ si quem malefactorem torqueri contigerit: requiratur gastaldiones: qui pro tempore fuerint: vt interesse debeant torture: secundum antiquam consuetudinem in Tridento obseruatam. Qui gastaldiones: si potestas vellet excedere modum torquendo: refrenare intentionem potestatis debeant: & q̄ potestas: vel alius officialis: non possit: nec valeat aliquē ad torturam ponere sine presentia dictorum gastaldionum: vel duorum consulum civitatis: sub pena viginti quinque librarum: pro quolibet vice: qua contrafactum fuerit: per ipsum potestatem: vel officialem: auferenda de suo salario applicanda camere fiscali in totum. Et semper sit saluum ius cōmunitati Tridenti: agere contra ipsius potestatem: vel officialem de periurio: & de iustitia non administrata tempore syndicatus: & de alijs penis iuris: & q̄ iudex possit cogere ipsos gastaldiones: seu consules multa indicta.

Quod notarius legat: & vulgariet accusationem: seu denunciationem accusanti: & accusato denunciati: & denunciatore: & inquisitionem inquisito.

Ca. 18.

Item statuimus & ordinamus: q̄ recepta accusatione: seu denunciatione: seu inquisitione formata: notarius: q̄ eam recepit teneatur incontinenti legere: & vulgariet dictam accusationem: seu denunciationem: siue inquisitionem dicto accusatori: seu denunciatori: & similiter legere: & vulgariet accusato: seu denunciato: vel inquisito defensionem: quaz fecerit: & q̄ iudex: cuiuscūq; gradus: & preeminentie sit teneatur dare aduocatum: & seu procuratorem incarcerato ex officio suo: vel ad instantiam partis: & illi procuratori: & seu aduocato dare copiam inquisitionis testium: etiam cum nominibus eorum: si inculpatus sit in carceribus: exceptis casibus criminum infrascriptorum lese maiestatis: heresis: false monete: & veneficij: & alijs: in quibus confiscatio bonorum venit imponenda de iure: & reliquorum similiter indiciorum factorum: & receptorum contra dictum incarceratum habere volenti: & ei assignare terminum ad faciendum suas defensiones: ante q̄s ponatur ad torturam. Et ita: q̄ se possit defendere q̄ non ponatur ad torturam: qui iudex teneatur admittere tales defensiones si crunt sufficientes: & pro modo defensionum iustitia administrare: ad hoc vt non tollantur defensione incarceratorum. Sub penis in precedenti statuto contentis.

Q̄ 3

Quod in causis mere criminalibus procedi possit diebus
feriatis.

Ca. 19.

Item statuimus et ordinamus: quod in causis mere criminalibus procedi possit quolibet tempore: etiam si dies sint feriati: alias quod in honorem Dei: exceptis casibus supra comprehensis in statuto de Frys: in quibus etiam in honorem Dei: procedi possit: ut in eorum non casibus: in quibus de iure communi in diebus feriatis in honorem Dei procedi potest. Nec sit opus: quod aliquis citetur ad videndum iurare testes: vel producere instrumenta: vel alias probationes fieri. Nec sit opus: quod publicentur testes: aut alia iuris solennitas observetur: sed procedi possit ad cognitionem veritatis: prout melius videbitur iudici expedire: et ad ferendum sententiam omni exceptione remota. Et hoc statum vendicet sibi locum in his: in quibus iudex procedit ex officio suo per inquisitionem: non autem: quando procedit ad instantiam partis per aliquam querelam: quia tunc servetur iuris ordo: licet summarie debeat procedi: et causa ipsa fini: et terminari.

Et contumaces pro maleficio requisiti pro confessis habeantur
ratione sue contumacie.

Ca. 20.

Item statuimus et ordinamus: ne inobedientes gaudeant de sua contumacia: sed de sua temeritate condigna pena afficiantur: quod quicumque fuerit requisitus: seu citatus pro maleficio: seu occasione alicuius maleficy: et infra terminum assignatum non comparuerit: propter suam inobedientiam de dicto maleficio: pro quo fuerit requisitus: ut idem ratione sue contumacie: habeatur pro confessis: et tanquam contra presentem confessum: possit: et debeat fieri sententia contra ipsum: nisi ante sententiam: venerit pariturus mandatis domini Potestatis: quo casu eius ratio audiatur: et eius defensiones libere admittantur. Et hoc statutum locum habeat in criminalibus: in quibus non esset pena sanguinis: vel persone.

In quibus casibus possit procedi ex officio.

Ca. 21.

Item statuimus et ordinamus: quod dominus Potestas Tridenti ex suo mere officio: etiam nulla precedente denuncia: vel accusa procedere possit in omnibus maleficy: et delictis: pro quibus pena corporis: vel sanguinis afflictiva veniret imponenda: et in omnibus alijs criminibus et delictis commissis: in quibus de iure

Liber Tertius

re cōmuni procedi potest: etiam si pena pecuniaria veniat impo-
nenda in eisdem.

Qualiter / et quando / et quibus ex causis possit quis tormentis
subijci. Ca. 22.

Item quia / vbi maius periculum imminet: ibi cautius
est agendum. Ideo statuimus / ordinamus / et probi-
bemus / ne aliquis quouis genere tormentorum pro
aliquo crimine / vel delicto: de quo esset inquisitus: de-
nunciatus / vel accusatus: vel contra ipsum procederetur: quouis
modo per curiam domini potestatis: vel quemuis alium iudicem:
seu delegatum. torqueri possit: nisi sit famosus latro / vel fur / vel fal-
sator monetarum / vel proditor: vel qui homicidium cōmiserit: vel
prece / seu precibus aliquem vulnerauerit: siue occiderit: vel vulne-
rari: seu occidifecerit: vel incendium fecerit / vel fieri mandauerit:
vel super strata verobauerit: vel falsitatem aliquam cōmiserit / et ge-
neraliter omni casu: in quo de iure per statuta nostra pena mortis:
vel membri abscissionis: vel corporis afflictiva veniret imponen-
da: et generaliter in quocunq; delicto: ex quo pena pecuniaria li-
bras centum bone monete excedente veniret imponenda. Pre-
cedentibus tamen legitimis iudicijs: que legitima intelligantur / se-
cundum q; iudex arbitratus fuerit habendo Deum pre oculis: et
iuris: et veritatis fines nequaquā excedat: quorum iudiciozum co-
piam dari reo: aut alteri eius procuratori legitimo: vel aduocato:
si id postulauerit cum termino competenti iudicis arbitrio statuē-
do ad ipsa iudicia purganda: mandamus / si per viam accusatio-
nis: vel aliter: vel alicuius privati promotionem: et seu per vias in-
quisitionis: vt supra in precedentibus statutis: procedatur: et super
ipsis iudicijs: si copia data fuerit: audiantur allegationes iuris: et
defensiones rei: et facta super ipsis disputatione: declaret iudicēs:
absq; consilio alicuius sapientis: concedendo id: quod iustum sibi
videbitur nulla appellatiōe / vel nullitatis dictione admissa: Pena
iudici contrafacientibus librarum viginti quinq;: et ad omnem aliam pe-
nam que syndicatoribus videretur / inspecta conditione perso-
ne: et rei qualitate. Et tamen confessio contra predictam formam
extorta sit ipso iure irrita: nec preiudicium aliquod faciat confi-
tenti. Notarius autem maleficiorum genera tormentorum: et
quantitatem scribere teneatur dare / et aperte: sub eadem pe-
na. Nec possit aliquis subijci tormentis: nisi in presentia nota-
rij: et gastaldionum: prout supra in precedentibus statutis: qui
de ipsa tortura: et de eius qualitate: et quantitate rogetur: sub pena
predicta cuiuslibet contrafacienti.

Quod in causis delictorum in casibus non declaratis: procedatur secundum ius commune. *Ca. 23.*

Item statuimus et ordinamus: quod in omnibus et singulis casibus delictorum in statutis non comprehensis: debeat iudex procedere et punire secundum ius commune. Ita tamen: quod pro minori delicto maior pena infligatur.

Quod incarceratus occasione criminis impositantis precise pernam pecuniariam prestando fideiussorem relaxetur. *Ca. 24.*

Item statuimus et ordinamus: quod pro quolibet crimine: pro quo sit precise pena pecuniaria infligenda persona: contra quam proceditur: possit incarcerari: saluo: quod si det bonam fideiussionem idoneam de se presentando: et soluendo omnem condemnationem in eum ferendam: debeat tunc iudex eum relaxare: et si fuerit iniuste captus: expensis soluantur relaxato a capifaciete: vel a fisco: si ex officio fuerit processum: captura non iustificata.

De commutatione pene incurse. *Ca. 25.*

Item statuimus et ordinamus: quod si casus euenierit: quod propter paupertatem malefactores non possint condemnationes pecuniarias soluere: sit in arbitrio iudicis: prout sibi conuenire videbitur ipsas penas pecuniarias incurfas: in aliam commutationem: puta: membra non transmutet et hoc in casibus: in quibus non sit pena mortis: vel membra abscissionis.

Quod in dilatione: siue termino non computetur dies termini: et hoc intelligatur tam in civilibus quam in criminalibus. *Ca. 26.*

Item statuimus et ordinamus: quod in qualibet dilatione: siue termino hois: vel iuris: in qua: seu quo occurrat pluralitas dierum integrorum vel inceptorum dies termini: seu dilationis: non computetur in termino: seu dilatione. Et predicta locum habeant in causis: tam civilibus quam criminalibus.

Quod testes diligenter examinentur per potestatem in criminalibus: et de modo scribendi dicta testium. *Ca. 27.*

Item statuimus et ordinamus: quod teneatur ex vinculo iuramenti: et sub pena: x. librarum potestas: et quilibet alius iudex: cum contingerit ipsos: seu aliquem ipsorum

Liber Tertius

recipere testes aliquos: in aliqua causa criminali: in qua procederet ex inquisitione: vel ex denunciatione officialis: vel aliter: cuius tamen pena sit corporalis: vel pecuniaria excedens quantitatem librarum centum: diligenter ipsos testes examinare et interrogare de veritate negotij: et de loco: et tempore: et quibus presentibus: et de alijs circumstantijs: ad tale negotium facientibus cum alijs interrogatorijs necessarijs omittis superfluis et captiosis interrogationibus: et teneatur scribere per ordinem et seriatim dicta testium: et ea que dixerint se scire: nec sufficiat absolute dicere: vera esse: que in predictis: vel aliquo predictorum continentur: nec etiam si testis dixerit: dico vt dixit alius testis: vel si notarius dicat: dixit: vt alius testis: sed ore proprio dicat ordinem: et exitum ipsius rei geste: et si quis contra formam predictam deposuerit: non valeat dictum eius: nec si idem vel probationem aliquam: nec indicium faciat: seu inducat. **Q**ui tamen preter personaliter tali testium examini interuenire non possit iustus: et necessaria causa impeditus: tunc examen committere possit alicui iurisperito non suspecto: et notarius aliter recipiens: seu scribens cadat in penam librarum quinq;: et si inquisitus non confideret de potestate vel iudice examinante: possit ipse inquisitus: si voluerit in examinatione testium petere quod vnus adiungatur non suspectus: deputandus per Reuerendissimum dominum: qui reus qui situs teneatur adesse ipsi examinationi: sub mercede debita: si vero ex accusatione instituta processum fuerit: idem seruari volumus: et vbi procedetur per viam inquisitionis iudex inquirens nil possit petere vel recipere occasione mercedis pro examinatione testium nisi inquisitus fuerit reus culpabilis: et de iure condemnandus videatur: ac saluo: quod si examinaret testes inductos per inquisitum ad eius defensionem quo casu recipere possit: iuxta formam taxae de qua in statutis et non ultra: et si in aliquo predictorum contrafecerit cadat in penam librarum decem applicandarum fisco.

De defensione danda reo ante condemnationem. **Ca. 28.**

Tem statuimus et ordinamus: quod potestas: nec aliquis exercens aliquam iurisdictionem non possint: nec debeant aliquem seu aliquos criminaliter condemnare: aliqua occasione nisi prius dederint competentem dilationem ad se defendendum: que dilatio non possit esse minor dierum trium: sed dari possit maior arbitrio potestatis inspecta qualitate persone et magnitudine negotij: et hec dilatio scribi debeat in actis: nisi aliter per statuta dispositum reperitur: et si contrafactum fuerit talis condemnatio non valeat: nec exigi possit: sed ipso iure sit nulla.

De syndicis

De syndicis plebatuū Tridenti tenentibus denunciare rixas:
homicidia in suo plebatu factas. Ca. 29.

FTem statuimus et ordinamus: q̄ syndici plebatuū no-
stri Episcopatus vinculo sacramenti teneantur et de-
beant per se vel per legitimum nuntium denunciare no-
bis: seu nostro Capitano: aut potestati: et non notarijs
maleficiorum nisi coram pretore existant: omnia homicidia vulue
rationes rixas insolentias incēdia atrocina violentias seu que
cumq; alia facta et cōmissa in villis sui plebatu: et in eius territorio:
et districtu infra tertiam diem postq̄s facte fuerint: et maleficius cis-
dem notum fuerit: vel fama publica inde erit: et qui contrafecerit:
puniatur pro vno quoq; et vna quaq; vice i libris viginti bone mo-
nete de marano.

De pena potestatis seu alterius iudicis occidentis aliquem in
tormentis vel relinquentis in tormentis aliquem. Ca. 30.

Item statuimus et ordinamus et volumus: q̄ si dominus po-
testas aut alius iudex aliquam personam posuerit vel poni fe-
cerit ad tormentum propter aliquod maleficium: ex quo poni pos-
sit: vel non possit ad torturaz: ex forma iuris: aut presentium statu
torum: adeo modum seruare teneatur: vt nō moriatur sed saluus
in tormentis: seu supplicio remaneat. Si vero ita ultra modum et
acriter ac immoderate tortus in tormentis moriatur tormentoz
occasione. Tunc potestas vel alius iudex contra predicta faciens
vel fieri faciens puniatur pena iuris cōmunis. Et quilibet possit
esse verus et iustus accusator. Adijcētes q̄ si potestas vel alius
iudex: qui aliquem fecerit tormentari de loco tormentorum reces-
serint: cum in tormentis relinquentes pro aliquo notabili interval-
lo. Tunc potestas aut alius iudex puniatur in libris ducentis. Si
vero fuerit alius de ipsius familia: tunc in libris quinquaginta: pro
qualibet vice condemnatur: et salua nihilominus sit actio torto con-
tra iudicem vel alium.

De pena personati seu mascharati percutentis aliquez. Ca. 31.

Item statui et ordi. q̄ si quis personatus sine maschara-
tus percusserit aliquem si cuius armis vetitis percusserit et
sanguis exierit amputetur ei manus: in qua magis po-
tens est: si vero sanguis non exierit in libris centū bo-
ne monete si sine armis vetitis percusserit aliquem et sanguis exi-
nerit in libris viginti quinq; si sanguis non exierit in libris de-

Liber Tertius

cem: et si os: siue osium fregerit in libris centum: et ulterius ad damna: et interesse parti et in predictis: et quolibet casuum predictorum: possit procedi ex officio: et etiam ad instantiam cuiuslibet: vel denunciam: etiam procedendo ad torturas ex quibuscuq; indicijs arbitrio iudicis: considerata cause et personarum qualitate: et pene predictie in casibus predictis: ultra alias ex statutis limitatas: imponantur: et impositae esse intelligantur. Personatus autem esse intelligatur qui libet: qui faciem copertam habeat: q; facilius cognosci non possit in faciem: salua semper in omnibus casibus predictis actione iniuriarum passo.

¶ Quid examinationi testiu dñs potestas debeat interesse. Ca. 32.

Item sta. et or. q; examinationi testiu faciende super criminibus homicidij: furti: robarie: incendiij: adulterij: incestus: stupri: falsitatis instrumentoru: et testamentoru: et aliorum excessuum: ex quibus alijs excessibus vitam: aut membrum quis perdere deberet: dominus potestas debeat esse presens simul cu notario maleficiozu: et si occurreret q; ipse notarius maleficiozum equitaret extra civitatem pro homicidio in districtu commisso. post acceptas ibi testificationes: admonere debeat ipsos testes: q; infra tertiam die Tridentum veniant: vbi coram domino Potestate dicte testificationes legi debeant: et ipsi testes etiam ab ipso domino Potestate examinentur: siue repetantur: delato sibi iterum per dominum potestatem sacramento: q; ita fuerit: et sit rei veritas. Et idē per oia structuretur in condemnationibus pecuniarijs: ultra libras centū.

¶ De custodibus nocturnis: et quid facere debeant. Ca. 33.

Item sta. et or. q; milites castri: et domini potestatis facere debeant bona fide et diligentia: custodias nocte per omnes contra in corpore civitatis: ne furta fiant: vel alia damna dentur: neue rixae: aut maleficia fiant: qui custodes retinere debeant: quoscuq; invenerint post tertium sonum campanae: que de sero sonatur: ire: aut stare extra domum sine lumine: et non relaxare eos sine securitate de presentando se de mane sequenti coram domino potestate Tridenti: qui tales mulctare possit secundum ordinem: et statuta: exceptis his: quos invenerint facere rixas: aut aliquod maleficii: quos tales statim debeant presentare domino potestati: vel condocere ad carceres communis Tridenti: prout sibi videbitur per ipsos dominum potestatem cum curia puniendos: et si fuerit homicidii vel aliud graue delictum: illud similiter in continenti eadem nocte domino potestati denunciare teneantur: sub pena arbitrij ipsius domini

domini potestatis.

Quod aliqua persona non debeat transire de nocte flumen
athesis. Ca. 34.

Item statuimus et ordinamus: quod aliqua persona non debeat
transire de nocte flumen Athesis: intrando vel exeundo ciui-
tatem cum burcheillis: siue super glacie: vel trabibus: vel lignis: vel
alio quocumque modo: sub pena quinquaginta librarum bone mon-
te applicandarum camere fiscali.

Qui ligna furantur: quomodo puniantur. Ca. 35.

Item statuimus et ordinamus: quod quicumque inuentus fuerit su-
rari ligna a domibus: vel ab igne in ripis: seu locis: ubi vedun-
tur vel alibi: in libris decem bone monete puniatur pro vna quacumque
vice: et plus: et minus arbitrio Domini Potestatis: inspecta qua-
litate facti: et personarum: et preterea multari debeat in restitutio-
nem damni.

Quod de vno vulnere: de quo quis mortuus fuerit: non possit ni-
si vnus tantum ad mortem condemnari. Ca. 36.

Item statuimus et ordinamus: quod si acciderit aliquem vul-
nerari: siue percuti vno vulnere: seu percussione: et ex vi-
cto vulnere: seu percussione mortuus fuerit: et ob id plu-
res fuerint accusati: denunciati: vel inquisiti: dominus
potestas teneatur diligenter inquirere: quis fecerit dictum vulnus:
vel percussione: et eum quem magis verisimile fuerit probationi-
bus: presumptionibus: et iudicijs dictum maleficium commisisse de-
beat: tanquam vulneratorem: seu percussorem: de homicidio condem-
nare: ceteris autem pena inferatur: prout vnusquisque inuentus fue-
rit culpabilis. Ita tamen: quod vnus tantum de homicidio: siue de mor-
te: condemnatur: ubi tantum fuerit vnum vulnus mortale: vel plu-
ra ab vno illata: salvo: quod hoc statutum non habeat locum in homi-
cidijs pensate: et premeditate commissis: que tamen non presumun-
tur pensate: et premeditata: nisi legitime probentur.

Qui dolose sagittauerit: vel de cuius domo aliquis fuerit sagi-
tatus: quomodo punietur. Ca. 37.

Item statuimus et ordinamus: quod si aliquis dolo malo aliquem
sagittauerit cum balista: vel cum arcu: vel scilopo: condemnatur
b y

Liber Tertius

camere fisci in libris ducentis bone monete / et in amputatione manus. Et si de domo alicuius predicta commissa fuerint: domino domus sciente: condemnatur dominus domus scientis: et consentiens eadem pena salvo iure mortis: et membri debilitati: sed si predicta euenerint sine dolo: fiat punitio secundum formam aliorum statutorum.

¶ Qui binas uxores eodem tempore habuerit: quomodo puniatur. Ca. 38.

Item statuimus et ordinamus: quod si quis habens uxorem: et ea uiuente cum alia de facto scienter contraxerit matrimonium: puniatur in trecentis libris bone monete: et in restitutione totius eius quod nomine dotis receperit: femina uero: que predicta committeret: puniatur in amissione dotis: et patrimonij sui: quodcumque fuerit: applicanda marito suo prior: et si bona non habuerint: tam masculus: quam femina: sustinentur per ciuitatem: et perpetuo banniantur a ciuitate: ac sint perpetuo infames.

¶ Qui accusationem de falso fecerit: et in probatione defecerit: quomodo puniatur. Ca. 39.

Item statuimus et ordinamus: quod si aliqua persona: uoluerit accusationem facere: de falso teste: uel instrumento: aut scriptura publica: uel priuata: uel de producente falsum testem: aut instrumentum: seu scripturam: uel de uolente eo: uel ea: teneatur prius securitatem facere contra notarium de quantitate pene: si futura esset pecuniaria: contra accusatum in casu succumbentis: et dicere: ac exprimere in accusatione causas: omnes falsitas: et si in probatione defecerit contra notarium: condemnatur eadem pena: qua accusatus: si succuberet: ueniret puniendus: siue sit pecuniaria: siue corporalis afflictiua: quo ultimo casu: teneatur se presentare ad carceres: sicut ipse reus accusatus: nisi iudex ex aliqua iusta causa uiderit accusatorem motum: propter quam iudex possit eum a tali pena absolueret: quam causam exprimere teneatur in ipsa sententia: et idem per omnia seruatur: quando accusatio institueretur contra aliam personam: quam contra notarium. Et qui securitatem predictam contra notarium: uel non notarium facere non poterit: uel noluerit: ponatur in carceribus communis Tridenti: et procedatur: ac si facta foret securitas. Ita in casu imminetis pene pecuniarie: sicut supra statutum est in pena corporalis afflictiua: et quod pendente accusatione falsi testis: uel instrumenti: uel scripture priuatae: siue etiam contra producentem falsum testem: uel instrumentum: aut scripturam priuata: super sedeat questioni civili: in qua dicta

dicta talis productio facta fuerit. Ita q̄ instantia cause nullatenus currat a tempore accusationis facte: donec ipsa causa falsitatis fuerit terminata: et q̄ de cetero non fiant: nec recipiantur accusationes de suspecto teste: vel instrumento: vel scriptura priuata: in quibus essent euidentēs cause falsitatis: nisi seruato modo predicto. Item q̄ principalis non possit accusari de productione facta per procura torem suum: nisi si prius ipse principalis fuerit interrogatus: et responderit velle vti reseruato semper iure agendi iniuriam passio.

¶ Qui interpellauerit aliquem notarium de falso instrumento: vel testem de falso: aut notarius: vel testis interpellatus sit quomodo puniatur. *Ca. 40.*

Item statuimus et ordinamus: q̄ si aliqua persona interpellauerit aliquem notarium: q̄ falsum instrumentum faciat: et factum fuerit: aut testem unum: vel plures: q̄ falsum testimonium dicant: et ita dixerint: debeat eadem pena puniri cum notario: vel teste: secundum formam statutorum predictorum: si autem solum interpellauerit: et instrumentum falsum non fuerit confectum per notarium: vel testimonium falsum non fuerit dictum per testem: condemnatur interpellans notarium in trecentis libris: et interpellans testem in centum libris: facta tamen legitima probatione: et hec omnia sibi vendicent locum ex sola interpellatione facta de falso: non deroganda per hoc penis in superioribus statutis appositis.

¶ De pena notarij: qui circa diem: mensem: annum: vel indictio nem per imprudentiam peccauerit. *Ca. 41.*

Fitem statuimus et ordinamus: q̄ si aliquis notarius peccauerit in instrumento conficiendo per imprudentiam: vel errorem circa diem: mensem: annum: vel indictmentem: aut locum: puniatur pecuniaria pena arbitrio domini potestatis inspecta qualitate personarum: et facti. Et idem intelligatur si circa substantialia contractus peccauerit per errorem: vel in aduertentiam. Quomodo non excedatur summa viginti quatuor librarum bone monete: et q̄ ipse notarius compellatur per iudicem corrigere errorem suum: et teneatur reficere damna et interesse parti.

¶ De pena viatoris facientis falsam ambasciatam: vel relationem. *Ca. 42.*

b ij

Libet Tertius

Item statuimus et ordinamus: q̄ viator: qui fecerit falsam ambasciatam: siue relationem: condemnatur in decem libris: et in refectione totius damni: et expensarum scienda damnum passo: et non possit esse amplius viator: in ciuitate Tridenti: nec in eius districtu: nec baroerius domini potestatis: quas si soluere non poterit: fastigetur: et nullatenus puniatur minoꝝ pena supra scripta: sed potius maioꝝ inspecta rei qualitate.

De premio dando illis: qui ceperint aliquem bannituz pro maleficio. Ca. 43.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis ceperit: et infortiam cōmunis Tridenti conduxerit aliquem: qui bannitus fuerit pro homicidio: vel robaria: seu pro aliqua causa: ex qua secundum formam statuti moꝝ deberet dominus potestas teneatur: et faciat infra octo dies dare ei: vel eis: qui eum ceperint: libras centum de bonis banniti: si habet unde: et si non habet: tunc camera Reuerendissimi domini Episcopi: et principis Tridenti: soluat sed si fuerint officiales: et baroerij: qui talem ceperint: vt supra: habeant medietatem premij antedicti.

De his: qui receptauerint: vel celauerint in domibus malefactorēs. Ca. 44.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis scienter receptauerit: vel collocauerit in domibus: vel in quibuscūq; alijs locis: aliquem: vel aliquos malefactorēs: q̄ aliquem vulnerauerint: seu maleficium cōmiserint: et ipsuz continuo curie non presentauerit: seu notificauerit: soluat domino libras decē pro quolibet malefactore receptato: siue collocato. Et si ille: qui vulneratus fuerit: morietur: soluat domino libras sexaginta.

De incidentibus: vel dequastantibus vineas: arbores: blada: vel similia. Ca. 45.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si qua persona de cetero ad vindictam aliquam: vel iniuriam inciderit: vel squarça: uerit: alias ne quomodocūq; dequastauerit vites aliquas: vel arbores fructiferas: cuiuscūq; sortis: vel conditionis: aut blada: seu segetes: vel aliquid aliud dāni intulerit enormē appensate et ad vindictā: vel iniuriā alicui. Primo fastigetur p̄ totā ciuitatem Tridenti: deinde bāniatur a ciuitate: et districtu: p̄ et tres annos
ptinuos

ptinuos. & tamen reficiat damnum passo/ ad computum/ & rationē librarum viginti quinque pro quolibet pede arboris fructifere: & librarum decem pro quolibet pede vitium/ & sic/ elapsis dictis tribus annis/ non possit redire/ nisi refecerit dictum damnum passo/ iuxta taxationem suprascriptam: & hec pena locum habeat pro prima vice: quia quis predicta fecerit: pro secunda vero vice/ vel vltiori: quia sic commiserit/ sit pena amputationis manus: & perpetui exilij: in quo statuto declaramus non comprehendendū quando quis incidit aliam quam arbozem in confinibus: & ex causa confinium: & de qua esset lis. Quo casu volumus/ q̄ talis incidens/ si succubuerit in causa puniatur solū in libris viginti quinque: pro quolibet pede/ & ad refectio nem damni passo & in amissiones iuris.

De pena amouentium terminum. Ca. 46.
Item statuimus & ordinamus: q̄ quicumq; dolose/ & scienter terminum/ siue terminos aliquarum possessionum/ & terrarum amouerit/ vel amoueri fecerit: condemnatur in Bbenensibus quin quaginta auri applicandis fisco: quos si infra menses soluere nō potuerit/ tunc manus dextra eidem amputetur: & penā exilij perpetui incurrat. & nihilominus teneatur/ post q̄ notum fuerit de amotione predicta dictum terminum/ seu terminos reponere in pristinum statum: & ad hoc cōpellatur de facto p̄ potestatem/ seu iudicem.

De pena spoliantis aliquem possessione sua. Ca. 47.
Item statuimus & ordinamus: q̄ si quis per se/ vel alium per vim spoliauerit aliquem possessione sua/ vel quasi/ rei immobilis/ vel alicuius iuris inherentes rei immobili/ vel fructuum ipsius possessionis/ si sine armis/ & absq; coadunatione gentium condēnetur in libris quinquaginta. Si vero cum armis/ & coadunatione personarum/ in libris centum. Si vero cum armis/ & sine coadunatione: condemnatur in libris septuaginta quinque: & coadunatio intelligatur esse/ si cum illo spoliante fuerint quattuor persone: etiam si essent de eadem familia/ & abinde supra. Si vero spoliauerit aliquis per vim possessione alicuius rei mobilis/ vel aliter/ q̄ per vim/ condemnatur ad dimidiam dictarum penarū/ & in quolibet casu predicto/ am condēnetur ad restitutionem dicte possessionis/ & rei: & ad fructus: quos percepisset/ vel qui percipi potuissent/ & ad dāna & interese: & vltorius ad non molestandum ipsum possessorem: & predicta habeant locum in qualibet vi expulsiua/ siue compulsiua/ vel ablatiua/ in quibus casibus procedi valeat: & debeat: etiā ex officio penē tamen predictę omnes duplicentur/ & duplicari debeant contra nobiles/ vel potentes spoliantes: vt supra.

Liber Tertius

De alienantibus rem linellatam pro libera. Ca. 48.

Item statuimus et ordinamus: quod aliqua persona non audeat: nec presumat aliquo modo: vel ingenio rem: de qua soluit affectum: seu linellam in aliam personam: siue ecclesiasticam: siue secularem transferre pro libera: et francha: sciens eam esse emphyteoticam: vel linellatam: sub pena librarum quinquaginta bone monete: si sic applicandarum pro dimidia: et pro alia dimidia domino directi: et talis translatio: et alienatio ipso iure sit inualida: et non teneat: et puniatur tam alienans: quam recipiens: si conscius fuerit dicte conditionis: in dictis libris quinquaginta bone monete applicandis: ut supra: et nihilominus ipse emphyteota cadat a iure suo ipso facto: et possit dominus directi propria auctoritate ingredi ad possessionem re: si sic in alium translate.

Quod liceat famulum suum capere: et captum tenere. Ca. 49.

Item statuimus et ordinamus: quod liceat unicuique sine potestate: siue alterius iudicis: licentia seruientem: vel famulum suum cuiusque sexus: impune capere: si dixerit per eum: vel per eam: sibi furum commissum esse: et captum: et captum tenere per horas viginti: quattuor: et non ultra: et in arbitrio sit capientis captum tradere potestati: aut eum liberare: nec potestas de predictis: nec alius iudicis cens possit: aut debeat aliquam iniuriam capienti facere: et si ultra dictum tempus tenuerit: cadat in penam librarum quinquaginta camere: et piscopali applicandarum.

Qualiter: et quando procurator: interuenire possit in causis criminalibus. Ca. 50.

Item statui. et ordi. quod in quibuscunque inquisitionibus institutis contra aliquem occasione alicuius criminis: aut delicti: ex quo de iure communi: aut forma presentium statutorum possit: vel deberet se qui pena mortis abscessio membri: aut corporis afflictiva: aut que nis alia pena corporalis: seu capitis: que supra relegationem sit: intelligendo: et accipiendo relegatum pro bannito vel confinato: etiam ubi bona publicanda non veniret: et et ubi pena corporalis in defectu pecuniarie veniret imponenda: non admittat procurator: ad defensionem absentis: nec ad aliquas probationes faciendum: siue faciendas super crimine: vel delicto: admitti tamen volumus ad allegandas causas necessaria: vel legitimas absentie: quo casu iudex assignet arbitrio suo dicto procura-
tori

tori dilationem ad presentandū dictam reū: qua elapsa pcedat ipse iudex ipso procuratore ulterius non audito. Si vero reus fuerit in carceribus: ex causis antedictis volumus tunc procuratorem pro eo admitti: prout supra diximus in alijs statutis. In alijs vero criminibus vel delictis prestata prius idonea et sufficienti fideiussione: admittatur procurator ad plenā defensionem et probationes inducendas: dummodo reus ipse psonaliter et per se solū sine presentia pcuratoris et aduocati inquisitioni et capitulis / siue positionibus respondeat solus: et si reus ipse per contumaciā bannitus / et pro confesso habitus / et condemnatus iuxta formam statutorū nostrorū: aliquando forte detentus / et incarceratus fuerit / volumus ei licere probando contrarium eius de quo habitus est pro confesso se defendere: etiā p procuratorē secundū formā predictam. Declarātes q̄ in omni: et quacūq; causa criminali ex parte accusatoris procurator: possit interuenire: similiter procurator rei in omni casu quo possit comparere reus absq; eo: q̄ reus intraret carceres / siue de iure / siue vigore rescripti / possit interuenire / teneatur tamen reus semper psonaliter respondere inquisitioni accusationi / denūciationi: querele et positionibus: vt diximus supra.

De pena ementis / vel vendentis bestias / quas vendens habebat in socidā / vel ad partem. Ca. si.

Tem sta. et or. ne quis rusticus / vel alius audeat p se / vel alium / etiam de familia sua / modo aliquo directe / vel indirecte: bestias cuiuscūq; generis locatas: seu pccasas in socidā / aut boaticā / aut depositas: seu in curā designatas: videri aut alio modo alienare alicui bechario: aut alteri cuiuscūq; conditionis psonae: absq; licentiā et voluntate dominorū suorū / vel eorū: ad quos dicte bestie ptinebunt / vel factorū: sub pena librariorū viginti quinq; / quarum dimidia sit fisci / et alia dimidia illius / cuius bestie erant: contra quem vendentē et de furto agi possit criminaliter / si dñso placuerit / becharios autē / aut alias qualibet personas ementes / aut recipientes scienter de dictis bestijs a pdictis tenentibus: absq; licentiā pdictorū: eadē penalib: librarū viginti quinq;: vt supra applicandarū / puniri iubemus / et teneri ad restitutionem dictarū bestiarū / si extabunt: si vero nō extarent: ad earū estimationē iuramento domini declarandā ad quam restitutionem ipsi teneantur: etiā si ignoranter emerint: aut receperint p alienationem quācūq; referuato tū iure ipsius emporiorū cōtra venditores. Pdictas autem penas remittimus si delinquentes fuerint in concordia cum dominis bestiarum: ante q̄ declaratum fuerit per iudicem: illos in penas pdictas incidisse.

De pena recedentis a possessione vel eam transferentis in alium contra voluntatem eius a quo recognouerat. Ca. 52.

Item sta. et ord. nemini licere rem vel possessionem ipsius rei: quam ab alio recognouerit vel adduxerit ad modicum vel longum tempus in alium transferre vel ab alio recognoscere directe vel indirecte in scio et non sentiente illo a quo recognouerit nisi primo eidem facta restitutione effectuali: sub pena librarum quinquaginta et plus arbitrio domini potestatis seu iudicis pro dimidia applicanda fisco: et pro alia dimidia parti et vltimus ad damna et interesse ipsi parti: et omnia gesta et secuta exinde etiam sint ipso iure nulla: quam penam curare possit si curis effectus ante condemnationem de eo scienda rem libere restituerit cum omni sua causa et interesse.

De pena veneficij.

Ca. 53.

Item sta. et ord. quicumque alium venenauerit ex quo veneno si hinc mors sequatur siue non diu modo datus siue propinatus fuerit venenum igne concremetur ita quod moriatur et in eandem penam incurrat quicumque mandauerit siue auxilium consilium vel fauorem presterit in predictis si vero venenum ipsum parauerit vel ad alium actum venenandi causa deuenerit licet dictum venenum non dederit puniatur in vbenensibus quinquaginta et sibi manus dextra amputetur et ferro ignito in utraque gena faciei buletur ita quod cicatrix sit perpetuo remansura: que habeat ipsum huiusmodi criminis reum omnibus manifestum publicare et nihilominus exilio perpetuo banitur. Et in aliquo casuum predictorum pacis beneficium seu confessio: nis non admittatur. Et ad contemplandam venendi facultatem statui mus quod speciatim et alij quicumque nulli vendat specie veneni nec ei tradant sine expressa licentia iudicis et potestatis sub pena arbitrio domini potestatis et iudicis imponenda considerata qualitate et conditione personarum.

Si furtum factum fuerit patri marito vel domino per filium uxorem vel seruum.

Ca. 54.

Item statuimus et ordinamus quod si per filium factus fuerit furtum patri vel matri vel per nepotem auo vel patruo cum quo erat in communiōe vel per uxorem marito vel per seruum domino: siquidem id leue fuerit nullo modo procedi volumus pro potestatem vel iudicem contra predictos etiam ad requisitionem eorum: quibus

quibus furtum factum fuerit / sed per eos castigetur arbitrio suo: si vero fuerit graue furtum / tunc per iudicem / vel potestatem pro eos non procedatur / nisi ad querelam dicitur personarum: quibus commissum fuerit furtum / et puniantur delinquentes realiter et personaliter arbitrio domini potestatis: et iudicis / habita ratione magnitudinis furti: et qualitates personarum / dummodo mortem non imponat. Sit tamen in mera voluntate patris / matris / mariti / vel domini: aut vel patris / ut supra: crimine indulgere filio / uxori / seruo / et nepoti / usque ad sententie publicationem: et etiam dum publicaretur et tunc impune predictae persone relaxentur / post publicationem autem sine amplius non liceat predictis mutare suam / furtum autem / an graue sit / an leue potestatis arbitrio committimus personarum / et rerum qualitate: et quantitate pensata existimandum: nulla in predictis omnibus casibus habita sexus / vel patrie potestatis differentia: que in nepotibus: et non in alijs descendens delinquentibus locum habere sancimus: familiares vero: et seruitores liberos furtum dominis suis committentes ad querelam dominorum puniri mandamus.

De pena falsificantis sigillum domini nostri / vel communis civitatis Tridenti: seu alterius singularis persone. *Ca. 55.*

Tem statuimus et ordinamus: quod si quis falsificauerit sigillum domini nostri / aut falsificari fecerit / amputetur ei manus dextra / et in Bhenensibus quinquaginta condemnatur / et perpetuo exilio mulctetur / et si falsificauerit sigillum / vel signum alterius officialis prefati domini nostri / vel civitatis Tridenti / aut alterius singularis persone / seu universitatis / vel collegii / aut communitatis / condemnatur eisdem penis / excepta pena pecuniaria: que esse intelligatur de Bhenensibus viginti quinq; / et de pene pecuniarie in utroque casu camere fisci applicentur.

De pena falsificantis scripturas existentes in archiuo communis. *Ca. 56.*

Tem sta. et or. quod si quis de cetero falsificauerit / seu falsificari fecerit aliquam scripturam publicam / vel privatam existentem in archiuo publico communis Tridenti / sive in camera / vel in alio loco publico / ubi tenentur libri communis: vel condensationes: sive banna: aut alie scripture dicti communis: condemnatur ad amputationem manus dextre: et in Bhenensibus viginti quinq; applicandis fisco / et nihilominus teneatur delinquens resarcire damnum passum.

De pena facientis chartam: vel scripturam falsam *Ca. 57.*

Item statuimus et ordinamus: quod si quis fecerit: vel fieri fecerit aliquam chartam falsam: vel acta publica falsificauerit: vel falsificari fecerit: aut aliquam condemnationem: aut dicta testium: vel quasuis alias scripturas publicas: vel etiam scripturam: vel librum priuatum: quibus ex forma iuris statutorum: vel priuilegij: plena fides daretur: condemnentur in libris trecentis bone monete: et in amputatione manus: et si in ere non habuerit: ulterius puniatur arbitrio domini: et si fuerit tabellio: iudex: aduocatus vel procurator: priuetur officio: et omni comodo: ualitate: honore: et exercitio societatis: et collegij: in quo esset: et de matriculis eorum cancellentur. Si uero quis falsificauerit aliquam scripturam priuatam vel librum proprium: vel alterius: cui non daretur plena fides: puniatur in quadruplum eius: quod in scriptura predicta continetur: dolendo illud: quod est falsum: et liber statim deponatur apud iudicem: cui pro scribente fidem aliquam non adhibeat: sed tantum contra scribentem: et priuetur credito: si quod habebat scriptum in dicto libro vel scriptura: et in quolibet casuum predictorum teneatur parti: in cuius preiudicium: et damnum predicta facta fuissent ad damna: et interesse: et nihilominus: qui fabricauerit: vel fabricari fecerit instrumentum pecunia corruptis: ad quadruplum dicte pecunie applicandum parti lese teneatur: pro secunda et ulterioxi uice qua reperitur: et probetur falsificasse: seu fabricasse: aut fabricari fecisse aliqua instrumenta: vel scripturas publicas: igni comburatur.

De pena illius: qui falsum testimonium dixerit in causa criminali. Ca. 58.

Item statuimus et ordinamus: quod si quis falsum testimonium dixerit in causa criminali: puniatur illa pena: qua puniendus esset is: contra quem falsum dixerit testimonium: et hoc si corporaliter ueniret puniendus: vel condemnandus: si uero ueniret condemnandus in pecunia: condennentur in duplum illius quantitatis: in qua ueniret condemnandus ille: contra quem testificatus fuit: et si fuerit testificatus falsum in causa criminali: ut aliquis ueniret absolucndus a pena corporali: puniatur pena: qua puniendus fuisset ille: in cuius fauorem testificatus fuerit. Si uero ueniret absolucndus a pena pecuniaria: condennentur in duplum ipsius quantitatis: in qua condennaretur si processus probatus fuisset contra eum: et etiam amputationem lingue. Et eadem pena puniatur ille: qui scienter: et dolose aliquos falsos testes in causa criminali produxerit: et ipsis usus fuerit: siue testes ipsos subornauerit: siue magistrauerit: ut falsum deponerent: et amittat causam

causam taliter / q̄ ex illa causa amplius nihil valeat: nec possit petere. Et teneatur reficere omnes expēsas & interesse alteri parti / que sit passa aliquod damnum occasione dicte cause.

De pena illius / qui dixerit falsum testimonium in causa civili. Ca. 59.

Item statuimus & ordinamus: q̄ quicunq; falsum testimonium dixerit in causa civili: ad finem / vt aliquis in aliqua re / vel quantitate condemnatur: condemnari debeat in amputatione lingue / & in duplum illius quantitas: vel estimationis rei super qua dixerit testimonium. cum expēsis & interesse: cuius medietas sit fisci: & alia sit illius / contra que falsum testimonium dixerit: & eodem modo condemnatur: si falsum testimonium dixerit: vt aliquis absolatur in causa civili: producēs autem scienter / & dolose testes falsos in causa civili / vel eis vtēs / eadem pena puniatur: & causam amittat / & reficiat damnum passio. vt in precedenti statuto in fine.

De pena mutantis sibi nomen / vel cognomen. Ca. 60.

Item sta. & oz. q̄ nullus debeat sibi nomen propriū: vel cognomen: quo publice denominatur mutare: coram domino potestate: vel aliquo alio officiali / siue iudice / vel in aliqua scriptura publica: vel priuata: dolo: vel fraude: qui: & que semp̄ presumatur / nisi probetur contrarium. & si quis requisitus fuerit per dominum potestatem / vel officialem cōmunis Tridenti de nomine / & cognomine suo teneatur statim dicere nomen / & cognomen: & qui contrafecerit vel nomen / seu cognomen sibi mutauerit / bulletur / & condēnatur in libris viginti quinque: & minus: arbitrio iudicis inspecta qualitate facti / & conditione persone: & etiam cōdemnetur ad damna / & interesse ei: quem leserit ex tali mutatione.

Quōs condemnatus de falso non possit exercere publicum officium. Ca. 61.

Item statuimus & ordinamus: q̄ quicunq; condemnatus fuerit de falso / non possit de cetero habere: nec exercere aliquod officium publicum in ciuitate / & districtu Tridenti: nec etiam aduocare / vel procurare.

De incendiarijs. Ca. 62.

Ltem statuimus et ordinamus: q̄ si quis incendium dolo se posuerit: vel poni fecerit in aliqua domo alicuius persone: que habitetur: vel sit apta ad habitandum: aut in aliqua alia domo sacra: vel religiosa: vel metas segetum: vel tecias: aut cassinas: in quibus habitent aliqui: aut bestie teneantur: et secutum fuerit incendium totius: vel partis alicuius rerum predictarum: vel si etiam quis ignem immiserit in alia re: ex qua incendium sequatur in rebus predictis modo predicto: igne cremetur: primo laqueo suspensus: ita q̄ moriatur: et in duplum damni damnum passus. Et si non fuerit captus: perpetuo banniat in penam predictam de ciuitate: et districtu: ac Episcopatu Tridenti. Qui vero in alijs rebus incendium posuerit: vel poni fecerit: et damnum secutum fuerit a viginti quinque libris supra: condemnatur in libris quinquaginta: et ad restitutionem damni in duplum damnum passus. Si vero damnum fuerit a viginti quinque libris infra: condemnatur in libris viginti quinque: et in duplum damnum passus. Et hec locum habeant in commissis dolose: pro incendio vero commisso absq̄ dolo: precedere: tamen culpa teneatur: qui fuit in culpa: ad damni emendationem.

De hominibus tenentibus denunciare syndico suo rixam: homicidia: et rumores. Ca. 63.

Ltem statuimus et ordinamus: q̄ homines villarum: plebatuum extra ciuitatem: qui interfuerint rixis et rumoribus premissis: teneantur: et debeant denunciare: et denunciari facere: suo syndico vel eius domui: vel familie: omnia et singula predicta maleficia: eo die: vel sequenti: quo facta fuerint: quod si non fecerint puniantur pro vna qua vice in sexaginta grossis.

De his: qui currebant ad rumorem causa dandi auxilium parati: vel fauorem. Ca. 64.

Ltem statuimus et ordinamus: q̄ nulla persona debeat accedere: seu currere ad rumores armata manu causa dandi auxilium: vel fauorem alicui: et qui contrafecerit: puniatur pro vno quoque: et vnaquaque vice in libris decem. Saluo q̄ possit currere post malefactores cum armis ad capiendum eos.

De his: qui cognouerit aliquam mulierem virum habentem: et que pena sit. Ca. 65.

Ltem statuimus et ordinamus: q̄ si quis cognouerit carnaliter: et violenter mulierem viri habentem: si honesta fuerit: sibi caput

caput debeat amputari: taliter q̄ moziatur / et hoc si non habuerit pacem a marito violato: et a violata / sed si habuerit pacem ab ipso marito: et violata: tunc pecunialiter condemnatur arbitrio domini secundum tamen modum facultatum suarum: et q̄ tale arbitriū nō excedat summam librarum ducentarum / que pax fieri debeat infra mensem a tempore commissi delicti / quo mense elapso / ipsa pax postmodum facta nihil operetur: sed si fuerit inhoneſta / et de inhonestate probetur: etiam per vocem / et famam: tunc condemnatur in centum libris: et hoc si non habuerit pacem a marito: et a violata: sed si pacem habuerit infra mensem: tunc condēnatur in libris quinquaginta. quas si soluere non potuerit. stet in carceribus arbitrio domini.

De his: qui carnaliter cognouerint aliquam mulierem viri habentem de sua voluntate. Ca. 66.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si quis cognouerit aliquam mulierem virum habentem de sua voluntate: vel nō coacte / si mulier extiterit de bona fama / homo in centum libris / condemnatur. et hoc si non habuerit pacem: sed si habuerit pacem a marito. condēnatur in viginti quinque libris: quam penam si soluere non potuerit. stet in carceribus arbitrio domini: et mulier pena legali puniatur. et si mulier extiterit male fame: vel adultera. et hoc probetur per vocem / et famam: tunc homo condemnatur in decem libris: et hoc / si non habuerit pacem a marito: sed si habuerit pacem a marito: tunc in nihil condemnatur. et mulier condemnatur in decem libris maranensibus infra mensem solvendis. vel per ciuitatem publice verberetur.

Decodem.

Item statuimus et ordinamus: q̄ si qua mulier habens virum ab ipso suo viro auferit / vel se abdicauerit. vt scorsum ab eo vitam ducat inhonestam alicui alteri inheredo. talis mulier ipso iure: et ipso facto amittat dotem / et donationem propter nuptias: nec non omnia bona paraphernalia: et alia quecuq̄ bona: que habet: et vir suus: vel eius heredes / ipsa omnia lucentur: et habcant: et si nō habuerit dotem: vel bona: tunc ad requisitionem ipsius mariti. mulier ipsa sustigetur per totam ciuitatem: deinde banniatur a ciuitate: et districta.

De his: qui abduxerint uxorem alterius. Ca. 67.

c 9

Item statuimus et ordinamus: qd si qis modestie nescius: et pudoris ignarus: ausus fuerit deuiare: et abducere ex/tra ciuitatem: vel et districtum vxorem alterius iniusto marito: illico carceribus mancipetur: et si talis abducta fuerit ciuis: et egregie parentelle: capite puniatur. Si vero fuerit popularis: condemnatur in libris ducentis bone monete camere. Et pifcopali applicandis: et tamen sit perpetuo infamis: quas si infra dies octo non soluerit: manus dextra sibi amputetur: et perpetuo ban/niatur a ciuitate et Episcopatu: sed si vxorem cum bonis abduxerit: tunc pena capitis puniatur.

Item quia sicuti contra mulieres adulterantes. Ita etiam expe/dit contra viros vxoratos: extra proprium thorum in legem ma/trimonii committentes prouidere. Statuimus et ordinamus: qd si alii quis vir vxoratus fuerit: qui aliquam mulierem publice: et palam: vel etiam occulte tenuerit in concubinato: talis condemnatur in li/bris centum bone monete. Et pifcopatu applicandis hoc addito in publice: et palam tenentibus: vt supra: qd si sit in aliquo officio pu/blico: sit suspensus per annum a tali officio: alias: si officium non ha/bet: per annum exulet a ciuitate: et districtu: que pena totiens auferatur: et imponatur: quoties in tali malo proposito perseverauerit: profitentes tamen: qd per dicta suprascripta statuta: de talib' adul/terantibus disponenti: vt supra non intendimus quicq' parti in/iuriate tollere de eo: quod sibi in eius fauorem: per iura tam ciuilia: qm canonica: vel competit: vel competierit.

De his: qui cognouerint aliquam virginem vi coactam carna/liter: et que pena sit infligenda. Ca. 68.

Item statuimus et ordinamus: qd si quis cognouerit vio/lenter aliquam virginem carnaliter: capite puniatur. Et hoc si non habuerit pacem infra mensem ab ipsa violata: et a tribus eius proximioribus masculis maiorib' vigin/tiquinq' annis: et si habuerit pacem condemnatur in ducentis libris bone monete: quas si soluere non poterit: stet in carceribus arbi/trio Domini: sed si virgo non fuerit: nec maritata: et fuerit bone fa/mie. Tunc condemnatur in ducentis libris: et hoc si non habuit pa/cem: sed si habuerit condemnatur in centum libris: quas si soluere non poterit: stet in carceribus arbitrio domini: et si non fuerit bone fame: vel probetur se carnaliter cum altero commiscuisse per indicia: vel per vocem et famam: que sit de ea: tunc condemnatur vir in vi/ginti quinq' libris bone monete: et si fuerit publica meretrix punia/tur in libris quinq'.

CDe

De eodem.

Citem quoniam quandoq; expertum est: q; cum aliqua puella iuuenis reperitur: seu speratur habere aliquod pingue: & bonuz patrimonium: sepe numero talis persona preter: & contra voluntatez attinentium suorum: & etiã ipsius met puelle iuuenis: derobatur p vim: & abducitur ad alienas iurisdictiones: vel etiam ad eorum p pias edes: vt deinde cũ ea matrimoniu; strabant: licet nõ sue persone: neq; parentelle calore: sed patrimonij sui in contemptu parentelle & et superioritatis. Ideo sta. & or. q; si de cetero aliqua psona: cuiuscũq; conditionis existat: abduxerit: aut abduci fecerit aliquã puellam: vel iuuenem: vel feminam per vim: videlicet preter: & contra voluntatem ipsius puelle: & suoz proximoz attinentiu: etiã si fecerit causa secum contrahendi matrimonium: talis abducens: & violator: condemnatur: & puniatur pena capitũ: ita qd moriatur: & etiam in pena quinquaginta Benensium siccio applicandozũ. Et hoc etiam locum habeat in consocijs: seu quolibet eoz: qui ad hec tam psonis: q; armis dederint: & prestiterint auxilium: & fauore: qui similiter condemnentur in Benensibus quinquaginta pro quolibet applicandis: vt supra: & nihilominus banniatur extra territorium: & Ep̃atum Tridenti tãq; violatores stratarũ: & si in fortias regiminis Tridenti venuerint: nisi dictam penam soluerint intra dies octo: amputetur sibi manus dextra: & nihilominus iterato banniatur perpetuo: & non possint banniti de banno cæcellari: per gratiam: aut alio modo: nisi infra mensem pacem habuerint a tribus proximozibus masculis: maioribus viginti quinq; annis cum iudicis auctoritate: quo casu penam tantũmodo corporalẽ evitare possunt: & tamen si sequeretur matrimonium inter p̃efatos abducen: & abductam: medietas totius sui abducte patrimonij: & bonorum applicetur ipso facto proximozibus agnatis: vel cognatis in defectu agnatorum.

De mulieribus: vel earum parentibus tenentibus denunciam violentiarum sibi factarũ infra tempus facere. Ca. 69.

Item statuimus & ordinamus: q; mulieres: vel sui patres: vel matres: auie: vel fratres: teneantur: & debeant dictas violentias sibi factas: vt in superioribus statutis continetur: denunciare nobis: vel Capitaneo: seu potestati nostro: infra quindecim dies: post q; facte fuerint violentie sibi. Alioquin transactis dictis diebus quĩ decim: non credatur violentias esse per vim factas.

De lenonibus: seu ruffianis puniendis. Ca. 70.

Item quoniam sepe numero contingit: q; medio lenarũ: & mararũ mulierũ plerũq; & virgines: & etiã maritate: vel alie: sedu:

Libro Tertius

entur ad cōmittendum stuprum: fornicationem: vel adulteriū in
 granem iniuriam: ⁊ desolebilem notam sue familie / vel parentelle.
 Ideo statuimus ⁊ ordinamus: q̄ si qua mulier vel etiā vir lenoci-
 nium cōmitteret de aliqua virgine / seu habita ⁊ tenta pro virgine
 maritata / vel alia / si dicta ruffianata ⁊ seducta erit alicuius cōditio-
 nis ⁊ parentele / talis lena / vel leno fustigetur per totam ciuitatez:
 ⁊ etiā sibi cruatur vnus oculus ⁊ perpetuo bāniatur / ac perpetuo
 sit infamis ⁊ stet de tali lenocinio / dicto / seu testimonio ipsius ruf-
 fianate ⁊ seducte cū iuramēto cōcurrētibus aliquibus alijs indicijs.

C De his: qui falsam monetam fecerint. Ca. 71.

I Tem sta. ⁊ oz. q̄ si quis fecerit falsam monetā in ciuitate Tri-
 denti / vel in eius dioecesi ignibus concremetur.

C De his: qui fieri fecerint falsam monetam. Ca. 72.

I Tem sta. ⁊ oz. q̄ si qua persona fecerit / fieri / seu faceret falsam
 monetam in ciuitate Tridenti / vel in eius districtu / si fuerit no-
 bilis / sibi caput: vt falsario debeat amputari / ita q̄ moriatur ⁊ si fue-
 rit popularis / ignibus concremetur.

C De his qui scienter expenderint in ciuitate Tridenti falsas mo-
 netas: vel in eius dioecesi. Ca. 73.

I Tem sta. ⁊ oz. q̄ si quis expēderit in ciuitate: ⁊ dioecesi Tridē-
 ti aliquas falsas monetas scienter ⁊ dolose / pro qualibet libra
 falsę monete scienter ⁊ dolose expēse: soluat libras viginti quinq;
 bone monete: ⁊ si soluere non potuerit / puniatur arbitrio dñi: sed
 si vltra viginti quinq; libras denariorum falsę monete scienter: ⁊ do-
 lose expenderit / ignibus concremetur ⁊ si expenderit minus / q̄
 vnam libram puniatur in libris quinq;.

C De his: qui totonderint / seu rasauerint aliquas monetas / seu
 monetam. Ca. 74.

I Tem sta. ⁊ oz. q̄ si qua persona totonderit / vel rasauit /
 rit / siue cū aqua mixticali minuerit aliquā argenteā mo-
 netā: quantitatis trium librarum: in quingentis libris bo-
 ne monete / puniatur: ⁊ cōdemnetur: quas si nō soluerit
 infra duos menses a condemnatione facta / stet in carceribus arbi-
 trio domini ⁊ si totonderit: seu rasauerit: seu diminuerit: vt supra vl-
 tra quantitatem trium librarum: tunc in mille libris bone monete
 condemnetur

condemnetur: quas si solvere non poterit / sibi manus dextra debeat amputari. Si vero totonderit: vel rasauerit monetam auream: ultra ducatos tres: tunc similiter condemnetur in libris mille: quas si non poterit solvere infra duos menses: sibi manus dextra debeat amputari. Si vero totonderit: vel rasauerit ducatos tres: vel infra tunc in libris quingentis condemnetur: quas si non soluerit infra duos menses: similiter stet in carceribus arbitrio Domini.

De producentibus falsa instrumenta. Ca. 75.

Item statuimus et ordinamus: quod si qua persona produxerit in iudicio aliquod: vel aliqua falsa instrumenta: et eis uti voluerit: scienter in fauorem sui: et in preiudicium alterius persone: eodem tunc et puniatur pro vno quoque instrumento falso: sic producto in libris ducentis bone monete: et perdat causam: quos denarios si solvere non poterit: infra mensem a condemnatione facta: stet in carceribus arbitrio Domini: et si scilicet plura falsa instrumenta produxerit in iudicio: et eis uti voluerit et usus fuerit: tunc pro vno quoque instrumento ultra primum falso condemnetur: et puniatur in centum libris: quod si solvere non poterit infra mensem: sibi manus dextra amputetur: et nihilominus ca dat a causa: in qua produxit illa falsa instrumenta.

De his: qui in iudicio falsum fecerint iuramentum. Ca. 76.

Item statui. et ordi. quod si qua persona falsum fecerit in iudicio sacramentum: puniatur: et condemnetur in libris viginti quinque: quas si solvere non poterit: aut in corpore arbitrium domini potestatis: seu iudicis: inspecta qualitate persone: et nihilominus incurrat ipso iure penam exilij per triennium: et hoc intelligatur in casibus: in quibus aliter per statuta Tridenti specialiter non est prouisum: et hoc nisi fuerit sacramentum decisorium delatum a parte: et tunc in nibilo puniatur: et de perituro non inquiretur: nec requiratur.

Qui sint confines platee. Ca. 77.

Item statuimus et ordinamus: quod confines platee: intelligatur esse: prout in statutis de solutionibus preconi fidelis continetur.

De his qui vocauerint aliquas honestas diuicias meretrices. Ca. 78

Item statuimus et ordina. quod si qua persona vocauerit aliquam honestam mulierem meretricem: irato animo: puniatur pro qua

Liber Tertius

libet vice in .x. libris bone monete / reseruat[ur] actione iniuriar[um] passo.

De his qui aliquas personas bone: et honeste fame mentiri fecerint. *Ca. 79.*

Item statui. et ordi. q[ui] si qua persona dixerit alicui persone bone / ne: et honeste fame: tu mentiris / irato animo / condēnetur: et puniatur p[er] qualibet vice in cētū grossis: et hoc si dixerit ista verba in pallatio: si vero dixerit ista verba extra pallatium: irato animo: tunc condēnetur in quadraginta grossis / alio q[ui] iniuriatus possit libere dicere: tu mentiris.

De his qui vendiderint aliquam possessionem / vel rem mobilem duobus. *Ca. 80.*

Item sta. et ordi. q[ui] si qua persona scienter vendiderit aliquam possessionem suam / vel rem mobilem alteri venditam / duobus personis diuisim / non faciendo mentionem de prima venditione / puniatur de re immobili vendita in viginti quinque libris bone monete: et et puniatur pena fustigationis / et exilij quinque annis: a qua pena fustigationis possit liberari: si infra mensem a facta condēnatione prioris emptori soluerit. Et si ruperit bannum quinque annis tunc perpetuo intelligatur bannitus / et si bannum perpetuum ruperit: et in fortias peruenierit. tunc sibi caput amputetur: a qua pena capitibus liberetur / soluendo: ut supra: infra duos menses a die detentionis: et eadem pena per oia puniatur: quicumq[ue] rez scienter: et diuisim duobus obligauerit specialiter de prioris speciali obligatione mentione non facta: et eo casu: quo in alijs bonis soluendo non sit creditorum verum si res obligata possit ambobus: vel pluribus sufficere: quibus diuisim fuerit obligata: vel quando alia bona haberet super quibus possit satisfieri: et que ipso iure obligata intelligantur: tunc penam predictam non incurrat. De re autem mobili vendita / in libris decem bone monete puniatur.

De his qui cridauerint heu foras: vel ad arma. *Ca. 81.*

Item sta. et ordi. q[ui] si qua persona cridauerit: heu foras: vel ad arma sine causa legitima: puniatur: et condēnetur in libris viginti quinque bone monete: quas si soluere non poterit / stet in carceribus arbitrio domini potestatis sue iudicis / inspecta qualitate facti et conditione persone.

De his qui victi fuerint in criminalibus condēnetur soluere impensas legitimas victoribus. *Ca. 82.*

Item statuimus et ordinamus: q[ui] in quacumq[ue] causa criminalitatis in denunciationibus: q[ui] in accusationibus victus victori in expensis

penſis legitimis in cauſa factis ſententialiter condemnetur verum ſi aliquis fuerit incarceratus: vel tortus: quomodo cūq; ſine legitimis iudicijs: talis ad ſolutionem aliquarum expenſarum nō teneatur: ſed expenſarum omnium ſolutio fiat ab eo: qui cauſam præbuerit carcerationi: et eidem emendare teneatur ſua damna.

De his: qui perſonam aliquam depredati fuerunt. Ca. 83.

Item ſtatimus et ordinamus: q; quicūq; aliquam perſonā fuerit depredatus puniatur ſecundū ius cōmune: et q; Capitaneus: et cōmune teneantur ſacramento cōmunitatis. p curare: q; de ea depredatione fiat ratio: et q; poſtq; Capitaneo vel iudici denunciatum fuerit furtum eſſe factum: citari debeat depredator: et elocari terminus octo dierum tantummodo. vt compareat: et ſi comparere recuſauerit: debeat banniri: et poſtea infra decē dies. a banno facto: teneatur capitaneus. vel index: et cōmunitas ſacramento predicto toto poſſe ire contra malefactorē / et eius bona publicentur in Dominum: et ſicum eius.

De his: qui depredatorem vel bona depredati ſcienter receptauerint. Ca. 84.

Item ſtatimus et ordinamus: q; quicūq; depredatorem: vel bona depredata: ſeu robata ſcienter receptauerint: vel ſeruauerint in caſtro: ſeu in domo: vel in aliquo loco: et ipſum depredatorem: et bona robata iuri nō præſentauerint infra octo dies: ſoluant domino centū libras bone monete: et occultata reſtituant vel ipſorum bonorum eſtimationem. Et ſi denunciatum fuerit: vt bona: et depredatorem reſtituant: ſeu iuri præſentent infra octo dies a denunciatione facta: et recuſauerint puniantur: prout malefactor: puniri deberet. Idem intelligatur de furibus: et qui ſcienter bona furata: et robata emerint: bona empta perdant: et domino ſoluant tantum quantum res empte valuerint: et idē intelligatur de rebus furtiuis.

De hominibus cōtrariis: vbi furtum. vel depredatio facta fuerit: debentibus præſtare auxiliū leſis. Ca. 85.

Item ſtatimus et ordinamus: q; vniuerſi: et ſinguli de quolibet contrata: in qua robum factum fuerit: qui rumorē roborauerint: teneantur: et debeant currere ad prohibendum robatores: et ad ipſum capiendum: ſi homines: qui fuerint ad rumorē erunt tot:

et si non erunt tot, credare debeant: et pro posse prohibere ne predicta fiant: quod si facere omiserint, soluat centum charantanos de omnino quilibet contrafaciens.

De fure deprehenso in furto curie presentando. Ca. 86.

Item statuimus et ordinamus: quod si aliquis deprehensus fuerit in furto, quod illi: qui cum deprehenderit in furto: teneatur eum capere toto posse, et curie presentare: et si quis contrafecerit: soluat domino libras decem denariorum: et credatur illi, qui cum deprehenderit, et ceperit: si est bone fame, et opinionis.

De his, qui deprehensifuerint in rumore ignis. Ca. 87.

Item statuimus et ordinamus: quod quicumque deprehensus fuerit: vel aliquod abstulerit alicui: quando ignis: seu rumor incendij, vel aliquis alius tumultus: aut rumor fuerit in ciuitate Tridenti: puniatur secundum leges. Et nihilominus locum habeat pena furti secundum statuta.

De officialibus in officio fraudem committentibus. Ca. 88.

Item statuimus et ordinamus: quod si aliquis officialis communitatis Tridenti, in eius officio committer fraudem: vel ultra salarium sibi commissum, vel promissum, seu concessum, aliquid acceperit, seu surripuerit, vel aliquid ex dono acceperit, etiam poculentum, vel esculentum valens ultra unum aureum, soluat quinquaginta libras Domino, et plus secundum fraudem: per eum commissam in arbitrio Domini, vel eius Capitanci, secundum moderationem legum loquentium de penis arbitrarijs: et ablata restituat: et nunquam in aliquo officio communitatis eligatur. Et idem esse volumus in quibuscumque iudicibus ordinarijs, et delegatis: qui ab aliqua partium litigantium: sub eadem pena Bhenensium decem: dona aliqua acceptare non possint: nec debeant, que vel semel facta, vel cumulata excedant valorem unius Bhenensis totiens auferenda quotiens contrafactum erit.

De his qui familiam domini Episcopi percusserint: seu vulnerauerint. Ca. 89.

Item statuimus et ordinamus: quod si qua persona percusserit: seu vulnerauerit aliquem de familia domini Episcopi, vel eius potestatis puniatur

puniatur & condemnatur ad duplum eius qđ supra scriptum est in statutis facientibus mentionem de percussionibus: & vulnerationibus. Et hoc statutum vendicet sibi locum: quando dicti officiales in causa curie cum moderamine exercebunt suum officium: si autem violenter velent officium suum exercere: tunc non habeat locum dictum statutum.

De his: qui percusserint officiales domini Episcopi exercentes sua officia. Ca. 90.

Item statuimus & ordinamus: qđ si qua persona percussit cum ense: gladio: vel bastono: seu cū aliqua alia re videlicet dominum: potestate: vel Capitaneum domini Episcopi exercentem sua officia vel in officio existētes: si sanguis exiuerit: sibi manus: cū qua percussit: debeat amputari: ita qđ a brachio separetur: eo salvo: qđ dominus illam penam corporalem ad eius arbitrium possit in penam pecuniariam cōmutare: sed si sanguis non exiuerit: condemnatur in ducentis libris bone monete: & si solvere non poterit: sibi manus: cum qua percussit: debeat amputari: sed si percussio facta fuerit solum vacuis manibus cōdenatur in centum libris bone monete.

De his qđ surripuerint: vel depdati fuerint loca ecclesiastica. Ca. 91

Item statuimus & ordinamus: qđ si quis robauerit: seu depredatus fuerit monasterium: hospitale siue aliquem alium locum ecclesiasticum: qđ suspendatur per gulam super furtis taliter: qđ moriatur & emendetur damnum passio.

De robatoribus stratarum. Ca. 92.
Item sta. & or. qđ si quis robauerit: seu depredatus fuerit aliquā personā: seu aliquas psonas: in stratis: seu super stratas publicas Tridēti: vel in alio loco in Epātū Tridēti: in strata publica: similiter super furtis suspēdatur per gulam: & damnum passio restituatur.

De cōdenationibus corporalibus fidei in arrēgis publice. Ca. 93.

Item sta. & or. qđ omnes cōdenationes: & sententię corporales: facto processu: sine aliqua citatione in arrēgis publice proferantur: pnuentur: & terminentur. Que quidez sententię corporales nullo modo: vel ingenio: dici possint nulle: nec ab ipsis ullatenus appellari possit.

Liber Tertius

De his qui in aliquo regimine et se intromiserint. Ca. 94.

Item sta. et oz. q. aliquis de ciuitate et Ep̄atu Tridēti nō debeat se intromittere de aliquo capitaneatu: nec potestaria: nec de aliquo regimine in ciuitate Tridenti: nec extra ciuitatē sine licētia domini Ep̄i vel sui Capitanei: et qui contrafecerit puniatur arbitrio domini: exceptis officijs datis et dandis secundum usum et consuetudinem antiquam per dominos Consules ciuitatis Tridēti: videlicet: q. ciuitas: et seu consules teneantur et debeant ac possint facere alios consules in fine officij sui. Quia tamen in administratione se intromittere non possint nisi post q̄ fuerint domino Reuerendissimo presentati et admissi: et iuramentū fecerint secundū formam statutorum. Item procuratores: thesaurarii: syndicos: et notarios illozū iudices appellacionum: iudices venditionū: iudices tutellarum: et cum suis notarijs: ac officij camere pignozū: et aliorum officiozū: que sunt solita dari per dominos consules ciuitatis Tridenti: et etiam exceptis alijs officijs: que de iure et de necessitate in futurum fierent et darentur per dictos dominos Consules.

De debentibus currere cum armis pro honore domini: cuius rumor esset in ciuitate. Ca. 95.

Item statuimus et ordinamus: q. si rumor aliquis fuerit sine eleuatus fuerit in ciuitate: quilibet teneat et debeat currere cum armis ad dominum Ep̄iscopū vel in eius auxilium: et ad eius Capitaneum: et cum sequi ad honorem et statum domini Ep̄iscopi: et eius cōmunitatis Tridenti: et q. contrafecerit soluat centum grossos pro qualibet vice: et si aliquis ad partem aliquam curreret: soluat libras viginti quinque bone monete: quas si soluere non poterit: teneatur in turri tribus mēibus: et plus soluat: et maiorem sustineat penam ad arbitrium Domini: et si aliquis curreret ad aliquam partem: que esset contra dominum Ep̄iscopum vel eius vice gerentem seu rectorem: realiter et personaliter puniatur arbitrio Domini.

De his: qui contra cōmunitatem seu eius officiales dixerint aliqua verba iniuriosa. Ca. 96.

Item statuimus et ordinamus: q. quicūq. contra cōmunitatem vel contra aliquos officiales de cōmunitate siue aliquos officiales cōmunitatis occasione officij aliqua verba iniuriosa seu ignominiosa dixerint soluant libras decem

decem bone monete / et plus / et minus secundum qualitatem delicti pro qualibet vice: et si ipsam penam solvere nequiverint. Claudantur in fundo turris / seu carceris: et ibidem per dies quindecim morentur: et plus et minus: ex arbitrio predictorum officialium contra quos dicta fuerint ipsa verba inhonesta.

De homicidio.

Ca. 97.

Item statuimus et ordinamus: quod si qua persona gladio: vel quocumque alio modo interfecerit aliquam personam excepto bannito: si occisor infra mensem unum a die commisi homicidii: vel infra duos menses / si interfectus fuerit forensis / habuerit pacem a duobus proximioribus defuncti: ad minus de maioribus viginti annis: ad quos hereditas defuncti de iure spectet: condemnatur / et puniatur in libris ducentis denariorum Teronensium. Et si proximior: vel proximior fuerint pupilli: vel minores viginti annis: quod tutor pupilli: siue pupillorum / et curator aduulorum maiorum vigintiquattuor annis de dicta morte possint legitime pacem facere / de voluntate / et consensu aliorum duorum de proximioribus occisi etatis viginti annorum / et ultra / infra unum mensem: et si plures sint in eodem gradu ad quos hereditas defuncti spectet: tunc partes due ad minus modis predictis debeant illam pacem facere / et consentire: et si aliter: vel alio modo pax fiat in aliquo predictorum casuum post mensem talis pax sit in efficax / et nullius momenti: nec proficiat delinquenti / sed eidem debeat castigari / taliter quod moriatur: et hoc nisi probauerit quod illum ad sui defensionem occiderit / vel aliam iustam causam excusationis habuerit iuxta arbitrium iudicis. Recerentes etiam / quod pacis beneficium non profit in homicidio facto per conductum pecunia / vel premitio / dato / vel promisso: nec in parricidio: nec homicidio commisso: contra sanguineos / vel affines usque ad quartum gradum de iure canonico / quibus casibus si pacis beneficium prodesse debeat / vel non: stetur arbitrio Reuerendissimi domini / vel iudicantis sui. Et idem in quocumque homicidio proditorie commisso: dummodo de tali qualitate dispositione per testes omni exceptione maiores / vel alias legitimas probationes manifeste constiterit / contra inquisitum / accusatum: aut denunciatum: ita ut non sufficiant verba inquisitionis: nec iudicia fuge / vel contumacie: sed si ille: cui imputabitur qualitas proditorum / et ut supra probata / aliquo tempore captus erit / vel se presentauerit / et probare voluerit falsitatem testimonii / aut eius innocentiam: a tali qualitate / tempore / et loco coarctatus / audiri debeat iuxta formam statuti de modo procedendi in delictis contra absentatos: et propter pacem factam in casibus omnibus premissis per aliquem

Libro Tertius

de proximis non possit eisdem auferri hereditas atque ab indignis.

De furtis.

Ca. 98.

Item sta. 7 or. q. committens furtum in ciuitate / vel diocesi Tridenti: pro primo furto ascendente ad summam librarum centum bone monete vel ultra. Si maculus fuerit / furtis suspendatur: si vero femina ignibus cremetur: pro primo vero furto non ascendente ad summam predictam centum librarum excedente tamen summam librarum viginti quinque / suspendatur: et perpetuo banatur: a viginti quinque libris vero infra / puniatur arbitrio iudicatis. Pro secundo vero furto infra dictam quantitatem centum librarum / committens suspendatur: et eadem auricula dextra amputetur / et nihilominus perpetuo banatur. Pro tertio vero furto / vel pro pluribus ascendente vel ascendebus ad summam viginti quinque librarum / committens vel ultra: et conexis primis furtis quanticumque alibi / quod in iurisdictione Tridentina commissis / suspendatur. Si vero non ascenderit ad dictam summam / et quantitatem viginti quinque librarum: et pro primo: et secundo furto non sit punitus: tunc procedatur pro primo / et secundo furto: ut supra dictum est. Pro tertio vero furto: vel pluribus: puniatur arbitrio domini potestatis / vel iudicis etiam ad diminutionem alicuius membris: iuxta ipsius domini potestatis: vel iudicis discretionem. Inspecata qualitate persone: et delicti.

De puniendis malefactoribus: vbi cumque in Episcopatu Tridenti fuerint reperti.

Ca. 99.

Item sta. 7 or. q. de predictis delictis et alijs quibuscumque erroribus enormibus commissis: in ciuitate et iurisdictione Tridenti: vicarius: et rectores aliarum iurisdictionum nostrarum Episcopatus Tridenti: si ad eorum manus: et potestate delinquentes pertinerint: possint et debeant contra delinquentes procedere: et eos punire: quemadmodum si in iurisdictione eorum predicta commississent et idem se habeatur: et intelligatur de delictis commissis in aliqua dictarum iurisdictionum: quod potestas Tridenti possit: et valeat contra delinquentes procedere: et eos punire: ac si deliquissent in iurisdictione Tridenti: et hoc et intelligatur: et fiat de homicidijs: et si delictum vel homicidium factum fuerit in iurisdictionibus aliorum dominorum: vel castellanorum diocesis Tridenti: tunc procedi non possit contra delinquentes. Cum iustum sit: quod ex quo delinquentes in Tridento in alienis iurisdictionibus sunt secuti: quod similiter in illis iurisdictionibus aliorum dominorum: vel castellanorum delinquentes: etiam hic in iurisdictione Tridenti sunt secuti: et si deliquissent in diocesi Tridenti: vel extra diocesim Tridenti.

De

De bannitis a iurisdictione / vt intelligantur etiam banniti ab alijs iurisdictionibus Episcopatus. Ca. 100.

Item sta. 7 or. q. banniti quacunq; de causa / et quoquomodo per potestate Tridenti intelligantur. et esse debeant banniti et de alijs iurisdictionibus Episcopatus Tridenti: et e converso banniti de aliqua iurisdictione Episcopatus Tridenti. supposita Domino nostro Domino Episcopo Tridentino in temporalibus / intelligantur: et sint banniti in et de iurisdictione Tridenti.

De pena eumentium res furtivas: vel robatas. Ca. 101.

Item sta. 7 or. q. quicumq; scienter emerit aliquam rem furtivam: vel robatam ab aliquo vel aliquibus: puniatur. et condemnatur p vna quaq; vice in dupli eius: qd valet res pro vera scientia: p psumpta vero scientia: puniatur et condemnatur in decem libris: et scientia ac dolus pteumatur in emptore: si res empta valuerit duplum eius: quantum fuerit per ipsum empta.

De bonis non confiscandis. Ca. 102.

Item sta. 7 or. q. bona aliqua alicuius delinquentis non confiscentur: nec possint confiscari ppter aliquod delictum: nisi eo iure quo secundum ius commune et leges veniunt confiscanda: et in illis casibus: in quibus de penis per statuta Tridenti pmissum est: eisdem statutis stetur: prout per eadem prouisus est absq; impositione alterius pene.

De tabernarijs non debentibus a filio familias / vel seruo pigno ra accipere. Ca. 103.

Item statuimus et ordinamus: qd aliquis tabernarius / vel aliqua persona pro ludo: vel occasione ludi non debeat accipere vestimenta: nec aliquod pignus ab aliquo filio familias: vel seruo alicuius: et qui contrafecerit: pignus restituat et pro qualibet vice: qua acceperit: soluat charentanos viginti et quilibet sit accusator: et cre datur vni soli testi bone opinionis et fame.

Ut mulieres honeste cognoscantur ab inhonestis. Ca. 104.

Item sta. 7 or. q. meretrices publice portent et portare debeant signa sua sibi alias imposita. v. z. vna banda coloris zali siue crocci. latam trium digito: in adminis sup spala sinistra sutaz: longam vsq; ad cingulu de ante: et retro sub pena centum charentanorum totiens: quoties fuerit ptrafacta: et si pena soluere non poterint: ponatur in berlina p tres dies: et honeste incedat p ciuitate: sub pena charentanorum vigintiquatuor.

Liber Tertius

Quod meretrices casaline ducantur cum taburlo ad lupanar. **Ca. 105**

Item sta. 7 or. q. si de cetero reperiantur aliquae meretrices extra publicum locum seruire: vel fornicari cum pluribus: impune capiuntur. 7 ad locum publicum meretricum cum taburlo publice ducantur: nisi habuerint maritum in civitate: vel districta: vel in iurisdictionibus domini nostri situm in Episcopatu Tridenti: quo casu puniantur: ut supra in statuto faciente merito: nempe de femina adultera.

De procuratione ignis 7 luminum in domibus alienis per habitantes in eis. **Ca. 106**

Item statui. 7 ordi. q. quilibet teneatur procurare ignem: 7 luminaria in domo aliena: in qua habitat gratis: vel sub pensione: 7 custodire ne inde incendium oriatum: 7 si domus in qua habitat incenderetur: soluat domino libras decem bone monete: 7 si ignis ultra tectum domus ascenderet: q. ipse pro negligentia teneatur solvere domino viginti quinque lib. bone monete: 7 si exinde alie domus comburerentur: soluat libras quinquaginta: 7 reficiat damnum passum domino domus combuste: 7 alijs dominis aliarum domorum combustarum: vel q. illum: quicumque mora retur: cuius negligentia incendium fieret: siue ortum esset: debeat curie presentare: 7 ipse solvere dictas penas: 7 si solvere non posset: debeat pro ipsa pena decem librarum in turri morari duobus mensibus: 7 pro pena viginti quinque librarum tribus mensibus: 7 pro pena quinquaginta librarum medio anno.

De procuratione ignis in domibus proprijs: 7 quomodo debeant refarcire damnum passum. **Ca. 107.**

Item sta. 7 or. q. quilibet in domo propria: in qua habitat teneatur procurare ignem: 7 luminaria in domo sua propria: 7 si domus sua solummodo incenderetur sine damno aliorum: sentiat solummodo damnum domus sue: si autem propter predictum incendium domus vicine vel vicinorum comburerentur: reficiat damnum passum vel passis: dummodo inhabitans per testes convincatur de culpa.

De his: qui tenentur currere ad ignem. **Ca. 108.**

Item sta. 7 ordi. q. de qualibet domo: 7 de qualibet massaria: unus homo ad minus currere debeat ad ignem cum stulis: angerijs: 7 alijs vtilibus ad extinguendum ignem: 7 qui contrafecerit: soluat domino charentanos octo: nisi iusta causa remanserit.

¶ **D**e

De portatoribus tenentibus currere ad ignem cum beneficiis suis ad extinguendum. *Ca. 109.*

Item statuimus et ordinamus quod quilibet portitor teneatur currere continuo ad ignem cum suis beneficiis et aquam portare toto posse et si non curreret vel accederet et ad extinguendum ignem tardaret soluat duo centum charentanos pro qualibet vice et si solvere non poterit stet in turri per mentem nisi iusta causa remanserit.

De angariis et scalis tenendis per contratas. *Ca. 110.*

Item sta. et ord. quod communitas Tridenti teneatur semper habere in quolibet quarterio vicem civitatis ubi visum fuerit prout foribus sex bonos angarios et sex bonas et longas scalas ad milia de quinque passibus pro qualibet.

De pistoriis siue forniis et alijs non debentibus portare lumina de nocte si ventus fuerit. *Ca. 111.*

Item sta. et ord. quod aliqua fornaria et quilibet alia persona non debeat ignem nec faces accensas nec aliquod lumē portare de nocte per civitatem quando ventus fuerit sed bene licitū sit portare candelas et torcia siue dopleria accensas in lanternis et non aliter et qui contrafecerit soluat domino charentanos octo pro qualibet vice.

De impogolatura navium et collatura sepi in civitate non fideis et fornace. *Ca. 112.*

Item sta. et ord. quod aliqua persona non debeat impogolare navem nec sepi collare nec fornacē facere intra muros civitatis et quod contra fecerit soluat per impogolatura solidos xl. pro sepo collato solidos xx. pro qualibet vice. Pro fornace lib. x. denario veronei et per dat fornacem.

De his qui non ierint ad exercitum siue scortam. *Ca. 113.*

Item sta. et ord. quod quicumque de civitate siue miles siue pedes in decena positus siue vastator non equitaverit siue non ierint ad exercitum siue scortam vel aliqđ iter siue ad aliqđ locum post qđ sibi denunciatus fuerit vel preconizatus per civitatem vel exercitum siue de loco recesserit siue licētia Capitanei soluat miles pro quolibet equo charentanos sexdecim. pedes vero charentanos quattuor et vastator charentanos duos et plus arbitrio domini seu eius potestatis et consilij et prouisorij Tridenti nisi iustā causam et excusationem habuerint.

De non portandis armis per civitatem. *Ca. 114.*

Item sta. et ord. quod nullus tamen de civitate qđ de Epato qđ aliunde deinceps audeat nec presumat portare de die arma per civitatem Tridenti. v. z. lorica siue panceria lamiera cervellaria chirothecas

Liber Tertius

ferris: rodellam: scutum: nec alia arma tā offensionis / q̄ defensionis
 ⁊ qui ꝑtrafecerit: soluat ꝑo qualibet vice libras quinq; bone mone
 te: nisi habuerit licentiā a nobis / vel nostro Capitano / seu potesta
 te: ⁊ si portauerit de nocte / soluat dupluz dicte pene / exceptis ciui
 bus: quoru quilibet volens portare habeat in possessionibus valo
 rem ducentoꝝ uꝝ ducatoꝝ auri / ad minus / ⁊ exceptis familiaribus
 ciuiu: ⁊ dominoꝝ canonicorꝝ: qui possint ⁊ valeat ferre dicta arma
 scdm̄ antiquā ꝑsuetudinē: si stant cum ipsis dolo ⁊ fraude remotis
 ꝑo certo salario: quod tamē de ciuibꝝ: ⁊ canonicis / ac eorꝝ famu
 lis dictum est / locū non habeat / respectu sclopouu: qui ꝑ ciuitatē pa
 lā portare nequeant a ꝑredictis: nec a quocūq; alio / impleti puluere
 balota / ⁊ cū igne / vel qui per se ignē excutunt: sub pena Bbenēsi.
 decē: si de die ꝑtrafecerit / ⁊ duplicetur pena / si in nocte quis cōtra
 fecerit / ⁊ vnius tractus choꝝde: qđ si aliquis sclopouū absconsuz ꝑo
 tauerit in die / vel de nocte ꝑ ciuitatē Tridenti: vel villas iurisdic
 tionis sine cū igne / ⁊ onerata puluere / ⁊ balota / aut per se excutientes
 ignem / talis incidat in penā Bbenensiuꝝ viginti quinq; ⁊ amputa
 tionis manus de extre: sed de nocte soluat duplum pene pecuniarie
 fisco applicande in omnibus casibus ꝑredictis.

De cantibus sine lumine post tertium tintinabulum. Ca. ii 5.
 Item sta. ⁊ oz. q. aliqua ꝑsona non audeat ire ꝑ ciuitatē de no
 cte post tertium tintinabulum / vsq; ad tintinabulū diei: sine lu
 mine / ⁊ qui contrafecerit / si iuerit cum armis soluat libras decē bo
 ne monete / ꝑ qualibet vice: ⁊ si sine armis iuerit / soluat charenū. vi
 ginti: nisi iusta causa iuerit. Si vero iuerit cū armis / etiā cū lumine:
 soluat libras quinq; ꝑoꝝt solueret de die exceptis illis: q̄ arma fer
 re possint de die: vt supra / de non portandis armis: qui sine pena
 possunt portare cum lumie magno / videlicet doꝑlerio / vel lumine:
 ⁊ non cū paruo lumine.

De hospitatoribus debentibus denunciare dictam postam ho
 spitibus suis. Ca. ii 6.

Item sta. ⁊ oz. q. quilibet hosterius: siue hospitatoꝝ teneatur
 denunciare postā ꝑoꝝime dictam hospitibus suis cū applicue
 rint ad hospitium suū: ⁊ si non denunciauerit / ⁊ hospes eius arma
 portaret / soluat hosterius libras tres bone monete: ⁊ credatur sa
 cramento hospitatoꝝis / vel eius familiaris / siue eius vxoris: vtruz
 denunciauerit hospiti ꝑredicta: nec ne.

De vino nō ꝑducendo ad ciuitatē: ex statuto. q. Episcopi
 Alexandri. Ca. ii 7.
Item attendentes antiquissimā consuetudinē ciuitatis / ⁊ vio
 cessis

celsis ac etiam districtus Tridenti longissimo tpe obseruatā p bo/
 no statu ciuitatis nostre Tridenti: quia ciues nostri de alijs reddi/
 tibus q̄ ex vino viuere nō possunt: nec nostre ciuitatis onera pos/
 sunt sustinere: p̄siderantesq̄ statuta ciuitatis Tridenti. facta: ac edi/
 ta per illustrissimū principē Dñm, dñm Leopoldū Ducē Austrie
 ꝛc. ꝛ patrem illustrissimū charissimū sorozij nostri Dñi Ducis Fri/
 derici Ducis Austrie ꝛc. Et precolende memorie predecessorem
 nostrū dñm Albertum comitē de Duxemburg: ꝛ Ep̄m Triden/
 tinum: super hac ordinatione vini infra scripti non conducendi ad
 ciuitatē Tridenti: p̄uilegia cōcessa de cōsensu totius patrie ciui/
 bus Tridenti per antedictū dominum Ducē Leopoldum. P̄os
 Alexander Ep̄s ꝛ Dñs Tridenti volentes ꝛ ipsas p̄suetudines
 ꝛ statuta: ꝛ antiqua p̄uilegia dicte ciuitatis Tridenti p̄firmare: ꝛ
 nos de nouo iuxta ꝛ scdm̄ p̄suetudines: ꝛ statuta ꝛ p̄uilegia an/
 tiqua dicte ciuitatis Tridenti. Et ta. ꝛ oz. q̄ nulla persona terrige/
 na. vel forensis de cetero audeat ꝛ p̄sumat: nec attentet ducere:
 portare. vel conducere seu portare. vel conduci facere ad ciuitatez
 Tridenti: nec ad eius districtū: nec p̄ eius districtū quoquomodo:
 aliquod vinū extraneū: ꝛ non natū: nec collectū in ferris. ꝛ in vi/
 neis ciuiū ꝛ districtualū ciuitatis Tridenti. sitis ꝛ positis infra hos
 confines. v3. a villis matarelli ꝛ romagnani ꝛ vallis surde supius
 versus Triden. a bocha de vela. a gardulo. a castro veteri ꝛ a ca/
 stilenio interius versus Tridentū: sub pena centum librarū bone
 monete: p̄o quolibet plastro: ꝛ viginti quinq; librarū p̄o qualibz
 soma: ꝛ quinq; librarum p̄o quolibet stario vini: ꝛ amissione vini:
 curruum: bouum: ꝛ alioz animalium ꝛ rerum: cum quibus porta/
 tur. vel portatum fuerit ipsum vinum: cuius pene medietas appli/
 cetur camere Ep̄iscopali: ꝛ alia medietas cōmunitati Tridenti: ꝛ
 inuentoribus: siue accusatoribus. Exceptis tamē maluasia: ꝛ vino
 cretensi: que impune conduci possint ad dictā ciuitatem. vt ab anti/
 quo est consuetum: ꝛ exceptis vinis partialibus: censualibus: ꝛ de
 cimalibus nostrorū ciuium: dominorū canonicorū habitantiū in
 nostra ciuitate Tridenti: ꝛ non rusticorū: nec nobiliū: qui nō faciūt
 custodias portarum. ꝛ murozū ciuitatis Tridenti natis ꝛ collectis
 extra dictos confines: que vina decimalia. ꝛ censualia ipsi ciues: ꝛ
 habitatores ciuitatis Tridenti. ad eozū habitationes: ꝛ vbi volue/
 rint. impune ꝛ sine molestia p̄ducere possunt. ꝛ antiquus est p̄sue/
 titū: ita tñ. q̄ tales debeant lniam petere a p̄sulis. ꝛ eos certiora/
 re. quantū ꝛ qñ velint tale vinū p̄ducere ꝛ post q̄ conductū fuerit
 illud iterū eisdem notificare ꝛ vini conducti quantitatem manife/
 stare. vt fraudibus obuietur: que si non fecerint. in penam p̄c/
 sentis statuti incidant. sicut si vinum p̄hibitum conductū fuerit: ꝛ
 quod nullus officialis ciuitatis Tridenti: sub pena predicta pos/

Liber Tertius

fit dare alicui licentiã conducendi dicta vina extranea ⁊ in eisdẽ pe-
nis volumus ⁊ mandamus subiaccere omnes illos: qui dicta vina
extranea extra dictos phines nata in suis domibus ⁊ mansionibus
acceptauerint omni excusatione remota.

De eodem constitutio Reuerẽ. Epi Joannis.
Tem sta. ⁊ or. q̄ si aliquis ciuis Tridenti de cetero eme-
ret aliquas possessiones: vel bona: seu affectus: aut deci-
mas: vel alio quocunq; titulo et lucratiuo acquireret ex-
tra dictam ciuitatẽ Tridenti ⁊ eius districtum existen-
tia: ex quibus vini colligeret: seu haberet: vel p̄ciperet: non possit
dictũ vini ⁊ vel partẽ eius ad dictã ciuitatẽ ⁊ eius districtũ cõdu-
cere: vel conduci facere aliquo modo: sub pena in dicto statuto cõ-
tenta: cui p̄ hoc non debeat derogari in alijs p̄dictis ⁊ articulis: ex-
cepto q̄ p̄mnia vini p̄missi p̄duci extẽdantur ⁊ in futurũ esse intel-
ligatur per totum territorium sine districtũ potestarie Tridenti: vl-
tra que confinia vina collecta censcantur esse forensia ⁊ vt supra: cõ-
duci p̄hibita.

Dos. N. locumtenẽ. Reuerẽ. Dñi Tridenti. In causa ⁊
differentia corã nobis vertẽte: inter egregiũ iuris vtriusq; do-
ctore dñm Petri Alexandrini ciuẽ Tridenti parte ex vna ⁊ dñi
lielmi galli ciuẽ ⁊ procuratorẽ ciuitatis Tridenti. ex altera: causa ⁊
occasione certe sentẽtie late p̄ p̄sules dicte ciuitatis: sup̄ querela cõ-
tra ipsum doctore p̄posita occasione vini forensis p̄ ipsum p̄ducti:
p̄ quã eundẽ doctore Petri incidisse in penã statuti: de vino ex-
traneo nõ p̄ducendo: in qua ipsum condẽnauerũt etiã in expẽsis:
visa appellatione doctore Petri ab ipso interposita cũ insertione
causarum ⁊ iuriũ allegatione ⁊ ipsius reiectione. visõ libello appel-
latorio per dictũ doctore p̄ducto: visa p̄tradictione p̄curato-
ris ciuitatis dicentis causã esse inappellabilẽ tã ex iuris dispositio-
ne: q̄ de stylo in similibus causis obseruato petentis propterea p̄
ipsa executione ad dictos p̄sules remitti debere. Cõsis nullitatis
suspensionibus per nos in hac causa factis ⁊ auditis: ac bene intel-
lectis his: q̄ ambe partes in p̄tradictorio iudicio oretenus dicere: p̄-
ponere ⁊ allegare voluerũt: tã sup̄ admissione dicte appellationis:
vel eius nõ admissione: q̄ sup̄ p̄cernẽtib⁹ ipm negotiũ p̄cipale:
ceterũ visa querela p̄posita contra ipsum doctore ad officij con-
siliũ ciuitatis de vegetibus duabus vini forensis quas ex villa dno
ni in ciuitatem ad domum ipsius querelati conduci fecit: visa que-
relati responsione non negantis vegetes duas vini ex dicta villa fe-
cisse p̄duci de affectibus antiquis quondam nobilis domine Anto-
niẽ de lizana: quod vinum antiquitus libere conducere solita fuit:
⁊ idẽm

et idem pariter fecit ipse querelatus tanquam sibi datum in solutus pro mercedibus suis ab heredibus quondam dicitur Antonie prius perrecta supplicatione ipsis consulis sup dicto vino et facta sibi fide per plures de ciuitate quod dictum vinum fuit conductum per dominam Antoniam et poterat conducti et latius vt in ea. Cuius probationibus eiusdem querelati: visa fide de datione in solutum facta de dicto vino ipsi querelato per quondam comitem Antonium de archo: et Joannem contem de trilaco: visis denique omnibus actiuitatis et productis coram dictis consulis simul cum coram sena tenoris et continet vt supra. Viso statuto de vino extraneo non conducendo ad ciuitatem: viso decreto ciuitatis eiusdem confirmatione pie memorie Episcopi Joannis: visis allegationibus iuris per utramque partem coram nobis exhibitis: visis videndis et consideratis considerandis: audita relatione nobis facta cum participatione quam plurimum iuris doctorum: postremo citatione pro his die et hora facta ad banc nostram in scriptis proferri sententiam audiendam: et huiusmodi nomine repetito sedentes pro tribunali. Nos iidem locutenentes dicimus et sententiamus vt infra. v3. quoniam per banc nostram diffinitiuam sententiam declaramus bene fuisse et rite iudicatum contra ipsam dñm Petrum per prefatos dominos consules: et consequenter per eum fuisse male appellatum: ab expensis tamen ex causis nos mouentibus ambas partes absoluiamus. Decernentes tamen quod presentis sententie executio referretur vsque in reditum Reuerendissimi domini nostri: vel eius super hoc resolutionem non intendentes per banc nostram sententiam fecisse preiudicium aliquod super articulo an sententie huiusmodi et super talibus causis late admittant appellationem vel reuocent: neque circa hoc derogasse iuribus ciuitatis: aut particularium personarum. Et ita dicimus et cetera. In quorum fidem et testimonium presentes fieri prelibatis Reuerenti domini nostri sigillo communi fecimus. Datum Tridenti in Arce boni consilij: die quinta de cembribus. Anno domini millesimo quingentesimo vicesimo primo.

De non debentibus lanare lanam pelles in rugis ciuitatis. C. ii. §.
Item sta. et or. quod nulla persona audeat vel presumat lanare lanam pelles: vel curam: cuiuscumque manerici existant in rugis discursibus per ciuitatem: excepto quod in rugia fossati cerdonis: sub pena decem librarum denariorum camere Episcopi applicanda totiens quoties contra factum fuerit: et quilibet possit accusare: vt supra.

De mercede notarij maleficij.

Ca. ii9.

Item statuimus et ordinamus: quod quilibet notarius ad maleficiam deputatus: qui fuerit rogatus de similibus a quolibet inquisito ex officio: vel ad denunciam: vel querelam ex delicto importate

Liber Tertius

causam pecuniaria: habeat notarius pzo qualibet querela: vel denuncia simpliciter quoties fuerint querelati: vel denunciati: charentanos quattuor: si talis denuncia querela: vel inquisitio non excederet solium: si vero excederet quoties et fuerint querelati: vel inquisiti: vel denunciati: non possit recipere ultra charentanos octo.

C pzo responsione vero et fideiussione ad denunciam: querelam: vel inquisitionem habeat notarius charentanos quattuor: quoties fuerint persone in eadem responsione et causa.

C pzo examine vero testium: pzo vna facie medietatis folij: que facies constituit quartam partem vnius folij integri: habeat notarius: quoties sint querelati: vel pducetes: charentanos quattuor: et tantundem habeat examinatores. Et idem seruetur in capitalibus causis: quo ad examen testium: et notarius: et examinatores non debeant ponere res superfluas: que non sint pertinentes ad causam: vel ad miniculum prebeant: et alias pzo superfluis nihil soluantur.

C pzo inquisitione capitali: vel corporali simplici: vel continente etiam plura delicta usque ad quattuor: et non ultra: habeat notarius libras duas: charentanos sex: abinde vero supra mercem non excusetur quinque quoties etiam fuerint inquisiti.

C pzo constituto quolibet extra torituram: et in palatio in causa criminali: habeat notarius charentanos octo pro qualibet charta: que facit medium folium.

C pzo constituto quolibet in tormentis in palatio habeat notarius libras duas bone monete: si vero fuerit in castro extra tormentum habeat libras duas bone monete: in tormentis vero habeat libras tres bone monete.

C Item si aliquis inquisitus: querelatus: vel denunciatus coparuerit ad defensionem pro se: vel alium in casibus a iure permisis: et fecerit aliquas defensiones tunc pro eo satis fiat notario: ut supra dictum est quo ad acta de quibus supra: de alijs vero scripturis: processibus: et actis: copijs in dicio: et quibus actibus: habeat notarius: quantum solet habere iuxta taxam in causa civilis: et quartum plus.

C De mercede visi et reperti.

Ca. 120.

Item statimus et ordinamus: quod pro aliquo vulnere: nisi mortale: non possit procedi ad faciendum visum: et repertum: et similiter: quando iudici per notorium potest liquere: aliquem fuisse absque dolo: et culpa: et per casum fortuitum occisum.

C Item stat. et ord. quod ad quodlibet visum: et repertum faciendum et scribendum ultra notarium maliciosum non possint ire: ultra duos officiales: computato cancellario: nisi necessitas maioris numerum postulet: et eis fiat solutio: prout taxatum est in faciendis capturis: quod duo officiales computato cancellario eligantur per notarium inspecturum: et solutio fiat tam notario: quam officialibus de: et super bonis offendentibus bona reliquerit: et alioquin ex camera Episcopali.

Conitium sancti Euangelij
secundum Joannem.

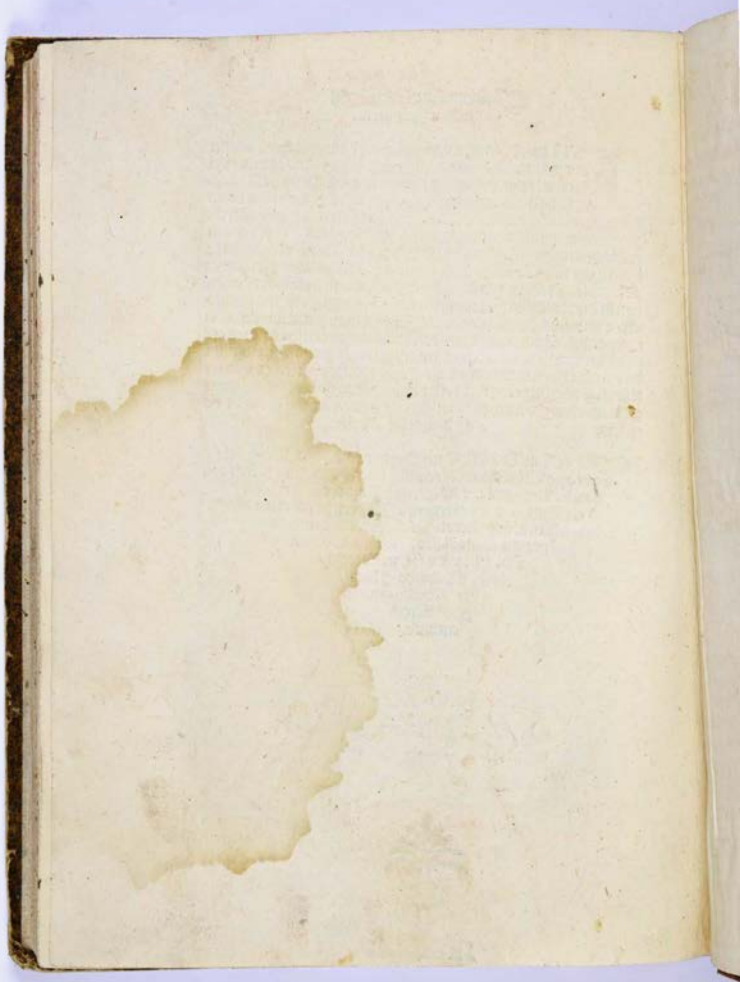
In principio erat verbum: et verbum erat apud deum: et deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum: omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil. Quod factum est: in ipso vita erat: et vita erat lux hominum: et lux in tenebris lucet: et tenebre eam non comprehenderunt. Fuit homo missus a deo, cui nomen erat Joannes. Adie venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux: sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera: que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est: et mundus eum non cognovit. In propria venit, et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri: his, qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus: neque ex voluntate carnis: neque ex voluntate viri: sed ex deo nati sunt. Et verbum caro factum est: et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratia: et veritatis.

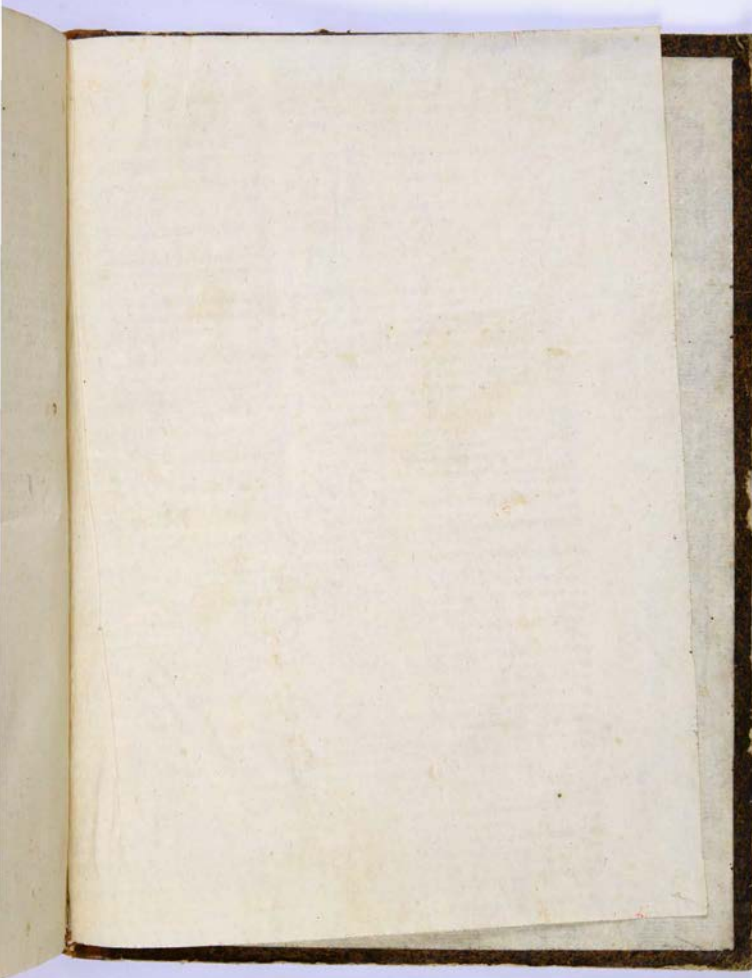
Claus tibi Christe.

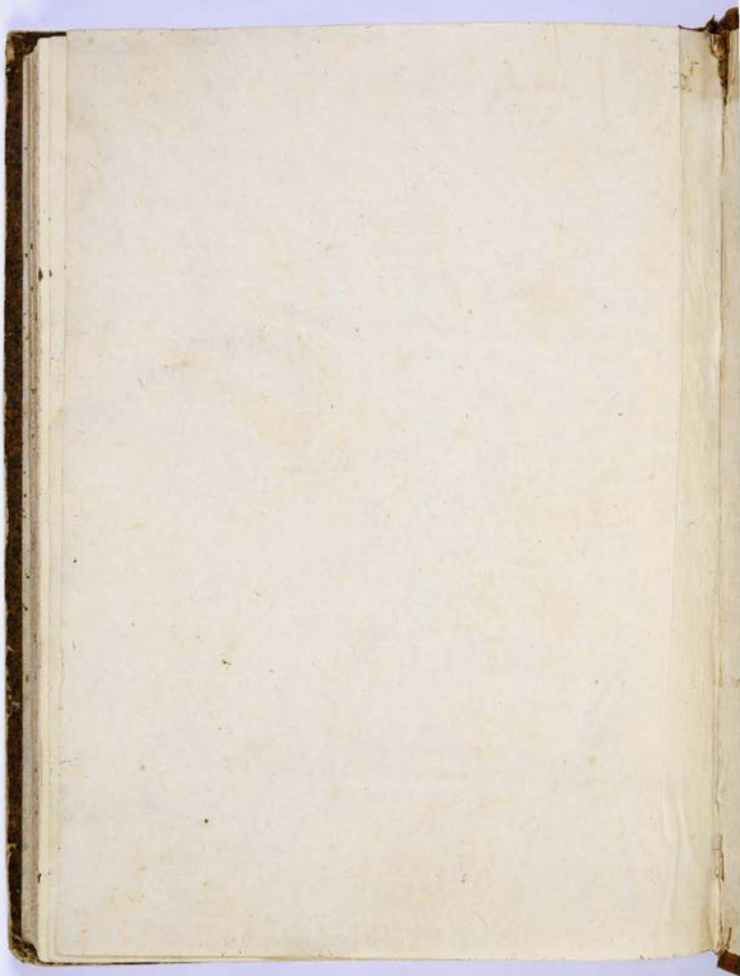
Conpressum Tridēti: Sub Bernardo Aleio: Dei gratia
Episcopo Tridēti: Serenissimi: ac Potētissimi Ferdi-
nandi Hungarie: et Bohemie Regis: et c. Archiduci
cis Austrie: et Locūtenentis Imperij per Germa-
niam. Cōsily secreti Præsidentē: eiusdemque su-
premo Cancellario. Anno Domini
M. D. xvij. x. Decem-
bris. Dapheo Fraca-
cino Chalcogra-
pho solertiss.
curante.

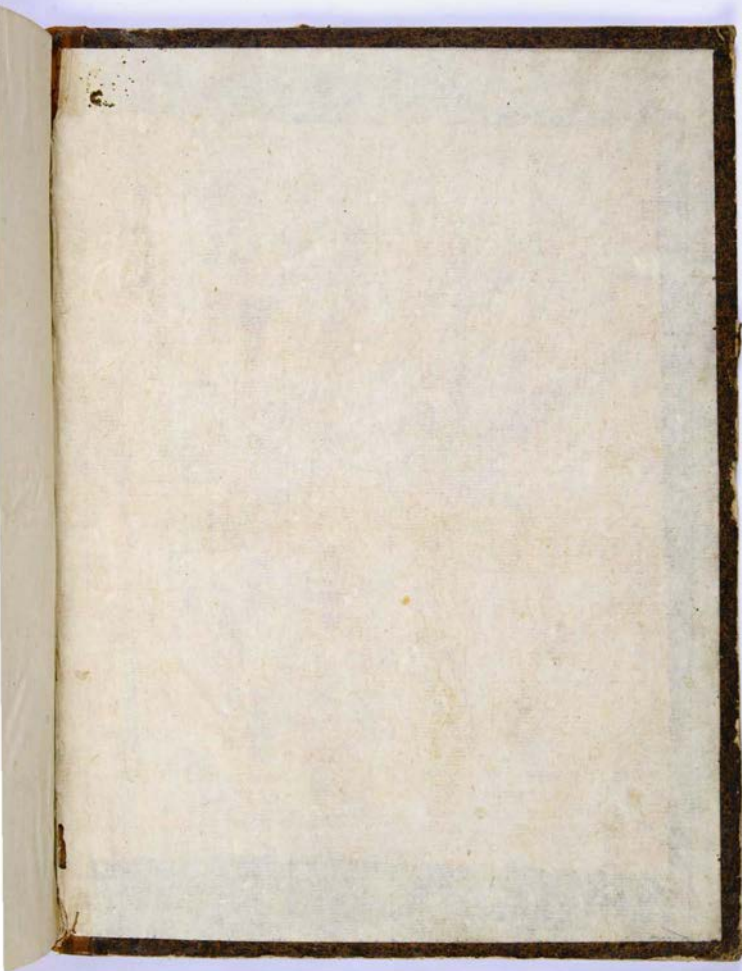

P 211772

BIBLIOTECA
COMUNALE
TRENTO

T
O
D
7

IN SA
IVRELLI P
DESIGNIC
MELAN

BERNARDVS
DEI GRATIA EPISCO
PVS TRI
NVS E

Archiepiscopus Carniol. etc.

MDXX

